

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN TOPLUMSAL UYUMUNA YÖNELİK
DEVLET, YEREL YÖNETİM ve SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ
ETKİLERİ: İZMİR ÖRNEĞİ**

Kübra ÇOLAKOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Gazanfer KAYA

İZMİR-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Uyumuna Yönelik Devlet, Yerel Yönetim ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkileri: İzmir Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Kübra Çolakoğlu

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Uyumuna Yönelik Devlet, Yerel Yönetim ve
Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkileri: İzmir Örneği**

Kübra Çolakoğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Toplumlar, insanlık tarihi boyunca çeşitli göç hareketliliğine tanık olmuşlardır. 2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan iç savaşın sonucunda, milyonlarca Suriyeli can güvenliğinin olmadığı gerekçesiyle uluslararası kitlesel göç akımını başlatmıştır. Suriye’nin sınır komşusu olan Türkiye bu süreçte en çok etkilenen ülkelerden biri olup, on yıl içinde dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi olmuştur. Türkiye’ye gelen kitlesel göç dalgası, demografik, toplumsal ve ekonomik alanda pek çok değişikliği beraberinde getirmiştir. Geçici koruma kapsamında ülkeye göç eden Suriyeli sığınmacıların 3.6 milyon civarındaki nüfusunun toplumsal yapıda yarattığı değişikliğin birçok boyutu vardır. Suriyelilerin yoğun göç süreci sonrasında yüzleşmeleri gereken barınma, istihdam, eğitim, sağlık, kültürel kabul bu boyutlardandır. Bu boyutlar Suriyeli sığınmacıların uyumunda belirleyici olan sorun alanlarıdır. Suriyelilerin barınma, istihdam, eğitim, sağlık, kültürel kabul gibi alanlarda yaşadığı sorunların aşılması, toplumsal uyum süreci açısından son derece önemlidir. Göç sonrasında kanunu koyucu olarak devlet, yerelde hizmet veren yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin, bu sorun alanlarına ilişkin yaklaşım ve çalışmaları uyum üzerinde önemli etkilere kaynaklık edebilir. Nitekim bu aktörler ve çeşitli kurumlar Suriyelilerin karşılaştıkları toplumsal sorunlar ve

uyum konularıyla ilgili Türkiye'nin kentlerinde projeler başlatılmıştır. Türkiye'nin metropol kentlerinden olan İzmir, coğrafi konumu itibariyle Avrupa'ya geçmeyi hedefleyen Suriyeliler için önemli bir göç merkezi olmakla birlikte; aynı zamanda kalıcılığa doğru evrilen bir nüfus olan Suriyelilerin yerleştiği bir kenttir. Bu çalışmada İzmir'de yaşayan Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda karşılaştıkları sorunlara devlet, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşlarının geliştirdikleri projelerin toplumsal uyuma katkıları analiz edilmiştir. Bu analizler çerçevesinde, Suriyelilerin toplumsal uyumuna ilişkin yalnızca sorun alanlarına ilişkin betimsel analizler yapılmamış ve de bu sorun alanlarına ilişkin öneriler de sıralanmıştır.

Anahtar Sözlükler: Suriyeli, Toplumsal Uyum, Toplumsal Kabul, İzmir

ABSTRACT

Master's Thesis

**Practice of State, Local Government And Non Governmental Organizations For
The Social İntegration Of Syrian Refugees: The Case Study Of İzmir**

Kübra Çolakoğlu

Dündar Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Science

Department of Sociology

Sociology Program

Societies have witnessed various migratory movements throughout human history. As a result of the Civil War that broke out in Syria in 2011, millions of Syrians began an international mass migration flow on the grounds that there was no security for their lives. Turkey, Syria's border neighbor, is one of the most affected countries in this process and has been the country hosting the most refugees in the world for a decade. The wave of mass migration to Turkey has brought about many changes in the demographic, social and economic sphere. There are many dimensions to the change in the social structure of the population of about 3.6 million Syrian asylum seekers who have emigrated to the country under temporary protection. Housing, employment, education, health, and cultural acceptance are among these dimensions that Syrians must face after the intensive migration process. These dimensions are the problem areas that determine the adaptation of Syrian asylum seekers. Overcoming the problems faced by Syrians in areas such as housing, employment, education, health, and cultural acceptance is extremely important for the process of social adaptation. The approach and work of actors such as the state, local authorities and non-governmental organizations serving the local community as post-migration legislators on these problem areas can have significant effects on adaptation. As a matter of fact, these actors and various institutions have started projects in Turkish cities related to the social problems and adaptation issues faced by Syrians. Izmir, one of the metropolitan cities of Turkey, is an important

migration Center for Syrians who aim to cross to Europe due to its geographical location; it is also a city where Syrians settle, a population that has evolved towards permanence. In this study, the contribution of projects developed by state, local government and non-governmental organizations to social cohesion to the problems faced by Syrians living in Izmir was analyzed. As part of these analyses, descriptive analyses of not only problem areas related to social cohesion of Syrians were conducted, but also recommendations on these problem areas were listed.

Keywords: Syrian, Social Cohesion, Social Acceptance, Izmir

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN YAKLAŞIMI VE MODELİ	5
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE TEKNİKLERİ	7

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KAVRAMLAR.....	12
2.1.1. Göç.....	12
2.1.2. Uluslararası Göç	14
2.1.3. Sığınmacı	17
2.1.4. Mülteci.....	21
2.1.5. Toplumsal Uyum ve Toplumsal Kabul	24
2.2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI.....	33
2.2.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı	33
2.2.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı	34
2.2.3. İkili İşgücü Piyasası Kuramı.....	35
2.2.4. Dünya Sistemi Kuramı	36
2.2.5. Everett Lee İtme Çekme Göç Kuramı	37
2.2.6. İlişkiler Ağı Kuramı.....	38
2.3. SIGINMACI/ MÜLTECİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMUNA İLİŞKİN TEMEL YAKLAŞIMLAR	41
2.3.1. Entegrasyon Yaklaşımı.....	41

2.3.2. Çokkültürlülük Yaklaşımı	47
2.3.3. Kültürleşme Yaklaşımı	50
2.3.4. Kültürel Deneyim Yaklaşımı	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ GÖÇÜ

3.1. SURİYELİLERİN TÜRKİYE'YE GÖÇ SÜRECİ.....	54
3.2. SURİYELİ GÖÇÜNÜN SİYASETE YANSIMALARI.....	61
3.3. TÜRKİYE'DE BULUNAN SURİYELİLERİN HUKUKİ ÇERÇEVEDEKİ YERİ	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA YÖNELİK SORUN ALANLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR VE ÇALIŞMALAR

4.1. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EKONOMİ / İŞ GÜCÜ PİYASASINDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI.....	68
4.2. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN), SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EĞİTİM ALANINDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI.....	77
4.3. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SAĞLIK ALANINDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI.....	88
4.4. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TOPLUMSAL KABUL VE KÜLTÜREL ALANLARDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI	95

BEŞİNCİ BÖLÜM

İZMİR'DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA İLİŞKİN YAKLAŞIM VE ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

5.1. İZMİR'DEKİ SURİYELİ GÖÇÜ.....	107
5.2. İZMİR'DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA YÖNELİK SORUN ALANLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN VE ÇALIŞMALARIN TARTIŞILMASI.....	116
5.2.1. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Ekonomi/İş gücü Piyasasında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması	116

5.2.2. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Eğitim Alanında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması.....	121
5.2.3. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Sağlık Alanında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması.....	138
5.2.4. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Toplumsal Kabul ve Kültürel Alanlarda Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması	145
SONUÇ	167
KAYNAKÇA	174
EKLER	

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

Bknz: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GSM: Göçmen Sağlığı Merkezi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization of Migration)

NGO: Sivil Toplum Kuruluşu (Non-governmental organization)

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

UNCHR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Görüşmecilerin Listesi	s.8
Tablo 2: Dünyada En Fazla Mülteci Ağırlayan Ülkeler (2018)	s.56
Tablo 3: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	s.57
Tablo 4: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı	s.58
Tablo 5: Uyum Merdiveni	s.98
Tablo 6: Yıllara Göre İzmir’deki Suriyeliler	s.109

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Soruları

ek s.1

EK 2: Fotoğraflar

ek s.2

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihi boyunca yaşana gelen temel toplumsal olgulardan biridir. Dinamik bir nüfus hareketliliği olan göçün birçok türü bulunmaktadır. Göç türlerinden biri olan uluslararası göç; sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve ekoloji gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu göç türünün çeşitli nedenlerle yapılması, göç eyleminde bulunan aktörlerin sığınmacı/ mülteci/ göçmen gibi farklı kavramlarla adlandırılmasını getirmiştir. Dünyada iletişim ve ulaşım alanında gerçekleşen gelişmeler, uluslararası göç hareketliliğini hızlandırmıştır. Nitekim dünyanın her köşesinde göç eden bir gruba ve göç alan bir topluma rastlamak mümkündür. Bu çalışmanın konusu olana Suriyeli mülteciler, dünyanın pek çok ülkesine yerleşmiş ve yakın zamanda dünya adeta küresel bir Suriyeli mülteci gerçekliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu örnekte görüldüğü gibi, uluslararası göç hareketleri uluslararası bir toplumsal gerçeklik alanına dönüşmüştür. Uluslararası göç sürecinin dinamiklerini ve göçmenleri anlamaya ve açıklamaya ilişkin çeşitli uluslararası göç kuramları geliştirilmiştir. Göç akışı ve nedenleri çeşitlendikçe yeni kuramlar da üretilmektedir. Özellikle de geçmişte ve yakın tarihte yoğun göç alan toplumlardaki göçmenlerin, içinde bulundukları topluma uyum süreçlerine ilişkin kuramsal yaklaşımlar öne çıkmıştır. Nitekim göç alan toplumlar göçmen/sığınmacı/mülteci nüfus karşısında asimilasyon, uyum, entegrasyon, çokkültürlülük gibi farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir.

Türkiye, tarihi boyunca yoğun göç hareketliliği yaşamış bir ülkedir. Türkiye'nin coğrafi konumu yanında tarihsel süreç içerisindeki değişim dinamikleri iç ve dış göçleri tetiklemiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu tarihlerde mübadele ile olan göç hareketliliği ve sonrasında ise kırsaldan kentlere olan yoğun iç göçler gerçekleşmiştir. Kırsaldan büyük kentlere olan göç devam ederken, diğer yandan da Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine emek göçü hareketliliği görülmüştür. Türkiye göç veren bir ülke olmasının yanında 1980'li yıllardan itibaren komşu ülkelere sığınmacı ve mültecilerin geldiği bir ülke haline gelmiştir. Türkiye aynı zamanda mültecilerin, Avrupa ülkelerine geçmek için kullandığı transit bir göç durağıdır.

Türkiye son on yılda, sınır komşusu olan Suriye'de başlayan iç savaş sonrası kitlesel bir Suriyeli göç akınıyla karşı karşıya kalmış ve ülke kentlerine 3.6 milyon civarında Suriyeli göçmen nüfus yerleşmiştir. Yukarıda da vurgulandığı üzere Türkiye

göç deneyimi olan bir ülke olmakla birlikte; tarihinde bu kadar hız ve yoğunlukta bir göç dalgasıyla daha önce karşı karşıya kalmamıştı. Suriyeliler iş gücü piyasasının etkin olduğu büyükşehirler ve sınır illerinde yoğunlaştılar da ülkenin her iline göç etmişlerdir. Suriyeliler göçün ilk aşamasında misafir, geçici olarak değerlendirilse de geçen on yılın ardından Suriyelilerin kalıcılığının ön plana çıktığı ve bu durumun saha araştırmalarının bulgularına da yansdığı söylenebilir.

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'nin toplumsal yapısından etkilendikleri gibi bu yapıyı da etkilemeye başladıklarını söylemek mümkündür. Toplumsal bir yapı ekonomik, siyasal, demografik, mekânsal unsurlar ve aynı zamanda eğitim, sağlık, kültür ve hukuk alanlarına ilişkin unsurlardan meydana gelir. On yıldır Türkiye'de bulunan (sonraki on yıllarda da bulunacakları kuvvetle muhtemel olan) Suriyelilerin toplumsal yapının bu unsurları ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerin meydana getirdiği etkileşimlerin analizi önemlidir. Bu çalışmanın esas konusu kalıcılığa doğru evrilen Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerine etki eden dinamiklerin; devlet-yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları gibi toplumsal aktörler aracılığıyla analiz edilmesidir.

Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi sonrasında uyum, entegrasyon, çokkültürlülük ve asimilasyon kavramları sıklıkla gündeme gelmiştir. Devletler, zorunlu veya gönüllü olarak ülkelerine gelen göçmen/sığınmacı/mültecilere asimilasyondan uyuma giden boylamda çeşitli yaklaşımları benimsemişlerdir. Türkiye'de devlet ve yerel yönetimler gibi kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara ilişkin nasıl yaklaşımlar benimsedikleri ve bu yönde ne tür çalışmalar yaptıkları bu çalışmanın temel problemidir. Bu problem, sığınmacılar toplumsal uyumunda belirleyici olan ekonomi (iş gücü piyasası), eğitim, sağlık ve kültür (toplumsal kabul) gibi sorun alanalarına yönelik yaklaşımlar ve çalışmalar perspektifinde araştırılmıştır.

Suriyelilerin Türkiye'ye uyumu konusunda çeşitli araştırmalar yapılsa da bu çalışmalar çeşitli kısıtlılıklar barındırmaktadır. Yapılan çalışmalarda uyum konusunda tek bir toplumsal birleşenin alındığı (eğitim veya sağlık gibi) veya uyuma ilişkin aktörlerden ise biri (yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi) üzerinden çalışmaların gerçekleştirildiği görülecektir. Bu çalışmada uyum konusunun diğer boyutları da ele alınmakta ve de çoklu toplumsal aktörlerin göçmenlerin uyumu üzerindeki rolleri bütüncül bir analiz ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin ve

yerli nüfusun bu alanlardan kaynaklı sorunların analizi, özellikle kalıcılığa doğru evrilen nüfusun uyumunu güçleştirilen engellerin aşılmasına dönük bazı çıkarımlara ulaşılmasına ve sosyal politikalar geliştirilmesine kaynaklık edebilir.

Bu çalışmanın temel problemi, devlet-yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının Suriyelilerin toplumsal uyumu noktasında nasıl yaklaşımlara sahip oldukları ve bu yönde ne tür projeler gerçekleştirdikleridir. Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyum sürecine ilişkin devlet-yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının yaklaşım ve çalışmalarını araştıran bu çalışma, Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan ve göç hareketliliğinin yoğun olduğu İzmir üzerine odaklanmıştır. Liman kenti olan İzmir tarihi boyunca iç ve dış göç süreçlerine ev sahipliği (transit göçmenleri ise geçici konukluk) yapmıştır. İzmir, coğrafi konumu, iş bulma beklentisi ve iklimi gibi nedenlerin bu göç süreçlerinde etkisi olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında merkezi idarenin birimleri ile yerel yönetim birimlerinden oluşan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının ekonomi (iş gücü piyasası), eğitim, sağlık ve kültür (toplumsal kabul) gibi alanlar üzerinden Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik yürütmüş oldukları yaklaşımlar ve çalışmaların betimsel bir durum analizi yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Araştırmanın yazım aşamasından önceki araştırma süreci aktarılmıştır. Araştırmanın yöntemi kapsamında, araştırmanın modeli ve yaklaşımının ardından, araştırmanın yöntemi ve teknikleri üzerinde bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışma çalışmanın sınırlılıkları ifade edilmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın temel kavramları olan; göç uluslararası göç, sığınmacı, mülteci, toplumsal uyum, toplumsal kabulün tanımlaması ve açıklamaları yapılmıştır. Sonrasında göç kuramları ve toplumsal uyum kuramları açıklanmıştır. Toplumsal uyuma yönelik uyum pratikleri başlığında ise ülkelerin göçmen/mülteci/sığınmacılara yaklaşımları tartışılmıştır.

Üçüncü bölümünde ise Suriyelilerin Türkiye'deki durumu, toplumsal yapıya etkisi, hukuksal statüsü ele alınmıştır. Suriyeliler hakkında demografik bilgiler, illere göre dağılımı nicel verilerle aktarılmıştır. Araştırma kapsamında Suriyelilere yönelik nicel veriler, salt sayılara indirgenmeden analizler yapılmıştır. Göçmen, mülteci, sığınmacı kavramları altında nesneleştirmek yerine insana dair her ilişkiselliğin göç

sürecine de dâhil olduğu unutulmamıştır. Göçmen/sığınmacı/mülteci bir sayıdan ve veriden çok daha fazlasıdır yaklaşımıyla ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Türkiye'deki devlet- yerel yönetim-sivil toplum kuruluşu gibi aktörlerin Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumuna yönelik ekonomi (iş gücü piyasası), eğitim, sağlık ve kültür (toplumsal kabul) gibi sorun alanlarına ilişkin yaklaşımları ve çalışmaları analiz edilmiştir. Her bir alt başlığın ortasında bu aktörlerin yaklaşımlarının bir değerlendirilmesi yapılmış ve ardından da uyuma ilişkin öneriler ifade edilmiştir.

Beşinci bölümde ise İzmir'deki Suriyelilerin durumu, demografik dağılımı, medyada/ gazete ve haberlerde Suriyelilerin görünümü ele alınmıştır. İzmir'de Suriyeliler hakkında yapılmış akademik çalışmalara yer verilmiş ve alan çalışması verileri aktarılmıştır. Toplumsal yapıda ön plana çıkan sorun ve çalışma alanları olan ekonomi, eğitim, sağlık ve kültür başlıkları altında toplanmıştır. Suriyelilerle toplumsal uyum projeleri yöneten yetkililerin ifadeleri, araştırmanın öznelere Suriyelilerin ifadeleri, toplumsal uyum kuramları ile açıklanmıştır. Kurumların uyum konusundaki söylemleri ve yaklaşımları, kuramsal çerçeve ile irdelenmiştir. Kurumların uyum çalışmalarında eksik kalan yerler, öne çıkan konular vurgulanmıştır. Sonrasında toplumsal uyum ve kabul konusunda önerilere yer verilmiştir.¹

¹ Uzun bir çalışmanın ürünü olan bu tez bazı eksiklikler barındırmaktadır. Bu konu üzerine gelecekteki çalışmaların eksiklikleri gidereceğini ummaktayım. Tez süresince bilgi ve birikimiyle yol gösteren Doç. Dr. Gazanfer Kaya'ya, her zaman bana inanan ve destekleyen babam Mehmet Çolakoğlu, annem Ayşe Çolakoğlu, sevgili Can ailesine, Selinay Özdağ'a, tezimin oluşum ve gelişim sürecinde hep yanımda olan değerli arkadaşlarım, Birce Önkahraman, Asiye Berrak Yener'e teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN YAKLAŞIMI VE MODELİ

Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Uyumuna Yönelik Devlet, Yerel Yönetim ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkileri: İzmir Örneği başlıklı bu araştırmanın tümüne dair benimsenen metodolojik yaklaşım, yorumlayıcı (anlayıcı) sosyal bilim yaklaşımıdır. Sosyal bilimlerde öne çıkan yaklaşımlar pozitivist yaklaşım, yorumlayıcı yaklaşım ve eleştirel sosyal bilim yaklaşımıdır. Neuman'a göre yaklaşımlar dünyaya bakmanın farklı yollarıdır -toplumsal gerçekliği gözlemlemenin, ölçmenin ve anlamının yollarıdır (2017: 119-120). Pozitivist yaklaşım, nedensel yasalar keşfetmeyi, dikkatli ampirik gözlemleri ve değerden bağımsız araştırmayı vurgulayandır (Neuman, 2017: 120). Yorumlayıcı yaklaşım, insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğunu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir (Neuman, 2017: 131).

Yorumlayıcı sosyal bilim anlayışı, on dokuzuncu yüzyılda anlam kuramı olarak ortaya çıkan hermeneutik (yorumbilgisi) ile ilgilidir (Neuman, 2017: 130). Hermeneutik kelime anlamı olarak; bildirme, haber verme, çeviri, açıklama yapmak olarak tanımlanmıştır. Hermeneutik başka bir dünyada var olan anlamsal bağlamın içeriğini o anda bulunduğu yerin anlam dünyasına aktarma, çevirme süreci olarak okunabilir (Alkan, 2015: 9). Neuman'a göre yorumlayıcı yaklaşım, "insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğunu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir" (2017: 131).

Yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı, toplumdaki bireylerin eylemlerini anlamlandırmayı ve onlarla empati kurmayı içerir. Toplum karşılıklı etkileşim halindeki bireylerin "anlamlı toplumsal eylemler" ile sürekli inşa edilir. Bireyler "kendi gerekçeleri olan" anlamlı toplumsal eylemlerinde özgürdür. Sosyal bilimci toplumsal eylemleri yorumlarken kendi yargılarından uzaklaşır ve bireylerin anlam dünyasına odaklanır. Nitel yöntemleri kullanarak bireylerin değerlerini, anlam dünyalarını bağlam içerisinde betimler (Neuman'dan aktaran Eryılmaz, 2017: 164). Weber, yorumlayıcı sosyoloji yaklaşımına sahiptir. Bu bağlamda nedensel analize

bağlıyken, kültür ve toplum bilimlerinde yorumun etkisini ön plana çıkarmıştır. Metodolojisini geliştirirken, yorumlayıcı anlama (Verstehen), yorumlama (Deuten), empatik anlama (Nachführend Verstehen) kavramlarını kullanmıştır. Yorumlamayı nedensel analizde önemli bir öge olarak görmüş ve “yorumlayıcı açıklamaya” olan ihtiyacı vurgulamış “yorumlayıcı sosyoloji” (Verstehende Soziologie) vurgusu yapmıştır (Ringer’den aktaran Alkan, 2015: 12). Yorumsamacı bilimsel araştırmaların özellikleri “bir sağduyudur, tüme varımcıdır, anlamsal semboller ve işaretlere odaklanır, yorumlarla değerlendirir, değerlerle ilişkilidir”. Yorumsamacı yaklaşımda olan araştırmacının amacı, “Dünyayı yorumlamak, sosyal gerçekliği anlamak, anlamlara önem vermektir” (Sarantakos’dan aktaran Kümbetoğlu, 2019: 207).

Göçmen/mülteci/sığınmacılara yönelik uyum çalışmalarını deneyimleri, yorumlayıcı bir yaklaşımda nitel araştırma olarak yürütmek, göçmen/mülteci/sığınmacılara yönelik süreçlerin anlam dünyaları, dışarıdaki gerçekliğe göre değil de, araştırmanın bağlamında ele alınır ve onunla ilgili olan açık/örtülü öncüllerle ilişkilendirilir (Iosifides ve Sporton’dan aktaran Iosifides, 2019: 115). Bu çalışmada da yapılmak istenen, zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin uyumu konusundaki pratikleri, uyum teorileriyle yorumlamak ve öncüllerle ilişkilendirmektir. Böylelikle Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda rol oynayan devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının ekonomik, eğitim, sağlık, kültürel alanlarda toplumsal uyuma dönük yaklaşımları ve çalışmaları yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı ile değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımla birlikte toplumsal uyum sürecinin gelişimi, uygulama pratikleri ve uyuma etkisi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm alanları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin yaklaşımlarını ve çalışmalarının anlamayı ve analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Söz konusu literatür kapsamında ulaşılan eserlerdeki kuramsal tartışmalar ve veriler üzerine odaklanılmıştır. Bu araştırma betimleyici (tanımlayıcı) bir araştırma modeli olup, ele alınan problem üzerine durum analizi yapılmıştır. Göñç’e göre betimsel araştırmalar bir durum saptamaya çalışan araştırmalardır (2007: 119). Punch’a göre ise betimleme neyin ne olduğunun, şeylerin nasıl başlayıp sürdüğünün ya da bir durumun, kişinin veya olayın neye benzediğinin resmini çizmektir. Betimleme karmaşık şeyleri

kavranabilir kılmakla ilgilidir (2014: 16). Eğer bir şeyin neden vuku bulduğu sorulursa, bizim mevcut yapı ve mekanizmaların gözlenen değışmeye gösterdiği tepkiyi betimleyerek bazı olay veya değışmelerin nasıl yeni bir olaylar dizisine yol açtığını göstermemiz gerekmektedir. Bunu yapmak için bütünlüklerin ne'ye sahip olduklarını keşfetmek gerekmektedir. Başka bir deyişle bütünlüklerin doğasını veya özylerini keşfetmek gerekmektedir (Keat ve Urry, 1994: 39).

Bu çalışmanın araştırma problemi çerçevesinde oluşturduğumuz, devlet-yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının Suriyelilerin toplumsal uyumuna ilişkin sorun alanlarına ilişkin yaklaşımları ve çalışmalarının betimsel analizi çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca görüşülen kurum/kuruluş yetkililerin ifadelerinde, Suriyeliler konusundaki uyum yaklaşımlarının temel yönleri açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Betimsel analizin amacı, araştırma kapsamında görüşme ve gözlemlerden toplanan verilerin düzenlenmesi ve de yorumlanmasıdır (Kitzinger ve Kvale'den aktaran Baltacı, 2019: 379). Nitel araştırmanın amacı, toplumsal fenomenlerin içerik, bağlam ve biçiminin tarihsel ve kurumsal özelliklerinden ayırmadan analiz etmektir bunu da betimsel analiz ile gerçekleştirebilir (Lindlof'dan aktaran Akgöl, 2014: 4). Araştırmacı betimleme yoluyla olguları olduğu gibi gösterebilmektedir. Betimsel analiz yoluyla objektif olabileceğini ve olguların kendi adına konuşabileceğini kabul eder. Araştırmacı olguları toplar, bir araya getirir ve yorumlar (Akgöl, 2014: 4). Çalışmada betimsel analiz verilerini desteklemek için sayısal veriler, tablolar ve ilgili görseller de kullanılmıştır.

1.2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE TEKNİKLERİ

Bu çalışma nitel araştırma yöntem ve tekniklerine dayanan kuramsal bir araştırmadır. Çalışmada ele alınan araştırma problemi kapsamında, kurum/kuruluş yetkililerle sınırlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerle, İzmir'deki Suriyelilerin toplumsal uyumunda devlet-yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalar ile ilgili ulaşılan bilgi ve belgelerin ötesine geçilmesi amaçlanmıştır. Bir diğer deyişle dokümanter ağırlıklı bu araştırmayı destekleyici mahiyette görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Rubin ve Rubin'e göre nitel görüşmeler aradıkları enformasyonun türüne göre birbirinden ayrılmaktadır. Belirli olaylar ya da süreçleri öğrenmek isteyen araştırmacılar *konu merkezli (topical)* görüşmeleri kullanırlar (Aktaran Kuş, 2007: 87). Dolayısıyla bu araştırma nitel veri toplama

teknikleri olan konu merkezli görüşmelere sınırlı düzeyde verilmiştir. Devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileriyle yapılan görüşmeler, araştırma problemi çerçevesindeki analizleri sınamak açısından oldukça faydalı olmuştur. Bu araştırma kapsamında 21 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve görüşmecilere ele alınan konuyla ilgili 17 soru yöneltilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde kimi görüşmeciler kişisel bilgilerini ve yaşlarını paylaşmak istememiştir. Görüşmecilerden bazılarına mail ile ulaşılmıştır. Mail yolu ile görüşme sorularını yanıtlayan görüşmecilerden bazıları yaşlarını paylaşmamıştır. Kimi görüşmecilere bu bilgi tekrar sorulduğunda geri dönüt alınamamıştır. Bu yüzden görüşmeci listesinde kimi görüşmecilerin yaş bilgisi boş olarak bırakılmıştır.

Tablo 1: Görüşmecilerin Listesi

Görüşmeciler	Yaş	Cinsiyet	Kurum Bilgisi
Görüşmeci 1	36	Kadın	Yerel Yönetim
Görüşmeci 2	-	Erkek	Muhtar
Görüşmeci 3	-	Erkek	Muhtar
Görüşmeci 4	61	Erkek	STK
Görüşmeci 5	37	Erkek	Suriyeli
Görüşmeci 6	57	Erkek	STK
Görüşmeci 7	24	Kadın	STK
Görüşmeci 8	-	Erkek	STK
Görüşmeci 9	-	Erkek	Kent Konseyi
Görüşmeci 10	43	Erkek	STK
Görüşmeci 11	-	Erkek	Merkezi Yönetim
Görüşmeci 12	-	Erkek	STK
Görüşmeci 13	50	Erkek	Suriyeli
Görüşmeci 14	-	Erkek	STK
Görüşmeci 15	35	Erkek	Suriyeli
Görüşmeci 16	23	Kadın	STK
Görüşmeci 17	28	Kadın	STK
Görüşmeci 18	32	Erkek	Suriyeli
Görüşmeci 19	25	Kadın	STK
Görüşmeci 20	33	Erkek	Suriyeli
Görüşmeci 21	29	Kadın	Suriyeli

Çalışma kapsamında ulaşılan görüşmeciler tesadüfi olmayan örnekleme yönteminden amaçlı örneklemeğe göre seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yapılırken araştırmanın amacına en uygun olacağına inanılan birimler seçilir. Seçilen örneklemin evreni temsil etmesi amaçlanmadığından sonuçlar genellenemez. Veriler, çalışmanın amacı ve seçilen örneklem temelinde yorumlanır (Baştürk ve Taştepe, 2013: 144). Amaçlı örneklem yöntemin içerisinde de ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen özelliklere sahip kişiler, olaylar veya nesnelerden seçilir (Büyüköztürk, 2012: 11). Çalışmanın amacı doğrultusunda kullanılan ölçüt “İzmir’de Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik çalışma yapan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları” olarak belirlenmiştir. Bu ölçüt doğrultusunda Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda proje yöneten sivil toplum kuruluşlarından; Kapılar Mülteci Dayanışma Evi, Ekmek Yardım ve Dayanışma Derneği, İzmir’de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği, Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, Mülteci Hakları Geliştirme Derneği, Suriyeli Edebiyatçılar ve Yazarlar Derneği, Müzisyenler Derneği ve kurum adını vermek istemeyen diğer kurumların sosyal uyum proje yetkilileri ve saha çalışanları ile görüşülmüştür. Görüşme esnasında kurumda bulunan Suriyeliler ile de görüşme yapılmıştır. Covid-19 nedeniyle Suriyeli görüşmecilere tanıdıklar vasıtası ile online ortamda görüşülmüştür. Telefon aracılığı ile görüşme soruları yönlendirilmiş ve iletişim kurulmuştur. Yerel yönetim birimlerinde Suriyelilerin toplumsal uyumuyla ilgilenen iki kurum ile de görüşülmüştür. İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Projeler Müdürlüğü’ne bağlı Agorada Bir Yaşam Atölyesi yetkilisi ve Konak Belediye Kent Konseyi Mülteciler Meclisi yetkilisi de görüşmelere dahil olmuştur. Bunun yanında İzmir Valiliği İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü’ne, Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi talebi dilekçesi yazılmıştır ve çeşitli veriler tarafıma bildirilmiştir. Ayrıca Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Basmane ilçesinde Kubilay Mahalle Muhtarı ve Akıncı Mahalle Muhtarı ile görüşülmüştür. Nihayetinde 6 Suriyeli, 2 yerel yönetim çalışanı, 2 muhtar, 1 kamu kurumu, 10 sivil toplum kuruluşu yetkilisi olmak üzere bu çalışma kapsamında toplamda 21 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerden 6’sı kadın, 15’i erkektir. Görüşmecilerin eğitim düzeyi değişiklik göstermektedir. Sivil toplum kuruluşu çalışanlarından 9’u üniversite mezunu, 1’i

ilkokul mezunudur. Görüşülen Suriyelilerden 2'si üniversite mezunu ve profesyonel meslek sahibi, 2'si okuryazar, 2'si okuryazar değildir.

İlk olarak görüşmecilere tez konusunun amacı ve kapsamı anlatılmıştır. Kurum yetkilileri ile gerçekleşen görüşme sırasında kullanılan görüşme formunda ilk olarak kişilerin kurumdaki rolleri ve demografik özelliklerine dair sorular sorulmuştur. Sonrasında ise Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda karşılaştıkları sorunlar ve buna yönelik geliştirdikleri projeler hakkında bilgi alınmıştır. Proje yetkililerine pandemi sürecinde yaptıkları etkinlikler ve pandemi sonrasında planladıkları projeler üzerine sorular yönlendirilmiştir. Çalışma esas olarak kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımları ve çalışmalarına odaklanmakla birlikte, sınırlı da olsa 6 Suriyeli ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Suriyeli sığınmacılar ile yapılan görüşmede, görüşmecilere sosyo-demografik özelliklerini ve uyum alanında yaşadığı zorluklarını anlamaya dönük sorular yöneltilmiştir. Araştırmada karşılaşılan bir diğer problem ise dil problemidir. Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik proje geliştiren yetkilerden biri Suriyeli'di. Yetkili ile yapılan görüşmede dernek üyesi olan ve Arapça bilen bir kişi çeviri desteğinde bulunmuştur. Aynı zamanda dernekte bulunan Suriyeli vatandaşlar ile de görüşülmüş ve tercüman desteği alınmıştır. Görüşülen diğer Suriyeliler Türkmen asıllı olduğu için Türkçe iletişim kurmakta sorun yaşanmamıştır. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika arası bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında kayıt alma talebini kabul eden görüşmeciler olduğu gibi bir kısım görüşmeci de izin vermemiştir. Dernek yetkililerinden biri hazırlık aşamasında olan projesini anlatırken fikrinin çalınmasından endişe duyduklarını belirtmiş ve ses kaydına alınmamasını istemiştir. Kayıt alınmasına izin vermeyen görüşmecilerin yanıtları dikkatle dinlenmiş ve not alınmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler sonrasında yazılı hale getirilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Betimsel analiz toplanan verilerin daha önceden belirlenmiş tema çerçevesinde özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz biçimidir. Yıldırım ve Şimşek'e göre betimsel analizi benimseyen araştırmalarda, araştırmacı görüşmede elde ettiği çarpıcı verileri yansıtabilmek için doğrudan alıntılara sıklıkla yer vermektedir (Aktaran Özdemir, 2010: 336). Bu çalışma kapsamında görüşülen kişilerin ifadelerine yer verilirken anlam bütünlüğünü korumak için doğrudan alıntı yapılmıştır.

Araştırmanın çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın zaman dilimi Covid- 19 pandemi sürecine denk geldiğinden, devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerin artırılması mümkün olmamıştır. Pandemi şartlarında kurumların kısmi olarak kapatılması kurumlara ulaşmayı zorlaştırmıştır. Pandemi nedeniyle online iletişim kanallarından kurum yetkilileriyle iletişim kurulmaya çalışılmıştır. Ancak görüşme talebi bürokratik yoğun belge taleplerine takılmıştır. Kamu kurumunda Suriyelilerle uyum projesi yöneten bir araştırmacıya mail üzerinden ulaşılmıştır. Proje hakkında bilgi alabilmek için okuldan araştırma izni, öğrenci belgesi, tezin amacı ve kapsamı hakkında bilgi, kurumdan idari formların doldurulup başvurulması ve onay alınması dahilinde bilgi verilebileceği belirtilmiştir. Maillere geri dönüş sağlamayan kurumların yetkilileri olduğu gibi görev değişikliği nedeniyle konu hakkında bilgi veremeyeceğini söyleyen yetkililer de olmuştur. Özellikle de resmi kurumların yetkililerinin bilgi vermekten imtina etmeleri nedeniyle (bunu resmi yazışmalarla da ortaya koymuşlardır), kurumların yaptıkları çalışmalara daha çok internet siteleri bilgileri/ basın haber ve açıklamaları aracılığıyla ulaşılmıştır.

Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir'deki Suriyelilerin toplumsal uyumunda devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımlarını ve çalışmalarına odaklanan bu araştırma, ağırlıklı olarak doküman incelemelerine dayanmaktadır. Kümbetoğlu'na göre doküman incelemeleri nitel araştırma tekniklerinden biri olup, ikncil veri kaynaklarıdır (2019: 145). Kısacası, Suriyelilerin toplumsal uyumuna ilişkin devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının etkileri araştırıldığı bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerini kullanılarak betimleyici (tanımlayıcı) bir durum analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın konusu ve kapsamı gereğince yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı, betimleyici durum analiz modeli ve nitel yöntem tercih edilmiştir. Verilerin toplanması ise görüşme tekniği ve dokümanter çalışma ile gerçekleştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KAVRAMLAR

2.1.1. Göç

İnsanların mekân üzerindeki hareketliliğiyle gerçekleşen göç olgusu, insanlık tarihinin hemen her döneminde yaşanmıştır. Bu nedenle Fichter'in "*Tarih, insanların göçleriyle doludur*" (2004: 181) sözü tam da bu durumu desteklemektedir. İnsanlık tarihinde önemli bir yer oluşturan göç olgusu; ortaya çıkış nedeni, etkileri ve türleri bakımından farklılaşmaktadır. Toplumların tarihsel süreçte geçirmiş olduğu değişimler, göçün kavramsallaştırmasına yönelik açıklamaların dinamikliğini ve önemini artırmıştır.

Göç, en genel anlamıyla, insanların mekân üzerindeki yer değiştirmesi ve hareketliliği olarak tanımlanabilmekle birlikte, mekân üzerindeki her insan hareketliliği ve yer değişimi göç değildir. Nitekim insanlar iş gezilerine veya turist olarak başka mekânlara (ülke içi/ülke dışı) gidebilmektedirler. İnsanların bir mekândan başka bir mekân hareketliliğinin göç olarak nitelendirilmesi, sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel veya doğal (deprem, heyelan vb) etmenlere bağlıdır. Türk Dil Kurumu (TDK) göç kavramını şu şekilde tanımlanmıştır: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, muhaceret (1998: 863). Meydan Larousse Ansiklopedisi'nde ise göç, ekonomik, siyasal ya da sosyal nedenlerin etkisiyle bireylerin yer değiştirmesidir (1971: 251). Bu iki tanımda da göçün bazı nedenlerine vurgu yapılmakla birlikte, göç olayında doğal etkenlerin rolü de göz ardı edilemez. *Sosyoloji Sözlüğü* yapıtının yazarı Gordan Marshall'ın ifadesi ile göç, bireylerin veya grupların sembolik veya siyasi sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir (1999: 685). Bu tanımda göçün kalıcılığına vurgu yapılmakla birlikte, göç geçici sürelerle de gerçekleşebilmektedir. Nitekim bu noktaya da vurgu yapan Yalçın'ın tanımına göre ise göç; sosyal, siyasal ve kültürel dinamikler doğrultusunda kısa, orta ya da uzun süreli, planlı veya sürekli yerleşme amacına sahip bir yerden başka bir yere yapılan yer değişme hareketi olarak açıklanabilmektedir (2004: 13). Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre ise göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı

ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22). Uluslararası Göç Örgütü’nün tanımında yer verdiği “*nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir*” ifadesi; göç kavramsallaştırması açısından sorunlu olmakla birlikte, buradaki esas tanımlayıcı vurgunun “uluslararası göç” / yani ülke sınırlarını terk etmek olduğunu belirtmek gerekir. Coğrafyacı iki bilim inanı Tümetekin ve Özgüç’e göre ise göç, bir idari sınırı gerçek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. Bu değişim kıtalararası, uluslararası, bölgelerarası, kırdan kente ya da kentten kıra doğru gerçekleşebilir (2012: 289). Bu tanımda da göçün süresine ve yöneldiği mekânlara göre göç türlerine vurgu yapılmıştır.

Göç hareketini tetikleyen faktörler birbiri ile ilişkili ve çok boyutludur. Bu yüzden tek bir kuram ve disiplin ile açıklamak mümkün değildir. Göç çalışmalarında ekonomi, siyaset bilimi, coğrafya, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilimleri içeren disiplinler arası çalışma önemlidir. Nitekim göç olgusu oldukça karmaşık bir süreci barındırır. R.W. Connell’in aile kurumuna dair söylemiş olduğu “*Aileye dair basit hiçbir şey yoktur*” (1998: 167) sözünü, göç olgusuna uyarlamak mümkündür. Bu bağlamda “göçe dair basit hiçbir şey yoktur” uyarlamamızı, Max Frisch’in Türkiye’nin Almanya’ya iş gücü göçü sonrasındaki şu saptaması da desteklemektedir: “*İşçi istedik insan geldi*”. Bu açıklamada da ortaya konulduğu gibi göçmenler, sosyal ve kültürel özellik ve deneyimlerini de yanlarında getirirler (Bayraktarlı, 2018: 257). Bu bağlamda Castles ve Miller’e göre göç toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir. Bu eylem, göç alan ve göç veren iki toplumu da etkiler. Göç süresince göçmenler sadece bulundukları fiziksel mekanı değiştirmezler. Kendileri ve ailelerinin hatta sonrasında gelecek olan kuşaklarının hayatlarında köklü bir değişim sürecini başlatırlar (2008: 29).

Her bir göç ve göç dalgası, gerek nedenleri gerek içeriği gerekse de gerçekleşme ve yaşanma şekliyle birbirinden farklı ve biriciktir. Her bir göçün, kendi şartları ve bütünlüğü içerisinden anlaşılması gerekmektedir. Göç olgusunu tanımlarken ilk bakılması gereken noktalar, nüfus (göçmen ya da potansiyel göçmen), coğrafya (hedef ya da kaynak yer, bölge, ülke) ve harekettir (göç eylemi) (ağlayan,

2011: 87). Nitekim Jackson'a göre göç, fiziksel temelli bir hareketle ikamet yerini ve diğer birçok faktörü de değiştirmeyi başarmaktır. Jackson, fiziksel olarak adlandırdığı hareketin yanına, göçün bir toplumdan başka bir topluma doğru olduğunu ekleyerek, göçün sosyal boyutuna da önemli bir vurgu yapmaktadır (1986: 2). Yine göç, toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren toplumu etkiler (Castles ve Miller, 2008: 29).

Göçe ilişkin kavramsallaştırma göçün ne kadar karmaşık ve çoklu değişkenle temas ettiğinin göstergesidir. İsteğe bağlı/gönüllü göç ve zorunlu göç de bu kategorilerden biridir. İsteğe bağlı (gönüllü göç), göç kararının dış faktörler tarafından dayatılmadığı koşullar altında başlayan hareketliliği ifade eder. Zorunlu göç ise baskı ve zorlama altında gerçekleşir (Tümtaş ve Ergun, 2014: 4). Zorunlu göçün tetikleyicileri ise yaşam kaygısı, kıtlık, doğal afet, salgın hastalık, etnik baskılardır. Zorunlu göç bu çerçevede baskı ve zorlama altında insanların topluca yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Zorunlu göç edenler mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş olarak nitelendirilebilir (Öner, 2012: 17). Toplamların yaşamında önemli bir yere sahip olan ve dinamik bir niteliğe sahip olan göçe ilişkin isteğe bağlı göç ve zorunlu göç dışında sınıflandırmalar da yapılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri de iç göç ve dış göçtür. Göç, sınırları belirlenmiş bir bölgenin içine veya dışına gerçekleşen insan hareketidir. Bir bölge içine hareket ya da göç, iç göç olarak nitelenebilir. Tüm uluslar iç göçü, yani bir bölgenin sınırları içinden diğerine hareketi tecrübe ederler (Macionis, 2012: 569-570). Marshall'a göre iç göç; ulus devletlerin sınırları içinde, emeğin ekonomide büyüme kutbunu oluşturan bölgelere doğru göç etmesini karşılayan nüfus hareketidir. Kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle birlikte ilerleyen bir olgu olan iç göç, kırdan kente büyük çaplı nüfus hareketlerini kapsar (1999: 314).

Göç hareketi, toplumun ekonomi, politik, kültürel durumundan etkilenir ve etkiler. İnsanlık tarihi kadar eski ve çok boyutlu bir olgu olan göçün, çok yönlü incelenmesi önemlidir.

2.1.2. Uluslararası Göç

Uluslararası göç ya da dış göç, bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme süreci ile başlar ve uluslararası/küresel göç hareketini oluşturur. Uluslararası göç hareketinde kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere kendi ülkelerinden veya mutlak olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları dolayısıyla uluslararası bir

sınırın geçilmesi söz konusudur (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 59). Dünyadaki tüm ülkelerin, farklı niceliksel oranlarda ve etkilerde olsa da uluslararası göçü deneyimlediklerini söylemek mümkündür. Kümbetoğlu'na göre büyük kitlesel göçlerden önemli bir kısmı az gelişmiş ülkelerin sınırları arasında gerçekleşmektedir (Afrika ülkeleri). Uluslararası göç, sadece gelişmiş ülkelerin değil, artık çok sayıda ülkenin yüz yüze geldiği bir gerçekliktir (2003: 278). Nitekim Abadan Unat uluslararası göç hareketini, son yarım yüzyılda beş kıtayı etkisi altına alan çeşitli dinamikleri olan, bu süreç içerisinde ulus kavramını sorgulatan, milyonlarca insanı etkileyen ve etkilemeye devam edecek olan bir süreç olarak tanımlamıştır (2002: 3). Castles ve Miller'da bu dönemi “*Göçler Çağı*” olarak adlandırmıştır. Castles ve Miller'ın bu nitelendirmesini elde edilen veriler destekler niteliktedir. 2019 verileri ışığında 271.6 milyon insan, farklı nedenler sebebiyle anavatanı dışında yaşamak durumundadır (Migrationdata, 2019). Uluslararası göç, küresel bir göç hareketliliği olup, söz konusu hareketlilik, günümüz dünyasında ülkeler arasındaki ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel etkileşimin artmasıyla yani küreselleşme ile daha da ön plana çıkmaya başlamıştır (Kaya ve Sarıkaya, 2020: 1238). Erbaş'a göre küreselleşme süreci hemen hemen tüm dünyayı, ancak bazı bölgeleri diğerlerinden daha fazla etkileyecek biçimde işlemektedir. Bu işleyişin sonucu olarak da, belirli bölge ve bölgelerdeki toplumların sürecin olumsuzluklarından daha fazla etkilenmesi ve bu toplumlardaki bazı katmanların da en çok etkilenmesi durumu söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla da bu olumsuzluklardan en çok etkilenen insanlar “daha güvenli yerlere hareket etme isteğine kapılmaktadırlar (2019: 202). Yine Erbaş'ın ifadesiyle göç dalgalarının geçmişine baktığımızda kapitalizm ve emperyalizmle ilişkili olduğunu görülmektedir. Savaşlar, fetihler veya imparatorlukların dağılma aşaması göç hareketi ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda göç hareketinin sömürgecilik, emperyalizm ve kapitalizme olan bağlantısı aşikardır (2019: 262-266).

Giddens küresel göç hareketini tanımlarken insanlık tarihinde iz bırakmış kitlesel göçü tetikleyen toplumsal dönüşüm noktalarına dikkat çekmiştir. Uluslararası göçün seyri sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte yeni bir yön kazanmıştır. Sanayileşme kentsel bölgede iş gücü ihtiyacı yaratırken kırsal alandan kente doğru göç eğilimi başlamıştır. Emek açığı olan ülkeler ve ucuz emek gücü olan ülkeler arasındaki göç ağı tarihin seyrine göre yoğunluğu değişse de varlığını korumaktadır. Göç

hareketinin tetikleyicisi olarak ekonomi- politik gelişmeler dikkat çektiği kadar siyasi değişimler ile de güçlüdür. 1930'ların başında Nazi Almanya'sından kaçan Yahudiler Batı ve Orta Avrupa'ya dağılmış ve Avrupa binlerce Yahudi'nin mülteci akınına uğramıştır² (2008: 549). İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yirmi yıl boyunca Türkiye, Yunanistan, İtalya, Kuzey Afrika, Güney İspanya'daki ucuz emek gücü kuzey ve batı ülkelerine emek göçü etmeye teşvik edilmişlerdir (Giddens, 2008: 565).

Uluslararası göçün küresel dönüşümlerinde 1945 sonrası dönemde ve özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren önemli gelişmeler yaşanmıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi, dağıtım ve yatırımın uluslararasılaşması göçe ilişkin unsurları da dönüştürmüştür. Soğuk Savaşın bitişi ve Sovyet bloğunun çöküşü küreselleşme sürecini yeniden biçimlendirmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerin, Güney Doğu Avrupa'ya doğru yatırımlarını yönlendirmesi göç akışının seyrini değiştirmiştir. 1943 ve 1973 arası döneme emek göçü damgasını vurmuş daha sonraki süreçte aile birleşimi, mülteci ve sığınmacı hareketleri gibi farklı göçler hız kazanmıştır (Castles ve Miller, 2008: 126-127).

Uluslararası göç pratiği tarihsel süreç içerisinde farklı nedenleri itici güç olarak kullansa da, Castels ve Miller küresel çağda göçün ortak referans noktaları olduğunu belirtmişlerdir. Castels ve Miller'a göre; ekonomik değişim, siyasal mücadele ve çatışma halleri uluslararası göçe yeni yollar aralasa da küresel çağda göçe yön verecek beş temel eğilim vardır. Bunlar sırasıyla; 1. Göçün küreselleşmesiyle her geçen gün daha fazla ülke göç akımından eşzamanlı olarak etkilenecektir. 2. Göçün hızlanması ile uluslararası göç hareketliliğinin hacmi büyüyecektir. 3. Göçün farklılaşması yoluyla göç hareketi; tek tip mülteci, emek göçü, kalıcı yerleşimci olarak ifade edilmeyecek tam tersine birbirine eklenen zincirler halinde çeşitlenecektir. 4. Göçün kadınsallaşması ile çağdaş göçlerde kadın hareketliliği ön plana çıkacaktır. 5. Göçün siyasallaşması neticesine iç ve dış politikadaki gelişmeler göçü hareketliliğinin seyrini etkilemektedir (2008: 12-14). Castles ve Miller çağdaş göçün referans noktalarını, bu

² Nazi Almanya'sındaki zulümden korkan Yahudi bilim insanları 1933'de iltica etmişlerdir. O tarihlerde Türkiye'de de üniversite reformu gerçekleşmekteydi. Nazi karşıtı profesörler Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu bilim insanları İstanbul Üniversitesi ve 1945'ten sonra ise Ankara Üniversitesi'nin bilimsel çalışmalarına öncülük etmişlerdir. Bilimsel çalışmalara yaptıkları katkılarının yanında müzik, edebiyat, sanat, astronomi, şehir planlama gibi konularda da reforma destek olmuşlardır (Ceylan, 2012: 93).

temel saptamalarla açıklasa da değişen toplumsal dinamikler takip edilmeli ve yeni referans noktaları gözden kaçırılmamalıdır.

Uluslararası göç hareketinde karşılaşılan önemli bir sorun da göçmen kaçakçılığıdır. Düzenli-düzensiz göç yollarının kısıtlılığı ve uluslararası korumanın sınırlı olmasıyla göçmenler; küresel olarak şebekeleşmiş olan göçmen kaçakçıları, insan tacirleriyle harekete geçmektedirler (Memişoğlu, 2019: 278). Göçmen kaçakçılığı bu bağlamda düzensiz göçün artmasının ve önlenememesinin temel nedenlerindendir. Ayrıca sınır güvenliğine karşı bir tehdit unsuru olarak görülmektedir (Adıgüzel, 2019a: 117). Düzensiz göçün artması, sayısal veri eksikliği ve kayıtsızlık uluslararası göç sürecinin devletlerce kontrol edilmesini güçleştirmektedir. Bunun yanı sıra düzensiz göçmenlerin, gerek illegal yollarla transit geçiş güzergahı gördükleri ülkelere giriş yaparken gerekse sonrasında bu ülkeden başka ülkelere geçmeye çabalarlarken hayati riskler taşıyan son derece tehlikeli yollara başvurmak zorunda kaldıkları görülmektedir.

Uluslararası göç hareketi sadece sınırların aşılmasıyla açıklanamaz. Uluslararası göç edenlerin mekansal konumlarının değişmesinin yanında sosyal yapılarında da büyük bir toplumsal dönüşüm gerçekleşir. Küreselleşme ile beraber hızlanan ve daha da görünür olan uluslararası göçler bu bağlamda yaşanacak olan toplumsal sorunları da karmaşıktır. Bu süreç içerisinde yerel yönetimlerden, uluslararası sivil toplum kuruluşlarına görev düşmektedir (Adıgüzel, 2019a: 1-2).

Uluslararası göçün seyri küresel dünyadaki dönüşümler çerçevesinde yeni eğilimler kazanmaktadır. Ekonomik krizler, savaşlar, ekolojik dengenin bozulmasıyla gerçekleşebilecek olan sorunlar yeni bir göç dalgası yaratabilir. Bu bağlamda herkes potansiyel göçmen olarak değerlendirilebilir. Uluslararası göç çalışmaları yürütülürken bu bağlam göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslararası göç literatüründe üzerinde sıkça durulan iki kavram sığınmacı ve mülteci.

2.1.3. Sığınmacı

Uluslararası göç literatüründe göçün faillerine yönelik niteliyici iki terim olan sığınmacı ve sonrasında mülteci kavramları üzerinde durmadan önce, bu kavramlarla birlikte kullanılan “göçmen” kavramı üzerinde ana hatlarıyla durmak yerinde olacaktır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM, 2013: 37) göçmen tanımı şu şekildedir:

“Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya iş için daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir”.

2006 yılında yürürlüğe gire 5543 Sayılı İskan Kanunu'nda göçmen tanımı: *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır* (Madde3-d) (Resmi Gazete, 26.09.2006) şeklinde yapılmıştır. Uluslararası göç literatüründeki göçmen tanımı ve Türkiye'nin mevzuatında yer alan göçmen tanımı karşılaştırıldığında farklılıklar ön plana çıkmaktadır. 5543 Sayılı İskan Kanunu kapsamında göçmenlerin sosyo kültürel uyum sorunları ve bu alana yönelik geliştirilebilir politikalardan ziyade göçmenlerin iskanını ön plana çıkarılmıştır. Mülteci kavramında olduğu gibi göçmen kavramında da Türkiye'nin mevzuatında farklı bir yaklaşım hakimdir (Akman, 2019: 27-28).

Göçmen kavramını tanımladıktan sonra sığınmacı kavramının tanımını vermek ve kavramlar arası benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak gereklidir. TDK sözlüğünde; sığınmacı kelimesinin karşılığı, “1. Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci. 2.Yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse” (TDK, sozluk.gov.tr) olarak verilmiştir. Sığınmacı kelimesi tanımının karşılığında mülteci kelimesi verilse de hukuki boyut açısından iki farklı anlama işaret edilmektedir. Sığınmacı, birtakım gerekçelerle bir başka ülkeye sığınmış, koruma talep etmiş mültecilik başvurusunun sonucunu bekleyen kişidir. Mülteci ise sığınma talebi kabul edilmiş kişi olarak tanımlanabilir. Nitekim 1951'de Cenevre'de imzalanan *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*'de sığınmacı ve mülteci kavramlarının hukuksal çerçevedeki tanımı yapılmıştır. Uluslararası Göç Örgütü'nün *Göç Terimleri Sözlüğü*'nde sığınmacı:

Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (IOM, 2013: 74).

Sığınmacı zulüm veya şiddetten korunmak için başka bir ülkeye güvenlik ihtiyacı nedeniyle yaptığı göçte mültecilik statüsüne başvurusunu yaptıktan sonra sonucunu bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14 Maddesinde şu ifade vardır: *Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve kabul edilme olanaklarından yararlanma hakkı vardır* (UNIC/Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi). Dolayısıyla insanların can güvenliği talebiyle başka bir ülkeye sığınması, bir insan hakkıdır. Castles ve Miller'a göre, mülteci ve sığınmacı olmanın hareket noktası farklıdır. Kendi ülkesinde eziyet, can kaybı korkusu yaşayan, insan hakları ihlali ile karşılaşan, şiddete maruz kalan bu sebeplerden ötürü yaşamını o ülkede sürdürülemez olanların ülkeden ayrılmasıyla süreç başlar. Zorunlu olarak göç edenler genellikle ilk sığınma yeri olarak (çoğunlukla kendileri gibi yoksul) komşu ülkelere giderler. Ekonomik ve sosyal olarak ayrıcalıklara sahip azınlık bir grup gelişmiş ülkelere göç edebilir (2008: 43-44).

Başka bir devlet tarafından korunma talebiyle ülkelerini terk eden kişiler, genelde ulusal sığınma prosedürlerine uygun sığınma hakkı için başvuru yapmak zorundadırlar. Başvurunun sonucunu beklerken bu kişiler sığınmacı olarak nitelendirilir. Her sığınmacıya karar sonucunda mülteci statüsü verilmeyebilir, ancak her mülteci ilk adımda bir sığınmacı olarak adlandırılabilir (UNHCR, Mültecileri Korumak, 2017: 28). Sığınmacı, sığınma hakkına sahip olma durumu hukuki bir statüye işaret etmekten ziyade sığınılan ülkenin yasalarından mültecilerin sahip olduğu haklardan yararlanamayan kısa süreli barınma halini olarak tanımlanabilir (Eroğlu ve Taşkiran, 2002: 109). Sığınmacıların, geri göndermeme ilkesi dahilinde olması, insani temel haklara erişim, asgari yaşam standardının sağlanması gereklidir. Sığınmacılık durumu geçicilik üzerine kurgulanmıştır. Mülteci statüsünün kazanılmasının ardından, mülteci statüsünün en başından itibaren geçerli olduğu sayılır. Bu bağlamda mülteci statüsü hukuki anlamda geriye doğru hareket eden bir kavramdır (Efe ve Ulusoy, 2013: 19-20).

Sığınmacı başvurusu sonrası talebi haklı görülenler koruma altına alınır. Barışa karşı suç, insanlığa karşı suç, sığınmaya başvurduğu ülke dışında siyasi olmayan ciddi bir suç işleyen, savaş suçlusu, Birleşmiş Milletlerin ilke ve amaçlarına aykırı suçları olanlar koruma altına alınmaz (UNHCR, Mültecileri Korumak 2017: 30). Sığınma başvurusu değerlendirilirken bu maddeler değerlendirilir. Sığınmacı olma kriterlerini taşıyanlar bu korumadan yararlanabilir.

Sığınmacı ve göçmenlerin göçe karar veriş süreçleri ve karşılaştıkları zorluklar birbirinden farklıdır. Göçmenler daha iyi yaşam koşulları için planlı göç yolculuğuna çıkarken beraberlerinde mal ve kaynak taşımaları daha kolaydır. Sığınmacı ve mülteciler hayatta kalma mücadelesi içinde kısıtlı zaman zarfında ve zorlu yollarda göç ettiklerinden mal ve kaynaklarını geride bırakabilmektedir. Bu bağlamda göçmenler beraberlerinde getirdikleri kaynakları sayesinde hedef ülkede büyük ölçüde ekonomik sıkıntı çekmemektedir. Göçmen hedef ülkeye vardıktan sonra ekonomik sıkıntıdan ziyade sosyal alanda uyum sorunları yaşayabilmektedir. Bu bağlamda göçmenler barınma, istihdam, sosyal hizmetlere erişim noktasında sığınmacı ve mültecilere göre daha avantajlıdır. Sığınmacı ve mülteciler göç süreci başında ve sonrasında zorlu mücadeleyi sürdürmek durumundadır (Akman, 2019: 27). Sığınmacı ve göçmenler için göç hareketinin başlangıç noktası birbirinden farklıdır. Göçmenlerin, sığınmacılara göre zorluklarla başa çıkma yöntemi daha çeşitlidir.

Sığınmacı ve mülteci kavramları gündelik hayatta birbirinin yerine geçen kavramlar olarak kullanılsa da yasal boyut ve anlam olarak farklılıklar içermektedir. Göçmen daha iyi bir hayat arayışı için isteyerek göç eden kişidir. Göçmen sonrasında kendi ülkesine dönmeyi seçerse, hükümetin koruması altında kalmaya devam edecektir. Ancak mülteciler hayatta kalabilmek ve özgürlüklerini ifade edebilmek için göç etmek zorundadırlar ve koşullar değişmedikçe güvenle ülkelerine dönmeleri mümkün değildir. Bu yüzden uluslararası korunmalıdır (UNHCR, Mültecileri Korumak 2017:28). Temelde yatan bu farklılık nedeniyle göçmenler ve sığınmacılar için farklı yasal prosedürler uygulanmaktadır.

Göçmenler ve sığınmacıların benzerlikleri ise göç etme sürecini deneyimlemiş olmaları sayılabilir. Göçmenler, mültecilere göre daha planlı ve avantajlı olarak bu süreci geçirse de ikisinin de karşılaşacağı çeşitli uyum problemleri vardır. Hedef ülkeye vardıklarında göçmenler de sığınmacılar da “yabancıdır”. Farklı kültür ve

geleneklere uyum süreci, yerli halkın olumlu veya olumsuz tepkisine ikisi de tanıklık etme durumlarıyla karşı karşıyadırlar.

2.1.4. Mülteci

Türk Dil Kurumu'nun çevrimiçi sözlüğünde “mülteci” kavramının anlamı tek kelime ile “sığınmacı” olarak verilmiş olsa da bu kavramlar yasal statüsü bakımından farklı anlamlara işaret etmekte. Ülkeler mülteci statüsü kararını, bir ülkeye sığınarak mülteciliğe başvurmuş kişilerin durumunu inceledikten sonra vermektedir.

1951 yılında Cenevre’de imzalanan “*Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*” metnine göre mülteci:

1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ilkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ilkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme).

Afrika Birliği Örgütü (ABÖ), 1951 yılındaki Sözleşmeye eklemeler yaparak oluşturduğu Afrika’daki Mülteci Sorunları Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşmesi’ni 1969’da kabul etti. İlaveler sonucunda yapılan mülteci tanımı şu şekildedir: *Kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan herkestir.* (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, 2001: 9-10). 1984’te kabul edilen Cartagena Mülteciler Bildirisi de 1951’de yapılan mülteci tanımına eklemeler getirmiştir. 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi göre mülteci: *“Yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için”* ülkesini terk eden kişilere denir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, 2001:10).

1994’te tarihli Türkiye’de kabul edilen *İltica ve Sığınma Yönetmeliği*³’ndeki mülteci tanımı şu şekildedir (1994: 7):

³ Resmi Gazete, “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 30.11.1994, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> , Erişim Tarihi:13.06.2020.

(Madde 3) *Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı.*

Mülteci olma halini tanımlayan şartlar dünyadaki birçok kişinin bu statüyü hak etmesine rağmen erişememesine neden olmaktadır. Değişen ve dönüşen dünyada çevresel sorunlar, doğal afet, açlık, kuraklık, su sorunları insanların yerinden olmasıyla sonuçlanmakta ve bu insanlar başka ülkelere sığınmaktadır. Ancak bu sayılan nedenler sözleşmede yer almadığı için mülteci statüsünü alamamaktadırlar. Bu sorunun çözümü için dünyanın bugünü üzerinden düşünülmeli ve sözleşmeye ek maddeler konulmalıdır (Taşdelen, 2011: 169).

Mülteciler korku ve baskı ortamında ani bir karar ile sınırlı seçenek ve zor koşullarda bu yolculuğa çıkarken; göçmenler ise bu süreçte farklı olanaklara sahiptir (Ziya, 2012: 232-233). Mültecileri diğerlerinden ayıran kısmı içerisinde bulundukları durumun hayati tehlike taşıyor olmasından kaynaklanır. Dayanılmaz zorluklar nedeniyle ulusal sınırları aşar ve yakın bölgelerde güvenlik arar. Mültecilerin detaylı olarak tanımlanmasının nedeni olarak evlerine geri dönmelerinin hayati tehlike taşıyor olmasından ve sığınma talebi reddedilmesi halinde büyük ihtimalle ölümcül sonuçlar doğuracağından dolayıdır (UNHCR, 2016, Mülteci ve Göçmen). Mültecilik ulus devletin düzenin bozulması sonucunda çıkan çatışmalardan dolayı ortaya çıkar. Çatışmalar varlığını sürdürdüğü sürece mülteci potansiyelinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu nedenle mülteci akışı kısa ve uzun vadede tükenmeyecek aksine artmaya devam edecektir (Bartram ve Diğerleri, 2019: 234).

Mültecilik kavramının tanımı yasal otoritelerce yönetmelikler adı altında tanımlanmış olsa da bu insanlık hali yazılı belgelerde anlatılanlardan çok daha fazlasını taşır. Hayatta kalma mücadelesi içinde hak arayışında olan bu insanlar mülteci statüsü elde edebilmek için yıllarca mücadele etmektedirler. Biner'in ifadesiyle mültecilik yasal belirsizlikler içerisinde geçiciliğin sonlanması umuduyla yasaya bağlı hayat kurarak bekleme halidir (2016: 7). Bu bağlamda mültecilik yasalar ve mevzuatlar arasında sıkışıp kalmak; belirsizlik içerisinde sürüklenmektir.

Mülteci statüsünün verilmesi için yönetmeliklerde ve tanımlarda çeşitli şartlar konulmuştur. Şartları sağlayan sığınma başvurusunda bulunmuş sığınmacıların talepleri incelenip haklı görüldükten sonra statüyü almaya hak kazanacaklardır. Mülteci kavramını tanımlayan yönetmelik, tanımlardan yola çıkarak mülteci olmanın şartları sıralanabilir. Başak, 2011’de *Mülteciler, Sığınmacılar, Yasa Dışı Göçmenler* adlı yapmış olduğu çalışmasında bu şartları 4 madde altında toplamıştır. Birinci şart: Zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma. Bu şart subjektif ve objektif olarak değerlendirilebilir. Bireyin duyduğu korku karakter özelliklerine bağlı olsa da başvuru değerlendirilirken bu korku nedeniyle zulme uğrayıp uğramayacağı değerlendirilir. Korkunun kaynağının objektif olarak değerlendirebilmesi için ülkenin şartlarının bilinmesi geri dönmesi ihtimalinde zulme uğrayabilirliğini anlaşılır kılacaktır. İkinci şart ise mültecilik başvurusunda bulunan kişi ülkesi dışında bulunmalıdır. Üçüncü şart: kendi ülkesinin himayesinden mahrum olmalı veya yararlanmak istememe, ülkesine geri dönememe veya dönmek istemiyor olması gerekmektedir. Ülkesinin korumasını istememe halinde başvuran bireyin haklılık sebebi incelenir. Haklı sebebi yoksa uluslararası koruma talebi geçersiz sayılır (2011: 21-23).

Mülteci olma şartları maddeler halinde bir sayfada sıralansa da bu maddelerin ilgili makamlarca incelenmesi yıllar alabilmektedir. Mülteci başvuru sayısının çokluğu, prosedür işlerin uzun oluşu ve sistemin yavaş işleyişi tüm bu süreci uzatabilmektedir. Bu süreç sonrasında korunma altında olan mülteciler statüleri gereğince çeşitli haklara sahiptirler. Bu haklar 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde bulunan temel haklardandır. Bu haklar şu şekilde sıralanabilir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, 2001: 15):

Yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakkı. Sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkı. İşkence ya da zalimane, insani olmayan, onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz bırakılmama hakkı. Kölelik ya da kulluk altında bulundurulmama hakkı. Yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü. Keyfi tutuklanmaya, gözetim altına alınmaya maruz bırakılmama hakkı. Özel yaşam, aile, ev konusunda keyfi müdahaleye maruz bırakılmama hakkı. Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı. Eğitim hakkı. Toplumun kültürel yaşamına katılma hakkı.

Mültecilerin sahip oldukları haklar yönetmelikler çerçevesinde açıklanmıştır. Mültecilerin haklara erişimi, yönetmeliklerin uygulama biçimleri ilerleyen süreçte tartışılacaktır.

Mülteci olma şartı, sahip olduğu hakların sınırı çizildiği gibi mülteciliğin son bulacağı haller de net olarak belirlenmiştir. Mültecilik statüsü elde edilirken sunulan haklı gerekçelerin süreç içerisinde haklılığını koruması halinde statü devamlılığını korur. Mültecilik statüsü elde eden birey bu şartlara uygunluğunu yitirmesi halinde statüsü sonlanabilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesinin Madde 1 C Bendi mültecilik statüsünün son bulacağı halleri sıralamıştır.

- (1) Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa;
- (2) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa;
- (3) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa;
- (4) Kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusu ile, tekrar yerleşmek üzere dönmüşse veya
- (5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse;
- (6) Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise; Mülteci statüsü sona erecektir (1951 Cenevre Sözleşmesi, Madde 1 C Bendi).

Mültecilik statüsü anlaşıldığı üzere iptal edilebilir, daimi değildir. Mülteci olma durumu sürekli değildir. Birleşmiş Milletler'in yaklaşımında, mülteciler sağlıklı ve güvenilir koşullar oluştuğunda kendi iradesiyle kendi ülkesine geri dönmeli veya sığındığı ülkede veya bir başka üçüncü ülkeye yerleştirilmelidir. Kendi ülkelerine geri dönebilme ihtimalleri mümkün değil ise sığındığı ülkede entegrasyon çalışmalarının yürütülmesi, üçüncü ülkeye geçişinin sağlanması 1951 Cenevre anlaşması taraf Devletler'den mültecilerin vatandaşlığa kabul prosedürlerinin kolaylaştırması gerekmektedir (UNHCR, Mültecileri Korumak,2017:32).

Mültecilik kavramının tanımı, hakları, şartları, içeriği otoritelerce katı yasalarla belirlenmiş olsa da insanlığa dair olan bu süreç sosyal, siyasi gündemin getirilerinden etkilenen oldukça esnek ve süresiz bir aşamaya işaret etmektedir.

2.1.5. Toplumsal Uyum ve Toplumsal Kabul

Mülteci olmanın taşıdığı belirsizlik ve güvenlik kaygısı onu kırılganlaştırmaktadır. Bu kırılgan yapıda sığınma talep ettiği ülkenin uyum ve kabul politikası son derece önem taşımaktadır.

Göç hareketliliğinin yaşanmasından sonra toplumsal uyum konusu/problemi/krizi gündeme gelmektedir. Toplumsal uyum, entegrasyon, adaptasyon kavramları gündelik dilde birbirlerinin eşanlamlısı olarak kullanılsa da literatürde farklı anlamlara denk gelmektedir. Uluslararası göç literatüründe daha çok Fransızca kökenli entegrasyon kelimesi kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "entegrasyon", bütünleşme ve uyum kavramları ile tanımlanmıştır (TDK, sozluk.gov.tr).

Toplumsal uyum konusunda çeşitli tanımlamalar yapılabilir. Gençöz'e göre uyum süreci, yaşamı sağlıklı bir şekilde idame ettirebilmek, bireysel ve çevresel özelliklerini tanımak, ihtiyaç halinde edindiği yeni özellikleri kullanmak ile gelişir (1998: 7). Bir başka tanımda ise, toplumsal uyum, sosyal çevrenin beklentilerini anlamak ve ona uygun davranış geliştirmeyi içermektedir. Ancak, Avcı'ya göre; toplumsal uyum sadece toplumsal çevrenin istek ve talepleri doğrultusunda davranmak olarak düşünülmemelidir. Bireyin sahip olduğu biyolojik, psikolojik ve toplumsal hayat birbirleri ile etkileşim halindedir. Bu süreçler arasındaki istikrarlı işleyiş uyum olarak nitelendirilebilir (2006: 45). Tüm bunların yanında toplumsal uyum sürecinin uzun, sancılı bir zaman alacağı da unutulmamalıdır.

Göçmen/ mülteci/ sığınmacılarla yapılan saha çalışmalarında yeni uyum tanımları geliştirilmiştir. Murat Erdoğan'ın *Suriyeliler Barometresi* çalışmasının çerçevesinde yeni bir uyum tanımı oluşturmuştur. Bu çalışma kapsamında uyum; *"kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi"* olarak tanımlanmıştır (Erdoğan, 2020b: 53). Bu tanımdan yola çıkarak toplumsal uyumun kendi içerisinde aidiyet, kabul görme, saygı gibi sosyal psikolojik ve kültürel unsurları barındırdığını söyleyebiliriz.

Uyum, göçmenlerin yüzleşmesi ve aşması gereken başlıca sorunların başında gelmektedir. Uyum göçmenlerin yabancıları oldukları toplumla bütünleşmesidir. Bir diğer anlamda yeniden toplumsallaşması sürecidir. Yeniden toplumsallaşma sürecini kolaylaştırabilmek adına göçmenlerin ve göç alan toplumun medya ve iletişim araçlarının, eğitim kurumlarının, aile ve akran gruplarının iş birliği içerisinde olması oldukça önemlidir (Adıgüzel, 2019a: 157). Abadan Unat, uluslararası göç hareketine

gönüllü veya zorunlu olarak katılmış grupların oluşturduğu diasporayı, “anayurdu ile sosyal ve ekonomik bağlantılarını sürdüren azınlık grubu” (2002: 269) olarak tanımlamıştır. Göçmenlerin anavatanları ile bağlantılarının güçlü tutulması yeni geldikleri topluma sosyal uyumun sağlanmasında bir engel yaratabilir. Buna benzer bir şekilde göç edilen ülkeyi transit geçiş için kullanmak niyeti ile gelen sığınmacılar, mültecilik başvurusunun onayını beklerken geçici olduklarını düşündüklerinden sosyal uyum sağlama konusunda isteksiz olabilirler. Hâlbuki mültecilik onayının gelmesi hukuki süreçlerin uzamasıyla yıllar alabilmektedir. Bu durumda mültecilik başvurusunun sonucunu bekleme sürecinde olan göçmenin ve göç alan ülkenin uyum konusundaki istekliliği ve motivasyonu oldukça önemlidir.

Göçmen uyumu konusunda yapılan çalışmalarda entegrasyon ve asimilasyonun ince sınırı üzerine tartışmalar yürütülmektedir. Asimilasyon göçmenin kendi geleneksel, kültürel değerlerini yitirerek göç ettiği topluma benzeşmesi olarak olumsuz bir boyutta değerlendirilir. Entegrasyonda ise göçmenin ev sahibi toplumda kendi kültürel özünü (dili, gelenek ve görenekleri) sürdürerek uyum sağlaması/bütünleşmesi şeklinde ifade edilmektedir (Adıgüzel, 2019a: 163-165). Gordon, uyum kavramını betimlerken asimilasyoncu bir çizgide ilerler. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins- 1964* isimli çalışmasında uyum kavramını yedi kategoriye ayırmıştır. Kültürel uyum, yapısal uyum, evlenme yoluyla uyum, toplumsal bütünün parçası olarak uyum, egemen davranışları özümseme-önyargılardan arınma, çoğunluğun ayrımcı olmadığına ikna ve uyum, yurttaş kimliği edinme ve uyum (Gordon’dan aktaran Kaya, 2014: 13). Gordon’a göre göçmen ilk önce görünüşüyle şehre uyum sağlar. Sonrasında göçmen ev sahibi ülkenin çeşitli kurum ve örgütlerine katılmasıyla yapısal uyum gerçekleşir. Gruplar arası evlilik asimilasyon sürecinin üçüncü aşamasını oluşturur. Önyargıların ortadan kalkmasıyla asimilasyon sürecinin önü açılır. Çoğunluğun ayrımcı tutumdan vazgeçmesi ve sonrasında toplumsal uzlaşımın yasal olarak gerçekleşmesiyle sonuçlanır (Gordon’dan aktaran Canatan, 2011: 15). Gordon’ın öngördüğü şekilde azınlık gruplar uyum süreci asimilasyonla sonuçlanabilir ancak bütün uyum çalışmalarını bu bağlamda genellemek doğru olmayacaktır.

Entegrasyonun son aşaması olan toplumsal uyum ve kabulün gerçekleştiği aşamada başarılı entegrasyonda vatandaşlık verilmesi tamamlayıcı bir rol üstlenebilir

(Yıldız, 2017: 61-62). Vatandaşlık verme süreci son adım olarak karşımıza çıkarken; istenilen yeterlilikler, belgeler ile de sonuçlanması en güç süreç olarak da değerlendirilebilir.

Göçmen/sığınmacı/mültecilerin toplumsal uyumu tartışılırken toplumsal cinsiyet açısından değerlendirme yapmak önemlidir. Yabancı olması bakımından dezavantajlı olan bu grup kadın olduğunda iki kat dezavantajlı bir konuma işaret eder. Göç süreci kadınlar üzerinde toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının dağılımını yeniden şekillendirmektedir. Kadın, eş, anne, ev hanımı gibi tanımlamaların yanına göç eden, göç sonrası geçim sıkıntısı nedeniyle çalışma hayatında kendine yer edinme mücadelesi verme, gibi sorumluluklar da omuzlarına yüklenmektedir. Bu durum kadınların erkeklere göre sosyal uyum sağlarken daha fazla çaba harcamasına neden olmaktadır (Aydın Yılmaz, 2019: 50). Kadın göç sürecine aile birleşmesi ile sonradan dahil oluyorsa ülkeye toplumsal uyumu gecikmeli olabilir. Kadının ev içi rollerinin fazlalığı ve kamusal alanda görünürlüğü daha sınırlı olduğu düşünüldüğünde toplumsal uyum sağlamanın daha uzun bir süreç alacağı öngörülebilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların iş gücü piyasasında daha düşük ücretle ve zor koşullarda çalıştığı bilinmektedir. Karşılaştığı zorluklara ek olarak göçmen/sığınmacı/mülteci olarak yer alması yeniden dezavantaj olarak karşısına çıkacaktır. Göç süreci sonrasında toplumsal uyum kadın, erkek, çocuk demeden hepsi üzerinde büyük bir zorluk alanı yaratsa da kadın bu durumda daha çok güçlkle mücadele etme durumunda bırakılmaktadır.

Uyum kavramı çeşitli nedenler doğrultusunda göçen; göçmenler, mülteciler, sığınmacılar için önemli bir yere sahiptir. Farklı göçmen grupların toplumsal uyumu konusunda hukuki, ekonomik, uluslararası beklentileri ve talepleri öne çıkmaktadır. Buna rağmen göçmenlerin talep ve beklentileri ve ev sahibi toplumun beklentileri karşılanırken bazı sorunların meydana çıktığı bilinmektedir (Şeker, 2015: 19). Göçmen grupların toplumsal uyumunda, ekonomi (iş gücü piyasası), eğitim, sağlık, kültür gibi alanlarda yaşadıkları engelleyici ve kolaylaştırıcı ilişkiler önemlidir.

Toplumsal uyum sürecinin önündeki en büyük engellerden biri dil bariyeridir. Kendini dil ile ifade edemeyen bireyler uyum sorunu yaşarken psikolojik olarak da kendini ifade edemeyecektir. Bu durum daha sonrasında sosyal davranışlarında sorun yaşayabileceği anlamına gelmektedir (Karaoğlu, 2007: 27). Toplumsal uyumun

karşılaştığı ve aşması uzun bir süre alan dil konusu önemlidir. Toplumun normlarını, gelenek ve kültürlerini anlayabilmek için gerekli yaşanmışlık ve dilsel yetinin kazanılmış olması gerekmektedir. Göç sonrası birincil ihtiyaçlar giderildikten sonra bir üst basamak olan sosyal ihtiyaçlar gündeme gelecektir. Yeni yerleşimi transit göç merkezi olarak görüyorsa dil öğrenimine gereken önemi vermeyecektir. Göç sonrası birey kalıcı olarak göç ettiyse dil öğrenme motivasyonunun daha yüksek olması muhtemeldir. Devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının da hemen hemen hepsinin dil kurslarına bu yüzden ağırlık verdiği söylenebilir.

Toplumsal uyumun içeriği ve birlikte ele alınması gereken konular konusunda çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Beauvais ve Jansen'a göre toplumsal uyumun unsurları; ortak değerler ve yurttaşlık kültürü, sosyal düzen ve sosyal kontrol, sosyal dayanışma ve refah düzeyi farklılıkları, sosyal ağlar ve sosyal sermaye, bölgesel aidiyetlik ve kimliktir. Ancak sosyal uyumun yapısı bakımından esnek ve değişebilir olması net bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır (Beauvais ve Jansen'dan aktaran Sezgin ve Yolcu, 2016: 423-424). Kişisel deneyimler göç sonrası uyum aşamasına etki ederken bütünsel bir tanım ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Uyum ve taşıdığı anlama bu bağlamda farklı yorumlar gelebilmektedir. Sözer'e göre, uyum ve aidiyet kavramlarının bu tartışmada birlikte ele alınması gerekmektedir. Toplumsal uyum, aidiyet ve göç "kültürel zenginlik, yeni fırsatlar, yeni bir toplumsallaşma" sürecini de içeren bağlamda konuşulmalıdır. Göçmenlerin uyumu için ekonomik yeterlilik, sağlık ve barınma ihtiyacının karşılanması yeterli değildir. Sosyal, eğitim, kültürel niteliklerle pekiştirilmelidir. Hukuksal bağlamda kullanılan eşitlik ifadesi de eylemde eşitlik olarak kendini göstermeli ve toplumun içinden biri olma aidiyet duygusu yaratmalıdır (2019: 424). Bir topluluğu, kimliğe, mekana aidiyet hissetmek toplumsal uyumun tamamlayıcı unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir. Göçmen yeni yurdunda kendini yerli, ev sahibi olarak görmesi aidiyet unsurlarını taşıması uzun bir süreç gerektirse de uyumun varış noktası olarak düşünülebilir.

Toplumsal uyum sürecinin gerçekleşmesi için mevcut koşullar da oldukça önemlidir. Göçmenlerin göç süresinde yaşadıkları, sahip oldukları psikolojik, kültürel, ekonomik, eğitim geçmişleri göç sonrasında uyumu kolaylaştırabilir de zorlaştırabilir de (Akıncı ve Diğerleri, 2015: 76). Göçmenlerin sahip oldukları kültürel birikimleri aynı seyretmediği için toplumsal uyum sürecinin de kişiye göre farklı seyredebileceği

ve kimi zaman daha kısa veya uzun olabileceği söylenebilir. Bunun yanı sıra göçün nedenleri, gönüllü veya zorunlu oluşu, hangi ülkeye göç ettikleri, geride bıraktıkları göç edilen yerdeki toplumsal uyum sürecini etkileyebilmektedir (Erol ve Ersever, 2014: 48). Göç sonrası travma, göçmenin zor şartlarda göçmesi, gittiği ülkenin uzaklığı, konuşulan dile hakimiyeti, ekonomik birikimi gibi her biri bireylerin biricik deneyimleri ve birbirinden farklı olduğu göz önüne alındığında uyum sürecinin seyrinin de göçmenin deneyimlerine göre değişebileceği ifade edilebilir.

Toplumsal uyumun yerelde kalıcı olabilmesi için 3 basamağı tamamlaması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, göç ettiği ülkede hukuksal olarak yasal statüsü olmalıdır ki temel haklarına erişebilsin. İkincisi, ekonomik olarak sürdürülebilir bir yaşam kalitesine sahip olmalı. Üçüncüsü, gittiği ülkenin yerel vatandaşları tarafından sosyal olarak kabul görmeli ve kendisi de uyum göstermelidir (Fielden'den aktaran, Çakırer Özservet, 2015: 48). Toplumsal uyum sürecinin tamamlanması için çeşitli aşamalar ön görülmüştür. Yapılan tanım ve basamaklar uygulama esnasında farklılık gösterebilir.

Göç sonrası yaşanan süreçte edindikleri tecrübeler kişiye özgü olsa da yapılan araştırmaya göre kültür şokundan, toplumsal uyuma ilerleyen 5 aşamadan bahsedilebilir. University of Saskatchewan, 2005 çalışmasına göre, Birinci aşama “Balayı Dönemi”: Bu aşamada yeni kültür ve özellikleri heyecan verici ve eğlencelidir. Yeni deneyimler elde etmek ve çevreyi tanımak keyiflidir. İkinci aşama “Düşmanlık ve Saldırganlık”: Bu aşamada, birey yeni kültürü benimseyebilmek için çok çabalamak zorunda olduğunu hisseder. Bu süreç birey için stresli geçebilir. Eski edimlerini, beklentileri ve yeni öğrendikleri bütünleşmeyebilir. Birey kendi ülkesindeki yiyecek ve ihtiyaçlara ulaşamayabilir. Birçoğu bu aşamayı hayal kurarak geçirir. Kendini huzursuz, kızdırılmış, depresyon halinde hissedebilir. Üçüncü aşama, “İyileşme ve ağır ağır adapte olma”: Birey yeni kültüre alışıkça kendini rahatlamış hisseder. Kendini bu süreçte evinde gibi hissedebilir ve güven duygusu gelişir. Dördüncü aşama “Adaptasyonu Tamamlama ve İki Kültürlülük”: Yeni ortamında aktif olabilme, yeni ilişkiler kurabilmekte, kendi kültürü ve yeni kültür arası rahatlıkla davranabilmektedir. Beşinci aşama “Yeniden Katılma”: Bu aşamada yeni kültürü sevmek, benimseme ve ona katılma görülür (Tutkun, 2006: 258). Toplumsal uyum çok aşamalı ve zaman

isteyen bir süreçtir. Bu durumda gerekli kurumlarca yardım ve desteği ile kolaylaştırıcı çalışmalar yapmak önemlidir.

Toplumsal uyum sürecinin aşamaları çeşitli teorisyenler tarafından tanımlansa da pratikte uygulanabilirliği daha karmaşıktır. Göçmenlerin uyumu konusu ele alınırken homojen bir grup olduğu varsayımından hareket edilir. Bu göçmenler üzerinde indirgemeci bir bakış sunacaktır. Halbuki göçmenler homojen değil, statik de değildirler, zaman içerisinde değişim gösterirler. Bu bağlamda göçmen grubun dinamik, değişken, kendi içlerinde heterojen, geçen süre zarfında karmaşıkleşan kimliklere sahiplerdir. Foroutan buna “hibrit kimlikler”⁴ demektedir. Değişen kimlikler ve yeni tanımlamalar toplumsal uyum sürecini güçleştirmektedir (Erdoğan, 2020b: 16). Toplumun dinamik yapısı toplumsal uyum konusunda avantaj sağlayabileceği gibi Erdoğan’ın ifade ettiği (tanımların değişmesi ve karmaşıkleşması) gibi durumlarda bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sığınmacı ve mülteciler için mücadele alanı göç sonrasında da devam etmektedir. Toplumsal uyum ve kabul konusu yerleştikleri ülkelerde yeni bir güçlük alanı yaratmaktadır. Toplumsal uyum kavramının en büyük tamamlayıcısı göçmen ve yerelin bütünleşmesini kapsayan toplumsal kabuldür.

Sosyal mekanı paylaşan insanların, toplumda uyum içerisinde yaşaması ve kabul görmesi önemli bir sorunsalı oluşturmaktadır. Lucke’ye göre toplumsal kabul “*Belirli görüşlerin, önlemlerin, önerilerin veya kararların, verili toplumsal koşullarda tanımlanabilir toplumsal gruplar tarafından onay bulması ve onaylanabilirlik niteliğinin öngörülebilir olmasıdır*” (Aktaran Mütevellioğlu, 2006: 6-7). Toplumsal kabul, hoşgörü veya tanınma gibi kavramlar azınlık gruplara karşı kullanılırken, kelime tercihi devletlerin geçtiği tarihsel süreçten etkilenmektedir (Kaya, 2014: 20-21).

Toplumların uyum ve kabul halinde olabilmesinin temelini Kant’ın “*öyle davran ki davranışın temelindeki ilke, tüm insanlar için geçerli olan evrensel ilke veya yasa olsun*” cümlesinden okuyabiliriz. Toplumların bu dengeli halini gönüllü veya zorunlu göç ile gelen grupların, çoğulcuğun, kabul edilip benimsendiği ve ortak bir

⁴ Göçmenler gittikleri yeni toplumda yeni sosyal süreçlerden etkilenecek yeni kimlikler oluştururlar. Oluşan bu yeni kimlik, bireyin var olan kimliği, yeni sosyal süreçler sonucunda oluşan kimliğinden farklı aynı zamanda bunların hepsini kapsayan yeni bir kimlik olabilir. Bu yeni kimlik hibrit kimlik olarak tanımlanmaktadır (Çağırkan, 2016: 2621).

aidiyet oluşturarak karşılıklı kabul ve saygı içerisinde bir arada kalabildiği bir yaşam formu olarak ele alabiliriz (Erdoğan, 2020b: 53).

Toplumsal kabul ve uyum süreci göç eden grup ve yerel halkı da kapsayan bir sürece işaret etmektedir. Toplumsal kabul ve uyum sürecinde yeni yerleşim yerindeki toplumun beklenti ve tutumları aynı zamanda göçmen grubun algısı da belirleyici unsurlardandır. Toplumsal kabul ve uyum süresinde göç eden grup yeni meskenlerine adapte olmaya çalışırken, yerel halk da bu değişimi benimsemeye başlayacaktır (Gündoğmuş ve Gayırmal, 2019: 561).

Toplumsal kabul kavramı tanımlanırken sıklıkla bütünleşmenin altı çizilmektedir. Toplumsal kabul ve bütünleşme süreci iki toplumu da kapsar. Toplumsal kabul ve bütünleşme sürecinde göçmenin en büyük görevi kendi kültüründen kopmadan gittiği topluma uyum sağlamaktır. G alan topluluğun burada yapması gereken ise toplumsal kabule zemin hazırlamaktadır. Kendi sosyo kltren benliğini koruyamamış, benlik saygısı edinememiş olan kişinin yeni toplumdaki sosyo kültürel yapıya saygı duyması ve benimsemesi oldukça gtr. Toplumla barışık, uyum sürecini tamamlayamamış olan birinin yeni toplumda kendine yer bulması zordur (Yavuz, 2013: 616-623). Toplumsal kabul ve bütünleşmenin gerçekleşmesi için g eden birey ve toplum aynı anda hazır bulunuşluk halinde olmalıdır. Yeni toplumdaki kültürel deneyimler bireyin kimliğinin tanınması, öz saygının korunması süreci ne kadar başarılı işlerse yeni toplum tarafından gelişecek olan toplumsal kabul o kadar kolaylaşır.

Toplumsal kabul kavramıyla ilişkilendirilebilecek olan diğer bir kavram ise sosyal kaynaşmadır. Sosyal kaynaşma kavramı temellerini Durkheim'dan alır. Durkheim bu kavramı “Sosyal Dayanışma ve Ağlar” üzerinden yapmaktadır. Sosyal kaynaşmayı açıklayan çalışmaya göre, göçmenlere ve dezavantajlı gruplara uygulanan entegrasyon programları toplum içerisinde yeni bir eşitsizlik alanı yaratabilir. Toplumun bölünmüş yapısını aşmak toplumsal/sosyal kaynaşma ile mümkündür. Sosyal kaynaşma, toplumsal dışlamayı önlerken bireylerin birbirlerine sağlıklı bağlanmasına ve toplumsal bütünlüğe katılmasını hedefler. Sosyal kaynaşma bireylerin topluma aidiyet hislerinin gelişmesi, etnik kimlik ve yaşam anlayışına saygı ve vatandaşların toplumsal hayata bütün olarak katılması olarak tanımlanabilir (Yardımlı, 2017: 117). Sosyal kaynaşma, toplumsal kabul süreci gibi zaman

istemektedir. Toplamların birbirleri ile kaynaşması, yerel, kültürel inanç ve değerlerini anlamlandırması için toplumsal karşılaşma alanlarının doğru yer ve zamanda yaratılması gerekmektedir.

Göç eden grubun yaşadığı kadar g alan grup da çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Farklı kültür, inanç ve değer yapısına sahip olan kişilerle birlikte yaşamak beraberinde zorluklar da getirmektedir. Bu değişim süreci iki taraf için de zorunludur (Yardıı, 2017: 117). Göç eden grup belirsizliğin ortasına g ederken yanlarında travmatik süreçlerini, ekonomik zorlukları da getirmektedir. G alan toplumda buna benzer çeşitli önyargılar taşımaktadır. G alan toplumda, göç eden gruba karşı mesafeli durma, işsiz kalma kaygısı, ev kiralarının artacağı inancı, bulaşıcı hastalığın yayılma ihtimali, suç oranlarının artacağı düşüncesi, demografik nüfus artışı sonrası kamu hizmetlerine zor ulaşılacağı fikri gibi çeşitli önyargılar mevcuttur (Tunç, 2015: 43). Yerli halkı taşıdığı bu kaygılar, medyada gördükleri göçmen akını görselleri veya negatif söylemler kabul sürecini zorlaştırmakta ve geciktirmektedir.

Göç sonrası toplumsal kabulün gerçekleşmesi, birlikte huzurlu mekan paylaşımı için gelişebilecek olan sosyal risklerin azaltılmasıyla mümkündür. Gle gelen, kültürü, yapısı bakımından bilinmeyen olduğu için toplum tarafından tedirginlikle karşılanır. Yerel halk göç sonrası, işsizlik kaygısı, eğitim-sağlık hizmeti alamayacağı endişesini yaşarsa göçmen gruba karşı öfke ve düşmanlık besleyebilir. Toplumsal kabul için bu öngörülebilir risk ortamları kontrol altına alınmalıdır (Erdoğan, 2018b: 201). Göçmenlerin nefret söylemleriyle anılmadığı, günah keçisi ilan edilmediğı bir ortamda uyum ve kabul eřędml olarak ilerler.

Erdoğan, toplumsal uyum ve kabulün iki yönlü olduğundan bahseder. Burada sonradan gelen göçmenlerin geldikleri topluma uyum sağlama eğiliminin yanında g alan toplumun göçmenleri kabulünün de önemli olduğunu görmekteyiz. Toplumsal uyum ve kabul birbirlerini besleyen kavramlardır. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre toplumsal uyum göçmenin kendi kimliğini kaybetmeden ev sahibi topluma uyuma yönelik çabası ve ev sahibi toplumun da gelen nüfusun toplumsal ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı ve duyarlı olasını içeren çok yönlü bir süreçtir (UNHCR'den aktaran Erdoğan, 2018b: 20).

Toplumsal kabul oldukça kırılgan bir yapıdadır. Kabulün toplum tarafından devamlı olması için süreç yönetiminin titizlikle yürütülmesi gerekmektedir (Erdoğan,

2018b: 243). Toplumsal ilişkiler dinamik ve karakterli olduğundan toplumsal kabul noktasında yerel halk ve göçmenlerin talep ve endişelerine duyarlı olmak kritik bir roldedir.

Kısacası, toplumsal uyum ve kabul birbirinden bağımsız değildir. Göç yönetişiminin kuvvetli olması yerel halk ve göçmen grubunun karşılıklı çabası, toplumsal uyum ve kabul sürecini etkiler. Medyanın göçmen gruba karşı kullandığı dil ve göçmen temsili de uyum ve kabul üzerinde etkiler taşırlar. Ayrıca uyum ve kabulün toplum tarafından anlaşılması için sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin desteği oldukça önemlidir.

2.2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI

Göç nedenleri ve sonuçları ile toplumu derinden etkileyen bir hareketlilik alanı oluşturmaktadır. Göç hareketliliği çözümlenmeye çalışılmış ve belirli dinamikler çerçevesinde açıklanmaya girişilmiştir. Göç hareketliliğini farklı kuramlar bağlamında ele alınmıştır. Abadan Unat'a göre göç kararı verilirken pek çok farklı faktör devreye girmektedir. Bu yüzden göç sürecini tek bir kapsayıcı kuramla açıklamak oldukça zordur (Abadan Unat, 2002: 5). Uluslararası göç kuramlarına ilişkin pek çok yaklaşım olmakla birlikte, bu çalışmada öne çıkan yaklaşımlar üzerinde ana hatlarıyla durulacaktır.

2.2.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı

Uluslararası göçü açıklayan ilk kuramların temel yaklaşımı ekonomidir. Göç sürecini ekonomik koşullar çerçevesinde ele almak çoğu zaman bir başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Neoklasik ekonominin makro kuramı neoklasik iktisat teorisi üzerine tasarlanmış bir kuramdır. 1960'larda Lewis'in teorisini Rani, Fei ve Todaro gibi sosyal bilimciler göç süreci üzerinden yapılandırmışlardır. Makro kuram göçün yapısal belirleyici noktalarına vurgu yaparken mikro kuram ise bireyin davranışının sürece etkisine odaklanmıştır (Toksöz, 2006: 16). Neoklasik ekonominin makro kuramı ekonomik yapıyı (iş gücü piyasası, emeğin ücreti) göç hareketinin başat etkileyicisi olarak tanımlamaktadır. Makro kuram küresel ekonomi üzerinden genel bir bakış sunmaktadır.

Uluslararası göç ve iç göçün nedenini, emek konusunda arz ve talebin coğrafi olarak farklı seyretmesiyle açıklar. Emek fazlasına sahip olan ülkelerde ücretler düşüktür. Sınırlı emek piyasası olan ülkelerde ise ücret düzeyi yüksektir. Ülkeler arasında emeğin ücretinin farklılık göstermesinden dolayı düşük ücretli işçiler daha yüksek ücretler için göç eder (Abadan Unat, 2002: 6). Bu kuramın temel varsayımları ise şu şekilde sıralanabilir: 1. Ücret farklılıkları işçilerin uluslararası göçüne neden olur. 2. Ücret farklılığı son bulursa işçi göçü duracaktır. 3. Vasıflı işçilerin uluslararası hareketi beşeri sermayenin getiri oranlarındaki farktan kaynaklanır. Bu getiri oranları genel ücret oranlarından farklı olabilir ve niteliksiz işçilerin göçünün aksi yönünde bir göç hareketi yaratabilir. 4. Uluslararası göç hareketinin belirleyici unsuru emek piyasasıdır. Diğer piyasaların bu derece etkileyici gücü yoktur. 5. Göç alan veya veren ülkelerde hareketliliği kontrol etmek isteyen devletler emek piyasasını düzenlemelidir (Massey ve Diğerleri, 2014: 14).

Neoklasik ekonominin makro ve mikro kuramı göç hareketini açıklarken başvurulan öncü kuramlardandır. Klasik olarak tanımlanan bu kuramlar süreç içerisinde karmaşık göç ağını açıklamada yetersiz kalmış ve diğer kuramlarla desteklenmeye gerek görülmüştür.

2.2.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Neoklasik ekonominin makro kuramına karşı olarak geliştirilmiştir. Neoklasik ekonominin mikro kuramın, göçün hareket noktasının bireysel ekonomik öncüller çerçevesinde şekillendiğini söylemektedir. Ekonomik açıklamaları birey/mikro üzerinden gerçekleştirmektedir.

Rasyonel bireyler fayda-zarar hesabı yaparak göç kararı alırlar. Bu hesaplama sonucunda göç hareketliliğine ekonomik olarak iyi gelir beklentisiyle çıkılır. Uluslararası göç hareketinde beşeri sermaye yatırım aracı olarak görülür. Rasyonel bireyler, bilgi ve becerilerini üretken olarak kullanabileceği ülkeleri tercih eder. Pozitif gelir elde etmeyi planlarken göç sürecinde karşılaşacağı yol, sosyo kültürel maliyetleri de hesaplar (Massey ve Diğerleri, 2014: 14). Bu kurama göre yüksek gelir elde etmek için göç kararını alan bireyler bu kararı almadan önce yolculuk ve taşınma masrafı, uyum sağlamanın maliyeti üzerine de hesaplama yaparlar. Potansiyel olarak seçilen ülke bütün fedakarlık ve yatırımlar sonucunda en yüksek getiriyi sunan yerdir (Abadan Unat, 2002: 7).

Kuramın temel varsayımları şu şekilde sıralanabilir (Massey ve Diğerleri, 2014: 15-16): 1. Uluslararası göç, uluslararası istihdam getirilerinin farklılıklarından kaynaklanır. 2. Fayda, maliyet hesabında bireyin sahip olduğu beşeri sermayesi (yabancı dil bilgisi, iş deneyimi) göç olasılığını arttırabilir. 3. Göç masraflarını düşüren bireysel ve teknolojik gelişmeler göçün maliyetini azaltarak, hareketlilik olasılığını arttırır. 4. Göç masraflarının azalması ülke içindeki göç ihtimalini de arttırabilir. 5. Göç hareketliliği fayda-maliyet hesaplarının toplamının sonucudur. 6. Ülkeler arası istihdam, kazanç farklılığı ortaya çıkmaz ise göç hareketi de çıkmaz. 7. Göç akışının boyutunu, hesaplanan getirinin büyüklüğü belirler. 8. İşgücü piyasasındaki dengesizlikler göç kararını etkilerken diğer pazarlardan doğrudan etkilenmez. 9. Hedef ülke göçmende cazip psikolojik fırsatlar sunuyorsa, göçün yaratacağı maliyet negatif olarak görülür. 10. Hükümetler göç hareketliliğini göçmen politikaları üzerinden kontrol eder.

Mikro kuram, makro kuramdan farklı olarak göç sonucunda elde edilecek ekonomik kazancın yanında, bu sürecin (yol masrafı, iş bulma süreci zarfında geçim masrafı) ekonomik, psikolojik yüklerini de hesaba katmaktadır. Göç hareketini başlatan faktörler göz önüne alındığında makro ve mikroyu da kapsayan göçmen adaylarının bütüncül bir araştırma süreci geçirdiği tahmin edilebilir. Zorunlu göç edenler sığınmacı ve mülteciler durumun koşullarına göre farklı stratejiler ve kuramların hesaba katılması gerektiği söylenebilir.

2.2.3. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

İkili İşgücü Piyasası Kuramı veya "İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı" olarak da adlandırılabilir. Bu kuram, uluslararası göç hareketini; modern sanayi toplumunda iş gücü piyasasının ikiye ayrılması ve göçmen iş gücüne duyulan ihtiyacın sürekliliği üzerinden tanımlar.

Uluslararası göç hareketi modern sanayi toplumlarının iş gücü talebi nedeniyle gerçekleşir. Bu modele göre iş gücü piyasası iki sektöre ayrılmıştır. Birinci sektördeki işler ağırlıklı olarak yerli işçiler tarafından işgal edilmektedir, göçmenler ise ikinci sektörde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda sermaye ile emek arasındaki farkı göz önünde bulundurmak gerekir. Sermaye, üretimin değişmez bir etkenidir. Talebin dalgalanması karşısında kullanılmayabilir, ancak tasfiye edilemez. Sermaye sahipleri her zaman işsizliğin masraflarını karşılamak zorundadırlar. Emek ise değişken faktördür. Talep

azalınca, iş gücüne yol verilir. Sermaye sahipleri imkan buldukları ölçüde, sürekli talebi yatırım gerektiren altyapı yatırımları ile dalgalanan talebi ise iş gücü ithali ile karşılamaya çalışırlar. Böylece sermaye-yoğun metotlar temel istekleri, emek-yoğun metotlar ise mevsimlik, dalgalı istekleri karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bu ikilik (dualism) iş gücünü ikiye bölmektedir. Sermaye-yoğun birinci sektördeki işçiler, en iyi donanım ve aletlere sahip vasıflı işlerde çalıştırılmaktadır. İşverenler bu işçileri eğitmek suretiyle onlara yatırım yapmaktadır. Yaptıkları işler karmaşıktır, yoğun bilgi, maharet ve deney gerektirmektedir. Bu işçiler, genelde sendika üyesi toplu sözleşmenin verdiği haklara sahiptirler. Bu haklardan doğan mükellefiyetler nedeni ile birinci sektördeki işçilere yol vermek pahalıya gelir: Onlar adeta sermayenin bir parçası haline gelmiş bulunuyorlar. Buna karşılık emek-yoğun ikinci sektördeki işçiler istikrarsız, vasıfsız işler yapmaktadırlar. Onların işine, işverene yeni bir külfet yüklenmeksizin her an son verilebilir. İşgücü piyasasının bu ikili karakteri “bölünmüş iş gücü piyasası” nı yaratmaktadır. İkinci sektörün egemen vasıfları düşük ücret, istikrarsız çalışma koşulları ve toplumsal hareketliliğin yokluğudur (Abadan Unat, 2006: 28-30).

Geçmişte ikincil sektörün vasıfsız iş gücü ihtiyacını karşılayan göçmenlerin yanında kadınlar, gençler de yer almaktaydı. Günümüzde kadınların doğum oranlarının azalması geçici istihdam yerine sürekli istihdama yönelmeleri, ikincil sektörde çalışacak gençlerin sayıca azalmaları nedeniyle göçmen iş gücüne duyulan ihtiyaç süreklidir (Toksöz, 2006: 18)

Kuram kapsamında iş gücü piyasasının bölünmüş yapısına, yerli iş gücünün ikincil sektörde çalışmaya gönüllü olmaması sonucunda göçmen iş gücü açığına ve bunun sürekliliğine dikkat çekilmiştir.

2.2.4. Dünya Sistemi Kuramı

Bu kuram dünya sistemleri kuramı veya merkez çevre kuramı olarak adlandırılmaktadır. 1970’lerde Wallerstein’in geliştirdiği kavrama dayanan bu kuram, marksist politik ekonominin izlerini taşımaktadır. Dünya ekonomi ve siyasi gücün eşitsiz olarak dağıldığı üzerinden temellendirilmiştir. Göç süreci kapitalist birikim doğası gereği ucuz emeğin sermaye üzerine harekete geçmesiyle oluşur. Sassen, Portes ve diğerlerinin 1980’lere kadar giden araştırmaları neticesinde kapitalist dünya sisteminde bir yerde yeterli iş gücü yoksa olan iş gücü istenen ucuzlukta değilse iş

gücü arzı göçmen emeği ile karşılanır. 18. yüzyıldan itibaren göçmen iş gücü kapitalist dünya ekonomisinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu teoriye göre Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya gibi kapitalist ekonomiler genişledikçe çevre ülkelerdeki hammadde, toprak ve emeği kontrol altına almaya başlamıştır. Çevre ülkede yaşanan bu değişimler sonucu halkın mülksüzleşmesi ve kalkınmakta olan ülkelerdeki tarımsal reformlar küçük üreticileri ve çiftçileri göçe zorlamıştır. Bu göç hareketi kentlerde üretken olmayan hizmet sektöründe birikim yaşanmasıyla sonuçlanmıştır (Toksöz, 2006: 18-19).

Kapitalist ülkelerin çevre ülkenin kaynaklarına sızması sömürgecilik ile ilişkilendirilebilir. Sömürgeci yaklaşımda ülkelerin fakir bölge kaynakları kolonyal devletlerin çıkarlar doğrultusunda işlenmiştir. Buna benzer şekilde neo-kolonyal devletler ve çok uluslu şirketler çevresinde kapitalist büyüyen ekonomi ulusal seçkinlerin iktidarını pekiştirmektedir. Merkez ülkeler, çevre ülkelerdeki toprak, hammadde ve iş gücünü kontrol altına aldıkça göç akımları oluşmaktadır. Bu bağlamda uluslararası göç kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirme olarak açıklanabilir (Abadan Unat, 2002: 15).

Merkez ve çevre ülkeler arasında görünen bu ilişki tek yönlü değildir. Merkez ülkeler ve çevre ülkeler arasında bağımlılık ilişkisi iki yönlü olarak gerçekleşmektedir. Merkez ülkelerin esas ihtiyacı ucuz iş gücü, hammadde iken çevre ülke de kapitalist gelişimini tamamlamak için merkez ülkeye gereksinim duymaktadır. Bu bağlamda bağımlılığın gelişmesini çift yönlüdür (Ela Özcan, 2016: 200).

Dünya sistemi kuramı/ merkez çevre kuramı göç hareketinin dinamik noktası olarak kapitalist birikim süreci ve merkez çevre ülkeleri arasında görülen sömürgecilik ilişkilerini temel almıştır.

2.2.5. Everett Lee İtme Çekme Göç Kuramı

Uluslararası göçün emek, ücret, ekonomi politiği üzerinden göçmenin karar alma mekanizmasında rol oynayan unsurların açıklandığı kuramları inceledikten sonra, uluslararası göçmenlerin göç edeceği ülkeyi seçme konusunda yürüttükleri stratejilerini açıklamada yardımcı olabilecek itme çekme kuramı üzerinde durmak gereklidir.

Everett Lee itme çekme göç kuramına göre göç veren ve göç alan iki ülkede de itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Göç sürecinin başlamasında dört temel faktör

vardır bunlar; yaşanan yer ile ilgili olan faktörler, göç edilen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörlerdir. Bireyin göç etmesine neden olan itici faktörler arasında ekonomik, sosyal, siyasi nedenler sıralanabilir. Çekici faktörler ise ülkeyi cazip kılan gelişmişlik fırsatlarını içerir (Lee'den aktaran Yılmaz, 2019: 75-76). Castles ve Miller da göçün itici ve çekici faktörlerini sıralamıştır. İtici faktörler arasında; demografik büyüme, düşük yaşam standardı, ekonomik fırsatların yokluğu, siyasal baskı sayılabilir. Çekici faktörler ise iş gücü talebi, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler olarak ifade edilebilir (2008: 31).

Lee'nin öne sürdüğü faktörleri pozitif, negatif ve nötr olarak ele alınabilir. Oldukları ülkenin sahip olduğu avantajlar pozitif, göç etmeye iten faktörler negatif göç kararı üzerinde etkisi olmayan etmenler ise nötr olarak değerlendirilebilir. Göç hedefi olarak görülen ülke üzerinden de pozitif, negatif ve nötr olan faktörler sıralanabilir. Bu faktörlerin yönlendirici özelliği kişiler bazında değer kazanır. Kimileri için pozitif görülen değer bir diğeri için nötr veya olumsuz olabilir. Ülkelerin sahip olduğu kimi özellikler de herkes tarafından çekici veya itici olarak değerlendirilmesine neden olabilir (Ela Özcan, 2016: 192).

İtme çekme kuramına göre göç eden özneler bu süreci pozitif ve negatif yani artı ve eksilerini hesaplayarak stratejik olarak hamle yapmaktadırlar. Göçmenler için bu durum böyleyken, sığınmacı ve mülteciler için aynı seçme şansı her zaman olmayabilir.

2.2.6. İlişkiler Ağı Kuramı

İlişkiler ağı kuramı göç sürecinde göçmenlerin sahip oldukları insani ilişkiler, bilgi ağına ulaşım, deneyimli çevrelerle geliştirdikleri ilişkilerin bu sürece etkisini ele almaktadır.

Bir yerleşim yerine öncü olarak göç edenler, terk ettikleri ülkeleri ile ilişkilerini sürdürür ve iki mekansal alanı kapsayan ağ oluştururlar. Öncü göçmenler göç sürecinde edindikleri deneyimler memleketlerindeki göçmen adayları ile paylaşır. Böylece göç sürecine sonradan katılanlar göç sürecinde karşılaşılacak olan sorunları ağ sayesinde daha kolay aşar (Adıgüzel, 2019a: 33).

İlişkiler ağı kuramına göre, eski göçmenler ve potansiyel göçmenler arasındaki akrabalık, arkadaşlık bağları uluslararası göç hareketliliği ihtimalini artırır. Çünkü ortak paylaşılan toplumsal değerlere sahip olmak ilişkiler ağını güçlendirir ve

potansiyel göçmenin hayatını kolaylaştıracak bilgi, birikim paylaşımı göç süresince ortaya çıkan riskleri azaltır ve yeni göç hareketliliğini kolaylaştırır. Ayrıca ağ ilişkileri yabancı istihdamın girişini kolaylaştıran sosyal sermaye oluşturur (Massey ve Diğerleri, 2014: 28). Başka bir tanıma göre göçmen ilişkileri ağı, önceden göç etmiş, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki ortak köken, soydaşlık ve arkadaşlık bağı ile oluşur. Bu tür bağlantılar göçmenlerin iş bulma süresinde danışabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir (Abadan Unat, 2002: 18).

Göçmen ağları kuramının önerme ve varsayımları şu şekildedir: 1. Uluslararası göç, bir kez başladıktan sonra ağ bağlantılarıyla güçlkle karşılaşmadan göç edebilir hale gelinceye kadar artarak devam eder sonrasında yavaşlar. 2. İlişki ağı çerçevesinde göç maliyetini ve ona ilişkin riskler düştüğünden ücret- istihdam farklılıkları geri planda kalır. 3. Göç ağları kurumsallaştıktan sonra göçe yol açan yapısal, bireysel nedenlerden giderek bağımsız bir hale gelir. 4. Ağlar genişledikçe göç hareketinin sosyo- ekonomik seçiciliği azalır ve göç edenler göç veren toplumu daha fazla temsil etmeye başlar. 5. Göçmen ağları kurulduktan sonra göç kabul eden ülkenin kontrol sağlaması oldukça güçleşir. Benimsedikleri politika rejimi ne olursa olsun ilişki ağları devam eder. 6. Yürütülen göç politikaları göçü kontrol etme amacına hizmet edebilir. Aile birleşimi göç politikasında olduğu gibi kan bağıyla bağlı kişilere giriş önceliği tanınması göçmen ilişkiler ağını güçlendirir (Massey ve Diğerleri, 2014: 29).

Eski göçmenlerin gittikleri ülkedeki kurudukları bağlar yeni göçmenlerle paylaşılan deneyimler sosyal sermaye altyapısı oluşturduğundan ilişkiler ağı göçü kolaylaştırıcı hale getirir. Aileye veya ortak kökene dayanan ilişki ağları yeni göçmenin barınma, istihdam ve bürokratik işlerinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenir. Bu sosyal ağlar göç sürecinde göçmenler ve aileleri için daha güvenilir ve kontrol edilebilir bir süreç olmasını sağlar. Böylece göç hareketi bir kez başladığında kendiliğinden sürdürülebilir sosyal hareketliliğe evrilir (Castles ve Miller, 2008: 38). Göç sürecini ilk olarak başlatmış olan grup üyeleri vardığı göç bölgesinde bir birliktelik ve cemaat oluşumu sürecinde altyapı oluşturur. Bu yüzden; ibadet yerleri, dernekler, dayanışma grupları, kafeler gibi mekanlar açarlar. Mekâna sirayet eden ilişkiler ağı ile aile birleşmesi, kalma süresinin uzaması gibi durumlarla sonuçlanabilir (Castles ve Miller, 2008: 38). Göçmen grupları kendi sosyal sermayelerini de beraberinde getirdiğinden kültürel edinimlerini sürdürmek isterler. Söz konusu

mekanlar göçmenlere buluşma noktası ve ritüellerini sürdürme olanağı sunar. Yılmaz'a göre göçmenler arasındaki dayanışmayı ve paylaşmayı güçlendiren bu ağ sosyalleşmenin bir aracıdır. Afyon Emirdağlıların Belçika Brüksel'e, Konya Kuluların İsveç'e göçü sonrasında soydaşlık bağı üzerinden bu göçün devam etmesi buna örnek olarak verilebilir (Yılmaz, 2019: 83).

Göçmenlerin ilişki ağını sağladığı ortak mekânlarda toplanması yeni göç bölgesine sosyal uyum sürecinde pozitif bir katkı sunacağı gibi içe kapanmaya da neden olabilir (Güllüpınar, 2012: 74). Göç hareketinde ilişkiler ağını cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirmek gerekirse, çoğunlukla erkeğin bu süreci başlattığı ve bunun onu kamusal alanda daha görünür kıldığı söylenebilir. Böylesi bir durumda aile üyelerinden genellikle ilk göçen erkek göçmen ilişkiler ağına teması daha hızlı sağladığından dil öğrenme, bilgi akışının merkezinde bulunma gibi faktörlerin etkisiyle daha kolay uyum sağlayabilir. Abadan Unat'ın ifadesiyle, "Göçün oluşturduğu ilişkiler ağı göçmenlere destek olmanın yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesini sağlıyor... Ancak kadının toplumsal konumunu değiştirmek üzere fazla destekleyici olmaması" ile sonuçlanmaktadır (2002: 19). Göç sonrası aile geçim giderlerine destek olmak için kadın ve çocukların da enformel çalışma hayatında kendine yer bulmaya çalıştığını görülmektedir. Hem kadın hem göçmen olma bakımında iki kat dezavantajlı olan kadın; düşük ücrete kayıt dışı veya evde yaptığı parça başı işlerde çalışmaktadır. Aile birleşmesi sonrasında göçe dahil olan kadının çalışmaması veya evde çalışmasıyla sonuçlanan bu durumda daha çok özel alanda vakit geçirmesi veya diğer akran göçmen kadınlarla ilişki ağından sıyrılmasını zorlaştırırken gidilen ülkeye uyum süreci üzerinde bir engel yaratabilir. Sonuç olarak göçmen ağları iş bulma ve hayatta kalma sürecini kolaylaştırıp uyum sağlamaya katkı verdiği gibi, bu ağlar göçmenler için izole alanlar yaratarak, toplumsal bütünleşmeye engel de olabilmektedir.

Uluslararası göç hareketi çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılsa da çok yönlü olan bu hareketi kapsayıcı tek bir kuramdan bahsetmek zordur. Ayrıca gelişen ve değişen dünyada yeni göç eğilimleri bu kuramların açıklamalarını yetersiz kılmaktadır. Bu yüzden dinamik bir süreç olan göçü çoklu yöntem ve kuramlarla ve yeni gelişmeleri takip ederek incelemek esastır.

2.3. SIĞINMACI/ MÜLTECİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMUNA İLİŞKİN TEMEL YAKLAŞIMLAR

Ülkelerin uyum sürecinde merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınca yürüttüğü çalışmalar farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanında ülkelerin yapısal unsurları farklı olduğundan, uyuma yönelik uygulama şekli ona göre evrilebilmektedir. Ayrıca göçmenlerin sayısı, demografik ve kültürel özellikleri gibi birçok faktör uyum sürecini de etkilemektedir. Dolayısıyla kalıplaşmış, formülize edilmiş bir uyum modelinin uygulanması söz konusu olamamaktadır. Bu alt bölüm başlığında göçmenlerin uyumuna ilişkin öne çıkan yaklaşımlar ve yaklaşımların pratikleri ele alınmıştır.

2.3.1. Entegrasyon Yaklaşımı

Küresel dünyada göç akışının hızlanmasıyla entegrasyon kavramı üzerindeki tartışma, yaklaşım ve pratikler de yeniden şekillenmektedir. Göç alan ülkelerdeki hakim ideoloji, göçmen akışı hızı, yerel halkın tepkisi entegrasyon uygulamalarına etki etmektedir.

İlk olarak entegrasyon kavramını tanımlamak gerekmektedir. Entegrasyon kavramı göçmenlere sosyal üyelik kazandıran ve ev sahibi ülkenin resmi kurumlarına erişim sağlayabilme yetilerini geliştiren bir süreci kapsar. Göçmenlerin hedef ülkeye ulaştıktan sonra yaşadığı tecrübelerini içerir. Asimilasyondan farkı şu şekilde ifade edilebilir, entegrasyon göçmenler yerli halkın kültürüne çok benzer (asimilasyon) haline gelmeden gerçekleşir (Bartram ve Diğerleri, 2019: 181-182). Göksel'e göre ise entegrasyon, asimilasyon veya adaptasyon değildir, göçmenlerin kendilerini gerçekleştirebildikleri bir ortamda özsaygılarının gelişmesiyle sonuçlanır (2019: 33). Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre ise entegrasyon; göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası gibi kabul görmesidir. Bu süreç ev sahibi ülke ve göçmenler arasında iki yönlü olarak işler. Göçmenlerin iş gücü piyasasına, temel hizmetlerine erişiminin ev sahibi ülkece gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 30).

İnsana yakışır bir şekilde var olmak isteyen göçmenlerin tanınma talep etmesi oldukça anlaşılırdır. Göçmenlerin kimlik, vasıf ve yeteneklerini gösterebilme, kendilerini gerçekleştirebilme imkanının sunulması entegrasyonun gerçekleşmesi için önemlidir (Göksel, 2019: 63). Bu bağlamda göçmenlerin sahip olduğu yeti ve eğitim

belgelerinin hedef ülkede tanınırlılığı entegrasyon sürecinin başarıyla gerçekleştirmesine yardımcı olabilmektedir. Buna benzer şekilde insanların bireysel varlıklarının devlet kurumlarınca görünürlük kazandığı “kimlik” geçici kart veya belge hedef ülkeye entegre olabilmenin bir adımıdır.

Hedef ülkenin diline hakimiyet, entegrasyonunun gelişimi için ön koşullardan biridir. Göçmenlerin yabancı kimliklerinden dolayı dışlanmadıkları bir ortamda entegre olduğu söylenebilir. Entegrasyonun bir başka göstergesi ise iş gücü piyasası, eğitim olanaklarına katılımının sorunsuz şekilde gerçekleşmesidir (Bartram ve Diğerleri 2019: 183).

Küresel bir gündem maddesi haline dönüşen entegrasyon politikaları göstergeleri ülkelere göre farklı şekil ve boyutta seyir etmektedir. Ülkelerin bu konudaki çalışmalarını gözlemlemek için MİPEX (Göç ve Entegrasyon Politikaları Göstergeleri) projesi geliştirilmiştir. Bu uluslararası projede ülkelerin göç yasaları ve entegrasyon politikaları verileri incelenmekte ve ülkelere öneriler sunulmaktadır. “*Göç ve Entegrasyon Karnesi*” gibi görülebilecek olan bu çalışmada aile birleşimi, eğitim, iş gücü piyasasına entegrasyon erişimi, siyasi katılım, vatandaşlık, ayrımcılık ile mücadele gibi alt başlıklar altında incelenmektedir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, MİPEX⁵).

Entegrasyon kavramı kendi içerisinde sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olarak ikiye ayrılabilir. Almanya’daki göçmenlerin entegrasyon süreçlerini inceleyen Esser, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon ayrımını yapmıştır. Sistem entegrasyonunda göçmen; yerli halk ile büyük bir çatışma yaşamamış, iş hayatına girerek ülkeye ekonomik olarak katkı sağlayan vergisini veren, yasalara uygun hareket eden bir birey olarak sisteme entegre olmuştur. Sistem entegrasyonunda ev sahibi ülkenin dili ve kültürüne hakim olması beklenmemektedir. Sosyal entegrasyon ise sistem entegrasyonundan farklı olarak kültürleşme, sosyo-ekonomik-politik, etkileşim ve kimlik alanında da entegre olmasını bekler (Esser’den aktaran Şahin, 2010: 106-107).

⁵ MİPEX “Göç ve Entegrasyon Politikaları Göstergeleri, 2015, Yeni Entegrasyon Politikaları: Kim yararlanıyor?”, <https://eu.bilgi.edu.tr/tr/news/migrant-integration-policy-index-2015-mipex-goc-v/> , (04.04.2020).

Göç toplumu bütün yönleriyle etkisi altına alırken entegrasyon süreci de çok yönlü işler. Entegrasyon kültürel, yapısal ve politik alanlardaki etkisiyle tanımlanabilir. Bu bağlamda kültürel entegrasyon, yerli halk ve göçmenin kültürel farklılıklara karşı gösterdikleri ikili uyumu ifade eder. Yapısal entegrasyonla göçmenler ev sahibi ülkenin kurum, kuruluş ve hizmetlerden faydalanabilir ayrıca yerel iş gücü piyasasında ortaklık kurabilir. Politik entegrasyon ise göç politikalarında devletin göçmen ile iş birliği ile başlayan sürecin yasal hak ve vatandaşlığa erişim gibi konuları kapsar (Martikainen, 2010: 266).

Entegrasyon göçmenlerin vatandaşlık alabilmelerinin önündeki bir basamaktır. Ülkelere göre istenen yeterlilikler değişiklik gösterse de çoğunluğu ortak temalarda buluşur. Vatandaşlık verilirken; ev sahibi ülkenin dil, kültür ve tarihi hakkında bilgi sahibi olmaları, ekonomik gelire sahip olması, adli sicil kaydının bulunmaması gibi koşullar doğrultusunda sosyo - ekonomik entegrasyonun başarıyla tamamladıklarını göstermeleri istenir (Yıldız, 2017: 47). Ancak entegrasyon kültürel değerleri öğrenmek, iş bulmak gibi unsurlara indirgenmemelidir. Entegrasyon çok daha genel haliyle ev sahibi ülke ve göçmenin beklenti ve gereksinimlerinin uyuşması üzerine kurulabilir (Yıldız, 2017: 61). Göçmenlerin sosyo-ekonomik entegrasyonu ve sosyo-kültürel entegrasyonu ev sahibi ülkedeki vatandaşlığa giden yolda yasal gelişmelerden birinci derecede etkilenir (Karaca, 2017: 45). Bu bağlamda belirsizlik süresinin uzaması entegrasyonun gerçekleşmesi önündeki bir engel olduğu söylenebilir.

Göçmen entegrasyonunu çokkültürlülük ve asimilasyon ekseninin ortasında bir yerde sallanan sarkaç benzetebiliriz (Göksel, 2019: 24). Yerli ile olan benzerliğin artması durumunda bu sarkaç asimilasyona yaklaşırken kültürel farklılıklarını zenginlik olarak korursa çokkültürlülük eğrisine doğru yaklaşır. Bu benzetmeden yola çıkarak entegrasyon bir denge durumu olarak tanımlanabilir.

Göçmen/sığınmacı/mülteci göç hareketlerini belirleyen unsurlar farklı olsa da yeni bir ülkeye göç sonrasında yaşadıkları entegrasyon problemleri ortaktır. Bu bağlamda göçün az gelişmiş veya gelişmiş bir ülkeye yapılması büyük bir fark yaratmaz. Aidiyet duyguları zedelenmiş, belirsizlik içerisindeki bu kişiler ne orali ne buralı olmak mümkün değildir. Geçmişle bağlantılı alışkanlıkları yeni yaşam merkezlerinde işe yaramayabilir. Bu durumda yeni mekana uyum sağlamak için yeni deneyimler edinmelidir. Birey yeni deneyimler kazanırken, eskiden bildikleri

unutturulmaya çalışılmamalıdır. Bireyi eski bağlarından koparmaya çalışma entegrasyon sürecinin gelişmesine yardımcı olmaz. Aksine bireyin yaşayacağı psikolojik sorunların pekişmesine neden olur (Çağlar, 2011: 66).

Entegrasyonun uygulanması sürecinde göçmen ve devletin iş birliğinin olmasının oldukça önemlidir fakat yeterli değildir. Göçmen toplumun kültürel cemaatsel özellikleri anlaşılmadığı bir ortamda entegrasyon politikaları etkisini yitirecektir. Ayrıca yerel halkın göçmenlere tutumu oldukça önemlidir. Yerelin yaklaşımı yabancı-göçmen düşmanlığı içeriyorsa devletin entegrasyon politikaları negatif bir yankı uyandırabilir. Devletin entegrasyon politikalarının ayrıca sivil toplum kuruluşlarınca desteklenmesi bu sürecinin seyrini etkileyebilir (Çetin, 2016: 200). Dolayısıyla entegrasyonun gerçekleşmesi için toplumsal koşulların olgunlaşması gerekmektedir. Göçmen ve yerel halkın özellikleri gözetilerek entegrasyon politikalarının izlenmesi bu bağlamda önemlidir.

Unutulmaz, yapılan bu entegrasyon kavramlarından biraz uzaklaşarak başka bir tanım/tartışma alanı sunmaktadır. Unutulmaz'a göre, göçmen entegrasyonu söylemi olumlu bir süreç olarak algılanmaktadır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken bir unsur vardır. Entegrasyon kavramı oldukça esnek ve muğlaktır. Bu özelliği de bu kavramı siyaset arenasında kullanışlı hale getirmektedir (2012: 140). Entegrasyon kelimesi bir toplumla bütünleşme olarak tanımlanabilmektedir. Bu söylem çeşitli problemler taşır. Bir toplumla hangi ölçüde bütünleşilebilir, bunun karar merci kimdir? Entegrasyon kimlik değiştirmeye son bulacak bir durum mudur, yoksa hayat boyu devam edecek olan bir süreç midir? Göçmen entegrasyonunu bu bağlamda ampirik olarak tanımlamak mümkün değildir. Göçmen entegrasyonu sosyo kültürel, tarihsel akışa bağlı, bağımlı, dinamik ve siyasi içerikli bir vizyon sunar (2012: 143-144). Ülkelerin göçmen entegrasyonu için geliştirdikleri politika ve söylemlerin birbirinden farklı olması ve zaman içerisinde değişebilir olması bu kavramın siyasi bir özellik taşıdığının göstergesidir. Ülkeler kendi çıkarları ve hedefleri doğrultusunda entegrasyon kavramına yeniden şekil verebilmektedir. Değişen gündem doğrultusunda tekrar biçimlendirebilir. Burada gözden kaçmaması gereken nokta ise esnek olarak biçimlendirilen bu politika göçmen/sığınmacı/mültecilerin doğrudan hayatları üzerinde etki etmektedir. Esnek olan bu politikalara uymak, göç eden grup için her

zaman kolay olmamaktadır. Alınan kararlar, hayata geçirilen politikalar tartışılırken öznenin “insan”, konunun “insan hayatı” olduğu unutulmamalıdır.

Göçmenler göç ettikleri topraklarda etnik, kültürel olarak oldukça farklı yaşam pratikleriyle karşılaşılır. Bu farklılık fiziksel görünüşten, aksanlarına kadar dışarıdan gözlenebilmektedir. Göçmenlerin ülke içindeki durumu yasal konumlarıyla belirlense de genellikle ırk ve köken ülkelerine göre adlandırılırlar. Bu farklılıklar çerçevesinde göç alan ülkenin tutumu oldukça kritiktir. Göç ülkeleri göçmenleri entegre edilecek veya asimile edilecek sürekli yerleşimciler olarak görürler (Castles ve Miller, 2008: 18-19). Örneğin Amerikan toplumuna sonradan katılan göçmenlerin iş piyasasına dahil oldukça toplumsal tabakalaşma hiyerarşisi içinde yükselebileceklerini ve sonuçta, kendi kültürlerini zaman içerisinde yitireceklerini ve hakim kültür içinde eriyebileceklerini (asimile olacaklarını) öngörmekteydi. Bu yaklaşım Amerikan toplumunun “Eritme Potası” (Melting Pot) ideolojisinin temelini oluşturan bir yaklaşımdır (Erder, 2020: 23).

Sığınmacı/mülteci/göçmenlerin entegrasyonuna yönelik yürütülen çalışmalar kimi zaman toplumda fikir ayrılıklarının oluşmasına neden olabilir. ABD’de yabancıların entegrasyonuna ve vatandaşlık almalarına karşı çıkan yerel örgütler vardır. 1800’lerin başında “Papalık Sistemine Hayır”, “Hiçbir şey Bilmeyen” hareketi ve 1870’ler Ku Klux Klan örgütlenmesi tepkilerini şiddet, terör gibi eylemlerle dile getirmiştir (Janoski ve Wang, 2010: 703). Sığınmacı/mülteci/göçmenlerin yerel halk tarafından tepki ile karşılanması iki grup arası gerginlik yaratacağından göçmenlerin entegrasyonunu yavaşlatabilir veya engelleyebilir.

Ülkeler temelinde göçmenlere uygulanan politikalar farklılık göstermektedir. Devletlerin yabancı/göçmenlere uyguladığı entegrasyon politikaları ülkelerin gelecek dönemdeki çıkarları etrafında şekillenir. Bu bağlamda üç farklı strateji olduğu söylenebilir. Sömürge güçleri, yerleşimci ülkeler ve yerleşimci olmayan ülkeler olarak ayrılır. İngiltere ve Fransa’nın uyguladığı politika kapsamında sömürgelerine verdikleri sözler karşılığında açık vatandaşlık uygulamasını geliştirmiştir. Yerliler, sömürgecilerin dilini öğrenirse, kendi ülkesinde de olmuş olsa eğitim almış ise göç edebilme ve vatandaşlık alabilme hakkına sahip olacaktır. Yerleşimci ülkeler savaş ve hastalık nedeniyle iş gücü nüfusunu kaybetmiş ve bu nedenden dolayı dış müdahalelere ve sömürgelere karşı savunmasız kalmış bu açığı göçmen ile

tamamlamak istemiştir. Göçmen alımını cazip hale getirmek için işe alım programı, kolay vatandaşlık alma imkanı sunmuştur. ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya bu ülkelere örnek verebilir. Sömürgeci olmayan ülkelerin göçmenler konusunda özel çıkar ilişkisi yoktur. Bu devletler otoriter olarak tanımlanabilir. Göçmenlerin vatandaşlık almalarına karşı yüksek duvarla örülmüşlerdir. Göçmenler misafir, ve geçici olarak tanımlanır. Göçmenlerin vatandaşlık alabilmeleri hak olmaktan ziyade ayrıcalıktır (Glennie ve Diğerlerinden aktaran Janoski Wang, 2010: 705-706). Göç alan ülkeler kendi menfaatleri gereği göçmen politikalarını revize eder. Bu bağlamda göçmenler her ülkede aynı entegrasyon sürecinden geçmemektedir.

Sığınmacı/mülteci/göçmen Avrupa'daki gözde göç ülkelerinden biri de Almanya'dır. Sığınmacı/göçmen/mülteciler genelde Almanya'ya, Avusturya üzerinden giriş yapmaktadır. Giriş merkezlerinde mültecilerin kayıt ve parmak izi alma işlemleri uygulanmaktadır. Ardından mültecilere kimlik kartı verilmektedir. Almanya'da her il ve eyalet kendi nüfus oranına göre hesaplanan mülteci kotasına sahiptir. Kaydını yaptıran mülteciler bir ay içerisinde, Almanya'da kotaya uygun olan herhangi bir şehire gönderilirler. Almanya'da entegrasyon çalışmaları dil kursları ile desteklenmektedir. Herkesin katılabileceği Almanca dil kursları vardır. Ayrıca çocuklar okullara kayıt ettirilmekte, yetişkinler için meslek kursları açılmaktadır. Bu süreç içerisinde mültecilere işsizlik sigortası ödemeleri yapılmakta ve kendilerine uygun bir iş bulmaları istenmektedir. Mültecilerin sığınma hakkı süreci tamamlandığında da, isterse ailesini Almanya'ya getirebilmektedir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2016: 44-47). Almanya'nın mültecilerin entegrasyonu konusunda daha sistematik bir çalışma yürütmektedir. Şehirlerin mülteci kotasının bulunması olası bir yoğunluk ve çatışma alanını engelleyebilmektedir.

Sığınmacı/ mülteci /göçmenlerin göç ülkesi olarak tercih ettikleri Avustralya, Kanada ve Hollanda'da çeşitli entegrasyon aşamalarından ve yasal süreçlerden geçmelidir. Avustralya ve Kanada'ya göçmek isteyenlerin gitmeden İngilizce öğrenmesi, sağlık raporu alması ve kendi işini kurabilecek ekonomik imkana sahip olması şartı vardır. Hollanda'ya gitmek isteyen göçmenlerinde B1 düzeyinde uyum kursu adıyla Hollandaca öğrenmesi şart olarak konmuştur (Özgüzel ve diğerleri, 2017: 1264).

İtalya’da sığınmacı/mülteci/göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Bolonya’da yerel yönetim ve STK’larla iş birliği içerisinde göç yönetim modeli sergilemiştir. Bolonya’da 154 farklı uyruktan göçmen bulunmaktadır. Toplam nüfusun % 8’ini göçmenler oluşturmaktadır. 1987’den beri göç Bolonya’nın gündemindedir. Aynı tarihte yabancılar için ilk kabul merkezi açılmıştır. Bu sürece merkezi yönetimin, yerel yönetimi de sürece dahil etmiştir. 1990’da yerel yönetim “Göç Projesi” ile barınma, sağlık, eğitim, çalışma hizmetlerine ulaşmaları sağlanmıştır. 1996’da Göçmen Hizmetleri için Özerk Enstitü (ISI) bölgedeki hizmetleri bir noktada buluşturan kuruluş olarak açılmıştır. ISI göçmenlerin barınması konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir. Özel emlak şirketlerinden kiralık daireleri belediye için kiralanıp sonrasında belediyenin belirlediği ücretlerle göçmenlere kiralanmaktadır (Şensoy, 2014). Bolonya sığınmacı/mülteci/göçmen entegrasyon sorununu aşmak için yerel yönetim ve STK’lar ile iş birliği içerisinde çalışmalarını yürütmüştür.

Ülkeler sahip oldukları altyapı ve göç yönetim anlayışı ile farklı entegrasyon programları uygulayabilmektedir. İspanya’nın Sevilla kenti, Endülüs Özerk Bölgesi’nin en büyük ve yoğun göç merkezlerinden biridir. Sevilla Belediyesi göç yönetim sürecine dahil olmaktadır. Belediye “Kurumsal İlişkiler Bölgesel Ofisi” ile şehirde yaşayanların eşit hizmete erişebilmesini kolaylaştırmaktadır. Ofis sayesinde kurulan Belediye Konsey’inde göçmenlerin politik katılımına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. REDES projesiyle iş gücü piyasasında dezavantajlı olan grubun istihdama erişimi ve entegrasyonu hedeflenmektedir (Şensoy, 2014). İspanya Sevilla’da yerel yönetim, sığınmacı/mülteci/göçmenlere yönelik kapsayıcı entegrasyon politikası izlemiştir.

Entegrasyon politikaları göç alan her ülkenin gündeminde olan bir konudur. Ülkeler bu konuya ilişkin farklı uygulamalar geliştirmiştir. Göçmenlerin kırılgan durumu nedeniyle bu politikalar hassasiyet taşır. Devlet bu politikaları uygulayıcı konumdayken yerel halk ve sivil toplumla eşgüdümlü hareket etmesi oldukça önemlidir.

2.3.2. Çokkültürlülük Yaklaşımı

Çokkültürlülük kavramı, çokkültürlü yaşam anlayışı fikri yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Göç akışının hızlandığı ve gözle görülmesinin kolaylaştığı küresel dünyada göçmenlerle yaşama fikri üzerine yeni toplumsal dinamikler ve ilişkiler

geliştirebilmek adına yeni kavramsallaşmalara ve ideolojilere yönelinmiştir. Çokkültürlülük kavramı bu durumla ilgilidir.

Çokkültürlülük kavramı “*çeşitlilik içinde bütünlük*” olarak tanımlanabilir. Bu modelde azınlıklar kolektif haklarına sahiptir. Bu da azınlık grubun üyelerini o ülkede daha özgür kıldığı söylenebilir (Kaya, 2014: 16). Çokkültürlülük farklılığı ve çeşitliliği bir arada benimser. Göçmenlerin asimile olması gerektiği fikrinin zıttıdır. Göçmenlerin kendilerine özgü kültürlerini terk etmeleri beklenmez aksine belirli kültürel unsurlarını yaşatmalarını destekler. Eritme potasında yok etmek yerine “mozaik” olmayı hedefler (Bartram ve Diğerleri, 2019: 221-222).

Çokkültürlülük kavramı 1980’lerde başlayan 1990’larda hız kazanan küreselleşme ideolojisi, çok kültürlülük kavramı, demokrasi, azınlık hakları, ayrımcılıkla mücadele gibi kavramları Batı dünyasından başlayarak dünyaya yaymıştır. Bu kavramlar 1990 ve sonrasında uluslararası ve yerel politikada sıkça konuşulur ve tartışılır bir hal almıştır (Adıgüzel, 2019b: 28). Devletlerin göçmenlere karşı geliştirilebileceği bir model olarak çokkültürlülük karşımıza çıkmıştır.

Göç alan ülkeler göçmenler karşısında çeşitli politikalar geliştirmiştir. Castles ve Miller göç alan ülkelerin izleyebileceği üç strateji olduğunu belirtmiştir. Bunlar; kademeli ayrımcı, asimilasyoncu ve çokkültürlülük modeli (2008: 361-365). Çokkültürcülük modelinde göç edilen ülkenin belirli değerlerine uyum sağlanması beklense bile birebir benzemesi hedeflenmez. Tüm sosyal imkanlardan eşit şartlarda yararlanması desteklenir. Çokkültürlülük modeli ülkelerde iki farklı formda uygulanmıştır. ABD örneğinde göçmenler bırakınız yapsınlar yaklaşımıyla kültürel farklılık ve cemaatleri kabul edilir ancak kültürel değerlerinin devamlılığını gözetmek devletin sorumluluğunda değildir. Kanada, Avusturya, İsveç modelinde ise çokkültürlülük bir devlet politikasıdır. Devlet göçmenlerin kültürel farklılığını tanır ve eşit haklar almasını garanti eder (2008: 364).

“*Çokkültürcülük- Tanınma Politikası*” adlı eserde “*Tanınma Politikası*” adlı yazısında farklılıkların tanınma talebi ve çokkültürcülüğün kökenleri üzerinde durulmuştur. Çokkültürcülük talebi eşit saygı ilkesine dayanır. Nasıl ki ırk, ten rengi, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin herkesin eşit insan haklarına ve eşit oy verebilme hakkına sahip olması gerekiyorsa, buna benzer bir şekilde bütün geleneksel kültürlerin eşit değerinde olduğu kabul edilmelidir (Taylor, 1996: 75-76). Göçmenler üzerinden

tanınma talebini okumak gerekirse azınlık grubun içerisinde bulunduğu geçicilik ve kalıcılık arası çizgide bir kâğıttan daha fazlası olan kimlikle varoluşlarını kanıtlamaları beklenir. İnsan olmaları bakımından sahip olmaları gereken bu değerler burada bir mücadele alanına dönüşmektedir. Toplumun kırılğan gruplarından olan göçmenler devletler tarafından görünmek, tanınmak ve saygı görmek için insanlık üstü bir çaba sarf etmektedir.

Appiah, çokkültürlülüğü farklı seslerin bir arada bulunduğu koroya benzetir. Bu korodaki katılımcılar bireysel kimlikleri ve kolektif kimliklerini geliştirmek üzere arayış içerisindeyler. Taylor kültürlerini sürdürmek isteyen grupların sadece kendi yaşamlarında hayatta kalmasından çok daha fazlasını istediğini belirtir. Asıl olan kültürün gelecek nesiller için de sürdürülebilir şekilde korunmasıdır (1996: 151-152).

Giddens kavramsal olarak karıştırılan kültürel çoğulculuk ve çokkültürcülük modellerinin tanımını yapmıştır. Kültürel çoğulculuk etnik kültürlerle ayrı ayrı var olmak için tam bir yasallığın verildiği, buna rağmen toplumun ekonomik ve siyasi yaşamına geniş ölçüde katıldıkları modeldir. Çokkültürcülük ise çoğulculuğun yakın zamandaki sonucu olan etnik grupların ayrı ve eşit oldukları modeldir (2008: 545). Göksel, çokkültürlülük göçmen entegrasyonunun kendi etnokültürel kimliklerine saygı duyulması ile gerçekleşebileceğini ancak bu şekilde göçmenlerin ev sahibi toplumun üyesi gibi hissedeceğini ifade etmiştir (2019: 17).

Çokkültürlü toplumlar giderek geçirgenleşirler. Geçirgenlik, çokkültürlü göçlere daha açık olmayla sonuçlanır. Bu toplumlarda sayıca artan göçmen grupları merkezlerinin başka bir yerde bulunur ve diaspora hayatını yaşar. Çokkültürlülük farklı kültürlerin eşit derecede önemli olduğunun kabul edilmesi talebidir. Farklı kültürler tanınmalı, sürdürülmeli ve eşit derecede değerli olduğu kabul edilmelidir (Taylor, 1996: 71-72)

Çokkültürlü toplumun gelişiminde postmodern düşünce geleneği destekleyici bir rol üstlenir. Postmodernizm, modernliğin dışlayıcı bakışının aksine, ırkların, kültürlerin, cinslerin çoğulluğun eşsizliğine vurgu yapar. Postmodern teoride farklılıklar eşit temsil hakkına sahiptir ve birbirleri üzerine egemenlik kurulamaz (Şan, 2005-2006: 73). Bu bağlamda postmodern toplum çokkültürlü modelin gelişmesine bir altyapı oluşturmuştur.

Roger Kimball, çokkültürlülüğü savunanlar ve savunmayanları keskin bir sınırla birbirinden ayırmaktadır. “Çokkültürlülüğü savunanlar; baskıcı Batı kültürü ve çokkültürlü cennet arasında bir seçme yapmak zorunda değildir. Yapılan seçim kültürle barbarlık arasındadır” (Kimball’dan aktaran Taylor, 1996: 79). Taylor’ın vurguladığı gibi göçmenin tanınma talebi, görünür olmak isteği, eşit saygı ilkesi insani haklar düzeyinde erişilebilir olmalıdır.

Kymlicka çokkültürlülüğe gelen bölücülük eleştirilerine karşı çıkar. Çokkültürlülük, entegrasyonun gelişmesini destekleyen bir süreç olarak tanımlanabilir. İki dilde eğitim ve gerektiğinde pozitif ayrımcı imkanların sunulmasıyla ötekileştiren, dışlayan asimilasyona zorlayan süreci önlemeye çalışır. Ayrıca çokkültürlülük göçmenlerin kamusal kurumlara katılımları konusunda tanıma olanağı arayışındadır (Kymlicka’dan aktaran Bartram ve Diğerleri, 2019: 224). Çokkültürlülük devlet modelini izleyen Kanada yürüttüğü politikalarla bu konuda örnek gösterilir. Kanada’nın birçok yerinde, “*Gücümüz sahip olduğumuz farklılıklardır; 169 ülke, 500 etnik grup*” sloganına yer verilmektedir. Kanada’nın kültür politikası farklılıkları ve çeşitlilikleri bir arada kapsamıyla *salata kasesi* modeline benzetilir (Özensel, 2012: 64-65). Bu tanım farklılıkların birlikteliğinin yakaladığı uyumu tanımlamak için oldukça önemlidir.

Çokkültürlülük politikasının özüne bakıldığında birbiri üzerinde üstünlük kurmadan göçmenlerin eşitlik ve kültürlerini koruyup, yaşayıp, sürdürebilme talebine dayanır. Bu istekleri oldukça insani ve bir o kadar da zaruridir. Ülkeler göç alıp göç verdikçe farklı etnik kültürler bir arada yaşamaya devam ettikçe çokkültürlülük modeli tartışılacaktır. Bu bağlamda ülkelerin göçmen yapısı, yerel halkın yaklaşımı, yürütülen politikalar esneklik ve değişkenlik taşıyabilir.

2.3.3. Kültürleşme Yaklaşımı

Kültürleşme en genel anlamıyla karşılıklılığı ve birbirini etkilemeyi içeren bir eylemdir. Göç eden birey uyum sürecini yaşarken tek taraflı bir keşif ve öğrenme süreci geçirmez. Bunun aksine yerli halk ile teması öğrendikleri ve kattıklarıyla birlikte kültürleşir. Kültürleşmenin kelime anlamına bakmak gerekirse: Güvenç’in kültürleşme tanımına göre, farklı kültürlerde yetişmiş, eğitilmiş birey ve kültürlerin birbirleri ile karşılaşması sonucunda etkileşime girmesi, belirli bir kültür alışverişi

sonrasında, birbirlerinden etkilenip değişikliğe uğraması ve yeni bir kültür bileşimi oluşturma halidir (2011: 370).

Göç veren ve göç alan ülkenin sahip olduğu kültürel yapısı arasındaki farklılığın boyutuna göre kültürleşme süreci belirlenir. Toplumlar arası onaylanan davranış örüntüleri benzer ise bu süreç daha kolay ilerler. Kültürel farklılık daha fazla ise yeni bir kültürü öğrenme, bu davranış örüntülerini gerçekleştirmek gerekecektir. İki kültür arası farklılık büyük ise, göç eden birey kültürleşmek için yeni yollar geliştirmek durumundadır (Adıgüzel, 2019b: 16). Kültürleşme iki farklı kültür arasında birlikte yaşamının yeni yolu olarak değerlendirilebilir.

Uyum ve kültürleşme kavramı göç sonrası göç edenler ve yerel halkın karşılaşması sonrasında gündeme gelir. Uyum ve kültürleşme kavramı birbiri ile ilişkili iki kavramdır. Uyum, iç veya uluslararası göç sonrası kültürleşme sürecinde yaşanan değişikliklerle başa çıkmanın bir sonucu olarak zaman içerisinde gelişir (Şeker, 2015: 14-15). Berry'e göre uyum; toplumda yaşayan bireylerin özgünlüklerini koruyup sürdürebildikleri aynı zamanda da toplumun yapısıyla uyumlu bir ilişki geliştirebilmeleridir (Berry'den aktaran Yılmaz, 2019: 96). İnsanlar aynı toplumda birbirleri ile uyum içerisinde yaşamayı öğrenirken kültürleşme süreci gerçekleşir (Berry ve Diğerlerinden aktaran Saygın ve Hasta, 2018: 313).

Berry'e göre azınlık grup -göçmen- dört farklı kültürleşme stratejisi geliştirebilir. Bunlar sırası ile asimilasyon, entegrasyon, ayrışma, marjinalleşmedir. Asimilasyon göçmenin kendi kültüründen arınıp ev sahibi ülkenin kimliğine bürünmesiyle gerçekleşir. Entegrasyon ise kendi etnik kültürünün yanında ev sahibi ülkenin kültüründen de beslenir. Ayrılma ise göçmen kendi kültürel özelliklerini koruyup yeni kültürü benimsemek istemezse gerçekleşir. Marjinalleşme, göçmen kendi etnik kültürünün özelliklerini kaybederken gittiği ülkenin kültürünü de reddeder ve kendine özgü bir kültür yaratmasıyla sonuçlanır. Berry'nin dört kategoriye ayırdığı bu süreç azınlıkların bireysel tercihleri doğrultusunda şekillenir. Ancak asimilasyon, baskın grup tarafından dayatılırsa "eritme potasına" dönüşür. Azınlık grubun ayrılma olarak seçtiği durum dışarıdan baskı yoluyla empoze edilirse "ayrımcılığa" neden olur. Marjinalleşme durumu baskın grup tarafından zorlanırsa "dışlanma", entegrasyon baskın grup tarafından kabul görürse ve tüm etnokültürler arasına girmesine izin

verilirse “çokkültürlülüğe” dönüşür (Berry’den aktaran Yılmaz, 2019: 97, Bloch ve Berry’den aktaran Martikainen, 2010: 267).

Berry’in göçmenler için kültürleşme stratejilerine bakıldığında baskın olmayan grup üyeleri hangi şekilde kültürleşeceklerini, kendi stratejilerini belirleme noktasında özgürmüş gibi görünmektedir. Aslında bu her durumda geçerli değildir. Baskın gruplar, göçmenlere/azınlıklara hangi stratejiyi seçeceği konusunda baskı yapabilir, sınırlamalar koyabilir. Böylesi bir ihtimal dahilinde sözü edilen kültürleşme stratejileri yerine başka stratejiler üzerine düşünülmeli (Bilge Zafer, 2016: 82-83). Göçmenlerin yaşaması muhtemel olarak görülen Berry’in ifadesiyle dört strateji bir ana hatlarıyla bir yol haritası sunmuştur. Ancak yerli halkın verebileceği tepki göçmenlerin geliştirebileceği strateji bunlarla sınırlı olmayabilir. Bu durum ihtimalinde yeni stratejiler eklenmeye, kuram geliştirilmeye açıktır.

Göç süreci başladıktan sonra göç alan ülke, göçmen/sığınmacı/mülteci ve yerel halk birlikte bir dönüşümün içerisine girmektedir. Göç alan ülkenin, göçmen veya yerel halkın sahip olduğu tutum değişme ve gelişime açıklığı, esnek oluşu veya kapalı oluşu kültürleşmenin süre zarfını asıl belirleyecek olan unsundur.

2.3.4. Kültürel Deneyim Yaklaşımı

Kültürel deneyim yaklaşımına göre, ülkeler sahip oldukları kültürel edinim doğrultusunda göçmenlerin entegrasyonu ve vatandaşlığa alınması doğrultusunda karar verir.

Kültürel deneyim yaklaşımına göre, ülkelerin geçirmiş oldukları kültürel ve tarihsel gelişmeler doğrultusunda göçmenlere olan yaklaşımı şekillenmiştir. Fransa ve Almanya üzerinden bu teoriyi açıklarsak: Kültürel deneyimler, milletler hakkında konuşma, düşünme tarzımızı belirler. Kültürel deneyimler, hızlı veya yavaş bir değişim sürecinden geçebilir. Fransız Devrimi’nde değişim hızla gerçekleşirken, Almanya’da değişim yüzyıllar almıştır. Fransız Devrimi sayesinde; Fransız toplumuna ait olma fikri, ulus-devlet içerisinde yüklenilen hak ve sorumluluklara bağlı aktif katılımı içeren, kozmopolit vatandaşlık dünyasını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda var olan kültürel yaklaşım çerçevesinde; Fransız kültürel, siyasal normlarına uyan göçmenleri kabul eden evrenselci bir Fransız anlayışı geliştirmiştir. Almanya’da ise böylesi bir devrim gerçekleşmemiştir. Birçok Alman eyaleti arasında ortaya çıkan yasalar kapsamında yoksullar, Yahudiler, Slav Kökenli Lehlerin dışlanması söz

konusuydu. Almanya'nın uzun dönem işçi ve ailelerinin vatandaşlığı konusunda yarattığı büyük engeller bu kültürel bağ çerçevesinde değerlendirilebilir. Kültürel edinimlerin ülke içi yapısal karar alırken etkili olacağı açıktır ancak sadece kültür ile açıklanamaz. Bu teorinin bir diğer kısıtı ve eleştirisi olarak kültürel deneyimler kendilerine özgüdür. Bu nedenle tek başına kültürel deneyimleri incelediğimizde diğer ülkelere uygulanabilecek herhangi bir hipotez üretmek için yeterli olmayacağı anlaşılabilmektedir (Brubaker'den aktaran Janoski ve Wang, 2010: 704-705).

Kültürel deneyim teorisi entegrasyon çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ülkelerin sahip oldukları kültürel ve tarihsel geçmişi bugünkü siyasi kararlar üzerinde etkisini sürdürebilir ancak tek başına açıklayıcı değildir. Göçmenlerin entegrasyonu ve vatandaşlığa kabul noktasında toplumun kültürel deneyimlerinin yanında bugünkü ekonomik, demografik yapısı, hakim hükümetin ideolojisi, yerel halkın göçmenlere karşı tavrı gibi pek çok faktörden etkilendiği söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ GÖÇÜ

3.1. SURIYELİLERİN TÜRKİYE'YE GÖÇ SÜRECİ

2011 yılında başlayan Suriyeli göçü öncesinde de Türkiye uluslararası göç hareketliliğinin yaşandığı bir ülkeydi. Suriyeli göçünü diğer göçlerden ayıran en önemli yanı, kısa süre zarfında milyonların ülkeye gelmesi ve Türkiye'nin kitlesel bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmasıdır. Ayrıca misafirlikten, geçici koruma statüsünden kalıcılığa doğru evrilen Suriyeli göçü diğer göçlerden ayrılmaktadır.

Türkiye'de uluslararası göçün izlerini yakın tarihteki göç hareketlerinde görmek mümkündür. Nitekim 1980'ler ve 1990'larda Türkiye mülteci statüsünü vermeyeceği milyonlarca İranlı, Afgan ve Iraklıyı kabul etti. Türkiye böylece hem bir göç ülkesi hem de hedef ülkelerin kaynağı olarak görülen Avrupa'ya transit göç merkezine dönüştü (Catles ve Miller, 2008: 183). Transit göç merkezine dönüşen Türkiye 2011 yılından günümüze yaklaşık 3.6 milyon Suriyeli'nin sığındığı ülke konumuna gelmiştir. Kitlesel Suriye göçü Türkiye demografyası ve sosyolojisi üzerinde önemli etkileri olmaya başlamıştır. Bu göç akışının nedenini ve toplumsal yapıda yarattığı etkiyi incelemeden önce, söz konusu göçün tarihsel sürecini ana hatlarıyla ele alamak gerekmektedir.

17 Aralık 2010'da Tunus'da diplomalı işsiz bir gencin başlattığı protesto hareketi büyüyerek devam etmiş ve bu süreç hükümetin devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu hareket "Yasemin Devrimi" olarak adlandırılmıştır. Tunus'un ardından isyanın Arap coğrafyasında yayılmasıyla "Arap Baharı" adını almıştır (Koyuncu, 2014: 17). 2010'da Tunus'da başlayan rejim karşıtı isyanlar; kısa sürede Mısır, Libya, Suriye başta olmak üzere Arap coğrafyasına yayılmıştır. Bu hareket bazı ülkelerde rejim değişikliği yaşanmasıyla sonuçlanırken bazı ülkelerde hala devam eden iç savaşlara neden olmuştur (Afad, 2017: 11). Orta Doğu'daki otoriter rejim, siyasi istikrarsızlık, şiddet, baskı ve zulüm çoğu zaman ölümle sonuçlanan bu döngüsel süreç Arap Baharı ile tekrar kendini göstermiş ve Suriye krizini yaratmıştır. Suriye rejiminin toplumsal olaylara orantısız güç içeren şiddetli tepkisinin sürekliliği milyonlarca Suriyelinin yerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır. Suriyeliler ülke içinde ve komşu ülkelere göç etmek zorunda bırakılmıştır. Suriye ile en uzun kara sınırını paylaşan Türkiye bu süreçten oldukça etkilenmiştir (İren, 2018: 107). Suriye'deki yankıları ise 2011 yılının

Mart ayında iç karışıklıklarla kendini göstermiştir. İç karışıklardan kaçmak isteyen siviller ilk kez 29 Nisan 2011’de 260 kişilik bir grupla Hatay’ın Yayladağı ilçesinden Türkiye’ye giriş yapmıştır (Afad, 2017: 11).

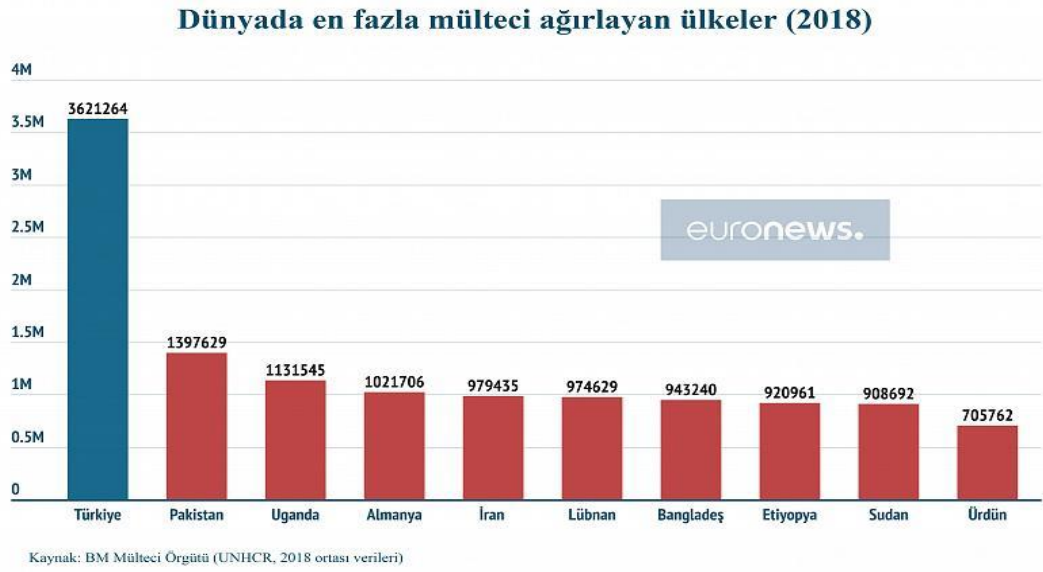
Suriyelilerin ülkelerinden göç etmelerinin en temel üç nedenini Neccar (2016: 188-189) şu şekilde açıklamıştır: Birincisi: Suriye halkının isteklerini karşılayacak siyasi çözüm ortamının olmaması. Özgürlüğüne kavuşmak isteyen halka otoriter İslamcı örgütlerce şiddetle karşılık verilmesi ülkeyi yaşanmaz hale getirmiş ve göç sürecini tetiklemiştir. İkincisi: Suriyeli göçmenler ve aileleri ülkelerinde olan savaşa zorla asker olarak çağırılmaktan çekinmiştir. Suriyeli halkı devrimin silahla değil barışçıl şekilde yürümesini istiyorken bu gerçekleşmemiştir. Üçüncüsü: Suriyelilerde ülkelerinde hayatta kalma, geçim ve eğitim imkanlarını yitirdiklerinden bu imkanların daha iyisine ulaşma isteği vardır. Sığınmacı olarak gittikleri ülkelerde hızlı ve doğrudan sunulan kolaylıklardan diğer mültecilere oranla öncelikli olmaları bu süreci tetiklemiştir. Suriyelilerin göç için Türkiye’yi tercih etme nedenlerini ise Neccar (2016: 190) 4 madde ile sıralamıştır: 1) 2012 yılında Suriye’nin kuzeyinde bombardımanın artmasıyla halk hayatta kalma endişesi ile Türkiye’ye kaçmıştır. Halep’de savaşın şiddetinin artmasıyla göçmen sayısı artmıştır. 2) Suriye’nin kuzeyi Halep’de yerleşim yerinin yoğun olması. 3) Türkiye’nin resmi kurumların ve halkın kucak açmış olması ve isteklerinin ırk, din, mezhep ayrımı olmadan yerine getirecek olması. 4) Türkiye’ye ulaşımın kolay olması ve ülkece kolaylaştırıcı bir rol üstlenilmiş olması. Ayrıca coğrafi konum olarak da Avrupa’ya yakın olması nedenler arasında sıralanabilir.

2011 yılında rejim karşıtlarının çatışmasının iç savaşa dönüşmesinin ardından Suriyeliler başta komşu ülkeler Türkiye, Ürdün, Irak, Lübnan’a sığınmışlar ve yıllar geçtikçe sayısal olarak büyümüşlerdir. Nisan 2020 verilerine göre beş komşu ülkeye (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır,) sığınan ve kayıtlı olan Suriyelilerin sayısı 5.563.101’dir. Bu nüfusun % 64.5’i, 3.587.578’i Türkiye’dedir (UNHCR: Syria Regional Refugee Response). Yaklaşık 1 milyon Suriyeli’nin de Avrupa’ya Kanada ve ABD gibi ülkelere sığındığı bilinmektedir. Elde edilen kayıtlı veriler dahilinde 2011 sonrasında başka ülkelere sığınan Suriyelilerin sayısının en az 6.6 milyon olduğu söylenebilmektedir (Erdoğan, 2019: 2). Suriyelilerin sığınmacı olarak gittikleri ülkeler öngörüldüğü gibi sınır komşuları olan Türkiye, Lübnan, Ürdün’dür. İlk sığınma ülkesi

olarak tercih edilen komşu ülkeler üçüncü bir ülkeye geçiş öncesi transit ülke görevini görmektedir. Türkiye bulunduğu coğrafi konumu itibariyle Avrupa'ya geçişte bir basamak gibi görüldüğünden transit göç ülkesi konumu daha da öne çıkmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR) 2018 verilerine göre Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır.

Tablo 2: Dünyada En Fazla Mülteci Ağırlayan Ülkeler (2018)

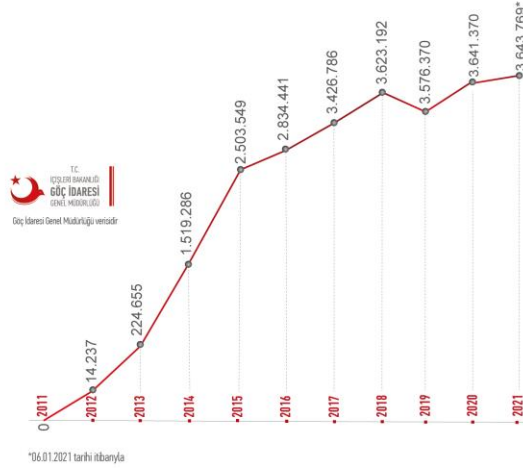
Kaynak: Euronews, 2020.

Tabloya göre, (3,6) milyonla birinci sırada gelen Türkiye'den sonra, (1,4) milyonla Pakistan, (1,13) milyonla Uganda ve 1 milyon 21 bin ile Almanya gelmektedir. Türkiye'nin kısa sürede 3,6 milyonu aşan mülteci göçü alması, ülkeyi büyük mali ve toplumsal yük altında bırakmıştır. Üstelik sınır bölgesinde zaman zaman yaşanan gelişmelere bakılarak, bu sayının daha da artacağı görülmektedir. Nitekim Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 2018 tarihli "*Türkiye'deki Suriyeliler Özel Raporu*"nda şu ifade ve öngörüler çarpıcıdır: "Hem sınır bölgelerinden devam edebilecek muhtemel geçişler hem de yeni doğumlar sonucu doğal nüfus artışı bu konuda etkili olacaktır. Sayının artışında bir başka konu da ileride yaşanacak olan "aile birleştirmeleri"dir. Bu çerçevede on yıl sonra Türkiye'de 4-5 milyonu aşkın bir Suriyeli nüfus olması ihtimali yüksek görünmektedir" (2018: 196).

Yıllar içerisindeki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı tabloya göre aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Verileri⁶.

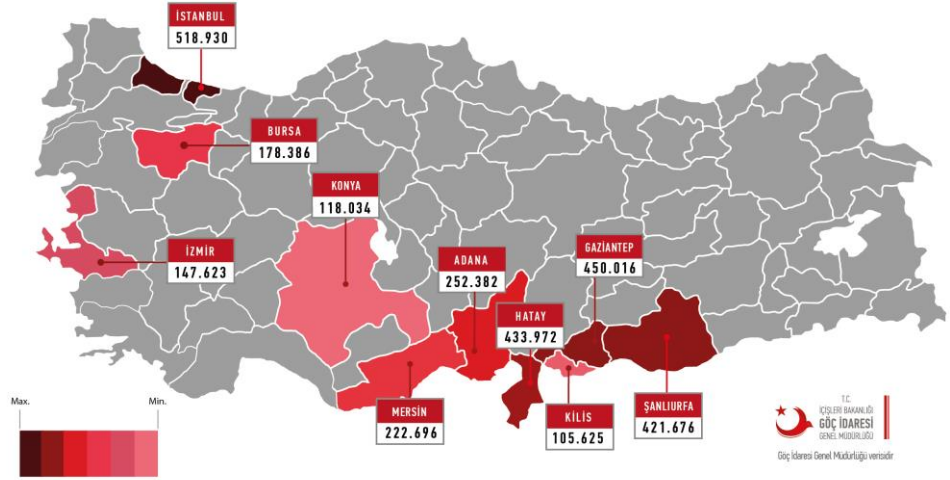
Türkiye’deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı yıllar içerisinde artış göstermiştir. 2011 yılında 200’lü rakamlarla başlayan göç süreci, 2013 yılında 225 bine yaklaşmıştır. Bu sayı 2014’te 1.5 milyonu ve 2015 yılında ise 1.5 milyonu geçmiştir. Özellikle de 2013-2015 yılları arasında Suriyeli göçmen artışında hızlı bir artış gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında göçler devam etmekle birlikte bir önceki yıla eklenen rakamlar yüzbinler ve de on binler seviyeleridne gerçekleşmiştir. 06.01.2021 tarihli Göç İdaresi Geçici Koruma verilene göre Türkiye’de 3.643.769 Suriyeli vardır. Milyonları aşan Suriyelilerin Türkiye’nin toplum yapısındaki etkisine bakmak gereklidir.

Suriyeli nüfusun ülke içerisinde yoğunlaştığı iller aşağıdaki haritada yer almaktadır (06.01.2021).

⁶06.01.2021 tarihli Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler verisi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

Tablo 4: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Verileri⁷.

Suriye ile sınır komşusu olan illerde Suriyeli nüfusun yoğunluk gösterdiği görülmektedir. İşgücü piyasasının gelişmiş olduğu büyükşehirlerde de Suriyeli nüfusun sayıları 100 binleri aşmıştır. Ocak 2021 verilerine göre, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler 5 ilde bulunan (Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye) 7 barınma merkezinde toplam 58.752 kişidir. Geçici barınma merkezi dışında bulunan Suriyeli sayısı ise 3.585.017'dir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Verileri⁸). Kamplarda yaşayan Suriyeli nüfus genele oranla oldukça sınırlıdır. Yıldız'ın "*Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı*" adlı araştırmasında, kamplarda yaşayanlara, kamplardaki en önemli sorunlarının neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yanıt verenlerin % 68.4 gibi yüksek bir oranı, kamptaki fiziksel koşulları (çadır yaşamı, altyapı, ısınma gibi) belirtmişlerdir (2013: 157).

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin illere dağılımına ilişkin şunlar söylenebilir. İstanbul resmi rakamlarla en fazla Suriyeli nüfusa sahip ildir. Erdoğan'ın aktardığı bilgilere göre İstanbul'daki Suriyeli nüfusu, resmi rakamlardan çok daha fazladır. Uluslararası Göç Örgütü'nün çalışmasına göre, başka illerde olduğu

⁷06.01.2021 tarihli, Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı verisi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

⁸ 06.01.2021 tarihli, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (5 İlde 7 Barınma Merkezi) verisi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

halde İstanbul'da yaşayan Suriyeliler de bu sayıya 961 bine ulaşmaktadır (Erdoğan, 2020a). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinin sınıra yakın illerinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla İstanbul'u sırasıyla, 450 bin ile Gaziantep, 433 bin Hatay, 421 bin Şanlıurfa, 252 bin Adana 222 bin ile Mersin izlemektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Verileri⁹). Suriyeliler iş bulmak maksadıyla ülkenin ekonomik merkezlerine yönelmektedirler. Suriye sınırına yakın Gaziantep ve Adana'nın yanı sıra, Suriye ile doğrudan coğrafi ve kültürel bağı olmayan İstanbul, İzmir, Bursa, Konya ve Kayseri gibi ekonomik cazibe merkezleri Suriyeli göçmenleri çekmektedir (Şentürk, 2020: 15). Suriyelilerin yerleşim yeri tercihlerinde geçimlerini sağlayabilecekleri ve çalışma olanakları görece daha iyi olan yerleri daha ziyadesiyle tercih ettikleri bulgulanmıştır (Çalışkan, 2020: 1201).

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı verisinde Kilis, dikkat çekici bir yere sahiptir. Kilis'in toplam il nüfusu 142 bin iken Suriyeli sayısı 105 bindir. Bu oran toplam il nüfusunun %74.13'ü oranında Suriyelinin Kilis'te yaşadığını ortaya koymaktadır. Oytun ve Gündoğar'a göre Kilis'de yerel nüfusun çok büyük çoğunluğunu Türk kökenli vatandaşlar oluşturmaktadır. Buna karşılık şehre yerleşen Suriyelilerin büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Dolayısıyla şehirde farklı dil ve kültüre sahip iki toplumun kısa süre içinde bir arada yaşamak durumunda kalmasının yarattığı sıkıntılar görülmektedir (2015: 24). Suriye'ye ile sınırı bulunan illerde yoğunluk olduğu gözlenirken, sanayi ve iş imkanının geliştiği büyükşehirlerde ve deniz yolu üzerinden Avrupa'ya geçme planı bulunan göçmenler için stratejik noktada bulunan İzmir'de Suriyeli nüfusun yoğun olduğu görülmektedir.

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelili nüfusun yaş gruplarındaki dağılımına bakmak gerekirse genç ve çocuk nüfusun yoğunlukta olduğu söylenebilir. 0-4 olan Suriyelilerin sayısı 539 bin, 18 yaş altındaki nüfusun 1 milyon 694 bin olduğu görülmektedir. Aktif çalışma nüfusu, 15-64 yaş aralığında olanlar ise 2 milyonun üzerindedir. Cinsiyet dağılımına bakmak gerekirse erkek nüfus (% 54,1) ile kadın nüfustan (% 45,8) oldukça fazladır (Erdoğan, 2019: 7). Suriyeli erkeklerin sayıca fazla olan göçünü savaşa zorunlu asker olarak alınma ihtimalini ortadan kaldırmak

⁹ 06.01.2021 tarihli, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı verisi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

istemeleri¹⁰, sosyal ve maddi maliyetin ailenin bir ferdi ile sınırlandırılmak istenmesi, ülke dışı işçi gelirine ihtiyaç duyulması, uygun yapısal koşulların elde edilmesinden sonra aile birleşimin olabileceği ihtimalleri üzerinden yorumlanabilir.

Türkiye’de doğan Suriyeli bebeklerin sayısı da dikkat çekicidir. Sağlık Bakanlığı’nın verilerine göre 2016’da 85.850, 2017’de 111.325, 2018’de 140 bin Suriyeli bebek Türkiye’de doğmuştur. 2019’da 170 bin yeni bebeğin doğacağı öngörülmektedir (Erdoğan, 2019: 8). Suriyeli bebek ve çocukların sayıca çokluğu eğitim ve ana sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi, erişim ve ulaşımında kolaylık sağlanması gerektiğini göstermektedir. Sayıca büyük bir nüfusa temas edecek bu birimlere sosyal uyum konusunda da önemli bir rol düşmektedir.

Türkiye’ye göç sürecini açıklarken yerel halkın toplumsal olarak geliştirdiği “göçmen, sığınmacı, mülteci” algısına da değinmek gerekmektedir. Türkiye’nin Suriyelilere açık kapı politikası uygulması medya ve halk tarafından kimi zaman eleştirilmiş kimi zaman “ensar, muhacir, din kardeşliği” söylemleriyle yumuşatılmıştır. Reyhanlı patlaması, bu sürece ilişkin haberlerin medyadaki temsili, iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik Suriyelilerin toplumsal uyum ve kabulüne ilişkin bir kırılma noktası yaratmıştır (Erdoğan, 2018b: 79). Basında yer alan haber başlıkları Suriyelilere karşı önyargı ve olumsuz bir algının şekillenmesinde etkili olmuştur. “Tehlikeli gerginlik”, “Suriyeli gerginliği” şeklinde atılan başlıklar linç ve kavga olaylarında sıklıkla kullanılmaktadır (Deniz ve Diğerleri, 2016: 18). Bu haberler zaman zaman gündeme gelmekte/getirilmektedir. Bununla birlikte gazetelerde Suriyelilerin sayısına vurgu yapan çeşitli haber başlıkları atılmaktadır. “Türkiye'deki her 4 kişiden 1'i Suriyeli olacak!” (Yeniçağ Gazetesi¹¹, 01.01.2019), “Suriyeli göçmenler 3 milyon 600’ü geçti” (Hürriyet Gazetesi¹², 20.09.2019) gibi haberlerde sıklıkla kullanılan istatistiki veriler yerel halkta bir endişe yaratmaktadır. Ayrıca

¹⁰ “Esad Güçleri Tarafından Zorla Askere Alınmak İsteyen Gençler Türkiye’ye Sığındı”, Haberler, 15.09.12, <https://www.haberler.com/suriye-de-askere-gitmek-istemeyen-15-kisi-turkiye-3940038-haberi/>, (02.12.2020).

¹¹ Türkiye'deki Her 4 Kişiden 1'i Suriyeli Olacak!, Yeniçağ Gazetesi 01.01.2019, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiyedeki-her-4-kisiden-1i-suriyeli-olacak-219121h.htm>, (09.09.2020).

¹² Suriyeli Göçmenler 3 Milyon 600’ü Geçti, Hürriyet Gazetesi 20.09.2019, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-gocmenler-3-milyon-600u-gecti-41334016>, (09.09.2020).

Suriyelilerin yaşadığı insani dramı görmezden gelerek sayılar aracılığıyla nesneleştirilmektedirler.

Sınır komşusunda meydana gelen iç savaş Türkiye’yi beklemediği kadar büyük bir ölçüde etkilemiştir. Suriyelilerin Türkiye’ye göç ve Türkiye’den göç süreci zaman zaman hız kazanıp, kaybetse de hala devam etmektedir. Büyük göçün ardından yaşanan belirsizlik; üzerinden yıllar geçmiş olsa da yerli ve göçmen halk tarafından hala hissedilmektedir. Yerli halkın Suriyelilere olan algısı bu süre zarfında tartışılmaya değer bir konudur. Medyanın Suriyeli göçmenlere yönelik kullandığı nefret söylemi dili ve sosyal medyada başlatılan dışlayıcı paylaşımlar bu algının oluşmasında rol sahibidir.

3.2. SURIYELİ GÖÇÜNÜN SİYASETE YANSIMALARI

Suriye politikası, kuşkusuz siyasetten bağımsız olarak okunamaz. Suriyelilerin ülkeye girişleri gerçekleştikten sonra da gerçekleşen tartışmalarda kimi zaman yerinden edilmişlik, sığınma hakkı göz ardı edilerek yani insani boyut atlanarak siyaset malzemesi edilmiştir. Suriyelilerin yerel halk ile yaşadığı gerilim halk arasında artan güvensizlik siyasi kutuplaşmayı yaratmıştır. Türkiye’deki siyasi ortam Suriyelilere olan yaklaşımı etkileyen faktörlerdendir. Siyasi tercihlere göre Suriyelilere karşı yaklaşımın belirlendiği söylenebilir. Suriyelilerle doğrudan temas etmeyen halk da sırf siyasi tercih sebebiyle tepki ortaya koyabilmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015: 19).

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi-EDAM siyasi tercihlerin Suriyeliler konusundaki etkisini ölçmek üzere 2013 Kasım’da, 18 yaş üzeri 1.515 kişi ile araştırma gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırma neticesinde partiler arası kritik farklar gözlenmiştir. Katılımcılardan Ak Parti seçmeni göçmen sayısının sınırlanmasının gerekliliğini vurgularken; CHP ve MHP seçmenleri gözle görülür farkla sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmesi gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir. “Suriye’den gelecek ilave sığınmacıların sayıları ne kadar olursa olsun kabul etmeye devam etmeli” ifadesine en yüksek oranla Ak Parti’liler % 20.1, sonrasında BDP’liler % 19.9 gelirken bu ifadeye çarpıcı şekilde karşıt olan CHP’liler % 1, MHP’liler % 4 olarak katılmıştır. “Suriye’den sığınmacı alınmasına şimdiden son verilmeli ve ayrıca mevcut sığınmacıların ülkelerine dönmeleri sağlanmalı” önermesine Ak Parti’liler % 17.7, CHP’liler % 45.8, MHP’liler % 47.8, BDP’liler %

29.6 oranları ile katılmışlardır (EDAM, 2014). Bu çalışmanın verilerine göre Ak Parti, MHP ve CHP seçmeninin Suriyeliler konusunda farklı fikirsel görüşe sahip olduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda parti tercihinin katılımcılarının görüşünde belirleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Suriyelilerin 2011 yılında Türkiye'ye geldiği tarihten itibaren iki genel seçim ve yerel seçim bir de cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleşmiştir. Bu süreç zarfında Suriyeliler siyasi aktörler tarafından Suriyelilerin geri dönmesi üzerinden siyasi koz haline gelmişlerdir. CHP sahip olduğu ilkeler doğrultusunda eşitlikçe bir anlayışa sahip olması bilinirken; Suriyeliler söz konusu olduğunda geri gönderilmesi söylemleriyle karşımıza çıkmaktadır. Ak Parti ise Suriyelilerin entegrasyon politikalarıyla gündeme gelirken siyasal arenada oy kaybı yaşamamak için gerekli koşullar oluştuğunda Suriyelilerin geri gönderileceğinin altını çizmektedir (Şen ve Diğerleri, 2019: 2-3).

Siyasi aktörlerin söylemleri medyanın gündemini belirlemektedir. Siyasal söylemler ve medya kanallarının Suriyeliler üzerinden kullandığı dile bakacak olursak kavram karmaşasının devam ettiği görülebilmektedir. *6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* temelinde Suriyeliler “geçici koruma” statüsünü almış olsa da göçmen, sığınmacı, mülteci, komşu kavramları ile anılmaya devam edilmektedir (Şen ve Diğerleri 2019: 131). Geçen yıllar ardından hukuksal anlamda statüleri belirlenmiş olsa da kavramlar arası hala karmaşanın olması oldukça ironiktir. Siyasi söylemler hakim ideolojiye göre şekillenmektedir. İktidar partisi temsilcileri Türkiye'yi ev sahipliği üzerinden açıklamalarını sürdürürken, muhalefet partilerinin temsilcileri Suriyelilerin Türkiye'de olmasını eleştirirken hedef olarak hükümeti göstermektedir (Şen ve Diğerleri, 2019: 131).

Suriyelilerin Türkiye'deki siyasi gelecekleri hakkında öngörülerini belirten Murat Erdoğan, ekonomik krizin pandemi ile büyüyeceğini sonrasında ülkenin yoksullaşma sürecine girileceğini ifade etmiştir. Yoksullaşma döneminde toplumda oluşan öfke ve gerilimin sonradan gelen Suriyelilere aktarılabilirliğini belirtmiştir. Mülteci ve göçmenlere karşı gelişen pasif direniş, aktif direnişe evrilebilir. Ak Partililerin de Suriyelilere tepki geliştirdiğini ve bunun ilerleyen süreçte sorun yarabileceğini ifade etmiştir. Bu tutumun siyasete baskı yapabileceğini ve sonrasında

sadece Suriyelileri dikkate alan siyasi partilerin kurulabileceğini belirtmiştir. Bu süreç sonrasında Türkiye’de ırkçılığın artabileceğini ifade etmiştir (Salcı, 2020).

Kısacası, Suriyeli sığınmacılar meselesi, Türk siyasetinin gerilimli konulardan biridir. İktidar, Suriyeli sığınmacıların kalıcılığı ve bu bağlamda uyumları esaslı çalışmalar yapmayı öne çıkarmakla birlikte, kamuoyunda Suriyelilerin vatandaşlığa alınması ve siyasal haklar verilmesi noktasındaki yüksek düzeylerde çıkan olumsuz yaklaşımlara bağlı olarak, uygun şartlar oluştuğunda Suriyelileri kendi ülkelerine geri gönderilmesi seçeneği yetkililerce de ifade edilmektedir.

3.3.TÜRKİYE’DE BULUNAN SURİYELİLERİN HUKUKİ ÇERÇEVEDEKİ YERİ

Türkiye’nin göçmen/sığınmacı/mültecilerin statüleri konusunda yaşanan karmaşa, hukuksal terminoloji ve süreç üzerinde değişiklik göstermesi üzerinden okunabilir.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nde Türkiye “Avrupa ülkelerinden gelecek sığınmacılara mülteci statüsü vereceği” ilkesini getirerek coğrafi sınırlama getirmiştir. Avrupa ülkeleri dışından gelenler sığınmacı olarak tanınmaktadır. Mültecilere eşit ve daha insani şartlarda imkan sunmak, tarihi ve coğrafi sınırlamayı kaldırmak *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair* Sözleşme 1967 Protokolü kabul edilmiştir. Türkiye 1967 Protokolü’ne de katılmıştır ancak 1951 Sözleşmesindeki coğrafi kısıtlamayı korumuştur (Erdoğan, 2018b: 44-45). Türkiye ortaya koyduğu çekincelerle kendine güvenli alan yaratmaya çalışmıştır.

Suriyeli göçü sonrasında sığınmacı/mültecilerin hukuki durumlarını netleştirmek için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nce hazırlanmış “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)” 04.04.2013 tarihinde TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edildikten sonra 10.04.2013’ de 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. 28615 sayılı Resmi Gazetede 11.04.2013 tarih yayımlanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır (Resmi Gazete, 11.04.2013):

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” (YUKK- Madde: 61).

Mülteci tanımı yapılırken coğrafi çekince tekrar edilmiştir. Bu düzenlemedeki önemli bir değişiklik olarak sığınmacı kavramının yerine “şartlı mülteci” kavramının getirilmesidir. YUKK “Şartlı mülteci” tanımı şu şekildedir. (Resmi Gazete, 11.04.2013):

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (YUKK- Madde: 62).

Şartlı Mültecilerin tanımında, mültecilerden farklı olarak Avrupa ülkeleri dışında ifadesi ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar kalma izni ifadesi eklenmiştir. YUKK’da yapılan bir diğer önemli yenilik ise “İkincil Koruma” statüsünün getirilmesidir. Söz konusu olan İkincil Koruma statüsü, mülteci veya şartlı mülteci tanımı dışarısında olanların geri göndermeme ilkesi dahilinde can güvenliğinin sağlanması yönünde düzenlenmiştir (Erdoğan, 2018b: 52).

Yapılan hukuki düzenlemelerde Suriyelilerin uyum konusu da gündeme gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü uyumu ne asimilasyon ne entegrasyon göçmenler ve toplumunun gönüllü bütünlüğünün sağlandığı harmonizasyon olarak tanımlamaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Uyum). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün uyum konusunda özel proje ve çalışmalar yürüten kolu “Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı”dır. YUKK Madde 96’da uyum başlığı altında Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarının kapsamı belirlenmiştir (Resmi Gazete, 11.04.2013):

(1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm

alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır (YUKK, Madde: 96).

Hukuki düzenleme içerisinde uyum başlığının olması Türkiye’de bulunan Suriyelilerin statüsü için oldukça önemlidir. Yabancılar yönelik dil, kültür ve tarihi bilgilerin verilebileceği kursların olması vatandaşlığa zemin oluşturma noktasında kritiktir.

Suriyelilerle coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsü verilmemiştir. Kitlemel göç sonrası Suriyelilerin statüsünün bir karmaşaya neden olmaması ve hızlı çözüm yolları arayışı neticesinde YUKK “Geçici Koruma Yönetmeliği”ni çıkarmıştır. Bu yönetmelik çerçevesinde Suriyeliler “Geçici Koruma” statüsü verilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma). 2011’de Suriyelilerin Türkiye’ye yoğun göçü sonrasında sığınmacı, mülteci, misafir gibi kavramlar kullanılmış olsa da bu kavramlar yerini yeni yasayla geçici korumaya bırakmıştır. Suriyeliler’in hukuksal durumuna ilişkin belirsizliği ortadan kaldırmak için 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere geçici koruma statüsünü verilmiştir (Erdoğan, 2015: 45, Deniz ve Diğerleri, 2016: 23). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Geçici Koruma’yı kitlemel göç akımları sonrasında statü belirleme işlemleri ile süre kaybetmeden eyleme geçmek için acil çözüm yolu olarak üretilen koruma yöntemi olarak tanımlamaktadır. Suriyelilere uygulanan geçici korumanın üç unsurunu belirlemiştir. Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve gelenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması olarak sıralanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumanın Unsurları). Suriyelilerin Türkiye’ye kitlemel göçü sonrasında yasal statü engeline takılmamak için geçici koruma ilkesi yasalaştırmıştır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91. Maddesi üzerine Bakanlar kurulunca düzenlenen “Geçici Koruma Yönetmeliği” 22 Ekim 2014’de Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (Resmi Gazete, 22.10.2014):

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir (Madde. 3f).

Geçici sürenin belirlenmemiş olması yönetmeliğin eleştirilmesine neden olmuştur. Yönetmeliğe göre bu sürenin başlangıç, bitiş tarihi Bakanlar Kurulunca belirlenecektir (Erdoğan, 2018b: 55).

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde Suriyeli (Arap Suriye Vatandaşları için) ayrı bir madde konulmuştur. Bu maddeye göre (Resmi Gazete, 22.10.2014):

28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz (Geçici Madde:1).

Düzenlenen hukuki çerçeve neticesinde Suriyeliler mülteci olarak adlandırılmamaktadır. Bu yönetmelik coğrafi çekinceyi koruması, geçici koruma altındakilere verilecek olan mültecilerin sahip olduğu hakların (maddi yardım, eğitim, çalışma izni) hizmet olarak verilmesi dolayısıyla eleştirilmektedir (Erdoğan, 2018b: 57-59).

MIPEX 2016-2020 Türkiye Karnesi verilerini yorumlayan Gülay Uğur Göksel, siyasi katılım indeksinin “kritik olarak olumsuz” olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir. Türkiye siyasi katılım alanında 2014 yılından bugüne 100 puan üzerinden 5 almıştır. Göksel ifadesinde, yabancılardan Türkiye’de siyasi katılıma dahil edilmediğini, oy kullanma, siyasi partilere katılım haklarının olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Göksel, göçmenlere yönelik danışma mekanizmaları hakkında merkezi ve yerel düzeyde çalışmalar olsa da yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Aynı verileri yorumlayan Neva Övünç Öztürk, 2016 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) uygulama yönetmeliğinde bağımlı aile bireylerinin aile birleşimine dahil edilmesi konusundaki kriterlerin daraltıldığını bu yüzden 2014 verilerine kıyasla notunun düştüğünü belirtmiştir. Öztürk, 2016 yılı YUKK uygulama yönetmeliğinde uzun dönem ikamet izni olanların sosyal güvence, sosyal yardıma erişiminin sağlanmasının daimi ikamet izni konusunda Türkiye’nin notunu yükselttiğini söylemiştir. 2017 yılında Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda meydana gelen değişiklikle birlikte çifte ve çoklu vatandaşlığa imkan tanınması da vatandaşlık alanındaki olumlu gelişmelerden sayılabilir. Öztürk, ayrımcılıkla mücadele kısmında

olumlu gelişmeler gösterilse de Türkiye'nin hala iyi bir konumda olmadığını söylemiştir. 2015 yılı sonrası Türkiye'nin mevzuatında yaptığı gelişmeleri genel olarak olumlu olarak değerlendiren Öztürk, konuya ilişkin; *“Hukuki boyut açısından kapsayıcılığa yönelik sıkıntılar var. Entegrasyonu hedef alan bir hukuk sisteminden beklenen kolaylaştırıcı pozitif düzenlemeleri mevzuatımızda göremiyoruz. Bununla birlikte genel ilerleme açısından Türkiye'nin olumlu çabalarının var olduğu söylenebilir”*(MIPEX¹³, 2020) demiştir.

Türk kamuoyunun, Suriyelilerin vatandaşlık alması konusunda % 75.8 gibi bir oranda olumsuz tutumları bulgulanmış olmakla birlikte (Erdoğan, 2020: 205), süreç içerisinde vatandaşlığa geçiş sürecinin hızlanacağını öngörmek mümkündür. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan 2 Temmuz 2016 tarihinde Kilis'te, Türkiye'deki Suriyeliler özelinde yapmış olduğu bir değerlendirmede Suriyelilere vatandaşlık verme çalışmaları olduğunu dile getirmiştir. Buna karşın kamuoyunda ilgili vaadin önemli bir destek yakalayamadığı gözlemlenmiş ve sınırlı sayıda Suriyeli vatandaşlığa geçirilmiştir (Ceylan ve İsa, 2019: 214). Ayrıca 2019 Suriye Barometresi'ne göre Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmı (% 57.7) çifte vatandaşlık isteği varken, sadece Türk vatandaşı olmak isteyen oran % 22.6 olup, bu oran 2017 araştırmasında % 8.4'tü (2020b: 174). Dolayısıyla sığınmacıların Türkiye'de bir gelecek kurma yönündeki eğilimlerinin daha da güçlendiğini ve da vatandaşlık hukukundan yararlanma isteklerini bu rakamlardaki değişiklikler göstermektedir.

Suriyelilerin hukuki durumuna yönelik durumun süreç içerisinde güncellenmesi, hukuki sürecin ihtiyaç ve talepler doğrultusunda gelişime açık olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte geçicilik halinin belirsizliği, Suriyeli göçmenlerin hakları noktasında da belirsizliği getirmektedir.

¹³ Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları Karnesi. <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/turkiyenin-goc-ve-entegrasyon-politikalari-karnesi/>, Erişim Tarihi:02.12.2020.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA YÖNELİK SORUN ALANLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR VE ÇALIŞMALAR

Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeye başladığı ilk yıllarda misafir oldukları ve Türkiye’nin misafirperver bir ülke olduğu vurgulanmaktaydı. Misafirlik üzerinden geliştirilen geçicilik ilişkisi hoşgörü ile pekiştirilebilirken, kalıcılık gündeme geldiğinde toplumsal uyumun sağlanması öne çıkmıştır. Suriyeli göçüne bağlı olarak farklı kültürlerin, kamusal alandaki kesişim alanlarında yaşadıkları uyum sorunları önem kazanmıştır. Türkiye’deki Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik ekonomi (iş gücü piyasası) eğitim, sağlık ve toplumsal kabul gibi sorun alanlarına; devlet, yerel yönetimlerin (belediyelerin) ve sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımları ve çalışmaları bu bölümde ele alınacaktır.

4.1. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EKONOMİ / İŞ GÜCÜ PİYASASINDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI

Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı problemleri alanların başında ekonomi ve iş gücü piyasası gelmektedir. Suriyeliler yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için asgari düzeyde ekonomik gelire sahip olmaları gerekmektedir; iş gücü piyasasında emek sömürsü ve kötü çalışma koşulları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Daha iyi bir yaşam ümidiyle göç eden göçmenler, savaştan kaçarak gelen mülteciler, hedef ülkeye vardıklarında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda zorluklarla karşılaşır. Birinci basamak ihtiyaçlardan olan barınma, beslenme, giyinme taleplerini karşılayabilmek için gelir elde edebilecekleri işe veya yardım alabilecekleri kurumlara ulaşabiliyor olmalıdırlar. Kurumlardan alınan yardımların geçici ve sınırlı olacağı düşünüldüğünde, iş bulma temel bir probleme dönüşmektedir. Ülkemizde bulunan milyonlarca Suriyelinin iş gücü piyasasına katılma şartı yayınlanan kanun çerçevesinde belirlenmiştir. 4817 sayılı *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun* kapsamında Türkiye’de bulunan sığınmacıların çalışabilme koşulları netleştirilmiştir. Suriyeli göçü sonrasında bu kanun hakkında yeni bir düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Oturma izni olan Suriyelilere bu süreyi

aşmamak kaydıyla çalışma izni verilmiştir (Erdoğan, 2018b: 79). Yasal düzenlemeye ilişkin detaylar “*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*” resmi gazetede 15 Ocak 2016’da yayınlanmıştır. Bu kapsamda işverenlerin Suriyeli istihdamına kota getirilmiş olup işyerindeki geçici koruma kapsamındaki yabancı, aynı işyerindeki Türk çalışanın yüzde onunu geçemez (Madde 8) (Mevzuat, 15/1/2016).

Suriyelilerin çalışma izninin çerçevesi Ocak 2016’da belirlenmiştir. Bu tarihe kadar Suriyeliler aldıkları yardımlar haricinde geçinmek için kayıt dışı ekonomide ucuz iş gücü olarak çalışmak durumunda bırakılmıştır. Türkiye’de nitelikli iş gücü potansiyeli olan Suriyelilerin denklik belgelerinin veya çalışma izinlerinin olmayışı bu kişileri kayıt dışı sektörde çalışmaya itmiştir. Suriyeli nitelikli iş gücünü gelişmiş ülkelere göç etmişlerdir. Türkiye’de çalışma izni konusunda gecikmeli alınan karar neticesinde nitelikli iş gücünü çekme konusunda da gecikme yaratmıştır (Aslantürk, Tunç, 2018: 143).

Aile ve Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yayınladığı istatistiki bilgilere göre 2016’daki yönetmelikten sonra çalışma izni alan Suriyeli sayısı şu şekildedir 2016’da 13.290, 2017’de 20.966, 2018’de 34.573 olarak belirtilmiştir (Aile ve Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yabancıların Çalışma İzinleri). Türkiye’de gayriresmi olarak iş piyasasına katılan Suriyeli göçmenlerin sayısının 800 bin ile 1.2 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir (Şentürk, 2020: 22). Bu verilerin de ifade ettiği gibi çalışma iznine sahip olan Suriyeli sayısı oldukça sınırlıdır. Türkiye’de kayıt dışı çalışma oranlarının yüksekliği bir başka göstergedir.

Makroekonomi açısından incelemek gerekirse Suriyeliler ülkenin bütçe ve işsizlik rakamlarına etki etmektedirler. Türkiye bütçesinden Suriyeliler için harcanan tutar 4,5 milyar doları bulmuştur. İşsizlik oranlarının yükselişinde Suriyelilerin iş gücü piyasasına girmesinin de etkisi olduğu söylenebilir (Oytun ve Gündoğar, 2015: 19). Milyonlarca Suriyelinin ülkemize hızlı göçü sonrası ortaya çıkan işsizlik rakamları oldukça büyüktür. Kayıt dışı olarak çalışanların denetlenemiyor oluşu bir diğer probleme işaret etmektedir.

Göçmen emeği, kapitalist birikimin yedek iş gücü ordusunun yaratımında kritik bir yere sahiptir. Göçmen emeğinin ücretini denetlemek oldukça kolaydır (Alpman, 2015: 65). Suriyelilerin de kayıt dışı çalışıyor olması, güvencesiz çalışma

koşullarına karşı koyamıyor olması işverenlerin işçi üzerinde denetim sağlamasını kolaylaştırır. Çalışma izni olmayan Suriyelilerin kayıt dışı çalışıyor olması emek sömürüsünün önünü açmıştır.

Suriyeliler, kamp dışında iş gücü piyasasında kendine bir yer ararken yerel halk ve işverenler tarafından çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı müdahalelerle karşılaşmışlardır. Suriyelilerin, iş gücü piyasasında kendine yer bulması yerel halk tarafından kaygıyla karşılanmıştır. Suriyeli işçiler, işimizi elimizden alıyorlar, iş gücünü ucuzlatıyorlar ifadeleri ile protesto edilmişlerdir. Zaman zaman bu protestolar şiddetini arttırmış olup, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana gibi illerde yerel halk Suriyelilerin dükkanları ve araçları tahrip edilmiştir (Erdoğan, 2018b: 82). Buna benzer bir şekilde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı İzmir Bornova İlçesinin Işıkkent Ayakkabıcılar Sitesi'nde çalışan işçiler, ucuza çalıştıklarını iddia ettikleri Suriyeli işçileri protesto etmişlerdir (Şengören, 2013). Yerel halk bu konuya ilişkin tepkisini kimi zaman sosyal mecralarda kendini göstermektedir. Suriyeli esnafın vergi vermediği, Suriyeli öğretmenlerin atandığı, Suriyelilerin çalışma izni alıp her yerde çalışabildiği iddiaları asılsızdır. Mülteciler Derneği bu asılsız haberlerin gerçeğini kitaplaştırmıştır. Sözü geçen “Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar” adlı kitap düşünmeden paylaşma sloganını taşımaktadır (Mülteciler Derneği, 2020). Ayrıca konu hakkında hukuki dayanak ve işleyişi resmi internet hesaplarında ve sosyal mecralarda paylaşmaktadır. Bu asılsız haberlerin kontrolsüz bilgi akışı nedeniyle birçok insan Suriyelilere karşı önyargılı olabilmektedir. Yasal prosedürler ve gerçeklere ilişkin verileri kamusal alanda daha çok paylaşılması gerekmektedir.

Murat Erdoğan'ın *Suriyeliler Barometresi* adlı çalışmada Suriyeliler ve iş gücü piyasasına yönelik dikkat çeken veriler bulunmaktadır. Türkiye toplumu “Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz?” sorusuna verdiği yanıtlarda, kaygılar içinde ilk sırada “ekonomi” yer almıştır. “*Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum*” diyenlerin oranı % 76'dır (Erdoğan, 2020b: 82). Türkiye toplumunun Suriyeliler konusunda yüksek kaygı barındırması kabul ve uyum konusunun önünde bir bariyerdir. Bu noktada ekonomi özelinde geliştirilecek çalışmalar kritik önem taşımaktadır. Türkiyelilerin ekonomik çekincelerinin yanında Suriyeliler de iş gücü piyasasını en zorlandıkları alan olarak ifade etmişlerdir. Suriyelilere yaşadıkları sorun alanları sorulduğunda % 36,2 oranında

çalışma koşullarında sorun yaşıyoruz cevabı alınmıştır (Erdoğan, 2020b: 141). Bu sorun alanının oluşmasında işsizlik, kötü çalışma koşulları, emek sömürsü, ucuz iş gücü olarak görülmenin neden olduğu söylenebilir.

Suriyelilerin yerel halkın işini elinden aldığına dair görüşe farklı bir bakış da getirilebilir. Yerel halkın çalışmak istemediği tarımda veya fabrikalarda işçi iş gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açığı Suriyeliler doldurmaktadır. Bu bakış açısına göre Suriyeler işçilerin işini ele almak yerine vasıfsız iş gücü gerektiren sektörlerde açığı kapatmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015: 18). Aygöl'de çalışmasında belirttiği üzere mülteci emeği ucuz, uysal, kayıtdışı ve esnek bir görünüme sahip olup, çoğu mülteci yerli iş gücünün yapmak istemediği iş kollarında çalışmaktadırlar (2018: 207). Suriyeliler iş gücü piyasasında daha çok bağımlı olarak çalışmaktadır. Bu sektörlerin başında; inşaat, tarım, ticaret ve sanayi gelmektedir. Bağımlı çalışma koşullarında Suriyelilerin sıklıkla karşılaştığı bir sorun ise yerli işçinin yarısı kadar ücret alınmasıdır. Düşük ücrete çalışmak zorunda bırakılmasının yanında bazı durumlarda hak ettikleri ücretleri ödenmemektedir (Lordoğlu, 2017: 126-127).

Kayıt dışı çalışan Suriyeli çocuk işçiler sorunun ayrı bir boyutuna işaret etmektedir. Suriyeli ailelerin düşük ücretlerle ve birçok belirsizlik içerisinde yaşıyor oluşu çocukları da çalışmaya itmiştir. Bu durum gelecek projeksiyonda kayıp bir nesil olarak da görülebilir. Suriyelilerin ülkemizde kalıcı olabileceği ihtimali düşünüldüğünde kayıp nesilin Türkiye için olumsuz sonuçlar doğurabileceği söylenebilir (Aslantürk ve Tunç, 2018: 175). The Guardian gazetesinden aktaran Erdoğan, Suriyeli çocukların Gaziantep, Kilis, Antakya'da günde 14 saat, haftanın yedi günü 40 TL ücretle çalıştırıldıklarını iddia etmiştir. UNICEF'in verilerine göre de okullaşma oranının çok düşük olduğunu % 73'ünden fazlasının okula gitmediğini ve Türkiye'de her 10 çocuktan birinin çalıştığını/çalıştırıldığını ifade etmiştir (The Guardian'dan aktaran Erdoğan, 2018b: 98). Suriyeli çocuklara ilişkin ortaya çıkan bir diğer sorunsal ise dilencilik meselesidir. Eğitim çağındaki Suriyeli çocuklar geçim kaygısı nedeniyle dilenmekte/direndirilmektedir. Suriyeli çocukların eğitim hayatından koparılmaması için gerekli ekonomik teşvik burslarının verilmesi ve okul idarecilerince devam takibi yapılması esastır.

Suriyelilerin ekonomik bağımsızlığını kazanması ve Türkiye ekonomisine katkı sağlaması açısından iş gücü piyasasında rol oynamaları da oldukça önemlidir.

Bunun yanında ülke ekonomisine potansiyel katkı sağlayabilecek olan profesyonel meslek sahibi Suriyelilerin diploma denkliğine yönelik çalışmalar vardır ancak bu çalışmalar hızlandırılmalıdır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler için yürütülen hizmetleri sıralarken herhangi bir mesleği olmayan Suriyeli yetişkinlere eğitim merkezlerinde meslek edindirme çalışmaları yürütüldüğünden bahsetmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler). Meslek edindirme kursları ile yerel halk tarafından talep görmeyen ancak sanayide ihtiyaç duyulan meslek kollarının işçi talebi karşılanabilir.

Suriyeliler, Türkiye ekonomisinde işveren olarak da yer almaktadırlar. Suriyeli işletme sahipleri kimi zaman üretim tesislerini kimi zaman da bütün personellerini Türkiye'ye transfer etmiştir. İç savaş öncesinde de Suriyeliler ile yakın ticaret ilişkisi içerisinde olan Gaziantep ve Mersin bu süreçten istifade etmiştir. Bunu yanında birçok Suriyeli'de Türkiye'de şirket kurma yolundadır (Şentürk, 2020: 15). Türk-İş'in, Ticaret Bakanlığı verilerine dayanak verdiği rakamlara göre Türkiye'de Suriyelilerin kurduğu 15 bin civarı işletme bulunmaktadır (Şentürk, 2020: 23). Sığınmacılar, kültürlerini ve yaşam tarzlarını da beraberlerinde getirir. Kültürel paylaşımlarına ilişkin metalara duyulan ihtiyaç göç edilen ülkede de devam etmektedir. Suriyeli ailelerin toplu olarak yaşadığı mahallelerde bu ihtiyaçların karşılanması için küçük işletmeler açılmaktadır. Lordoğlu'nun Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı beş ilde yapmış olduğu çalışma verilerine göre çoğunluğu bağımlı çalışan olsa da bağımsız işyeri açan Suriyeliler de vardır. Gaziantep'de de Suriyelilerin aromalı kahve satış yerleri, lokanta ve imalat yerleri, yöresel ürünlerini sattıkları dükkanları olduğu görülmektedir (2017: 130). Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Şanlıurfa'da da genellikle berberlik, bakkallık, seyyar satıcılık, kuyumculuk yapanların olduğu bilinmektedir. Suriyelilerin işlettiği işyerlerinde Suriyelilerin ihtiyaçlarına yönelik Suriye'den getirilen çay, kahve, ekmek satılmaktadır (2017: 135). Gaziantep ve Şanlıurfa gibi illerde sınırlar arası geçişin daha kolay olması bu ürünlerin daha kolay bir şekilde teminine olanak vermektedir. Aynı zamanda sınır illerinde yoğun Suriyeli nüfuslu mahalleler "Küçük Suriye" olarak değerlendirilmektedir. Suriyelilerin kültürel özelliklerini devam ettirmesi sosyal uyum önünde herhangi bir engel oluşturmadıktan sonra istendik bir davranış modelidir. Kapalı toplumsal ilişkiler içinde yaşasalar da Türkiye'de kalıcılığa doğru evrildikleri ve sosyal uyumun karşılıklı olacağı aşikardır.

Suriyelilerin işgüne uyumu konusunda yerel yönetimlerin farklı görüş ve uygulamaları vardır. Yerel yönetimlerin sahip oldukları siyasal ideolojileri yönetim biçimlerine de yansımaktadır. 31 Mart Yerel Seçimlerinde Bolu Belediye Başkanı seçilen CHP’li Tanju Özcan “Yabancı Uyruklulara Yardımı Kesin” talimatı vermiştir. Seçimlerden önce de Suriyeli işçilere yönelik şu ifadeleri kullanmıştır:

“Belediye bütçesinden hiçbir Suriyeliye yardım yapmayacağım. Suriyelilere, göçmen statüsündeki yabancı uyruklu kişilere Bolu Belediyesinden işyeri açma ruhsatı vermeyeceğim. Ben reddedeceğim. Gitsin alabiliyorsa mahkeme kararıyla alsın. Çünkü Bolu’ya ve Türkiye’ye yerleşsinler istemiyorum. Yazık değil mi? Benim esnafım işyeri açmak için 10 yere kayıt yaptıracak, her yere para ödeyecek, vergi dairesi üzerine binecek, esnaf odaları üzerine binecek, belediyeler üzerine binecek; bunlara hesap soran dahi olmayacak. Her yerde söylüyorum. Bu misafirlik fazla uzadı”. Tanju Özcan’ın yardımları kesme talimatı sonrasında Ak Partili Ağrı Belediye Başkanı Savcı Sayan, Kuran’ı öperek göreve başlayan Özcan’a: *“Bolu’daki Suriyelileri Ağrı’ya bekliyorum. Biz ekmeğimizi bölüşürüz. Kur-an’ı öpmek yetmez içinde yazanlara da uymak gerekir”* demiştir (Koyuncu, 2019).

Yerel yöneticilerin söylemleri ve yerel yönetimin tanımı burada çelişmektedir. Yerel yönetimler, ülke sınırları içerisinde farklı nüfuslara sahip köy, kasaba, kent gibi yerleşim yerlerinde yaşayan bütün canlıların ortak iyiliği ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan anayasal kuruluşlardır (Varcan, 2013: 3). Parti temsilcileri hakim parti söylemlerini devam ettirmektedirler. Yereldeki ihtiyaçlar politik söylemler nedeniyle göz ardı edilebilmektedir. Suriyeler siyasi konulara malzeme olmamalıdır. Siyasi liderler söylemleriyle kitlelere hitap ettiklerini unutmamalıdır. Medyada yankı bulan bu tip haberler ırksal ayrımcılığı ve negatif yargıları pekiştirmektedir. Suriyeliler konusunu siyaset üstü, hak temelli, insan odaklı bir süreç olarak görmek önemlidir.

Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomi ve iş gücü piyasasında yaşadığı sorunlar noktasında, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ortaklığında Avrupa Birliği finansmanı ile “Mahir Eller Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu proje ile 30 bin kişiye mesleki beceri edindirilecek, 20 bin kişiye yetkinlik belgesi verilecek, 3 bin kişiye de istihdam sağlanacaktır. Toplantıda konuşan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Mülteci kardeşlerimizin iş becerilerini ön plana çıkartıp kendi vatandaşlarımızla birlikte istihdamı artırmak, ekonomik uyumu güçlendirmek için çalışacağız. Bu proje ile 12 ilde yüzde 65’i geçici koruma altındaki Suriyeli, yüzde 35’i vatandaşlarımız olmak üzere toplam 20 bin kişiye ulaşılabilecek olması

önemli bir hedef. Bu çalışmada 3 bin kişinin istihdam edilmesi mültecilerle birlikte vatandaşlarımızın ekonomik uyumuna ciddi katkı sağlayacak. Yaklaşık 15 bin kişinin sınavlarda başarılı olması ve belge almaya hak kazanması iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücüne kavuşması adına da önemli bir adım. Mesleki becerileri belgelendirilmiş kişilerin istihdam edilmesini teşvik etmek için asgari ücretin yüzde 10'u ve SGK işveren primlerinin tamamının, 6 aya kadar proje bütçesinden karşılayacağız.” (TOOB, 14.11.2018).

Suriyelilerin yoğun olduğu illerde gerçekleşecek olan projeye İzmir’de dahildir. Devlet ve özel sektörün ve diğer ortakların da iş birliği içerisinde gerçekleşen bu proje istihdam alanında önemli bir gelişme kaydetmiştir. Yapılan teşvikler, eğitimlerin yerel hakla gerçekleştiriliyor olması toplumsal uyum için de önemlidir. Devletin, Suriyelilerin ekonomik alanda karşılaştıkları sorun alanına toplumsal uyum, eğitimi temel alan bir yaklaşımda olduğu söylenebilir. Ancak sayıları yaklaşık 3.6 milyon olan Suriyeliler için yeni çözümler üretilmesi gerekliliği devam etmektedir. Tek başına yerel yönetim ve STK’lar için yüksek maliyetli projeler olduğundan bu alanda projeler daha çok devlet kurumlarınca ve çeşitli ortaklarla yürütülmektedir.

Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki 3,6 milyon Suriyelinin 2,1 milyonu çalışma çağındadır. İŞKUR ve Yıllık Hanehalkı İşgücü Araştırmaları verilerine göre Türkiye’deki Suriyelilerin yaklaşık 1 milyonunun çalışma hayatında olduğu sanılmaktadır. Suriyelilerin kayıtlı iş gücüne katılımının desteklenmesi üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Desteklenmesi” projesi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ortaklığında hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında Suriyeli ve Türkiyeli işçilere gerekli işbaşı eğitimleri verilecek, işverenlere kayıtlı işçi çalıştırılması konusunda teşvik yapılacak, katılımcıların % 30’nun kadın olması sağlanacaktır (ILO Türkiye Ofisi) ¹⁴. Kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesi açısından proje önemlidir. Projenin iki ülke vatandaşını kapsamı “Suriyeliler kayırılıyor” algısını kırılmasını sağlayabilir. Ancak projelerin yürütme süreçleri belirli zaman aralıklarıyla sınırlandırılmıştır. Proje sonrasında da aynı takip ve desteğin yapılması önemlidir. İstikrarlı denetim, teşvik ve eğitim programları sağlıklı bir kabul ve uyum süreci sağlayabilir.

¹⁴ https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_710956/lang--tr/index.htm, (13.12.2020).

MIPEX 2016-2020 Türkiye Karnesi raporunu yorumlayan Gülay Uğur Göksel'e göre Türkiye iş gücü piyasasında gelişim gösterilmeye devam etmelidir. Yasal göçmenlerin çalışma izni almak için işverenlerine bağlı olması bu alandaki kritik eksiklerden birini oluşturmaktadır. Buradaki olumlu bir gelişme ise 2017 yılında yayınlanan genelge ile Suriyeliler ve kayıtlı kimliği olan yabancıların İŞKUR hizmetlerine erişebilmektedirler (MIPEX¹⁵, 2020). Türkiye'de büyüyen işsizlik rakamlarına Suriyeliler sonrasında pandemi süreci eklenince oranlar kritik şekilde büyümüştür. İşgücü piyasasında dengeyi sağlamak, işsizliğin önüne geçmek, üretim ve istihdamı arttırmak, Suriyeli ve Türkiyeli işçiler arasındaki gerilimi çözmek adına çalışmalar yürütülmelidir.

Suriyelilerin toplumsal uyumunda ekonomik uyum önemli bir basamak görevi görmektedir. Suriyelilerin ülke ekonomisine katkıda bulunması, geçici bağışlar ve yardımlardan bağımsızlaşmasına, vergi vererek ekonomik girdi sağlamasına yol açar. Böylesi bir durum, Esser'in tanımladığı sistem entegrasyonunun gerçekleşmesi şeklinde yorumlanabilir. Suriyelilerin iş gücüne kazandırılması, üretim alanının genişlemesi, profesyonel meslek sahiplerinin diploma geçerliliğinin sağlanması ve mesleklerini yapabilmeleri pozitif değer kazandıracaktır. Bu da Suriyelilerin ülkedeki uyumunu arttıracığı gibi kabul görmesini de kolaylaştıracaktır.

Suriyelilerin toplumsal uyum konusunda zorlandıkları alanların başında ekonomi ve iş gücü piyasası gelmektedir. Yerel halkın işlerini kaybetme korkusu, emek gücünün ucuzlaması Suriyeli emekçilere karşı negatif tutumların gelişmesine yol açmıştır. Bu tutum zaman zaman protestolara dönüşmüştür. Suriyelilerin iş gücünde zorlandıkları nokta ise emeğin ucuzlaştırılarak sömürülmesi, kötü çalışma koşulları ve kayıt dışılık/güvencesizliktir. Suriyelilerin ekonomi konusunda yaşadıkları sorunları aşmaya yönelik kurumlarca çalışmalar geliştirilmiştir. Suriyeli iş gücünün Türkiye ekonomisine kazandırılması için devlet kurumları çeşitli meslek kursları ve istihdam projeleri başlatmıştır. Yerel yönetim temsilcileri Suriyelilerin ekonomideki var oluşlarına yönelik farklı söylemler geliştirmiştir. Siyasi parti görüşlerinin yerel yönetimlerin Suriyelilere yönelik algısında da kendini göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları ve çeşitli vakıfların çeşitli iş birliklerince Suriyeli iş gücü piyasasına destek

¹⁵ Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları Karnesi. <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/turkiyenin-goc-ve-entegrasyon-politikalari-karnesi/>, (02.12.2020).

vermeye çalışmıştır. Ekonomi ve iş gücü piyasasında yapılan uyum çalışmalarında devlet projeleri ön plana çıkmaktadır. Yerel yönetimler ve STK'ların çalışmalarının daha sınırlı kaldığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak bu konuda çalışma yapmak yerel yöneticilerin tasarrufunda olması gösterilebilir. Ayrıca ekonomi/istihdam odaklı projelerin daha maliyetli olması da bir diğer nedene işaret edebilir. Suriyeli çocuk işçilik sorunu, kayıt dışılık, emeğin ucuzlaması ve kötü çalışma koşulları göz önünde bulundurulduğunda yapılan çalışmaların birer başlangıç olduğu ancak geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Suriyelilerin iş gücü piyasasına entegre olması üzerinde şu öneriler sunulabilir.

-İstihdam odaklı yapılan çalışmalar sürdürülebilir olmalı. Projeler geçici süreli ve sınırlı mekânları kapsamaktadır. Bu yüzden elde edilecek gelişim oldukça sınırlıdır. Proje sonunda çalışma çıktıları göz önünde bulundurularak düzenlemeler yapılmalı ve farklı il ve kurumlarda genişletilmelidir.

- Çocuk işçiliğinin önüne geçmek için eğitim destek bursu, okullarda uyum çalışmalarının yürütülmesi, okula devamlılığın sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmeli.

-Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, kayıtlı istihdamın sağlanması ve denetlenmesi yapılmalı. İşverenlere kayıtlı işçi çalıştırmaları desteklenmeli ve kolaylaştırılmalı.

-İş güvenliğinin sağlanması, meslek hastalıklarının önüne geçilmesi için eğitimler düzenlenmeli.

-Suriyeli girişimci ve iş insanlarının Türkiye’de yatırım yapmaları ve iş ortaklıklarının kurulması sağlanabilir.

-Suriyeli kadınların da istihdam sürecine katılmasının sağlanması için teşvik, eğitim çalışmaları yürütülebilir. Suriyeli kadın girişimcilere düşük faizli kredi imkanı, vergi indirimi, fon desteği sağlanmalıdır. Nitekim Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki ilk kadın sanayici olan Suriyeli Emel Shamma¹⁶ örneğinde olduğu gibi gerekli destek sağlandıktan sonra kadınlar iş gücü piyasasında yer alabilmektedirler. Suriyeli

¹⁶ Gaziantep Sanayi Odası mesleki eğitimini tamamlayan Suriyeli Shamma, Birleşmiş Milletlerden (BM) hibe desteği alarak, Kadın Girişimci Destek Merkezi (KAGİDEM) çatısı altında kendi lokum fabrikasını kurmuştur. Türk lokumuna Suriye’nin yöresel baharatlarından ekleyerek ürettiği lokumları yurt içi ve yurt dışı satışa sunmuştur (ensonhaber.com, 11.12.2020). Türkiye yerel ürünlerinin Suriye yöresel tatlarla buluşması yeni bir sentez oluşması toplumsal uyumunda gelişerek, katlanarak büyüyebileceğine güzel bir örnektir.

girişimciler Türkiyeli vatandaşlara da istihdam olanağı sağlamaktadır. Suriyeli verimli iş gücü de üretim sürecine katıldıktan sonra ülkeye yk değil değer katmaktadırlar¹⁷. Girişimci kadınların deneyimlerini paylaşabileceği Suriyeli ve Türkiyeli kadınları kapsayan etkinlikler düzenlenebilir.

-Yerel yönetimlerin halk eğitim merkezlerinde göçmenleri istihdama yönlendirebilmek için cv hazırlama desteği sağlanmalı. İş bulma kaynakları gösterilmeli.

-Kamu kurumlarında, yerel yönetim merkezlerinde ve özel şirketlerde çalışan kontenjanlarına göçmenlere de yer açılmalı. İstikrarlı ve güvenceli bir iş imkanı sunulmalı (şentürk, 2019: 42).

-Profesyonel meslek sahibi Suriyelilerin diploma geçerliliğini sağlama süreci hızlandırılabilir. Kalifiye olan nüfus verimli bir şekilde istihdam edilebilir.

4.2. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN), SİVİL TOPLUM KURULUşLARININ EğİTİM ALANINDA YAşANAN SORUNLARA YAKLAşIMLARI VE ALIşMALARI

Büyük g aķıřının ardından ülkemize gelen ocuk nüfusu ve burada doğan, büyüyen Suriyeli ocuklar düşünüldüğünde eğitim kritik bir noktadadır. G sürecini geçicilik üzerinden değil de kalıcılık üzerinden özellikle de temel eğitim okuduğumuzda geleceğe dair planlama yapması gereken ilk kurumlardan biri de eğitim kurumlarıdır.

Gn ilk yıllarında Suriyeli ocukların eğitimi geçicilik üzerinden yapılandırılmıştır. 2012’de dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer bu konuya ilişkin kamplarda kalan Suriyeli ocukların Arapça eğitimlerine devam edeceğini belirtmiştir (Haberler.com¹⁸, 01.08.2012). Gn ardından geçen kısa süre zarfında geri dönüşün olacağı görüşü hkimdi. Suriye’deki gerginliğin büyümesi ve gn devam etmesiyle yani gittikçe kalıcılaşan Suriyelilerin nüfusa dönüşmesiyle eğitim politikalarında da yeni kararlar alınmaya başlanmıştır.

¹⁷ İstanbul’da üç Suriyeli girişimci kadın: Yük olmuyoruz değer katıyoruz, başlığıyla yapılan haberde, Uluslararası G ve Mülteci Derneği’nin (IMRA) İstanbul Göçmen Girişimci Araştırması verilene yer verilmektedir. Araştırmaya göre göçmenler Türkiye’ye sermaye, girişim kültürü ve çeşitlilik sağlamaktadır. Sanılan önyargının aksine göçmenler Türkiye’de istihdam yaratıyor ve ekonomik katkı sağlıyor (Yüksel, 29.11.2020).

¹⁸Szleřmeli ğretmenlik Tarih oldu, Haberler, 01.08.2012. <https://www.haberler.com/bu-ogretmenlerin-gorevine-son-verildi-3828080-haberi/>, (07.06.2020).

Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili yayınlanan ilk genelge “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” adıyla 26 Nisan 2013’de yayınlanmıştır. Bu genelgeyle kamp dışarısında kentlere dağılmış olan Suriyeli çocuklara yönelik etkinlik düzenleyen mekânların tespit edilmesi planlamıştır. 26 Nisan 2013’de yayınlanan “*Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim -Öğretim Hizmetleri*” başlıklı genelge ile okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitiminde standardın oluşturulmasına yönelik adım atılmıştır. Sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı 23 Eylül 2014’de “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetler” başlıklı genelge ile Suriyeli çocukların eğitime erişim kural ve kanalları belirlenmiştir (MEB, UNICEF, 2017: 60).

Milli Eğitim Bakanlığı Suriyeli çocukların eğitimi meselesinde kendi kurumu içerisinde ihtiyaca yönelik başkanlık düzenlemesine gitmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı “Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü” bünyesinde “Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı” 2016 yılında oluşturulmuştur (MEB: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2016).

Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında yer alan Suriyeli çocuklar barınma merkezlerinde bulunan geçici eğitim merkezlerinde (GEM), barınma merkezi dışında yine geçici eğitim merkezlerinde kamu ve özel okullarda eğitim alabilmektedir. Suriyeli çocuk ve yetişkinlerin eğitimi üzerine yapılan çalışmalar toplumsal uyumu doğrudan etkileyebilecek öneme sahiptir.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye’de eğitim sistemindeki mevcut durumunu istatistiki veriler üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Kasım 2016’da yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre; okul çağındaki Suriyeli 833.039 çocuğun okula kayıtlı olanlarının oranı % 59’u (492.544) iken, okula kayıtlı olamayanlar % 41 oranında (340.495) kişi olarak saptanmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde eğitim alanların sayısı 291.039, resmi okullarda eğitim alanlar ise 193.503 olarak verilmiştir. Suriyeli çocukların kayıtlı olduğu okul sayısı ise 8.002 olarak ifade edilmiştir (MEB, UNICEF, 2017: 63). Verilere bakıldığında okul çağındaki her beş kişiden ikisi eğitimden yararlanamamaktadır. Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar da yıllar içerisinde eğitim çağındaki nüfusa eklenmektedir. 2019-2020 eğitim öğretim döneminde Türkiye’de eğitim çağındaki Suriyelilerin sayısı 1.082.172’dir. 2019-2020 eğitim döneminde kayıtlı olan Suriyeliler ise 684.919

kişidir, oransal olarak % 63,29'a denk gelmektedir (MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2020). Yıllar içerisinde okullaşma oranının artmış olduğu görülmektedir ancak bu oranlar yeterli değildir. Okul çağındaki Suriyeli genç nüfusun kayıp nesile dönüşmemesi için eğitime yönlendirmesi oldukça kritiktir.

Suriyeli sığınmacıların eğitimiyle ilgili bir diğer önemli istatistiki veri ise TEDMEM'in (Türk Eğitim Derneği) 2018 Eğitim Değerlendirme Raporu'nda UNHCR'nin dünyada ve Türkiye'de Suriyelilerin okullaşma oranıdır. UNCHR'ın verilerine göre mültecilerin dünya genelinde ilkokuldaki oranı % 61 olarak verilmiştir. Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin okullaşma verileri ise okul öncesinde % 33,59, ilkokulda % 96,30, ortaokulda % 58,13, lisede % 26,38 olarak ifade edilmiştir (TEDMEM, 2019: 3). Verileri yorumlamak gerekirse ilkokul düzeyinde eğitime yüksek katılım olduğu görülmektedir. Okul öncesi ve lisede ise bu oran düşük seviyededir. Bu durum geçim sıkıntısı ve maddi gelir kaygısının çocukların eğitim hayatından uzaklaşmasına sebebiyet verebilmekte oluşu üzerinden değerlendirilebilir. Çocuklar çalışma yaşına yaklaştıkça eğitime ara vermek durumunda kalabilmektedirler.

Suriyeli çocukların kamplarda ve kamp dışında eğitimine devam edebilmesi için Geçici Eğitim Merkezleri (GEM); Milli Eğitim Bakanlığı ve Sivil toplum kuruluşlarının desteğince açılmıştır. 2018 yılı sayılarına göre Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 228, sivil toplum kuruluşlarına bağlı 90 geçici eğitim merkezi vardır (Yapıcı, 2019: 12). Geçici Eğitim Merkezi (GEM) okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitim alabileceği bir kurumdur. Geçici Eğitim Merkezleri, isminden de anlaşılacağı üzere geçicilik üzerinden bir eğitim modeli tasarlamıştır. Suriye'de yükselen gerginlik ve göç akışının devamlı olması belirsizlik durumunu yaratmış böylesi bir eğitim çözümüne gidilmiştir. Geçici Eğitim Merkez'nin yürüttüğü eğitim programı Türkiye'de kalma ve olası geri dönüş için uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmıştır. Merkez'de yürütülen eğitim dili Arapça olarak belirlense de yoğun Türkçe dersleri de verilmektedir. Suriyeli çocukların okullara uyum sağlaması konusunda merkezlerin önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Yapıcı, 2019: 10-11). 2016 yılında Geçici Eğitim Merkezleri'nin (GEM) kapatılması gündeme gelmiştir. Ercan Demirci (Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı) bu konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. 2016 yılında yapılan açıklamaya göre; Geçici Eğitim

Merkezi'nde yürütülen eğitimin Türkiye eğitim sistemine eklenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sistemine entegreyi kolaylaştırması için Türkçe dil bilgisi ve müfredat yeterliliği 3 sene içerisinde kazandırılacak ve Geçici Eğitim Merkezi (GEM) misyonunu tamamlamış olacaktır. Geçici Eğitim Merkezi'nde eğitim gören öğrenciler okullara yerleştirilecektir (MEB, 06.08.2016). Suriyelilerin ülkemizde kalıcılığı üzerinden eğitim modeli tasarlanmasının gerekliliği yıllar sonra da olsa anlaşılmıştır. GEM'ler vasıtasıyla Suriyeli çocukların Türkçe yeterliliğinin gelişmesi ve Türkiye eğitim sistemine entegrasyonun sağlanması için öğrencilerin GEM'lerden devlet okuluna yönlendirmesine karar verilmiştir. Türkiyeli ve Suriyeli çocukların aynı okulda ve sınıfta eğitim almaya başlaması toplumsal uyumu kolaylaştırıcı bir rol üstlenmiş olabilir. Ancak Suriyeli çocuklar Türkçe eğitim veren devlet okullarında eğitim göreceği için anadilde eğitim alamamış olacaklardır (Erdoğan ve Tarhan, 2016: 14). Türkiye'de bulunan her yaş grubundan Suriyelilerin topluma uyum sağlama sürecinde, eğitim önemli ve başat bir alanı oluşturmaktadır. Bununla birlikte Suriyeliler içindeki çocuk ve genç nüfusun ağırlığı, özellikle okul çağındaki Suriyeli çocuklara yönelik uyum çalışmaları oldukça önemlidir. Bu bağlamda GEM'lerden devlet okuluna geçiş yapan çocuklar tekrar bir uyum sürecine girecektir. Eğitim hayatında istikrarın başarı getireceği düşünüldüğünde yapılan düzenlemelerde deneme yanılma yolundan ziyade projenin uygulanabilirliği, geçerlilik süresi ve eğitim alanlar üzerinde yaratacağı etkiler üzerine düşünülmelidir.

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda karşılaşılan sorunlardan biri de okullaşamamadır. Seta ve Theirworld (2017), *Engelleri Aşmak: Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak*, adlı raporu kapsamında yapılan saha çalışmalarında Suriyeli çocukların okullaşamamasının önündeki engelleri çeşitli nedenler ile açıklamıştır. Birincisi tek ebeveynlik, Suriye savaşında eşini kaybedip Türkiye'ye göçen kadınlar evin gelirini arttırmak için çocukların çalışması gerektiğini belirtirken bunun yanında evde bir aile reisi ihtiyacı olduğunu bu nedenle çocuklarını okula göndermemekte/gönderememekte olduğunu belirtmişlerdir. İkincisi kültürel nedenler, Suriyeli aileler kız çocuklarını okula gönderme konusunda mesafeli bir duruş sergilemektedirler. Okulun eve uzak olması ve kızlarının toplu taşımayı kullanmasını istemeyen aileler olabilmektedir. Okula ulaştırma konusunda alternatifler olması,

ulaştırma bursu olması dâhilinde okula göndermeye daha istekli olabileceklerini belirtmişlerdir. Okul yakın olsa da Türkiye’de eğitimin karma olarak yürütülmesi Suriyeli ailelerin kız çocuklarını okula göndermeme nedenleri arasında sayılmıştır. Bir diğer neden ise yüksek hareketlilik, bilgilendirme ve yönlendirme eksikliğidir. Suriyeli ailelerin ülke içerisindeki hareketliliği çocukların okullaşması önündeki önemli bir engeldir. Suriyeli aileler kimlik kaydını yaptırdığı il dışında çocuklarını okula yazdıramayacağı fikrine sahiptir. Gerçekte kimlik kaydına sahip olan çocuk yaşadığı il fark etmeksizin okula gidebilmektedir. Bu konuda bilgi ve yönlendirme eksikliği okullaşamama önündeki bir diğer nedendir (Seta ve Theirworld, 2017: 30-32). Bilgi ve yönlendirme eksikliğini kapatabilmek adına çeşitli kurum ve kuruluşların iş birliği içerisinde çalışması gerekmektedir. Toplumsal uyumun beşiği diyebileceğimiz eğitim alanında yapılacak olan düzenlemeler gelecek nesillerde uyum sorununu aşma konusunda oldukça önemli bir basamaktır.

Suriyeli çocukların eğitim hayatına savaş dolayısıyla ara vermiş olmaları yeniden eğitime adapte olmalarının önünde bir diğer engeldir. Bunun yanında Türkiye’ye geldikten sonra Türkçe eğitim diline hâkim olmayışları da dezavantajlılık yaratmıştır. Dil bariyeri öğretmen ve öğrenci arasında da kopuş yaratmıştır. Türkçe’ye yeteri kadar hâkim olmamaları akademik performansları olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca ölçme ve değerlendirme yapmak isteyen öğretmen tarafında da bir zorluk alanı olarak değerlendirilmektedir. Dil bilmeyen çocukların hangi sınıftan eğitime başlayacakları da bir başka probleme işaret etmektedir. Dil bilmeyen çocuklar okuma- yazma öğrenmeleri için kendilerinden küçüklerle aynı sınıfa kayıt edilmektedirler. Türkçe anlama, okuma, yazmanın ön plana çıktığı sözel derslerde zorluk yaşayan Suriyeli çocukların matematik gibi sayısal derslerde daha başarı oldukları ifade edilmiştir (Emin, 2019: 94-98). Matematik ders dilinin evrensel olması Suriyeli çocukların bu alanda kendilerini gösterebilecekleri bir ortam sunmuştur. Fakat sözel dersler için bu geçerli değildir. Aynı sınav ve ölçme testi uygulanan bu çocuklar için dezavantajlı bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğitimi karne, sınav, sınıf geçme üzerinden değerlendiren bir sistem üzerinden sosyal uyumu konuşmak yeterli olmayacaktır. Bu çocukların ihtiyaçları doğrultusunda müfredat, sınav ve öğretim alanında düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır.

Suriyeli veliler çocuklarının Türkiye’de aldıkları eğitimi değerlendirirken Türkiye’de yaşamın gereği olarak dil öğreniminin esas olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanında anadilleri Arapça’yı unutmalarından çekindiklerini de belirtmişlerdir. Veliler devlet okullarında Arapça derslerinin de olmasını talep etmişlerdir. Suriyeli veliler Türkiye’de uzun bir süre daha yaşamayı planlasalar da uygun bir geri dönüş umudunu korumakta, çocuklarını o kültür ve dilden de kopmamaları gerektiğini düşünmektedirler (Emin, 2019: 113-117). Bu çalışmanın vurguladığı üzere ülkelerinde sağlanan olası bir barış ortamında geri dönüş fikrine sahip olanlar Arapça dili ve müfredatındaki eğitimi önemsemektedirler. Kültürel değerlerin aktarımı konusunda dilin korunması oldukça esastır. Ülkelerine geri dönüş fikrine yakın olan Suriyelilerin bu konuda korumacı olması anlaşılabilir. Suriyeli veliler, Türkiye’ye toplumsal uyum sağlarken kendi kültürel değerlerinden uzaklaşmak istememektedirler.

Suriyeli ailelerin eğitim alanında çeşitli hassasiyetleri olduğu gibi yerli ailelerin de bu konuya ilişkin önyargıları vardır. Uzun ve Bütün’ün yapmış olduğu çalışmasında yerli aileler çocuklarının Suriyeli sınıf arkadaşı olması konusunda farklı çekinceleri olduğunu ortaya koymuştur. Ailelerin çekincelerinin temelinde farklı milletten olmalarından ziyade kalabalık ailede büyüyen çocukların öz bakım becerilerini yeterince geliştirememiş olmaları, hijyenik bulmamaları, çocukların olumsuz tutum ve davranışlara sahip olması nedeniyle kendi çocuklarını etkilemelerinden çekindiklerini ifade etmişlerdir. Aileler çocuklarının Suriyeli çocuklarla arkadaşlık kurmasını tembihlerken çeşitli hastalık ve olumsuzluklardan koruyabileceği güdüsüyle hareket etmişlerdir. Öğretmenler ise Suriyeli çocuklarla dil engeli nedeniyle iletişim kuramadıklarını bundan dolayı kendi öğrencileri gibi benimseyemediklerini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin karşılaştığı bir diğer sorunsal Suriyeli velilere ulaşma ve iş birliği sağlamada yaşanan zorluklardır (Uzun ve Bütün, 2016: 75-77). Suriyeli çocukların yerli çocuklarla aynı sınıflarda okuması toplumsal uyumu geliştirici bir kaynaşma ortamı sunabilir. Ancak bu çalışmanın da dikkat çektiği gibi ailelerin tutumu çocuklar üzerinde etkili olabilmektedir.

Toplumsal uyumda karşılaşılan sorunların en başında dil engeli çıkmaktadır. Suriyeli çocuklar hem de eğitimciler (okul yönetimi ve öğretmenler), Arapça bilmedikleri için çocuklarla iletişim kurabilme konusunda sıkıntı yaşayabilmektedir. Ülkemizde kalıcı nüfus olacak olan Suriyeli çocukların eğitim ve öğretim hayatından

kopmamaları için dil sorunun aşılması için projeler ve Suriyeli çocukların bulunduğu okullarda düzenlemeler yapılması esastır. Bunun yanında sayılabilecek diğer sorunlar ise Suriyeli çocukların yaşadığı ekonomik zorluklar, okullaşma oranının yetersizliğidir. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması da aşılması gereken meselelerdendir. Türkçe dersleri anlama ve iletişim kurma konusunda sıkıntı yaşayan Suriyeli çocukların okula devam etme konusunda isteksizlik yaşamaları oldukça olasıdır. Öğretmen ve idarecilerin bu durumdaki tavrı oldukça önemlidir. Beklenmedik bir durumla karşılaşan öğretmenler bu durum karşısında kendilerini yetersiz hissedebilmektedir. Eğitim alanında yapılacak olan uyum çalışmalarında öğretmen ve çocukları açısından dil, müfredat, eğitimde istikrar sağlanabilme adına velilerle iş birliği çalışmaları oldukça önemlidir. Çocukların sosyalleşme ve gelecek nesli şekillendirme ortamı olan okullarda verilecek eğitimin ve gelişecek toplumsal uyumun etkileri önümüzdeki yıllarda daha net görülecektir. Gerçekçi bir toplumsal uyumun sağlanabilmesi için eğitim alanında topyekün çalışma yürütülmesi gerekmektedir.

Eğitim alma hakkının ayırt gözetmeksizin, eşitlikçi bir perspektifle gözetiliyor olması önemlidir. Bu ifadelerin uygulamalara da aynı keskinlikte yansıyor olması gerekmektedir. Farklı siyasi parti temsilcileri de Suriyeli ve Türkiyeli çocukların eğitimleri konusunda çeşitli fikir ve kaygılara sahiptir. Cumhuriyet Halk Partisi Bilim Platformu'nun çalışma notlarına göre, Suriyeli ve Türkiyeli çocukların MEB müfredatına göre ders almaları ders içinde iki dilli ve farklı bir işleyiş gerektirmektedir. Suriyeli çocuklar yeni müfredata uyum sağlamaya çalışırken dil bariyeri ile de uğraşmaktadırlar. Bu durum Suriyeli çocuklar ve Türkiyeli çocukların kaliteli eğitim alması önünde engel yaratmaktadır. Bu koşullar altında okulu bırakma oranının arttığı ve ders başarısının azaldığı görülmektedir¹⁹. Suriyeli çocukların eğitime uyumları gündeme gelirken karma sınıflardaki eğitim niteliğinin düşmeyeceğinin de garantisi verilmelidir. Türkiyeli çocukların ailelerinin de yaşayabileceği bu kaygı eğitimciler tarafından giderilmelidir. Suriyeli veya Türkiyeli çocuklar için gerekli durumlarda ek ders veya takviye çalışmaları yapılmalıdır.

Suriyeli çocukların eğitim hayatında karşılaştıkları uyum sorunlarını ele alırken savaş travması yaşadıklarını yeni bir ülkeye, kültüre, dile, hayata, okula adapte

¹⁹ CHP Bilim Platformu: Okul Çağındaki İki Suriyeli Çocuktan Biri Eğitim Görüyor, T24, (25.03.2019). <https://www.t24.com.tr/haber/chp-bilim-platformu-okul-cagindaki-iki-suriyeli-cocuktan-biri-egitim-goruyor,813849>, (03.12.2020).

olmaya çalıştıkları unutulmamalıdır. Travmatik süreç yaşamış olan bu çocukların eğitim hayatı boyunca rehberlik desteği alması uyum sürecini kolaylaştırıcı bir unsur olabilir. Milli Eğitim Bakanlığı, Suriyeli çocukların eğitime uyumları konusunda öğretici kadroya da ayrı bir eğitim almasına karar vermiştir. Başkanlık bünyesinde savaş travması yaşamış olan Suriyeli çocukların okullaştırılması sağlanacak. Ayrıca eğitim ortamına dışlanmaya maruz kalmadan uyum sağlayabilmeleri için okul yönetim, öğretmen ve personele eğitimler verilecektir (Milli Eğitim Bakanlığı, 22.08.2016). Bu çalışma, Suriyeli çocukların okula uyumunu kolaylaştırıcı bir etki sağlayabilir. Okullarda toplumsal uyumun kritik olduğu gibi Suriyelilere hizmet veren diğer kamu, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarını birimlerinin de bu alanda eğitim almış personellerle çalışması toplumsal uyum sürecini kolaylaştırabilir.

Türkiye’de bulunan Suriyeli çocukların eğitime erişimlerini iyileştirmek için uluslararası kapsayıcılığı bulunan çeşitli projeler geliştirilmiştir. Bu projelerden biri PIKTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) Milli Eğitim Bakanlığı ve Avrupa Birliği ortaklığınca gerçekleştirilmektedir. Bu proje Avrupa Birliği tarafından fonlanmaktadır. 03.10.2016 yılında 26 ilimizde halen uygulanmaya devam etmektedir. 2018 Aralık ayında 2. Fazına başlayan proje 2021 Aralık ayında kadar sürdürülecektir. Suriyeli çocukların sosyal uyumunu geliştirmek için dil eğitimleri, uyum faaliyetleri, kırtasiye yardımı gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir (PIKTES, 2020). Bir diğer önemli proje ise Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) 2003 yılından itibaren ülkemizde uygulanan bu proje 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türk Kızılay, UNICEF iş birliği ile Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki okul çağındaki çocukları da kapsayacak şekilde genişletildi. Proje kapsamında okullaşma oranını arttırmak, ailelere maddi eğitim desteği ile okul hayatlarının sürdürülebilir olması hedeflenmektedir. Çocukların yaşı, cinsiyeti ve sınıfına göre yardım miktarı belirlenir. Bu proje Avrupa Birliği, Norveç ve ABD tarafından fonlanmaktadır (UNICEF, Şartlı Eğitim Yardımı). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitim hayatına katılmasındaki önemli bir engel olan maddi sınırları aşma konusunda geliştirilen projeler oldukça önemlidir. Projelerin sürekliliğinin sağlanması eğitim hayatına katılım sürecini etkileyecek olan bir faktördür. Kayıtlı nüfus altındaki Suriyeli

çocukların önemli bir oranı hala okullaşamamıştır. Bunun yanında kayıt dışı olan Suriyeli çocuklar da projelere konu olmalı ve üzerine çalışılmalıdır.

Suriyelilerin eğitim alanında karşılaştıkları sorunlarına yönelik çeşitli sivil toplum kuruluşlarının projeleriyle çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşları incelendiğinde eğitim alanında çeşitli projelerin geliştirildiği görülmektedir. Türkçe dil desleri, mesleki eğitimler (kuaförlük, teknolojik tamir programları, girişimcilik eğitimleri) bunlar arasında sayılabilir (Suriye Forum Derneği, 2020: 13). Eğitim üzerine tasarlanmış olan projeler istihdam ve sağlığa yönelik projelere göre daha düşük bütçelerle gerçekleştirilebilir. Bu nedenle çoğu sivil toplum kuruluşunun eğitim ve dil desteği üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

Merkezi yönetim eğitim alanında çeşitli çalışmalar yaptığı gibi yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da Suriyelilerin toplumsal uyumu ve eğitimi üzerine aktif olarak çalışmaktadır. Sultanbeyli Belediyesi'nin sivil toplum kuruluşlarıyla yaptıkları iş birlikleri diğer kurumlara da örnek olarak gösterilebilecek niteliktedir. Sultanbeyli Belediyesi Strateji Geliştirme Müdürlüğü koordinasyonunda 2014 yılında ilçede Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma Dayanışma Derneği kurulmuştur. Bu ortaklık kapsamında birçok projeye öncülük yapmışlardır. Yapılan projeler şu şekilde sıralanabilir; *“Göçmen Sağlığı Merkezi, Tercümanlık Hizmetleri, Rehabilitasyon ve Psikolojik Destek Merkezi, Türkçe Eğitim Merkezi, Sosyal Uyum Birimi, Koruma Birimi, Sosyal Hizmet Birimi, Hukuki Danışmanlık, Kadın Dayanışma Merkezi, Sosyal ve İnsani Yardım, İş ve Meslek Danışmanlığı, Çalışma İzni ve Ruhsatlandırma, Mesleki Eğitim ve Hobi Faaliyetleri, Çocuk Dostu Alan, Çocuk ve Gençlik Eğitim Merkezi, Mülteciler Anaokulu, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Birimi, Aile ve Bebek Destek Programı, Sultanbeyli'deki Dezavantajlı Etnik Mülteci Grupların Sosyal Uyum İle Güçlendirilmesi Projesi, Suriyeli Mültecilere Yönelik Psikolojik Tarama ve Müdahale faaliyet”*²⁰. Suriyelilere yönelik geliştirdikleri eğitimlerin çeşitliliği, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları ortaklığı ile yürüttükleri projelerle toplumsal uyuma önemli bir katkı sunmuşlardır. İstanbul'da Suriyelilerin eğitimi konusunda çalışmalar gerçekleştiren diğer yerel yönetimler arasında Esenyurt Belediyesi örnek gösterilebilir. Esenyurt Belediyesi, Suriyeli

²⁰<http://www.reslogproject.org/proje-dokumanlari-goc-hikayeleri-sultanbeyli-belediyesi/>, (02.10.2020).

Mülteci Öğrenciler Okulu açmıştır. 13 derslikli okulda 620 öğrencinin eğitim göreceği ifade edilmiştir. Okul Suriye müfredatına göre eğitim uygulanacaktır. Ayrıca İngilizce, Türkçe, matematik gibi birçok ders de öğretilecektir²¹. Suriyeli çocukların eğitimi ve uyumu konusunda sivil toplum ve yerel yönetimin desteği çok önemlidir. Devlet okulunda sınıf yoğunluğunun fazlalığı, öğretmenlerin müfredat ve sınav odaklı ders işlenmesi Suriyeli çocuklar ve eğitimciler üzerine fazladan sorumluluk yüklemektedir. Eğitim sürecinin ek kaynaklarla desteklenmesi eğitime ve topluma uyumu kolaylaştıracaktır.

Suriyeli çocukların okullaşma oranı göz önüne alındığında ciddi bir oranın okul hayatına kazandırılmadığı görülmektedir. İlköğretim düzeyinde eğitime katılma oranı artmaktayken, eğitim derecesi yükseldikçe katılım azalmaktadır. Suriyeli çocukların geçim sıkıntısı, ekonomik kaygılar, kız çocuklarının erken evlendirilmesi nedeniyle okul hayatından uzaklaştığı söylenebilir. Suriyeli çocuklar, GEM’lerde kalma ve gitme politikalarına uygun olacak şekilde Arapça, Türkçe ikili dil eğitimi almaktaydılar. Suriyelilerin ülkedeki kalıcılığı ve uyumun artırılmasına yönelik geliştirilen bir sonraki adımda GEM’lerin kapatılmasına karar verilmiştir. Suriyeli ve Türkiyeli çocukların devlet okullarında birlikte eğitim görmesi gündeme gelmiştir. Türkçe eğitim verildiği devlet okullarında Suriyeli çocukların dil bariyeri ile karşılaştığı görülmüştür. Suriyeli çocukların Türkçe’ye tam anlamıyla hakim olamaması ders başarılarını da etkilemiştir. Sözel derslerde bu durum gözle görülür bir şekilde ortaya çıkarken sayısal derslerde sembol ve rakamların ortak olmasıyla bu alanda daha başarılı oldukları görülmüştür. Suriyeli çocuğun eğitim hayatına devlet okullarında uyum sağlaması beklenirken bu alanda karşılaşılan sorunlara da çözüm önerileri geliştirilmelidir. Suriyeli aileler çocuklarının Arapça’dan uzaklaşmasından endişe ederken, yerel aileler de farklı kültürden olan Suriyelilerin çocuk yetiştirme tarzının kendi çocukları ile uyuşmamasından ve bunun yaratacağı olumsuz etkiden çekinmektedir. Suriyelilerin eğitim alanında yaşadıkları sorun alanlarına kurumlar çeşitli proje. Devlet kurumlarının Suriyeli çocukların eğitime yönelik hizmet veren personele eğitimler verdiği görülmüştür. Devlet kurumu diğer ortaklarıyla beraber Suriyeli çocuklara eğitim yardımı vermektedir. STK’ların Suriyelilerin eğitime uyumu

²¹<https://www.haberler.com/suriyeli-multeci-ogrenciler-okulu-egitim-ogretime-5199992-haberi/>.(03.12.2020).

konusunda dil çalışmaları ve mesleki eğitimleri ön plana çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin de STK ve diğer ortaklarla beraber eğitim merkezleri açtığı, dil kursları ve uyum faaliyetleri yürüttüğü görülmüştür. Eğitim ve dil konusu bütün kurumların öncelikli, çalışma alanlarından birini oluşturmuştur. Devlet, yerel yönetim ve STK'ların Suriyelilerin eğitimi konusunda dil desteği, meslek kursları, ders başarısını geliştirmeye yönelik çalışmalara öncelik vermişlerdir. Suriyeli çocukların okullaştırılması, kız çocuklarının eğitime kazandırılması, eğitim desteği gibi konularda çalışmaların yoğunlaşması gerektiği söylenebilir.

Yukarıdaki değerlendirmelerin dışında, Suriyelileri eğitim alanındaki uyumu konusunda şu öneriler verilebilir.

-Okul çağındaki Suriyeli nüfusun ülkedeki geleceklerini kalıcılık üzerinden planlamak gerekmektedir. Geleceğin iş gücü ve yetişkinleri olacakları düşünüldüğünde eğitim sürecine ayrı bir önem gösterilmesi gerekmektedir. Suriyeli çocukların okullaştırılması, eğitime devamlılığının denetlenmesi, ders başarısı, toplumsal uyumu için merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kamu yararı için iş birliği sağlamalıdır.

-Suriyeli çocuklar anaokullarına ve kreşlere katılmaya teşvik edilmelidir. Okul öncesi eğitimde Türkçe öğreniminin hızlanması ve psikolojik gelişimlerinin sağlanması hedeflenmelidir (Karaarslan, Gençoglu, 2019: 110).

-Maddi zorluklar nedeniyle eğitime ara vermek zorunda olan Suriyeli çocukların eğitimde devamlılığının sağlanması için burs, eğitim teşviği, kırtasiye ihtiyaçlarının karşılanması gibi çalışmalar yürütülmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının bu konuda okul dönem başlarında yardım çalışmaları olduğu bilinmektedir. Ancak bu yardımlar eğitim süreci boyunca devam etmelidir.

-Suriyeli kız çocuklarının eğitime desteği, maddi ve manevi çalışmalarla desteklenmelidir. Suriyeli ailelere gerekli bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

-Okula kayıtlı olmayan Suriyeli çocukların eğitim hayatına kazandırılması, çocuk işçiliğin önlenmesi ve sokakta suça sürüklenmelerinin önüne geçilmesi için kritiktir. Suriyeli çocukların okullaştırılması için devlet, yerel yönetim ve STK birlikteliğinde kampanyalar düzenlenmelidir. Okula kayıtlı olan Suriyeli çocukların da devamlılıkları ve ders başarı durumları takip edilmelidir.

4.3. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SAĞLIK ALANINDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI

Sağlık kurumu, ruhsal ve bedensel iyilik halini ayırım yapmadan gözetin ve toplumun temelini oluşturan kurumlardandır. Sağlık hizmetlerine erişim genç, yaşlı, ırk, milliyet ayrımcılık gözetmeksizin herkesi ilgilendirmektedir. İç savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyeliler için de sağlık sistemine erişim oldukça hayatidir. Bu duruma ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Suriyelilerin Türkiye'ye geldiği ilk yıllarda 2011 Nisan, Ocak 2013 arasında sadece kamplarda kalan Suriyeliler ücretsiz sağlık hizmetine erişebilmekteydi. Suriyeli nüfusun artması yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. AFAD'ın 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı genelgesiyle kamp dışında olan Suriyeliler de ücretsiz sağlık hizmetine dâhil edilmiştir. Ancak kamp dışında sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için Suriyeli mültecili kamp bulunduran 10 şehir (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa) içindeki sağlık merkezlerine erişim hakkı tanınmıştır. 10 şehir ile sınırlandırılma getirilmesinin nedeni Suriyelileri belirli bölgede kontrol altında tutulmak istenmesidir. AFAD'ın 8 Eylül 2013 tarihli ve 2013/8 sayılı ek genelde ise il sınırlaması kaldırılmış. Sağlık hizmetine erişim ülke geneline yayılmıştır (Erdoğan, 2018b: 90- 92).

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişiminin çerçevesi “*Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar* Hakkında 22.10.2014 Tarihli ve 29153 Sayılı Yönerge” ile belirlenmiştir. Madde 5'e göre Sağlık Hizmetlerinden yararlanabilecek olanlar, (5/1-a); Kimlik kartı olan geçici korunanlar, (5/1-b); Göç idaresi Genel Müdürlüğüne henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar, (5/1-c); Sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici koruma altında sayılanlar faydalanır şeklinde tanımlanmıştır (Sağlık Bakanlığı 22.10.2014). Bu maddeler doğrultusunda sağlık hizmetlerine erişebilecek kişiler tanımlanmıştır. Aldıkları sağlık hizmetlerinin katılım payı ödemesine dair ise şu karar çıkmıştır: 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği Madde 27'e göre (27/1-b) temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmamaktadır (Resmi

Gazete, 22.10.2014). Yönetmelikteki md. 27- ç'ye göre sağlık hizmet bedeli sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenir. 16/03/2018 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle bu bedelin ödenmesi AFAD yerine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne (GİGM) devredilmiştir (Önder, 2019: 138).

Suriyeli göçmenlere yönelik sağlık hizmetleri alanında 2015 ve 2016 yıllarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 2015 yılında T.C. Sağlık Bakanlığı'nca Göçmen Sağlığı Merkezi (GSM) kurulmuştur (Keleşmehmet, 2018: 121- 122). Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırıcı bir yol olarak kurulmuştur. Bu merkezler, koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlamak amacıyla, hastanelerin yükünü hafifletmek üzerine sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde açılmıştır. GSM'lerde, Suriyeli sağlık personeli görev almakta ayrıca Arapça ve Türkçe bilen hasta yönlendirme görevlileri çalışmaktadır (Göçmen Sağlığı Merkezi, 2020). İç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek durumunda kalan Suriyeli doktorlar bu sayede yurttaşlarına sağlık hizmeti sunmaya devam etmektedir. Kalifiye nüfusun ülkemizde istihdam edilebilirliği açısından da önemli bir gelişmedir. Sağlık hizmetine ulaşmak isteyen Suriyelilerin dil bariyerine takılmadan erişebilmesi adına önemli bir gelişmedir. 2016'da ise T.C. Sağlık Bakanlığı ve AB iş birliği ile SIHHAT (Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi) projesi geliştirilmiştir. Bu projede Suriyeli sağlık çalışanları görev almakta ve GSM'lerin hizmet ve kapasitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Keleşmehmet, 2018: 121- 122). Sağlık alanında yaşanan dil problemi sağlık görevlilerinin doğrudan müdahalesini veya yönlendirmesini etkileyecek ve hayati kararlar alınmasında etkili olacağından aşılması önemli bir sorundur. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak geliştirilen sağlık hizmetleri Suriyeliler için önem taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin Suriyelilerin sağlığı konusundaki geliştirdikleri yaklaşımlara Sultanbeyli Belediyesi ve Mülteciler Derneği'nin çalışmaları örnek gösterilebilir. Bölgede kurulan Sultanbeyli Mülteciler Sağlık Merkezi'nde 10 poliklinikte 19 Suriyeli sağlık çalışanı görev almaktadır. Bu merkez günlük ortalama 350, 400 kişiye hizmet vermektedir. Ayrıca o bölgede Sultanbeyli Mülteciler Rehabilitasyon Merkezi kurulmuştur. Fiziksel engelliler ve psikolojik desteğe ihtiyaç

duyanlar ve protez ihtiyacı bulunanlara destek verilmektedir (Raporlar.org,²² 2018: 18). Belediyeler kısıtlı kaynaklara sahipken yapmak istedikleri projeleri dernekler desteği ve ortaklığı ile gerçekleştirebilir. İstanbul'da Suriyelilere ilişkin çalışmalar yürüten bir diğer yerel yönetim ise Şişli Belediyesi'dir. Şişli Belediyesi 2015 yılında Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü altında Göç Birimi'ni kurmuştur. Göç biriminde sosyolog ve psikologlar görev almaktadır. Göç Birimi, sosyal uyum konusunda çalışmalar yürütmekle birlikte sağlık hizmetleri, psikolojik tedavi desteği de sunmaktadır (Başaran, 2016). İki farklı siyasi yapılanmaya sahip yerel yönetim Suriyeliler konusunda benzer ve etkili çalışmalara imza atmışlardır. Suriyeliler konusunu siyaset üstü, insalık temelli ele alındığında hak temelli hizmet vermek ön plana çıkacaktır.

Sağlık alanında yaşanan toplumsal uyum sorunlarından biri de sınır illerinde yaşanan hasta yoğunluğudur. Sınır illerimizdeki sağlık kuruluşları göç akınından doğrudan etkilenen merkezlerdendir. Sınır il hastanelerinde oluşan yoğunluk Suriyeli ve yerel halkın karşı karşıya geldikleri tepki alanı yaratmaktadır. Sınır illerinde görev alan sağlık çalışanlarının iş yükünün artması, kapasite üzerindeki yük oluşturmaktadır. Yerel halk hastanelerdeki kalabalıktan, uzun sıraların oluşmasından Suriyelileri sorumlu tutmaktadır. Suriye sınırı olan illerdeki devlet hastanelerinde % 30 ve % 40 kapasite ile Suriyelilere hizmet verilmektedir. Suriyelilerin gelmesiyle yürütülen sağlık sistemi ve planlanan çalışmalar da etkilenmiştir. Toplum sağlığını yakından ilgilendiren aşı konusu da önemli bir tartışma konusudur. Türkiye'deki yürütülen aşı çalışmaları ile kontrol altına alınan bazı hastalıklar göç sonrasında yeniden ortaya çıkmıştır. Çocuk felci, kızamık, şark çıbanı gibi aşı yoluyla çıkması engellenebilen hastalıklar tekrardan görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda 0-5 arasında olan çocuklara çocuk felci aşısı uygulanmıştır (Oytun, Gündoğar, 2015: 20). Bu konuya ilişkin CHP Bursa Milletvekili Dr. Ceyhun İrgil, Sağlık Bakanı'na "Sınır kapılarından geçiş yapan çocukların kaçısı aşılanmıştır? Aşısı yapılmadan ülkeye geçişine izin verilen çocuk sayısı nedir? Suriye sınırından 1,5 milyon aşısız ailenin kontrolü sağlanmadan giriş yaptığı doğru mudur? Sınırdan kontrolsüz geçişlerde virüs taşıyanlar varsa, Türkiye çocuk felci tehlikesi altında mıdır?." sorularını

²² Altıncı Yılında Türkiye'deki Suriyeliler: Sultanbeyli Örneği Mülteciler Derneği. <https://www.raporlar.org/altinci-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler-sultanbeyli-ornegi-multeciler-dernegi/>, (03.12.2020).

yöneltmiştir²³. Suriyeli çocuklara uygulanan aşı ve kamu sağlığı hakkında daha detaylı, şeffaf bilgi paylaşımı olmalıdır. Kamplarda, sınırlar arası geçiş esnasında kayıtlı olan Suriyeli çocuklara aşı kampanyaları yapılmıştır ancak aşı uygulanmamış kayıt dışı Suriyeli çocuk nüfusun büyüklüğü saptanamamakta ve bulaşıcı hastalık riskini arttırmaktadır.

Fiziksel ve bulaşıcı hastalıkların yanı sıra savaş travması yaşamış Suriyeli halkın psikolojik desteğe ihtiyacı ve ulaşımı da önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Afad'ın geçici barınma merkezinden 7.860, geçici barınma merkezleri dışında yaşayan 7.320 Suriyeli ile yapmış olduğu araştırmada "Suriyeli Sığınmacılar veya Aile Üyeleri Psikolojik Desteğe Gereksinimleri Olduğunu Düşünüyorlar mı?" sorusuna; kampta yaşayan erkeklerde % 50, kadınlarda % 55 oranında gereksinim duyduğunu ifade edilmiştir. Kamp dışında yaşayan erkeklerde % 46 kadınlarda, % 49 evet yanıtı alınmıştır (Afad, 2013: 40). Sağlıklı olma hali fiziksel ve ruhsal iyiliğin kesişimi olarak bakıldığında savaş ve zorunlu göç travma sonrası stres, kaygı ve yaratabilecek koşulları oluşturmaktadır. Bu noktada olası psikolojik destek ihtiyacının ortaya çıkması oldukça olası ve desteğin sağlanması kritiktir.

COVID-19 süresinde Suriyelilerin sağlık durumlarına ayrı bir başlık açmak gerekmektedir. (COVID-19) salgını 12.02.2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemik bir hastalık olarak adlandırılmıştır. Pandemi sürecinden en çok etkilenen dezavantajlı gruplardan biri de göçmenlerdir. Neoliberalizmde devletler sermaye ve meta akışı için sınırlarını açarken, göçmenlere karşı sınırları kapatmanın yolları ararlar. Buna hastalığın sınır ötesinden geldiği görüşü de eklenince yabancı ve göçmen karşıtlığının körüklendiği söylenebilir. Covid-19'un ülkede görülmesi ve yayılmasından göçmen grupların sorumlu tutulması sınırları kapatmayı kolaylaştırmıştır (Tekin F., 2020a). Bulaşım gücünü sosyal temasdan alan bu hastalık geçici barınma merkezlerinde toplu halde kalan Suriyeliler için de hayati risk taşımaktadır. Murat Erdoğan küresel salgında Suriyeliler'in durumunu şu şekilde ifade etmiştir: "Türkiye'de kamplarda şu an 60-63 bin kişi var. Ülkemizdeki mültecilerin yüzde 98'den fazlası, bizlerle birlikte şehir hayatı yaşıyor. Dolayısıyla

²³CHP'li Vekil, Sağlık Bakanı'na Suriyeli Çocukların Aşılarını Sordu, Haberler, 06.08.2015, <https://www.haberler.com/chp-li-vekil-saglik-bakani-na-suriyeli-cocuklarin-7575937-haberi/>, (03.12.2020).

onların yaşayacağı sorun, bizim de yaşayacağımız bir sorun anlamına geliyor.” (Yazar, 2020, “Yaşanan salgın ve... Sığınmacılar”).

Salgının yıkıcı etki yarattığı bir diğer alan da istihdamdır. Zor koşullarda ve kayıt dışı çalışan Suriyeliler pandemi sürecinde en kolay işten çıkarılan ve ötekileştirilen grubu oluşturmaktadır. Bu konuya ilişkin Metin Çorabatır'ın ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. İltica ve Göç Araştırmalar Merkezi (İGAM) Başkanı Metin Çorabatır, 1,7 milyon Suriyelinin Avrupa Birliği tarafından fonlanan Kızılay Kart'ı kullandığını, bu karta erişimi olmayanların ise kayıt dışı çalışarak gelir elde ettiklerini ifade etmiştir. Salgın kapsamında işini kaybeden Suriyeliler olduğunu kimi Suriyelilere de iş yerlerinde “Hastalık bulaştırırsınız, gelmeyin” dendiğini, kötü muamelelerle karşılaştığını belirtmiştir (Özdemir, 2020). Salgının yabancı ülkelere yayıldığı bilgisiyle yola çıkan bu fikir göçmenler üzerinden ikinci bir ötekileştirme sürecini yaratmıştır. Bu aşamada yabancı kimliği; göçmenlerin hastalıklı olarak damgalanmasını kolaylaştırmıştır. Sıklıkla yapılan “Salgından sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı vurgusu” göçmenlere yönelik geliştirilen algı için de geçerlidir. Salgının yıllar sürecektir etkisi Suriyeliler üzerinden yeni bir negatif tutumu geliştirebilir. Çalışma, ev bulma ve barınma sorunu yaşayan Suriyeliler bu durumdan en fazla etkilenecek olan kesimlerden biridir.

Salgın sonrasında bilinmeyenlerin tartışıldığı, öneri ve korunma yöntemlerinin anlatıldığı programlar yerli halk tarafından bile yeteri kadar anlaşılmadığı aşıkardır. Yanlış maske kullanımı, sosyal mesafenin ihlali ve getirisini vaka artış sayıları ve güncel haberler üzerinden takip edilebilmektedir. Ülkemizde yaşayan Suriyeliler için sokağa çıkma kısıtı, maske kullanımı, yeni hijyen alışkanlıkları ve yeni normaller anadillerinde anlatılması büyük önem taşımaktadır. (COVID-19) salgını sebebiyle, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İl Göç İdaresi Müdürlükleri, Geri Gönderme Merkezleri, Geçici Barınma Merkezleri ile Kabul ve Barınma Merkezlerinde çeşitli önlemler alınmıştır (Mülteci-Der, 2020). Bu önlemler içerisinde geçici barınma merkezde bulunan konteyner, insanların toplu halde bulundukları hastane, cami, sokak ve yaşam alanları dezenfekte edilmekte olduğu ifade edilmektedir. 65 yaş üzerinde olanlar ve kronik hastalığı olanlar için sokağa çıkma yasağının merkezlerde de uygulandığı belirtilmiştir. Ayrıca virüs tedbirleri ve yapılması gerekenlerin anlatıldığı Arapça el broşürleri dağıtılmaktadır (Köklü Karagöz ve Toktaş, 2020). Kamplardaki

Suriyelilerin gerek sayıca sınırlı olması gerek ortak mekânda bulunmaları neticesinde salgına ilişkin bilgi ve kaynaklara erişimleri daha mümkündür. Şehrin merkezinde, bilgi erişim araçlarına ulaşmakta sıkıntı çeken elektrik, internet erişimi olmayan, kendi dilinde bilgiye ulaşamayan gündemi takip edemeyen Suriyelilere destek verilmelidir. Çoklu dilde salgın hakkında bilgi ve mücadele yolları anlatılmalıdır.

COVID-19 virüsünün kimi hastalarda belirti göstermeden hayalet taşıyıcı olması veya belirtilerinin soğuk algınlığa benzerliği tanı koymayı zorlaştırmakta ve yayılma süresini hızlandırmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilere hastalığın gelişimi ve yayılımı üzerinden açıklayıcı bildiriler dağıtılmalı ve hastalık şüphesi taşıyanların ilgili sağlık kuruluşuna başvurması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün politikası kapsamında Türkiye'de yaşayan bütün mülteciler acil sağlık hizmetlerinden yararlanabilirler. Kayıt dışı olan mülteciler Covid-19 belirtilerini taşıyıcılar bile sınır dışı edilme korkusu nedeniyle sağlık kurumlarına gitmeye çekinmektedir. Göç Araştırmacıları Derneği üyesi Polat S. Alpman konuya ilişkin yaptığı açıklamasında; sınır dışı edilme korkusu nedeniyle hastanelere gidemeyen mültecilerin sağlıksız koşullarda olan merdiven altı mekanlarda tedavi olmaya çalıştıklarını belirtmiştir (Tekin A., 2020b, Gazete Duvar). Sınır dışı edilme korkusu, ilaca ve sağlığa kavuşma talebinin önüne geçtiğinde toplumsal risk faktörü büyümektedir. Dolayısıyla gerek göç sağlığı merkezleri, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim birimleri, kamu yararı gözeterek bilgiye ve sağlığa erişimi kolaylaştırmalıdır.

28.02.2020 tarihinde Türkiye'nin sınır kontrollerini kaldırmasıyla birlikte sınırda göçmenler sınırlara hareket etmiştir. COVID-19 salgını ve sığınmacıların durumu göz önüne alındığında kritik bir diğer nokta ise Yunanistan kara sınır kapısı Pazarkule'de bekleyendir. Temel ihtiyaç maddelerine erişimde sıkıntı yaşayan sığınmacılar virüs karşısında büyük bir risk taşımışlardır (Mülteci-Der, 2020). Bu risk taşımanın dışında, Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 3 Mart 2020, 09:15 itibarıyla Türkiye'den Yunanistan'a geçen göçmen sayısını 130 bin 469 olarak açıklamıştır (Nuri Erdoğan, 2020). Böylece Yunanistan sınır kapısına yığılan binlerce mülteci/sığınmacı grubun bulması, imkan olması dâhilinde Türkiye'den ayrılmak isteyenlerin bulunduğunu göstermiştir.

Suriyelilerin sağlık alanına erişimi hayati önem taşıtmaktadır. Devlet kurumları bu durumdan hareketle temel sağlık hizmetlerine ulaşımını ülke genelinde mümkün kılmıştır. Sağlık alanındaki bir diğer önemli devlet projesi ise GSM’lerdir. Suriyelilerin, Arapça olarak sağlık sorunlarını tanımlayabileceği Suriyeli sağlık çalışanlarının bulunduğu GSM’ler açılmıştır. Yerel yönetimlerin de STK ortaklığında Suriyelilerin sağlık merkezi açtığı uyum ve sağlık hizmetleri verdiği görülmüştür. Devlet kanun koyucu ve uygulayıcı konumu neticesinde Suriyelilerin sağlığa uyumu konusundaki çalışmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Yerel yönetim ve STK’larında da erişim ve imkanları dâhilinde bu sürece katılım gösterdiği söylenebilir. Savaş travması yaşayan Suriyelilere psikolojik destek ve rehabilitasyon hizmeti verilmesi, Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta gebeliğinin önlenmesi, fizik tedavi- sağlık ürünlerine erişim yaşayan insanlara ulaşma noktasında çalışmaların geliştirilmesi gerekliliği esastır. Suriyeli ocukların aşılanması konusu önemli bir tartışma alanı yaratmıştır. Türkiye’de biten ocuk hastalıklarının görülmesi gibi konular siyasi otoriteler tarafından sorgulanmıştır. Suriyelilerin kayıt dışı olması aşılanmamış ocuk sayısını arttırabilirken, elde edilen verilerin kamu ile paylaşılması gereklidir. Covid-19 pandemisi nedeniyle Suriyelilerin dezavantajlı konumu ikiye katlanmıştır. Hijyen maddelerine erişim, maddi sıkıntılar, işsizlik Suriyelileri derinden etkilemiştir.

Suriyelilerin sağlık alanında uyumlarını geliştirmek için yapılabilecek öneriler şu şekilde sıralanmıştır.

- Suriyeli nüfusun sınırlardan geçiş noktalarında eksiksiz aşı kontrollerinin yapılması gerekmektedir.
- Suriyeli kadınlar, kadın hastalıkları kontrol noktaları, ana sağlık ocaklarında verilen hizmetler anlatılmalı ve Suriyeli hamile kadınların sağlık süreçleri takip edilmelidir.
- Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi ve çoklu hamilelik yaşaması sağlık açısından büyük riskler yaratmaktadır. Ailelere bu konuda eğitsel çalışmalar yapılabilir.
- Covid-19 süresinde haftalık, aylık olarak değişen ve güncellenen kısıtlamalardan haberdar olmaları sağlanmalıdır. Gelecek günlerde aşı ve uygulamalı tedavi hakkında da iki dilli bilgilendirici faaliyetler yürütülmelidir. Mültecilerle alışan dernekler iki dilli açıklamalar yapsa da yerel kanallar da bu açıklamaları paylaşmalıdır.

4.4. DEVLET, YEREL YÖNETİMLERİN (BELEDİYELERİN) VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TOPLUMSAL KABUL VE KÜLTÜREL ALANLARDA YAŞANAN SORUNLARA YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞMALARI

Göç sonrası yaşanan uyum problemlerinden biri de kültürel alanda gerçekleşmektedir. Göçmen/ sığınmacı/ mülteciler kültürlerini de beraberinde getirmektedirler. Yeni yerleşim yerlerinde karşılaştıkları farklı kültürel değerlerle çatışmalar yaşayabileceği gibi uyum da sağlayabilirler. Kültür, toplumun her alanında kendini göstermektedir. Kültürün; toplumsal yaşayış, inanış ve düşünme şekli üzerindeki belirleyiciliği nedeniyle uyum sürecindeki etkisi büyüktür.

Suriyeli sığınmacılar ilk yıllarda daha çok sınıra yakın kentlere sığınmışken, özellikle 2014-2015 yıllarında Suriye'deki gelişmelere bağlı olarak, Türkiye'ye gelen göçmen sayıları katlanmış ve bu sığınmacılar başta metropol kentler olmak üzere tüm ülke kentlerine yerleşmişlerdir. Bir diğer deyişle ülke nüfusunun daha geniş coğrafyasındaki insanlar, Suriyeli sığınmacılarla temas etmeye başlamışlardır. Erdoğan'a göre Türk toplumu Suriyeliler ile arasına çok ciddi bir kültürel mesafe koymaktadır (2018a: 243). Bu kültürel mesafenin oluşmasında, yerli nüfusun Suriyelilere ilişkin algısı etki etmektedir. Murat Erdoğan'ın 2014'de 1501 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile gerçekleştirdiği Susuriyeliler Barometresi kitabında yer alan “*Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*” konulu araştırması yerel halkın Suriyeli algısına yönelik bir çerçeve sunmuştur. “Suriyelilerin Türkiye’de kalması büyük sorunlara yol açabilir” önermesi % 76,5 katılıyorum, % 16,5 katılmıyorum, % 7,0 ne katılıyorum ne katılmıyorum olarak yanıtlanmıştır. “Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayacağına inanıyorum” önermesi ise % 20,6 katılıyorum, % 66,9 katılmıyorum, % 12,5 ne katılıyorum ne katılmıyorum şeklinde yanıt bulmuştur (Erdoğan, 2018a: 97). Yerel halkın bu yaklaşımı Murat Erdoğan'ın Suriyeliler Barometresi 2017 araştırmasında da kendini tekrarlamıştır. Türk toplumunun Suriyeliler ile huzur içinde yaşayacaklarını düşünenler % 11,4 gibi düşük bir oranda seyretmektedir. Suriyeliler ile huzur içinde yaşanamayacağını düşünenler ise % 75 gibi yüksek bir orandadır. Buna benzer şekilde Suriyelilerin kültürel zenginlik katmayacağına inananlar % 84,4 iken Türk ekonomisine katkı vermediklerine inananlar % 82 olarak karşımıza çıkmıştır. Bu veriler ışığında Türk toplumunun ortak

yaşam için hazır hissetmediği söylenebilir (Erdoğan, 2018a: 167). Bu veriler yerel halkın Suriyelilere karşı tepkiselliğine dikkat çekmektedir. Araştırmanın göç sürecinin başında, medya ve basında yoğun negatif söylemlerin olduğu bir dönemde yapılmış olması sonuç üzerinde etki yaratmış olabilir. Suriyeli göçü ardından yaklaşık 10 sene geçmiş olsa da hükümet politikası, entegrasyon, sınır güvenliği konuları hala tartışılmaktadır.

Oytun ve Gündoğan, Suriyelilerin toplumsal uyumu ve karşılaşılan sorunları şu şekilde belirtmektedir: “Türkiye’deki Suriyeliler konusu her şeyden önce bir sosyal uyum sorunudur. Sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yerel tepkinin en önemli nedenidir. Bunun yanı sıra, çok eşliliğin ortaya çıkması, buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarının yaşanması, bazı şehirlerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları körüklemesi ya da yaratması, çarpık yapılaşma ortaya çıkan toplumsal etkiler arasında sayılabilir” (2015: 16).

Yerel halk ve Suriyeliler arasında var olan kültürel farklılıklar uyum sorununa neden olabilmektedir. Ancak kültürel farklılıkların ötesinde komşu ve ortak dini değerleri payalaşan iki ülke insanları arasında benzerlik durumları da önemlidir. Erdoğan’a göre Suriyelilerle kültürel benzerlik olduğunu kabul eden Türklerin oranı 2019 yılında yapılan araştırmada % 7’iken (2020b: 61); Türklerle kültürel benzerlik olduğunu kabul eden Suriyelilerin oranı ise % 56.8’tir (Erdoğan, 2020b: 203). Suriyelilerle ilgili kamuoyunda eksik ve yanlış bilgilerden yalıtılmış sosyal temas nedensiz fazla olursa, iki toplum arasındaki kültürel etkileşim düzeyi artacağı gibi, ortak kültürel ve insani değerlerde buluşma oranı da yükselecektir.

Suriyelilerin milyonları aşan varlığı birlikte yaşam kültürünün oluşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. İki toplum için de sorun alanları yaratan istismar, çarpık kentleşme, ırkçılık gibi sorunlar uzun vadede çatışma alanları yaratabilir. Büyük ölçekli proje ve programlar ile topyekün uyum çalışmaları yürütülmelidir. Suriyelilerin Türkiye’deki onuncu yılı geride kalırken, Suriyelilerin kalıcı bir nüfusa doğru evrildiği iki toplum tarafından da kabul görmektedir. Nitekim Suriyeliler arasında yapılan araştırmada, "Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum" diyenlerin oranı 2017’de % 16.7’ken, 2019’da bu oran % 51.8’e yükselmiştir. Suriyelilerin ülkelerine geri gitmeyecekleri yaklaşımı, Türkler üzerine yapılan

araştırmalarda da yükselmektedir (2020b: 176). 2017 yılında Suriyelilerin "Hiçbiri geri dönmez" diyen oranı % 38'ken, 2019'da bu oran % 48.7'ye yükselmiştir (Erdoğan, 2020b: 95). Dolayısıyla her iki toplumun yarıya yakınında da kalıcılık fikri konusunda buluşmakta olup, zor olanın toplumsal uyum perspektifi noktasında ortak bir gelecek inşa etme yolunun nasıl inşa edileceğidir.

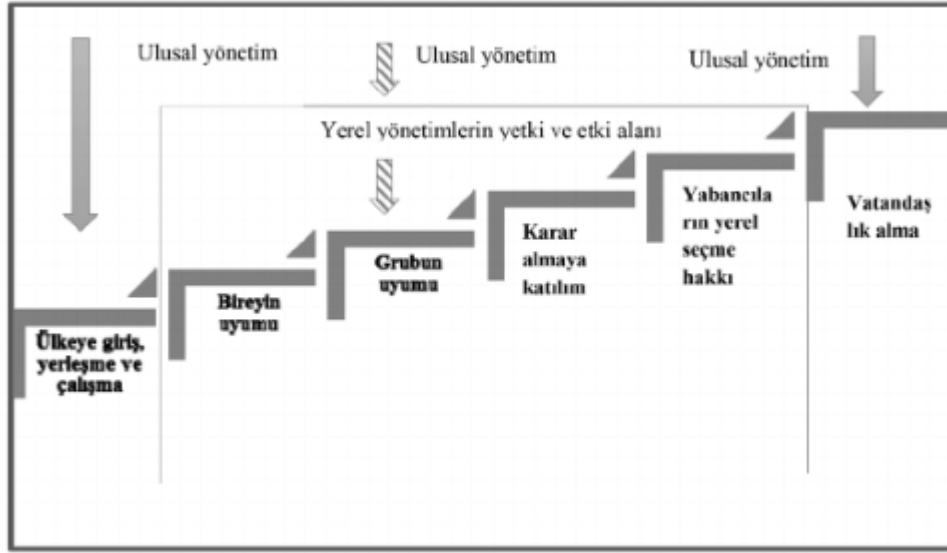
Suriyeli gerçekliğinin toplumsal uyum ve kabulünün öneminin, kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarınca göz ardı edilmesi mümkün değildir. Suriyelilerin toplumsal uyumu meselesi merkezi idarelerinin çalışma alanını kapsadığı gibi yerel yönetimlerin de etki alanına girmektedir. Yerel yönetimlerin bu konuya ilişkin yaklaşımları farklılıklar taşıyabilmektedir. Bu farklılıkların neden ve sonuçları irdelenmeden önce bazı noktalara değinmekte fayda vardır.

Uluslararası göç hareketinin aktörleri olan sığınmacılar, sığınma talebi ile bir ülkeye giriş yaptıklarından sonra merkezi yönetimin görevi başlamaktadır. Merkezi idareler göç yönetme sürecinde gerekli kanuni düzenlemeler ve idari takibi yapmaktadır. Merkezi yönetimler göç stratejisini belirlerken sivil toplum kuruluşları ve belediyelerle çalışmaktadır. Merkezi yönetimler kanuni düzenlemeleri yapmakta ancak sığınmacıların karşılaştıkları ekonomik, uyum gibi sorunlar yerel düzeyde görünürlük kazanmaktadır. Göç sonrası yerelde barınma sorunu yaşanması, ev kira bedellerinin artması, sığınmacıların istihdamı sonrası yerel halkın tepkisi ve yerel işsizliğin artması, ayrıca belediyelerin sosyal yardım dağıtacağı hane sayısının artması gibi sorunlar gündeme gelmektedir (Akman, 2019: 69-71).

Murat Daoudov göçmenlerin ülkeye girdikten, vatandaşlık alacağı güne kadar geçtikleri aşamaları “uyum basamağı” şeklinde şemalaştırmış (Şekil: Uyum merdiveni) ve yerel yönetimlere düşen görevleri tanımlamıştır. Bu şemaya göre, uyum merdiveninin birinci aşamasında göçmenler ülkeye girmeye ve yerleşmeye çalışırlar. İkamet ve vize gibi konular doğrudan ulusal yönetime bağlıdır. İkinci aşamada, bireyin uyum süreci başlar. Göçmenlere ilişkin uyum, dil ve meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi yerel yönetimlerin sorumluluk alanındadır. Üçüncü aşamada öne çıkan göçmen grubun uyumudur. Yerel politikalar oluşturulurken grubun ihtiyaç ve görüşlerinin alınması, göçmen dernekleri ile görüşmeler esastır. Dördüncü aşamada göçmenlerin karar almaya katılımı gündeme gelmektedir. Yerel ve bölgesel yönetimde resmi komisyonların kurulması, göçmenlere özel katılım araçlarının sağlanmasını

içerir. Beşinci aşama, yabancıların yerel seçme hakkı kazanması. Yerel seçme hakkı konusunda ulusal yönetim karar merci olurken yerel yönetim bundan etkilenen olmaktadır. Bu konudaki kanuni düzenlemeler ulusal yönetimce gerçekleşirken; uygulamalar yerel yönetimlerce hayata geçirilmektedir. Altıncı ve son aşama vatandaşlık almadır. Vatandaşlık verme kararı ulusal yönetimin sorumluluk alanındadır (Daoudov, 2015: 42-45). Vatandaşlık verme, uyumun son basamağı olarak değerlendirilmektedir. Suriyelilerin kalıcılığı değerlendirirken vatandaşlık verme konusu da açıklığa kavuşturulmalıdır.

Tablo 5: Uyum Merdiveni

Kaynak: Daoudov, 2015: 42.

Yukarıdaki şemadan hareketle göçmenlerin uyumunda ulusal yönetime ve yerel yönetimlere görevler düşmektedir. Bu konuda iş birliği içerisinde koordineli bir takım çalışması yürütmek sürecin sağlıklı işleyebilmesi için oldukça önemlidir.

Hatay ve Gaziantep illeri, yoğun bir Suriyeli nüfusa sahiptir. Ancak bu illerin yerel yöneticileri bu konuya ilişkin farklı görüşlere sahiptirler. Görüş farklılıklarının Suriyelilere yönelik algı ve uygulamada da farklılıklar yarattığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda belediye başkanlarının ifadelerini karşılaştırmak mümkündür. Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş yapmış olduğu açıklamasında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Suriye Sınırında güvenli bölgeler oluşturulsun. Bunlara orada bakılsın. Her türlü ihtiyacı giderilsin. Ekonomik olarak*

daha ucuza mal olurdu bize. Sosyolojik olarak da hiçbir sorunumuz olmazdı... Bizim misafir dediğimiz başkasının mülteci dediği bu insanların kalıcı olmasını istemiyoruz” (Sözcü²⁴, 25.02.2020). Kalıcı olması istenmeyen Suriyeli vurgusunun olduğu bir yönetim anlayışında sosyal uyum üzerine konuşmak çok da gerçekçi olmamaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in, “Göçmen Akını ve Yerel Yönetim” adlı paneldeki ifadeleri şu şekildedir:

“Gaziantep modelinin bir dünya modeline dönüşmesini arzu ediyorum. Birlikte Yaşam Modeli’ni oluşturamazsak ırkçılık aratacak, nefret söylemleri artacak, radikalizm artacak ve terörizme altyapı oluşturacak... Bizde çok güzel bir söz var, insanlar tanımadığının bilmediğinin düşmanıdır derler. Birlikte Yaşam Modeli, ortak duygu ve ortak insani bakışı değiştirdi ”(Baykan, Anadolu Ajansı, 03.10.2019).

Yoğun Suriyeli nüfusu barındıran Hatay ve Gaziantep belediyelerinin yürüttükleri çalışmalara baktığımızda karşılaştığımız tavır değişikliğini siyasi parti düzleminde okumak mümkündür. Hatay’da görevli ana muhalefet partili yöneticilerle, Gaziantep’te çalışan iktidar partili yöneticilerin karar alma süreçleri partilerinin görüşlerini yansıtır cinstendir. Bu anlamda genel siyasetin, yerel siyasete baskın olduğunu söyleyebiliriz (Kahraman ve diğerleri 2019: 62). Bu örneğe benzer bir şekilde CHP’li Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı Vahap Seçer: “Suriyeli misafirlerimiz ile ilgili bir yardım kalemi yok. Benim öyle bir çalışmam da yok. Bundan sonra da olmayacak. Ben bütçemden Suriyeli misafirlerle ilgili yardım yapmam” demiştir (Şen, 2019). Suriyelileri misafir olarak değerlendirmesi kalıcı ve uyumun önündeki engel olarak değerlendirebiliriz. Görüldüğü üzere farklı yerel yönetimi temsilcilerinin Suriyelilerin toplumsal uyumuna yaklaşımları farklılık gösterebilmektedir.

Belediyelerin Suriyelilere yönelik tavır ve uygulama biçimlerindeki farklılığın nedeni olarak hukuki düzenlemedeki belirsizlik gösterilebilir. 5393 sayılı Belediye Kanunu “vatandaşlık” üzerinden algılanmaktadır. Vatandaş olmayanları da kapsayacak olan kavram ise “hemşehrilik”tir (Erdoğan, 2017: 40). Suriyelilere destek çalışmaları yürüten belediyeler Hemşehri Hukuku 13. maddesince hareket etmekteydiler. Hemşehri hukuku’nun 13. Maddesi şu şekildedir: “*Herkes ikamet ettiği*

²⁴ Hatay İçin Çarpıcı Tespit: “12 Yıl Sonra ‘Kimi İstiyorsunuz Diye’ Plebisit Yapılsa, Suriye Çıkar”, Sözcü, 25.02.2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/hatay-icin-carpici-tespit-12-yil-sonra-kimi-istiyorsunuz-diye-plebisit-yapilsa-suriye-cikar-5644578/>, (03.08.2020).

beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur” (5393 sayılı Belediye Kanunu). Kanun maddesinin “Türkiye vatandaşları” değil de “Herkes” olarak tanımlaması kanunun kapsayıcılığını göstermektedir. Suriyeliler de ikamet ettiği beldenin hemşehrisi olduğundan belediyenin hizmetlerine erişebiliyor olmalıdır. Suriyelilere hizmet veren belediyeler, bu eylemlerini Belediyeler Kanunu, 13. maddesindeki “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir” anlayışına dayandırmaktadır. Suriyelilere hizmet vermeyen belediler ise aynı kanunun 15. maddesindeki “*Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü girişimde bulunmak*” ifadesinden yola çıkarak mahalli müşterek ihtiyaç kavramının esnekliği ve net olmaması neticesinde insiyatif almaktadırlar (Akman, 2019: 114-117). Hemşehrilik kavramının yorumu ise görüş farklılıklarını barındırmaktadır. Bu nedenle il içerisindeki yerel belediyelerin Suriyelilere yönelik uygulamaları çeşitlilik gösterebilmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu mültecilere destek ve yardım için olanak tanımış ama bunu zorunlu bir görev olarak tanımlamamıştır (Erdoğan, 2017: 40).

Ülke içerisindeki yerel yönetimlerin Suriyelilere yönelik çalışmaları değişiklik gösterirken ülkeler bazında da buna benzer bir sonuçla karşılaşıldığı söylenebilir. Suriye’nin sınır komşuları Lübnan ve Ürdün de Türkiye gibi bu kitlesel göç hareketinden büyük oranda etkilenmişlerdir. Bu ülkelerin aldıkları göç sonrasında yerel yönetim politikalarına bakmak gerekmektedir. 6 milyon nüfuslu Lübnan’da 1.5 milyon Suriyeli yaşamaktadır. Bu oranları istatistiki verilere dökmek gerekirse Lübnan’da her dört kişiden biri mültecidir. Dünya çapında kişi başına düşen mülteci sayısının en yüksek olduğu ülkedir (qudra-programme.org). Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı’nın (UCLG-MEWA) “*Lübnan Belediyelerinin Suriye Göç Dalgasının Yönetilmesindeki Rolü*” adlı raporunda Lübnan’daki belediyelerin hizmetleri hakkında veriler dikkat çekicidir. Türkiye ve Ürdün, Suriyeliler için resmi kamplar kurmuştur. Lübnan ise kamp alanı kurmadığından ve ulusal bir politika kurma konusunda yetersiz kaldığından yerel yönetimlerin sorumluluk alanı artmıştır (Madore, 2016: 26). Lübnan’da Suriyeli nüfusun artmasından sonra konut, çöp toplama, temiz su kaynaklarına ulaşım, elektrik,

kanalizasyon, eğitim ve çalışma şartları konusunda belediyelerin üzerinde büyük bir baskı oluşmuştur. Suriyeli nüfusun artması kamu hizmetlerinin giderilmesinde hizmetlerin yetersiz kalmasıyla sonuçlanmıştır. Talep edilen hizmeti karşılamak için işçi, malzeme temini gibi yeni düzenlemelere gidilmelidir (Madore, 2016: 29). Lübnan'daki belediyeler ani nüfus artışı sonrasında yetersizlikler ve alt yapı sorunları ile karşılaşmaktadır. Temiz su, elektrik gibi temel ihtiyaçlarda yetersizlikler görülürken sosyal uyum konusundaki çalışmaları geciktirebilmektedir. Yoğun Suriyeli göçü olan Ürdün'de de karşılaşılan sorunlar benzerlik taşımaktadır. Suriyeli nüfusun artmasıyla eğitim, sağlık hizmetlerinde oluşan yoğunluk maddi olarak zorlamakta ve hizmet kalitesinin düşürmektedir. Ürdün'ün karşılaştığı bir diğer sorun ise su sorunudur. Ürdün, Dünya'nın en çok su sıkıntısı çeken dördüncü ülkesidir. Nüfusun artması su talebini karşılamakta yaşanan zorluklar yetkililer ve halk tarafından kaygıyla karşılanmaktadır (İHH, 2014: 26).

Türkiye, Ürdün, Lübnan gibi Suriyeli göçünden en fazla ülkelerin göç sonrası karşılaştıkları problemlerin başında altyapı eksikliği nedeniyle karşılaşılan problemler, ekonomik kaynakların yetersizliği, temel ihtiyaçların sosyal uyumdan öncelikli olarak algılanması olarak ifade edebiliriz. Yerel yönetimlerin kısıtlı yetki alanları, maddi sınırlılıklar ve takındığı siyasi tavır Suriyelilere yönelik geliştirilebilecek olan projelerin kaderini belirlemektedir.

Türkiye'de Suriyelilerle ilgili görüşleriyle öne çıkan bir diğer yerel yönetim ise Bursa/ Mudanya Belediyesi'dir. "Türkiye'nin Dış Politikası ve Mültecilik, Gelenler, Gidenler ve Kalanlar" bildirisine eşlik eden akademisyenler, siyasetçi ve yazarların oluşturduğu raporda kalıcı Suriyeliler için gerçekçi toplumsal uyum ve koruma, ülkelere dönmeyi düşünen Suriyeliler için de gerçekçi bir dönüş politikası gündeme gelmiştir. Suriyelilerin sosyal hayatlarını yürütürken 3. kişilere bağlı kalmaksızın hareket özgürlüğünün kazandırılması, dil ve niteliklerinin geliştirilmesi için yerel yönetimler ve sivil toplumlarla birlikte yaşama konusunda iş birliği yapılmalıdır kararı alınmıştır. Ayrıca Suriyelilerin karşılaştıkları linç ve nefret söylemlerine karşı siyasi ve medya aktörlerinin sevgi dilini kullanması önerilmiştir²⁵. Yerel yönetimler farklı

²⁵ <https://mudanya.bel.tr/arsiv/suriyeliler-icin-cozum-mudanya-dan-gercekci-uyum-koruma-ve-donus-politikasi>, (06.12.2020).

nüfus yoğunluğunda Suriyeli bulundursa da toplumsal uyum ve kabul için ortaklaşa çözümler üretebilirler.

Esenler Belediyesi'nin örnek olarak gösterilebilecek olan bir diğer çalışması ise Suriyeli kadınlarla düzenlediği gezilerdir. İstanbul Florya'da bulunan dünyanın en büyük tematik akvaryumuna gezi düzenlenmiştir (Esenler.bel.tr²⁶, 08.03.2017). Kadınlar için bir ilki gerçekleştiren yerel yönetimin bu çalışması diğer kurumlarca da örnek alınabilir. Toplumsal kabul ve uyum için iki toplumun da katkı sağlayabildiği yemek, edebiyat, film, gezi, kültürel gelenek ve yaşayış biçiminin tanıtılmasını sağlayan festival ve uyum buluşmaları bu süreci kolaylaştıracak ve daha zevkli hale getirecektir.

Bağcılar Belediye'si kültürel uyuma katkı sağlayabilecek, yöresel yemekler ve kültürü harmanladığı bir çalışmaya imza atmışlardır. Bağcılar Belediyesi Kadın ve Aile Kültür Sanat Merkezi'nde Türkiyeli ve Suriyeli kadınlar birbirlerine yöresel yemeklerini yapıp tanıtmışlardır. Suriyeli kadınlar hünkar beğendi tarifine baharat ekleyip Suriyeliler beğendi olarak adlandırmışlardır (Bağcılar.bel.tr²⁷, 23.10.2017). Türkiye'ye gelen Suriyelilerin kendi kültürel değerlerini koruyarak Türkiye'nin kültür ve geleneklerine uyum sağlaması çokkültürlülük bağlamında değerlendirilebilir (Yılmaz, 2019: 105).

Türkiye'de merkezi yönetimin Suriyelilere yönelik toplumsal uyum ve kabul alanında alanda yapılan çalışmaları incelemeye başlamadan önce adını sıklıkla duyduğumuz SUY Projesini tanımlamak gerekmektedir. SUY'un açılımı, Yabancılarla Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı²⁸'dir. Avrupa Birliği tarafından fonlanmakta ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Türk Kızılayı (Kızılay) ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ortaklaşa

²⁶<https://esenler.bel.tr/haberler/genel/suriyeli-kadinlar-akvaryum-a-hayran-kaldi/>, (14.12.2020).

²⁷Suriyeli ve Türk Kadınlar Yöresel Yemeklerini Birbirlerine Tanıttı, <http://bagcilar.bel.tr/icerik/523/17651/suriyeli-ve-turk-kadinlar-yoresel-yemeklerini-birbirlerine-tanitti.aspx>, (08.12.2020).

²⁸ Kişi başı ayda 120tl olan Sosyal Uyum Yardımı (SUY) alma şartlar şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) 18-59 yaşları arasında ailesinde kimsesi olmayan tek yaşayan kadın.
- 2) 18 yaş altında en az bir çocuğa sahip olan ve hanede 18-59 yaşları arasında başka yetişkin bulunmayan tek ebeveyn
- 3) 60 yaşının üzerinde olan ve hanede 18-59 yaşları arasında başka bir yetişkin olmayan yaşlılar..
- 4) Engel yüzdesi %40 veya üzerinde olan, bir veya daha fazla engelli bireyle yaşayan aileler.
- 5) 4'ten fazla çocuk sahibi olan aileler
- 6)Çocuk, engelli, yaşlı gibi bağımlı nüfusa sahip olan aileler. (Sağlıklı birey başına 1.5 veya üzeri oranda olmalı) (Kızılaykart-Suy).

yürütülmektedir (Kızılaykart-suy). Toplumun geniş kesimi tarafından devletten/Kızılay'dan yardım alınıyor olarak bilinse de proje Avrupa Birliği tarafından fonlanmaktadır. Ayrıca alınan yardım miktarı da oldukça kısıtlıdır.

Devlet kurumlarınca geliştirilen uyum ve kabul çalışmalarını ve yaklaşımlarını örnekler üzerinden inceleyebiliriz. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün "Uyum Çocuk" adlı web sitesi Türkiye'de bulunan binlerce göçmen çocuğun toplumsal uyumunu koylaştırmak amacıyla kurulmuştur. Sitede yerel ve göçmen çocukların farkındalık kazanması için çeşitli eğitici müzik, video, masallar ve oyunlar bulunmaktadır. Ayrıca ebeveynlere yönelik içerikler de hazırlanmıştır. Uyum çocuk web sitesinde farklı kültürlerden oyunlara, hikayelere yer verilmiştir. Çocukların farklılıklar üzerine düşünmesi ve empati kazanması hedeflenmektedir (uyumcocuk.gov.tr²⁹). Web sitesinde aynı zamanda İngilizce ve Arapça dil seçenekleri de mevcuttur. Web sitesi üzerinden tasarlanan bu proje geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmak için oldukça kullanışlıdır. Dil seçeneğinin olması kapsayıcı bir yaklaşımın benimsediğini gösterebilir. Uyum projesinin çocuklar üzerinden geliştirilmesi de önemlidir. Çocuklar, yetişkinlerin taşıdığı önyargı, milliyetçilik, siyasi yörengelerden uzaktırlar. Çocukların eğitim hayatlarında edinmiş olacakları birlikte uyum süreci beraberinde kabulü de getirecektir. Bunların yanında bu çalışmaya çeşitli öneriler getirilebilir. Sitede mevcut olan uyum temalı hikaye ve müzikler okullarda zaman zaman gösterilebilir. Ders kitaplarına uyum ve göç temalı metinler konulabilir.

Merkezi yönetim uyum konusunda çeşitli çalıştaylar, projeler geliştirmiştir. Bu projelerin Suriyelilere ne kadar ulaştığı veya proje çıktıları üzerine de çalışmalar geliştirilmelidir. Yerel yönetimin toplumsal uyum konusunda farklı yaklaşımlar sergilediği görülmüştür. Hak temelli bir yaklaşım yerine, siyasetin bu projelere yön verdiği grülmektedir. Sivil toplum kuruluşları göçün ilk zamanlarında ayni ve maddi yardım konusunda destek oldukları gibi sonrasında toplumsal uyum konusunda da çalışmalarını sürdürmeleri önemlidir. Ülkenin vatandaşı olarak yetişen ve gelecek nesillerin yetişkinleri olacak olan kayıp bir nesle dönüşmemesi için devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınca topyekun bir çaba sarf edilmesi gerektiği kaçınılmazdır.

²⁹ Uyum Çocuk Amacı, <https://www.uyumcocuk.gov.tr/tr/parent>, (02.10.2020).

Toplumsal uyumla ilişkili geliştirilen projeler çeşitlilik göstermektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte uluslararası ve geçici koruma kapsamındakiler, göçmenlerin toplumsal uyum konusunda karşılaştıkları sorunların dinlenmesi ve çözüm önerilerinin birlikte konuşulması için “Uyum Biz Bize Sohbetler” etkinliği tasarlamışlardır. Valilikler, sivil toplum kuruluşları, yerel ve yabancı kanaat önderlerinin de katılımıyla 18 farklı ilde gerçekleştirilmiştir (goc.gov.tr, bizbize³⁰). Ayrıca yine aynı müdürlük tarafından yabancılar ve yerel halkın sosyal bağlarını güçlendirmek için çeşitli illerde “Uyum Mahalle Buluşmaları” gerçekleştirilmektedir (goc.gov.tr, uyummahalle³¹). Yerel halkla birlikte uyum buluşmaları, sorun alanları üzerine birlikte düşünme fırsatı yaratılması, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının da katılması önemlidir.

Sivil toplum kuruluşları topluma ve doğaya karşı duyarlılık taşıyan organizasyon yapılarıyla geniş bir çalışma alanına sahiptir. Sığınmacılar ve mültecilerin göç sonrası yaşadıkları sosyal uyum problemlerine çözüm ve bilgi akışı sağlama noktası olarak ele alındığında sivil toplum kuruluşları önemli bir konumdadır.

2011 yılından itibaren yoğun kitlesel göç akımı ile karşılaşan Türkiye’de sığınmacıların temel ihtiyaçlarının ulaştırılmasında ve yardımların dağıtılmasında yerel yönetim ve ulusal- uluslararası sivil toplum kuruluşlarına büyük bir görev düşmektedir. “Suriyeli mülteciler ve STK’lar ağ haritasında” Türkiye’de Suriyelilere ve mültecilere yardım eden 48 ulusal ve 17 uluslararası STK listelenmektedir (Suriyeli mülteciler ve STK’lar ağ haritası, 2020). Sığınmacılara yardım eden STK’lar kendi aralarında “inanç temelli” ve “hak temelli” olarak ayrılmaktadır. Ulusal STK’ların çoğu inanç temelli olarak nitelendirilebilir. Çoğunlukla cami eşrafından, yerel esnaf ve halktan toplanan bağışlarla temel ihtiyaç maddeleri yardımı yapılmaktadır. Genel olarak inanç temelli STK’ların yardımları gıda, barınma temininde yoğunlaştığı geleceğe yönelik projeler geliştirmede gözlenmiştir. “Hak temelli” çalışan STK’lar ise yardımların dağıtımını yaparken ırk, köken ayrımı gözetmeksizin çalışmakta ve durumu raporlamaktadır (Cilga, 2015). Ülkemizde bulunan Suriyelilerin durumunu geçicilik yerine kalıcılık üzerinden değerlendirmek daha gerçekçidir. Temel

³⁰[https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/bizbize%20duyuru\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/bizbize%20duyuru(1).pdf), (03.10.2020).

³¹ <https://www.goc.gov.tr/uyum-mahalle-bulusmasi---altindag>, Erişim Tarihi: 03.10.2020.

ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra sürdürülebilir sosyal uyum projelerinin hız kazanması gerekmektedir bu noktada sivil toplum kuruluşları oldukça kritik bir rol üstlenmektedir.

Sivil toplum kuruluşu işlevi ve önemini belirttikten sonra bu noktada eklenmesi gereken bir şey daha vardır. Sivil toplumun hareketliliği, her grup ve düşünceyi besleyen çeşitliliği olsa da etki alanı daha kısıtlı olabilmektedir. Bu durumda kamu ve yerel yönetim desteği çok önemlidir. Aratırma kapsamında yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin de sıklıkla vurguladığı gibi başarılı bir toplumsal uyum ve kabul sağlamak için kamu, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları birlikte çalışmalıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyelilerin toplumsal uyumu konusundaki çalışmaları çeşitlilik göstermektedir. Gaziantep merkezli bir dernek olan Anadolu Platformu, Suriyeli sanatçıların filmlerini gösteriyor, eserlerini sergiliyor ve akademisyenlerle bir araya gelip rapor hazırlıyorlar. Bunun yanında Suriyelilerin işlettiği kültür merkezlerinde, Ad. Dar, Hamiş ve Pages Bookstore, film ve müzik etkinlikleri, sanat tartışmaları, çeşitli atölyeler, dil kursları düzenlenmektedir. Çok uluslu olan bu merkezler kültürler arası alışveriş için alan yaratmaktadır (Mackreath ve Sağnı, 2017: 22).

Suriyelilerin Türkiye'ye gelişinden günümüze geçen süre zarfı düşünüldüğünde, kimi konularda ilerleme kaydedildiğini, bazı alanların ise sorunlu olduğunu ortaya koyan raporlar bulunmaktadır. Nitekim “MIPEx 2016-2020 Türkiye Karnesi” raporuna göre, Türkiye 2014-2019 yılları arasındaki entegrasyon politikası önemli bir ilerleme göstermiştir. Türkiye, 2014 yılında 26 puan alan ve “g alan; ancak entegrasyon politikaları olmayan” ülke kategorisinde sayılmaktaydı. 2019 yılında ise 43 puan alarak “kapsamlı entegrasyon politikaları olan ülke” kategorisine girmiştir. Çalışmanın verilerine göre eğitim, sağlık alanlarında entegrasyon çalışmaları ilerleme göstermiştir. Siyasi katılım, iş gücü piyasa hareketliliği, ayrımcılıkla mücadele gibi konularda ise gelişmesi gereken alanlar olarak tanımlanmıştır (MIPEx³², 2020).

Suriyelilerin kültürel uyumda zorlandıkları konuları başında dil bariyeri çıkmaktadır. Kültürel öğelerin taşıyıcısı olan dil uyum sürecinin de temel

³² Türkiye'nin Güç ve Entegrasyon Politikaları Karnesi. <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/turkiyenin-goc-ve-entegrasyon-politikalari-karnesi/>, (02.12.2020).

unsurlarındandır. Kültürel çalışmaların başında da dil vurgusu yapılmıştır. Devlet kurumları Suriyelilerin kültürel uyumunu sağlamaya yönelik uyum çocuk çalışmaları, uyum toplantıları, uyum mahalle buluşmaları gerçekleştirmiştir. Yerel yönetimlerin Suriyelilerin kültürel uyumu konusunda farklı söylemlere sahip olduğu söylenebilir. Farklı illerde farklı parti temsilcilerinin söylemleri değişebilmektedir. Bunun yanı sıra aynı il içerisinde de ortak bir uyum anlayışı olmayabilmektedir. Aynı il içerisinde farklı uygulamalar ve görüşler ortaya çıkmıştır. Siyasal parti söylemlerinin uygulamalarda da kendini gösterebilmektedir. Kimi belediyeler Suriyelilere yardım yapılmayacağının altını çizerken kimi belediyeler sevgi dili, kültürel uyum çalışmaları (gezi, dil, film, yöresel lezzetlerin paylaşımı) yürütmektedir. Toplumsal uyum konusunda çalışma yürütmek hukuksal zeminde yerel yönetimlerin tasarrufuna bırakılmıştır. Bu bakılman yaklaşım ve çalışmaların ayrıştığı söylenebilir. STK'ların sanat, film, dil konularında uyum çalışmaları yürüttüğü görülmüştür. Suriyelilerin kültürel uyumu konusu devlet, kimi yerel yönetim ve STK'larca önemsenmiş ve destekleyici çalışmalar yürütülmüştür. Kurumların yetkinlik ve uzmanlıkları doğrultusunda kültürel uyum çalışmalarına yön verdiği görülmüştür.

Toplumun beklenti/görüşleri, Suriyeli ve Türkiyeli vatandaşların hazırbulunuşluğu gibi etkenler uyum ve kabul sürecini etkileyecektir. Suriyelilerin kültürel alanda toplumsal uyum ve kabulünün gerçekleşmesi noktasındaki sorunların analizi ve somut çözümlerin oluşturulması için, farklı disiplin ve görüşten uzmanların, yerel ve merkezi otoriterlerle fikirlerini paylaşabileceği toplantılar gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin elde ettiği bölgesel veri tabanları genişletilmeli ve kurumlarca paylaşılması da sürece önmeli katkılara sağlayacak bir yöndür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İZMİR'DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA İLİŞKİN YAKLAŞIM VE ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

5.1. İZMİR'DEKİ SURİYELİ GÖÇÜ

İzmir'deki Suriyeli göçüne geçmeden önce İzmir ve göç ilişkine bakmak gereklidir. İzmir coğrafi konumu, ılıman iklimi, liman kenti olmasıyla tarih boyunca göç merkezi olmuştur.

2014-2015 yıllarında Türkiye'deki uluslararası göç hareketliliği açısından İzmir dikkat çekicidir. İzmir, daha çok transit bir göç durağı olarak öne çıkmaktadır. Bazı dönemlerde bu durum, “İzmir’e Suriyeli Akını” gibi haberlerle daha da görünür kılınmıştır. Bu hareketlilik sonrasında “İzmir'de Suriyeli mülteciler Atatürk Stadyumu'nda toplanacak” haberleri gündeme gelmiştir (Hürriyet³³, 13.08.2015). Yoğun göç sonrası İzmir'de Suriyelilerin konaklayacağı yer konusunda çeşitli fikirler üretilmiştir. İzmir'in Konak İlçesi Basmane semti bu dönemde, eski ve bakımsız evleri ve görece ucuz otelleri ile kent içi bir çöküntü mekânı olarak, yerinden edilmiş sığınmacı göçmenleri kendine çekmiştir (Kaya ve Sarıkaya, 2020: 1238). Suriyeliler de İzmir'i bir göç merkezi olarak görmüşlerdir. İzmir, coğrafi konumu itibarıyla mültecilerin Avrupa'ya geçişi için bir basamak konumundadır. Basmane'ye gelen Suriyelilerin önemli bir kısmı, Ege kıyılarından Yunanistan'a ve diğer Avrupa ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar. Suriyelilerin İzmir'deki yoğunluğunun artması, “İzmir Suriyelilerin Otogarına Dönüştü” şeklinde yorumlanmıştır. Suriyelilerin, Yunanistan'a geçmeden önce uğrak noktası olan Basmane'de can yelek satıcıları piyasaya çıkmıştır (Birgün³⁴, 20.07.2015).

İzmir'den yasa dışı göçmen ticareti Yunanistan adalarına yapılmaktadır. İzmir'in Dikili ilçesi ve Midilli adası arasında 16 km, Çeşme ilçesi ile Sakız adası arasında 7 km, Selçuk ilçesi ve Sisam adası arasında 21 km vardır. Midilli adasına

³³İzmir'de Suriyeli Mülteciler Atatürk Stadyumu'nda Toplanacak, Hürriyet, 13.08.2015, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/izmirde-suriyeli-multeciler-ataturk-stadyumunda-toplanacak-29791288>, (27.11.2020).

³⁴ İzmir Suriyelilerin Otogarına Dönüştü, Birgün, 20.07.2015, <https://www.birgun.net/haber/izmir-suriyelilerin-otogarina-donustu-85144>, (27.11.2020).

geçişler Dikili, Aliağa ve Foça üzerinden yapılmaktadır. Sakız adasına geçiş ise Karaburun, Çeşme, Urla ilçelerinden gerçekleşmektedir. Sisam adasına ise Seferihisar, Menderes ve Selçuk üzerinden geçildiği bilinmektedir. Geçiş esnasında yakalanan göçmenler yeterli para verdikleri takdirde 7 kere Yunanistan adalarına geçiş hakları bulunduğunu söyleyerek göçmen kaçakçılarının ismini paylaşmamaktadır. Ayrıca yüksek ücretler karşılığında lüks yatlarla İtalya'ya da göçmen kaçakçılığı yapıldığı tespit edilmiştir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2017: 12-13).

Güvensiz botlara kapasitesinin çok üzerinde Suriyeli bindirilmiş ve kiminin cesetlerine ulaşılırken, kimisi de kaçak olarak yakalanmıştır. 2014 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı Ege Denizi'nde 12 bin 884 kaçak göçmen yakalarken, 2015 yılının il 8 ayında 44 bin 155 göçmen yakalamıştır. Batan tekneler ve botlarda mültecilerin bir kısmı ölümler, binlercesi de ölümden kurtarılmıştır (Yeni Asır, 06.09.2015). 2016 yılı İzmir genelinde gerçekleşen göçmen kaçakçılığı verilerine ilişkin istatistik şu şekildedir. 1 Ocak- 15 Ekim verilene göre, 15.691 göçmen kaçarken yakalanmıştır. 2017 yılı 1 Ocak- 15 Ekim tarihleri arasında 11.830 Suriyeli göçmen yakalanmıştır. Aynı tarihlerde 7.061 Afganistanlı, 297 Iraklı, 202 Pakistanlı, 105 Eritreli, 16 Kongolu ev 180'i farklı uyruktan göçmen kaçarken yakalanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2017: 14).

Yunan adalarına geçiş esnasında yakalanan göçmenlerin yanında sınırı geçenlerin sayısı da binleri bulmaktadır. 2017 yılı Ekim ayı itibariyle Sakız adasına 5.157 göçmen geçmiştir. 3896 göçmen ise o bölgede yakalanmış, 1887 göçmenin geçiş aşamasında hazırlık yaparken yakalandığı belirtilmiştir. 2017 yılı Ekim ayı itibariyle Sisam adasına 4.611 göçmenin geçtiği raporlanmıştır. 3.872 göçmen sahil güvenlik tarafından o bölgede yakalanmış, 722 göçmen de benzer operasyonlarla yakalanmıştır. Bu bölgelerde göçmen kaçakçılığının önlenmesi adına sahil güvenlik botları ve radar araçları ile çalışmalar yürütülmektedir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 2017: 16). Suriyeliler ve diğer yabancı uyruklu göçmenler Ege Denizi'ni sınırları aşan bir yol olarak görmüş ve kaçak yollardan Avrupa'ya ulaşmaya çalışmışlardır. Bu uğurda kimi zaman paralarını kimi zaman canlarını kaybetmişlerdir.

İzmir Çiğli'de Harmandalı Geri Gönderme Merkezi mevcuttur. 2017 yılında bu merkezde 18.883 göçmen hakkında işlem yapılmıştır. 2013 yılında bu sayı 6.549,

2014 yılında 9.435, 2015 yılında 36.683, 2016 yılında ise 39.800 olarak belirtilmiştir. Merkezde bulunan göçmenler arasında Suriyeliler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Geri kalanlar Afganistanlı, Pakistanlı, İranlı ve Afrika ülkesi göçmenleri olarak ifade edilebilir (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 2017: 9).

İzmir’i transit bir göç merkezi olarak gören Suriyeliler olduğu gibi elverişli iklimi, büyükşehirin imkanları nedeniyle yerleşim merkezi olarak gören Suriyeliler de vardır. İzmir’deki Suriyeli nüfus yıllar içerisinde katlanarak artmıştır.

Tablo 6: Yıllara Göre İzmir’deki Suriyeliler

	İzmir’de Bulunan Suriyeli Sayısı	İl Nüfusuna Oranı
2016 ³⁵	99.701	%2,36
2017 ³⁶	129.644	%3,07
2018 ³⁷	141.757	%3,31
2019 ³⁸	147.803	%3,42
2020 ³⁹	147.284	%3,3

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 06.01.2021 verilerine göre İzmir’de Geçici Koruma Kapsamında ikamet eden Suriyelilerin sayısı 147.623’dür (Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı). 4.367.251 nüfuslu İzmir’de Suriyeli oranı %3.38’dir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı). Bu veriler ışığında İzmir, en çok Suriyeli barındıran sekizinci ildir. Nüfusun katlanarak artması, kamu hizmet alanının genişlemiş olmasına neden olmaktadır.

³⁵ 2016 Türkiye Göç Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (29.11.2020)

³⁶ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Aralık 2017, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-aralik-2017/>, (29.11.2020)

³⁷ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Aralık 2018, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-aralik-2018/>, (29.11.2020)

³⁸ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Aralık 2019, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-aralik-2019/>, (29.11.2020).

³⁹ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Kasım 2020, https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=Cj0KCQiAh4j-BRCsARIsAGeV12Dj9TQRT5fRG0CtoFKPsLFi36NtfR2uN1WQ8XCVPMPXE0TXi8yPC6hIaAmmKEALw_wcB, (29.11.2020).

2017 verilerine göre, İzmir’de en çok Suriyeli barındıran ilçe Konak’dır. Konak nüfusu 370.662 iken, ilçede 27.555’i kayıtlı geçici koruma kapsamında olan Suriyeli vardır. Sonrasında Karabağlar 480.253 nüfusludur ve 23.221 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bornova’da 438.549 nüfusludur ve ilçede 20.458’i Suriyeli vardır. Buca 482.337 nüfusludur, ilçede 10.941’i Suriyeli kayıtlıdır. Bayraklı’da 314.008 olan nüfus, 5.724 Suriyeli barındırmaktadır. Torbalı’nın 164.981 kişilik nüfusun vardır, ilçeye kayıtlı 5.243 Suriyeli bulunmaktadır (Çamur, 2017: 121). Bu verilerin kayıtlı nüfusu yansıttığı kayıtsız, düzensiz göçmenler eklendiğinde sayıların daha da büyüyeceği söylenebilir. 2019 yılı resmi olmayan verilerine göre sadece Torbalı’da 20 bini aşkın Suriyeli bulunmaktadır (Tekel, 2019).

Suriyeliler İzmir’in belirli ilçelerinde yoğunluk göstermektedir. Işıkkent ayakkabıcılar sitesi ve çeşitli atölyelerde kayıt dışı olarak Suriyeliler çalışmaktadır. Torbalı ve çevresinde de mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıkları bilinmektedir. Bu ilçelere Karabağlar, Konak, Buca’da eklenebilir. Bu ilçelerde yoğunlaşmasının nedeni olarak; Basmane’deki oteller sokağının uygun fiyatlı konaklama alanı sunması, Konak, Karabağlar, Bornova civarının iş imkânı olarak gelişmiş olması gösterilebilir.

İzmir’de bulunan Suriyelilerin sayısı yıllar içinde arttıkça haberlerde kullanılan negatif söylemler de artmıştır. Haber sitelerinde işgale benzetilen göç süreci sosyal medya ortamlarında da nefret söylemlerini pekiştirmektedir.

“Suriyeli Akını İzmir’i Karıştırdı” başlıklı yapılan haberde kalabalık bir Suriyeli grubun fotoğrafı paylaşılmış ve “İşgal Gibi Göç” ifadesi kullanılmıştır. Suriyeli göçünün yoğun olarak görüldüğü Basmane bölgesinde otellerin tamamen dolduğu, kalacak yer bulamayan nüfusun parklar ve bahçelerde konakladığı vurgulanmıştır. Kalabalığın büyük çoğunluğunun Yunanistan’a geçebilmek için kaçakçılardan haber beklediği belirtilmiştir. Halkın bu kalabalık karşısında şaşkın ve tepkili, kimi esnafın ise bu durumdan kazanç sağladığı için memnun olduğu belirtilmiştir (Sarizeybekhaber⁴⁰, 04.08.2015). Aynı tarihte yaşanan göç yoğunluğunu başka bir haber sitesi “Basmane Suriyeli Kaynıyor” şeklinde haberleştirmiştir. Habere göre Basmane’de bulunan otobüs şirketleri önünde yığılmalar gerçekleşmiş ve otogara

⁴⁰ Suriyeli Akını İzmir’i Karıştırdı, <https://www.sarizeybekhaber.com.tr/suriyeli-akini-izmir-039-i-karistirdi>, (29.11.2020).

dönüşmüştür. Suriyeliler kendi oluşturdıkları kalabalık nedeniyle dükkanlar önünde uzun sıralar oluşturmaktadır⁴¹.

Göç eden Suriyeliler homojen bir grup olarak görülse de farklı sınıfsal yapılardan gelmektedirler. Buna dikkat çeken bir haber başlığı “Fakir’i Basmane’de Zengini Bostanlı’da” olarak yorumlamıştır. İzmir’de sayısı 100 binleri aşan Suriyelilerin İzmir’in çeşitli yerlerinde konaklamaktadırlar. Geniş bir grup olan Suriyelilerin içinde ekonomik durumu iyi olanların Göztepe ve Bostanlı’dan ev kiralarken, yoksul kesimin mecburen Basmane’de barınmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Haberin devamında “İzmir Suriyeliler Derneği” kurucusu Muhammet Özen’in açıklamaları dikkat çekicidir. Özen’in ifadesiyle:

“İzmir’de emniyetin bize bildirdiği kayıtlı sayısıyla birlikte 170 bin Suriyeli olduğunu biliyoruz. Bu kişiler ya kendileri iş kurup ticaret yapıyorlar ya da Türklerin yanında çalışıyorlar. Bize müracaat eden yaklaşık 300 kişiye iş bulduk. Türk gençlerinin tercih etmediği işlerde çalışabiliyorlar. Bunun yanında bir de dilenciler var sokaklarda. Bunların mesleği dilencilik. Savaştan önce de Suriye’de bu kişiler yine dilencilik yapıyorlarmış. Bunlar, burada Suriyelilerin imajını zedeliyor. Tüm Suriyelileri dilenci gibi gösteriyor. Oysa onlar çalışan insanlar. Bu nedenle valiliğin burada harekete geçip dilenen Suriyeliler’i toplamasını ve geri göndermesini, en azından İzmir’den uzaklaştırmasını istiyoruz. İstanbul Valiliği bunu yaptı. Bizim valiliğin de yapmasını istiyoruz.”⁴².

Dilencilik kalıcı olarak önüne geçilebilmesi için aktif denetim sağlanmalıdır. Suriyeli kadın, çocuk nüfusun dilencilik yapmasının önüne geçilmesi için gerekli kontrol noktaları kurulmalı, çocuklar okula yönlendirilmelidir. İşgücüne kazandırılacak olanlar meslek sahasına yönlendirilmeli. Çalışıp, üretip, ülke ekonomisine katkı sağlayabilecek potansiyel doğru kanallara yönlendirilmelidir. Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayacak olanların yardım kanallarına ulaşması sağlanmalıdır. Nüfusun büyüklüğü, kayıt dışılık denetim alanının genişliği çeşitli dezavantajlar yaratsa da yerel yönetim, sivil toplum ve kamu ortaklığı birlikte çalışmalar yürütmelidir.

2015 yılında hızlanan Suriyeli göç akımı sonrasında yetkililer çeşitli önlemler almaya çalışmışlardır. “İzmir Suriyeli Mülteciler İçin Çözümü Buldu” başlıklı verilen

⁴¹Basmane Suriyeli Kaynıyor, Haberekspres, 04.08.2015.
<https://www.haberekspres.com.tr/izmir/basmane-suriyeli-kayniyor-h79511.html>, (29.11.2020).

⁴² İzmir’de kayıtlı 170 Bin Suriyeli Var, Haberekspres, 05.05.2015,
<https://www.haberekspres.com.tr/izmir/izmirde-170-bin-kayitli-suriyeli-var-h72110.html>, (29.11.2020).

habere göre: İzmir kent girişi noktalarında Valilik kontrol noktaları kurulmasına karar vermiştir. Sabuncubeli girişinde uygulanmaya başlanmıştır. Suriyeliler geri çevirilerek geldikleri illere gönderilecekler, pasaportu olsa bile yasadışı geçişi deneyip yakalanlar, kaçma hazırlığında bulunanlar ve kalacak yeri olmayanlar çadırkent olan illere gönderileceklerdir. Dönemin İzmir Valisi Mustafa Toprak'ın ifadesiyle:

“Bu kişiler buralarda, insani olmayan koşullarda yaşıyorlar. Elleri valizleriyle insan tacirlerini beklediklerini biliyoruz. Bizler buna izin vermeyeceğiz. Kaçakçılığa konu olanları kesinlikle kentte bırakmayacağız. Yine çokluk çocuk parklarda kaçmak için bekleyenler de insani yaşam koşulları daha iyi olan çadırkentler var, oralara yönlendirilecek. İlimizin ortasında gezenlere mücadele edemeyiz. Biz burada, yoğunluğu azaltıcı tedbirleri geliştiriyoruz... İzmir üzerinde algı oluşturmaya çalışıyor. 'İzmir'den kaçış kolay' şeklinde. Biz burada Suriyelilerle değil, insan tacirleriyle, çetelerle mücadele ediyoruz”⁴³.

Suriyelileri kontrol noktalarından geri göndermek kısa vadeli bir çözüm olarak görülse de İzmir'de bulunan Suriyelilerin sayısı düşünüldüğünde bunun tam olarak uygulanmadığı söylenebilir. Suriyeliler Avrupa'ya bir geçiş noktası olarak İzmir'e gelse de sahil güvenliğinin bölgede yoğun denetimler gerçekleştiği söylenebilir. Buna rağmen insan tacirleri Suriyelilere ümit satmakta ve bunun trajik sonuçları haberlere yansımaktadır.

Suriyelilerin İzmir'e yoğun olarak geldiği 2015 yılındaki haberlerde göçmenlerle yerli nüfus arasındaki gerilimler öne çıkartılmıştır. İzmir'de Suriyeli nüfus arttıkça, “İzmir'de Suriyeli Gerginliği” gibi haberler de sıklıkla gündeme gelmektedir. Habere göre, Suriyeli gençlerden oluşan bir grup Konak'ta Suriye bayrağı açarak Arapça slogan atmışlardır. Vatandaşlar bu olaya tepki gösterirken, yürüyüşe herhangi bir müdahale edilmemiştir⁴⁴. Haber sitesinde yayınlanan bu haberin yorum kısmında halkın tepkili yorumları yer almaktadır. Yürüyüş yapan grubun amacının haber içerisinde belirtilmemiş olması bir diğer problem alanına işaret etmektedir. Sorun alanına ilişkin bir verinin olmaması çözüm üretmeyi geciktirecektir. Böylesi bir durumda yeni bir kriz alanının ileriki günlerde tekrar yaratılması mümkündür. Bu tip haberler ve yaşanan olaylar toplumsal uyum ve kabul sürecini olumsuz olarak etkilemektedir. Toplumsal karşılaşma mekanlarında önyargıların

⁴³ İzmir Suriyeli Mülteciler İçin Çözümü Buldu, Sondakika, 12.08.2015.

<https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-suriyeli-multeciler-icin-cozumu-buldu-7591073/>, (28.11.2020).

⁴⁴ Suriyeliler İzmir'de Slogan Atıp Yürüdüler, Son Kale İzmir, 25.09.2020.

<http://www.sonkaleizmir.com/haber/Suriyeliler-Izmir-de-slogan-atip-yurudu/85705>, (28.11.2020).

davranışlara etkisi çok daha görünür olacaklardır. Toplumsal uyum ve kabulün en kritik noktası olarak karşılaşma alanlarındaki sürecin başarıyla yürütülmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin rolü büyüktür. İzmir’de mültecilerle çalışan sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin hizmetlerini araştıran çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Adil Çamur’un “*Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Sorumluluğu: İzmir Örneği*” adlı çalışmasında Bilgi Edinme Kanunu kapsamında belediyelere mültecilere yönelik yapmış oldukları hizmetler sorulmuştur. İzmir Büyükşehir ve 30 ilçe belediyesinden alınan cevaplar doğrultusunda 11 belediye çalışma yaptığını ifade etmiştir. Geri kalan belediyeler ise sorumluluğun valilik ve kaymakamlığa ait olduğunu, talep olmadığı, ilçede Suriyeli bulunmadığı, Belediye Kanunu 13. Maddesi gereği ilçe dışındaki yabancı ve misafirlere yardımın mümkün olmadığı gerekçeleriyle çalışma yapmadıklarını ifade etmiştir. Belediyeler hizmet verme konusunda sorumludur ancak bunun uygulama alanında farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Türkiye genelinde belediyelerin Suriyeliler konusundaki yaklaşımlarının aynı olmadığı gibi İzmir’de de büyükşehir belediyesi dahil 31 belediyenin Suriyelilere ilişkin farklı uygulamalar geliştirdiği görülmüştür (Çamur, 2017: 121-128). Yerel yönetimlerin Suriyelilerle teması ve yaklaşımı çalışmaların seyrini belirlemektedir. Belediyeler bu çalışmalarını geliştirirken insiyatif almakta ve ona göre çalışmaktadır. Suriyelilerin temel insani ihtiyaçlara gereksinim duyduğu, hak olan mülteci statüsünü alamamış olmaları dolayısıyla dezavantajlı oldukları bilinmektedir. Suriyeli göçünün onuncu yılına girilirken belediyelerin hala ortak bir çalışma anlayışı geliştiremediği söylenebilir. Belediyelerin bu konu üzerinde hak temelli, eşitlikçi ve koordineli çalışılması gereklidir.

Mültecilerle çalışan dernekler Suriyelilerin gelişi sonrasında kamusal alanda daha görünür olmuşlardır. Cilga’nın “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Destek Olan Ulusal ve Uluslararası STK’lar” adlı araştırmasında kuruluşları iller bazında haritalandırmıştır. Haritada Suriyeli nüfusun yoğun olarak görüldüğü: İstanbul, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep’de sivil toplum kuruluşlarının sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. İzmir’de 6 STK ön plana çıkmaktadır. STKları yapmış oldukları çalışmalara göre 4 farklı kategoride toparlamıştır. Bu kategoriler; eğitim desteğinde

bulunanlar (2), barınma ve gıda desteği sağlayanlar (2), insani yardım yapanlar (1), kültürel ve sanatsal faaliyetler geliştirenler (1) olarak sıralanmıştır (Cilga, 2017). İzmir Valiliği İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü'ne, Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi talebi dilekçesi yazılmıştır. Talebin olumlu değerlendirilmesinden sonra 5 sivil toplum kuruluşunun listesi verilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının adında “Suriye, Suriyeliler” ifadesi olan kurumlar bulunmaktadır. Göçmen, sığınmacı ve mültecilerle çalışılan derneklerin listesi tekrar istenmiş ama bir geri dönüş alınamamıştır. Bayrak 2018’de “Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği” adlı tez çalışmasında; İzmir’de mültecilerle çalışan 12 STK bulunduğunu ifade etmiştir (2018: 77). Bu STK’lara sürekli mültecilerle çalışmasa da kısa süreli etkinlikler geliştirmiş, gününbirlik atölye çalışmaları yapmış veya proje ortağı olmuş kuruluşlar da eklendiğinde sayıca daha fazla kuruma ulaşılabileceği söylenebilir. Burada kurum sayılarının çalışılan evreni bilmek için önemlidir. Ancak daha da önemlisi kurumların yaptıkları çalışmaların verimliliği ve toplumsal uyuma katkısıdır.

Barındırdığı yoğun Suriyeli nüfus ölçüsünde hizmet ve altyapı çalışmalarının geliştirilmesi gerektiği aşikardır. Bu konuda merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarına çok iş düşmektedir. Bu kurumların eşgüdümlü çalışmaları dahilinde Suriyeli nüfusun toplumsal sorun alanına dönüşmeden toplumsal uyum ve kabulünün gerçekleşebileceği söylenebilir.

Toplumsal uyumun en büyük destekçisi toplumsal kabuldür. Toplumsal kabul sürecinde yerel halkın mültecilere/göçmenlere/yabancılara olan tutumu, ideolojik görüşü belirleyicidir. İzmir ve İzmirliiler göçmenlere aşina olmasına rağmen mesafeli bir tutum sergilemektedirler. Bu konuya ilişkin yerel yönetim yetkilisinin ifadeleri önemlidir.

“İzmir tarih boyunca farklı kültür ve kimliğe ev sahipliği yapmış. Farklı kültür ve kimlik buradan gelmiş geçmiş ve hala izleri var. Ve hala gelmekte. Tam bir trafik bölgesi. Bu noktada buna açık olmak lazım. İzmirlinin kent kimliği olarak kendi içine kapalı bir yapısı var. Hem çok rahat özgürlükçü bir kent, hem bir yandan da dışarıdan gelene mesafeli. Ben bunun o karşılaşmalarla değişebileceğini düşünüyorum. Gündoğdu da konser yapıyorsa biraz da kapsayıcı olması insanları çekmesi, bazı dilleri çok dilli olması gibi çalışmalar yapılabilir. Hak temelli hizmeti verirken kültürler arası diyalogu kuracak şekilde yapmak önemli. İzmir bunu kendi içerisinde değiştirip dönüştürebilecek bir yapıya sahip olabilecek bir yer. Ben umutluyum. Herkes çok ayrımcı, asla olmaz diyor ama. Kürtler, Rumlar, Ermeniler herkes bu topraklarda bir iz bırakıyor.” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

İzmir çeşitli medeniyetlere ve kültürlerle ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Suriyeliler de İzmir’i Avrupa’ya açılan transit bir köprü olarak görmüşler ve göç hedefi haline getirmişlerdir. İzmirliiler göçe ve göçmenlere alışkın olsa da toplumsal kabul alanında mesafeli oldukları söylenebilir.

Bu konuya ilişkin İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer’e katıldığı bir programda, “Suriyelilerin entegrasyonundan bahsediyorsunuz; İzmirliiler bunu benimsemezse”, sorusuna şu ifadelerle yanıt vermiştir:

“Ben İzmirli’nin böyle bir eğilimi göstereceğini düşünmüyorum. içinde vardır mutlaka ama büyük çoğunluğunun ılıman siyaset nedeniyle böyle bir tavır göstereceklerine inanmıyorum. İzmirliiler Suriyelileri de bağrına basacak. Safarad Yahudileri, Kanuni döneminde İzmir’e yerleştiklerinde yabancı madde gibi algılandı. Fakat bu entegrasyonun sonunda güne boyozla başlıyoruz. Boyoz Seferad Yahudilerinin İzmir’e getirdiği bir lezzet. Bu entegrasyonun zorlukları var ama aşıldığında zenginleştirici unsurlar öne çıkıyor. Melez, sentez güzeldir. İzmir’i bu sentez var etmiştir. Bu meselenin bir süre daha sancılı olacaktı belki. Ama eninde sonunda bir arada yaşamayı öğreneceğiz ” (Habertürk⁴⁵, 10.01.2020).

İzmir coğrafi konumu, elverişli iklimi ile tarih boyunca cazibeli göç merkezlerinden biri olmuştur. Bu anlamda İzmir göçmen/mülteci ile tanışıktır. İzmir’de özellikle yerel yönetimin yeni idarecilerinin, Suriyeliler konusunda entegrasyon yaklaşımını benimsediği söylenebilir. Suriyeli göçünü daha görünür kılan sayıca yoğun nüfuslarının olmalarıdır. Suriyeliler iş gücü, eğitim, sağlık toplumsal alanları kapsayan kent merkezinde, karşılaşma alanlarında, yerel halk ile temas halindedir. Yerel halkın bu teması nasıl değerlendirdiğine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Saraçoğlu ve Belanger’in “Mekân, Yer Ve Şehir: Türkiye’de Suriyeli Karşıtlığının Kentteki Görünümleri” adlı çalışmasında İzmir’de konuya yönelik elde edilen görüşmeciler verileri oldukça dikkat çekicidir. Suriyelilerin ticaret ve yaşam merkezi haline getirdikleri Basmane’nin İzmir’in “modern ve serbest” anlayışına aykırı olduğunu belirtenler olmuştur. Bunun yanında İzmir’in demokrat, cumhuriyetçi, özgürlüklere saygılı bir il olarak tanımlarken Suriyelilerin bu tanıma uyum sağlayamayacağını ve vatandaşlık alırsa İzmir’in özelliklerinin yiteneğinden endişe edenler olmuştur. Bir diğer hakim görüş ise hükümetin İzmir’i İslamileştirme projesi

⁴⁵İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'den Açıklamalar, Habertürk, 10.01.2020. <https://www.haberturk.com/izmir-buyuksehir-belediye-baskani-tunc-soyer-den-aciklamalar-2557563>, (03.12.2020).

olarak değerlendirmiş ve Basmane'deki Arapça tabela ve kadınların giydikleri kıyafetleri örnek göstermiştir (2018: 54-55). Araştırmanın yakın tarihli olduğu göz önüne alırsak şimdilerde de hakim görüşün buna yakın olabileceğini söyleyebiliriz. İzmirliilerin Suriyelilerin mekândaki konumlarını mekansal kaybediş olarak algıladıklarını ve siyasal tepkiler verdiklerini söyleyebiliriz. Suriyelilerin siyaset unsuru olarak kullanılması Suriyelilerle iç içe yaşayan vatandaşlarla çatışma alanları yaratabilmektedir. Suriyelilerin durumu siyaset üstü olarak ele alınmalıdır. Suriyelilerin ülkemizdeki onuncu yılına gireceği önümüzdeki günlerde toplumsal uyum ve kabulün önündeki en büyük engellerden biri kalıp yargılardır. Karşılaşma mekânlarından uzaklaşmak sorunu görmezden gelmek herhangi bir uzlaş alanı sunmamaktadır. Yerel halk ve Suriyeliler arası mesafenin aşılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi önemlidir.

5.2. İZMİR'DEKİ SURİYELİLERİN TOPLUMSAL UYUMUNA YÖNELİK SORUN ALANLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN VE ÇALIŞMALARIN TARTIŞILMASI

5.2.1. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Ekonomi/ İş Gücü Piyasasında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması

Ekonomi ve iş gücü piyasasında Suriyelilerin yer alması, Türkiyeliler ve Suriyeliler özelinde farklı sorun alanları yaratmaktadır. Türkiye'de işsizlik rakamlarının büyümesi, yapısal ekonomik krizler ve sonrasında Covid-19 nedeniyle üretimlerin durma noktasına gelmesi, Türkiye'de ve dünyada büyük ekonomik daralmalar yaratmıştır. İşgücü piyasasındakilerin bu koşullarda Suriyelilerin kendine geçimlik bir alan açması oldukça güçleşmiştir. Yoksulluk koşullarında hayatta kalabilmek için gününbirlik işlere giden Suriyeli emek gücünün yoğunluğu nedeniyle işçi emeği ucuzlamıştır. Bunun yanı sıra Türk işçiler, işlerini ellerinden aldığı ve emeği ucuzlattıkları düşüncesiyle Suriyelilere karşı negatif tutumlar geliştirmişlerdir.

Ekonomik göçmenlerin, mülteci/ sığınmacılarla karıştırılmaları bir diğer sorun alanını yaratmaktadır (Kavlak, 2011: 360). Suriyeliler ülkelerinden savaş nedeniyle ayrılmış zorunlu göç etmişlerdir. Göç nedenlerinde ekonomik kaygılar değil, hayatta kalma kaygısı vardır.

Yerel yönetimde görev alan kurum yetkililerine Suriyelilerin toplumsal uyum konusunda en çok zorlandıkları durumlar sorulduğunda ilk olarak ekonomi ve iş gücü piyasası yanıtı karşımıza çıkmıştır.

“Burada yoksulluk arttığı zaman gruplar arasında çatışma sebebi oluyor. Sabahları inşaat için bekleyen bir grup var. Eskiden Kürtler bekliyor 50 TL idi günlük çalışma ücreti. Şimdi Suriyeliler gidiyor 20 TL'ye gidiyorlar. Aralarında bir çatışma var. Parayı kazanan sermayedar. Çatışmayı işçiler yaşıyor. İnsanlar yoksullukta birbirleri ile çatışıyorlar ama sebebi birbirleri değil. Savaşların da sebebi mülteciler değil. Biraz bunu anlatmaya çalışıyoruz” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Küreselleşmeyle birlikte etkisini güçlendiren neo-liberalizm, bireyin gündelik hayattaki varoluşunu geçmişe kıyasla daha güvencesiz ve korunaksız hale getirmiştir (Şentürk, 2019: 32). Gündelik işlerde çalışmak isteyen yedek iş gücünün sayıca artması rekabeti de beraberinde arttırmış ve emeğin fiyatını ucuzlatmıştır. İşsizlik, emeğin ucuzlaması, kötü çalışma koşulları gibi ekonominin yapısal problemlerinin nedenini Suriyeliler olarak görmek bu toplumsal sorunun çözümünden uzaklaştırır. Ayrıca hedef gösterilen gruba karşı nefreti körüklemektedir. Diğer görüşmeciler de bu konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“İşsizlik var, olan işlere de erişim zor, çalışsalar da paralarını alamayanlar var. Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği'nde çalışma alanında karşılaşılan sorunları inceledik. İş bulamama, paralarını alamama, ayrımcılığa uğrama gibi. Işıkkent ayakkabıcılar sitesinde Suriyeliler de artık üretici işçi sınıfı. İş hukuku kriterine uyan yok. 30 bin kişi çalışıyorsa 25'i sigortasız. Bunun yanında medya da önyargıyı şişiriyor. İnsanların aç, yoksul kalma sebebi olarak Suriyeliler hedef gösteriliyor. İşçiler örgütlü, sendikalı olsalar işten de atılmazlar, haklarını da alırlar. İşçilerin yaşadığı bu haksızlığın sebebi Suriyeliler değil işverenlerin çıkarıcı yaklaşımıdır. Burada ırkçılıkla da karşılaştılar. Siyasal gündemde bile zaman zaman ırkçı söylemlere maruz kalabiliyorlar” (Görüşmeci 4, Erkek, STK yetkilisi).

“Nefret unsurunun ön plana çıktığını görüyoruz. Türkiye'dekiler işlerini Suriyeliler yüzünden kaybettiğini ve yoksul kaldıklarını söylüyorlar ve Suriyelilerden nefret ediyorlar. İşsizlik Suriyeliler yüzünden olmadı. Suriyeliler kurumlardan yardım aldıkları için de nefret söylemlerine maruz kalıyorlar. Fakir olan fakirdir. Türkiyeli de olsa Suriyeli de olsa fark etmez ikisine de yardım edilmeli” (Görüşmeci 6, Erkek, STK yetkilisi).

Kayıt dışı ve güvencesiz şartlarda çalışan Suriyelilerin emek sömürsü hak ettikleri mesai ücretinin verilmemesine kadar ileri gitmiştir. Suriyeliler yüzünden işsiz kalındığı algısı medya tarafından da zaman zaman yapılan haberlerce körüklenmektedir. Bu haberler Suriyelilere ilişkin var olan önyargıyı pekiştirmektedir. Görüşmecilerin de ifade ettiği gibi işçiler ırkı fark etmeksizin kapitalist çıkarlar doğrultusunda işverenler tarafından sömürülmektedir. Bu bağlamda Suriyeliler ve

Türkiyeli işçiler birbirlerini dış grup olarak değil de haklarını alma ve dayanışma içerisinde iç grup olarak algılamalıdır. Bu dayanışma örneği İzmir’de Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin ortak çıkarları doğrultusunda yaptıkları eylemlerde kendini göstermiştir.

“İlginç bir örnek İzmir’de Ayakkabıcılar Sitesinde yaşandı. Burada 4, 5 bin civarı Suriyeli işçinin çalıştığı düşünülmekte olup, 35 binden fazla çalışan vardır. Suriyeliler gibi T.C. vatandaşlarının çoğu da orada kayıtdışı ve sigortasız çalıştırılmaktadır. Önceleri ucuz emek için Suriyelilere karşı tepki gösterilip eylemler yapılırken, birkaç yıl sonra Türkiyeli işçiler Suriyeli işçilerle birlikte hakları için yürüdüler ve az da olsa kazanım elde ettiler. Benzer durum Türkiye’nin değişik kentlerinde de sözkonusu oldu. Burada Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği’nin bu alanda olumlu çalışmasını belirtmek gerekir. Onlar ucuz emeğin nedeninin Suriyeliler değil, bunu fırsat bilen işverenler olduğunu söylediler. Bu durumun sadece bu dönem değil, Suriyelilerden bağımsız olarak her dönem geçerli olduğunun altını çizdiler” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi) .

Bu eylemin basına yansımaları şu şekilde gerçekleşmiştir. “İzmir’de bulunan Işıkkent Ayakkabıcılar Sitesi’nde çalışan Türkiyeli ve Suriyeli işçiler, site içinde eylem yaptı. “Sayacılar dışarı” ve “İşçiler kardeş, patronlar kalleş” sloganları atan işçiler, site meydanında bir araya gelerek basın açıklaması yaptı” (Gazete Duvar, 26 Eylül 2017). İşçiler açısından bu dayanışma ortamının sağlanmış olması Türkler ve Suriyeliler arası empatinin gelişmiş olabileceğini gösterebilir. Bu dayanışma ortamının korunması ve güçlenmesi süreç içerisinde gerçekleşen gelişmelere bağlıdır.

Yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları yetkililerinin görüşleri incelendiğinde paralellik göze çarpmaktadır. İşsizlik ekonomik yapısal bir sorundur. Suriyeliler burada işsizliğin nedeni olarak gösterilemezler. Emeğin sömürülmesi, ucuzlatılması, kayıt dışılık işverenlerin çıkarları doğrultusunda gün yüzüne çıkmaktadır. Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin haklarını savunması, bilinçlenmesi ve dayanışma göstermesi görüşülen yetkililerin ortak ifadesini oluşturmaktadır.

Suriyeli işçiler kötü çalışma koşullarında çalıştırılmaktadır. Bu konuya ilişkin Suriyeli bir görüşmeci yaşadığı deneyimini paylaşmıştır.

“Sigortasız olarak çalışıyorum, kimyasal maddeleri soluyoruz gerekli temizlik sağlanmıyor. Bundan dolayı hasta oldum doktora gitmek istedim işveren izin vermedi. Geçen buradan biri korona oldu hiçbirimize test yapılmadı, buralar dezenfekte olmadı. İşten atmasın diye ses de çıkaramıyorsun” (Görüşmeci 13, Suriyeli Mülteci).

Suriyeliler iş güvenliğinin sağlanmadığı, iş hastalıklarına neden olabilecek koşullarda çalıştırılmaktadır. İşverenlerin bu konuya kayıtsız kalması, iş güvenliği

denetiminin yeterli düzeyde yapılmaması, iş yeri hekiminin bulunmaması ve sağlık kontrolü için gerekli izin alamaması sağlık gaspının yaşanmasına neden olmaktadır. İşçilerin işten çıkarılma korkusu nedeniyle, işverenlere şikâyetlerini belirtmediği de anlaşılmaktadır. İşverenlerin keyfi işten çıkarma ihtimali işçiler üzerinde psikolojik şiddet uyguladıkları şeklinde yorumlanabilir. İş yerlerine iş güvenliği eğitiminin ve ekipmanının sağlanması belirli aralıklarla incelemelerin yapılması, bu kriterleri yerine getirmeyen işverenlere ciddi yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Covid-19 nedeni ile çalışma ortamlarının havalandırılması, maske tedarik edilmesi, sosyal mesafeli çalışma düzeninin kurulması, hijyen maddelerine erişiminin kolaylaştırılması gerekirken uygulamada böyle bir yansıması bulunmamaktadır. Gününbirlik, geçici, zor şartlar altında çalışan Suriyeliler pandemi nedeniyle daha da kırılganlaştırılmıştır. Günlük çalışma gelirleriyle geçinen ailelerin çıkma yasakları doğrultusunda işsizleştiği, işi olanların da işten atılma endişesiyle zor şartlara boyun eğdiği görülmüştür.

Devlet kurum yetkilileriyle birebir görüşme sağlanamasa da medyaya yansıyan haberler ve yürütülen projeler kapsamında yaklaşımları ele alınabilir. Suriyelilerin iş gücü piyasasındaki rolünü artırma ve denetim sağlamak adına devlet kanalıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. İş Karşılığı Ücret / Cash For Work projesi, “*Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Sosyal Ortaklar ve Projeler Daire Başkanlığı tarafından yürütülen geçici koruma altındaki Suriyeliler ile ihtiyaç sahibi Türk vatandaşlarımızın (2500 Suriyeli ve 2500 ihtiyaç sahibi Türk Vatandaşı) mesleki becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı*” bir çalışmadır. Projenin uygulandığı 7 pilot il (Ankara, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kocaeli, Manisa, Yalova’dır (Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü⁴⁶). Pilot illerden biri olan İzmir’de bu proje Karabağlar, Bornova, Konak, Buca, Torbalı Halk Eğitim Merkezlerinde uygulanmaktadır (Halk Eğitim Merkezi⁴⁷). Uygulanan projenin yerel halk ve Suriyelilerle bir birlikte tasarlanmış olması gruplar arası iletişimi sağlamak açısından önemlidir.

Devlet, sivil toplum ve çeşitli kuruluşlarca İzmir’de Suriyelilerin iş gücü ve entegrasyonunu sağlama kapsamında geliştirilen bir diğer proje de “Tekstil Makineleri

⁴⁶ Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü, "İş Karşılığı Ücret (Cash For Work) Projesi" İzleme Ziyaretleri Ve Üçüncü Ara Değerlendirme Toplantısı Yapıldı, <http://hbogm.meb.gov.tr/www/quotis-karsiligi-ucret-cash-for-work-projesi-izleme-ziyaretleri-ve-ucuncu-ara-degerlendirme-toplantisi-yapildi/icerik/829>, (20.09.2020).

⁴⁷ <http://www.hemhalkegitim.com/halk-egitim-is-karsiligi-ucret-projesi/>, (03.08.2020) .

Operatörlüğü Eğitim ve Uyum Merkezi”dir. Bu merkezin yürüttüğü çalışmalar şu şekildedir.

“İzmir Valiliği, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği (İESOB), İzmir Gömlek Triko ve Benzerleri Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ile Egedeniz Tekstil A.Ş.’nin, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin desteğiyle hayata geçirdiği “Tekstil Makineleri Operatörlüğü Eğitim ve Uyum Merkezi”nin, Suriyeli mülteciler için hem yeni bir iş kapısı olması, hem de Türkçe öğreniminde kolaylık sağlanması hedefleniyor⁴⁸”.

Merkezi yönetimin çeşitli ortaklarla hayata geçirdiği, mesleki eğitim ve dil eğitimini içeren bu projesinde “uyum” yaklaşımı öne çıkmaktadır. Suriyelilerin istihdamının artırılması hedeflenirken, dil becerilerinin de geliştirmesi sağlanacaktır. Proje kapsamında İzmir’de ikamet eden, 18 yaş üzeri, okuma yazma bilen Suriyeliler ve T.C. vatandaşları birlikte eğitim alacak. Suriyelilere bu eğitim süresince 136 saat A1 Türkçe dil eğitimi verilecek kursta başarılı olanlar MEB onaylı sertifika alabileceklerdir⁴⁹. Suriyelilerin meslek eğitimleri ile kalifiye düzeye getirilmesi, ekonomik olarak bağımsızlaşması/istihdam edinmesi ve dil becerilerinin gelişmesi uyum ve kabul süreçleri açısından önemlidir.

Meslek eğitimi, istihdam odaklı gerçekleştirilen kurslarda dil eğitiminin verilmesinin yanında, Türkiyeli ve Suriyelileri ortak amaçlar etrafında birlikte bulunmaları toplumsal uyumu destekleyici bir rol üstlenebilir. Çok ortaklı olarak geliştirilen projelerde devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınınca desteklendiğinde kapsayıcılığı genişleyebilir. Toplumsal sorun ve toplumsal uyumu oluşturabilecek bu hususta birlikte çalışmak kamu yararını arttırabilir.

Ekonomik göçmenler, gelirlerini arttırmak için gönüllü göç ederlerken, mülteci/sığınmacılar yaşamsal tehlikelerden korunmak için zorunlu olarak göç ederler. Suriyelilerin göç etme güdüsü bu bağlamda ekonomik kaygılarla değil yaşamsal kaygılarla açıklanabilir. Suriyelilerin, Türkiyeli vatandaşların işlerini elinden alma fikriyle hareket etmediği ortadadır. Yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek, temel gıda ve ihtiyaçlara kavuşabilmek adına iş gücü piyasasında yer almaktadırlar. Toplumda yer alan bu önyargı ve negatif tutumların kırılması için gerekli bilgilendirmelerin

⁴⁸ <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmir-il-milli-egitim-mudurlugunun-ortagi-oldugu-tekstil-makineleri-operatorlugu-egitim-ve-uyum-merkezi-projesinin-imza-toreni-yapildi/icerik/1269>, (20.09.2020).

⁴⁹ <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmir-il-milli-egitim-mudurlugunun-ortagi-oldugu-tekstil-makineleri-operatorlugu-egitim-ve-uyum-merkezi-projesinin-imza-toreni-yapildi/icerik/1269>, (20.09.2020).

yapılması gerekmektedir. Ekonomi alanında toplumsal uyumun sağlanması diğer uyum alanlarının da daha hızlı gelişmesine yardımcı olacaktır.

Görüşmecilerin verileri ışığında İzmir'deki Suriyeli emekçilerin karşılaştıkları sorunlar; işsizlik, emek sömürüsü, çocuk işçilik, kayıt dışılık, güvencesizlik olarak sıralanabilir. İzmir'deki yerel yönetim temsilcileri ve STK'lar bu sorunları vurgulamışlardır ancak bu alanda geliştirilen yeterli proje ve çalışmaya rastlanmamıştır. İstihdam ve meslek eğitimleri konusunda devlet kurumları çalışmalarının ön plana çıktığı söylenebilir. Ancak çocuk işçiliğin önlenmesi, meslek hastalıklarının giderilmesi, kayıt dışılığın önüne geçilmesi adına bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ekonomi ve iş gücü temelinde gelişen sorunlar üzerine devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınca çözüm üretme yoluna gidilmesi kritiktir. İzmir'deki Suriyelilerin ekonomi/iş gücü piyasasına uyumuna yönelik verilebilecek öneriler şunlardır:

- İzmir'de Suriyeli işçi çalıştıran kurumların belirli zaman aralıkları ile merkezi ve yerel otoritelerce denetlenmesi önemlidir. Kayıtdışı, usulsüz çalıştırılan nüfusun belirlenmesi işverenler hakkında yasal işlem başlatılmalıdır. İşverenlerin iş güvenliği sağlaması ve gerekli sıhhi iş malzemelerine erişim kolaylığı sağlaması gereklidir.
- İzmir'de çalıştırılan Suriyeli çocuk işçilerin, dilendirilen Suriyeli çocukların, eğitimi ve uyumlu bir hayata kazandırılması için İzmir asayiş ekipleri ve ilçe milli eğitim kurumu çalışanları birlikte hareket etmelidir.
- İzmir yerelinde iş gücü açığı olan iş kolları belirlenmeli. Bu konuya ilişkin mesleki eğitimler Suriyeli ve Türkiyeli iş gücü nüfusuna verilmeli istihdama kazandırılmalıdır.
- Yerel yönetimler ve STK'ların Suriyelilerin iş gücü piyasasında karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik projeler geliştirmeye teşvik edilmelidir.
- Merkezi yönetim İzmir'de Suriyelilerin istihdamı, meslek eğitimi konularında çalışmalar yürütürken, yerel yönetimi ve STK'ları da sürece dahil edebilir.

5.2.2. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Eğitim Alanında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması

Okul çağındaki Suriyeli genç nüfusun yoğunluğu ve ülkemizdeki kalıcılığı düşünüldüğünde eğitim üzerine yapılan çalışmalar kritik bir yere sahiptir. Bugünün

çocuklarının yarının geleceği olarak değerlendirmek ve ona göre çalışmalar geliştirmek gereklidir.

Suriyeli çocukların eğitim alanında çeşitli zorluklar ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında dil problemi gelmektedir. İzmir Basmane’de 100 kadınla yapılan araştırma verilerine göre, katılımcılarının % 67.2’si karşılaştıkları en büyük sorunu dil olarak belirtmişlerdir (Ekim, 2018: 79). Görüşmeciler bu veriyi doğrular nitelikte açıklamalarda bulunmuşlardır. Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunları ve ilgili yaklaşımı bir görüşmeci şu şekilde ifade etmiştir.

“Mülteci topluma uyum sağlamalı ama önce bunun için gerekli eğitim verilmeli. Lambalarda dilenen Suriyeli çocuk görmek istemiyorlarsa gerekli eğitim desteği de verilmeli. Bazı okul müdürleri Türkçe anlamıyor diye Suriyeli çocukları okulda görmek istemiyor. Topluma uyum sağlamış mülteci için çalışmalar yürütülmeli” (Görüşmeci 6, Erkek, STK).

Okul idarecileri ve öğretmenler Suriyeli çocuklara aralarındaki dil farkı nedeniyle önyargılı davranabilmektedirler. Dil farkı, sağlıklı iletişim kuramama dışlanma, uyum problemleri gibi sorunları da tetiklemektedir. Milli eğitim okullarında eğitim alan Suriyeli çocuklar dış görünüşleri, kıyafetleri, dilleri ve kültürleri nedeniyle çeşitli ötekileştirme ve dışlanma davranışlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Eğitimcilerin, oluşabilecek çatışma ve gerginliklerin önüne geçmesi için klişeleşmiş, çocuklar için oldukça soyut hoşgörü kavramının işlenmesi yerine ortak oyun ve drama çalışmalarıyla empati duygularının geliştirilmesi sağlanmalıdır (Karaarslan ve Gençoğlu, 2019: 110). Toplumsal uyuma giden yol eğitim alanından geçmektedir.

Suriyeli çocukların eğitim hayatlarında karşı karşıya kaldıkları bir diğer sorun ise dışlanmadır. Suriyeli çocuklar savaş, göç gibi travmatik etkiler yaratabilecek olan süreçlerden geçmişlerdir. Okulda ötekileştirme, dışlanma gibi olumsuz tepkilerle karşılaşmaları uyum bozucu bir etki yaratabilir.

“Eğitim alanında Suriyeli çocuk- Türkiyeli öğrenci ayrımı gündeme gelebiliyor. Suriyeli çocuklar okulda karşılaştıkları bazı önyargılar yüzünden dışlanmış hissedebiliyor, içlerine kapanabiliyorlar” (Görüşmeci, 17, Kadın, STK).

Öğrenciler arasında bizimkiler ve ötekiler gibi bir ayrımının gerçekleşmesi toplumda olumsuz işlev görebilir. Toplum içerisindeki yabancı gruba önyargı ve biz/öteki ayrımı tarihsel bir geçmişe sahiptir. Yabancı, bilinmeyen toplum tarafından dışlanır, korku ve kaygı yaratır. Postmodernizmde, modernite karşısında hoşgörünün esas alındığı ve yüksek anlayışın bulunduğu çokkültürlü yaşam alanı tasavvuru vardır. Ancak bu vaadin aksine kutuplaşmanın yüksek olduğu, biz ve öteki karşıtlığı

yaşanmaktadır. Biz ve öteki anlayışının yeri tarihimizde eskidir. Biz ve öteki kavramı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan iç göç sonrası Doğulu- Batılı, Türk-Kürt ikiliği olarak karşımızı çıkmıştır. Bugün ise biz ve öteki kavramı, Türkiyeli ve Suriyeliler üzerinden tanımlanmaktadır (Çakırer Özservet, 2019: 50-51). Karşılaşma alanları toplumsal kabul anlamında yabancılaşmayı giderecek ve en büyük gelişmeyi sağlayacak etkileşim ortamını sağlamaktadır.

Suriyeli çocukların eğitim alanında karşılaştıkları bir diğer sorun ise pandemi nedeniyle okulların uzaktan eğitime taşınmış olmasından sonra ortaya çıkmıştır. Pandemi sürecinde eğitim bütün okul çağındaki çocuklar için aksamış olsa da Suriyeli çocukları daha da dezavantajlı bir konuma itmiştir. Sınıf ortamında öğretmen desteğinden yoksun kalmanın ötesinde, online eğitim aracı olan tablet, bilgisayar, internete, televizyona erişimi olmayan Suriyeli çocuklar eğitime ulaşmada ciddi zorluklarla karşı karşıya oldukları aşikardır. Bunun yanında bir sosyalleşme alanı olan okuldan da uzaklaşmışlardır. Bir görüşmeci bu konuya ilişkin şu yorumda bulunmuştur:

“Bir çocuğu en kötü bir kurum bile çocuğu gözlemliyor. Beğenmediğimiz okulda bile bir öğretmen o süreci takip ediyor. Tamamen eve döndüğü zaman risk grupları için şiddet gören, ayrımcılığa uğrayan, özel ihtiyacı olan biri o evde kaybolup gidiyor” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Eğitim kurumları, bilgi verme işlevinin yanında sosyalleşme gelişme merkezidir. Bu merkezlerde çalışan eğitimciler bu sürecin ölçme ve değerlendirmesini ve gerekli yönlendirmeleri de yapmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi okullarda eğitim gören Suriyeli çocuklar kısmen de olsa sisteme, öğretmenlerine ve arkadaşlarına uyum sağlamayı deneyimlemişlerdir. Covid-19 nedeniyle okulların kapanması ve uzaktan eğitime geçilmesiyle Suriyeli çocuklar içe kapanmaya ve uyumdan kopmaya başlayacaklardır. Pandemi şartlarında uzaktan eğitimle çocukların ihtiyaçlarını gözlemleyebilmek ve yönlendirebilmek de oldukça zorlaşmıştır. Böylesi bir durumda özel ilgiye ihtiyaç duyan Suriyeli çocukların da çeşitli zorluklarla karşılaştıkları tahmin edilebilir.

Suriyeli kız çocukları eğitim alanında farklı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Suriye’deki savaşta eşlerini babalarını kaybeden Suriyeli kadın ve çocuklar eğitimden koparılıp, suça ve fuhuşa ve erken yaşta para karşılığında evlendirilmeye maruz kalmaktadırlar. Halbuki Suriyeli kız çocuklarının eğitim hayatına devam edip, profesyonel meslek sahibi olması bilim ve teknolojinin ışığında üretken nüfusa katılması

göçün verimliliğini, uyum ve kabulünü arttıracaktır. Suriyeli kız çocuklarının eğitim hayatından koparılıp erken yaşta evlendirilmesi aşılması gereken önemli bir sorundur.

“Pandemi sürecinde iletişimde olduğumuz Suriyelilerin yüzde 80 oranında işsizleşmelerine tanık olduk. Okulu bırakan, evlenmek üzere nişanlandırılan, işe başlamak zorunda kalan onlarca kız çocuğu var. Maddi anlamda büyük zorluklarla karşılaşıyorlar ”(Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

Kız çocukları ekonomik yük olarak görülmekte ve eğitim hayatlarına son verilmektedir. Evini yurdunu bırakıp Türkiye’ye göç eden yoksul Suriyeli aileler, kız çocuklarını para karşılığında evlendirmektedir. Türkiye vatandaşlarının da ikinci eş olarak imam nikahlı Suriyeli kız çocuklarla para karşılığında evlendikleri bilinmektedir (sabancivakfi.org). Erken yaşta evlendirilen kız çocukları vücut gelişimlerini tamamlamadıklarından riskli gebelikler ve sağlık problemleri yaşayabilmektedir. Hamile, kadın ve kız çocuklarına hizmet veren noktalarda 16 yaşından küçük gerçekleşen evlilikler personel tarafından Türkiye hükümetine bildirilmektedir. Kadınlarla çalışan merkez yetkililerinin ifadesine göre, ayda 3,4 çocuk gelinle karşılaştıklarını, ancak sayının daha fazla olduğunu, hükümete yakalanmamak adına sağlık merkezlerine gelmediklerini bildirmiştir (Unfpa Turkey, 2018). Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, eğitimden koparılması ciddi hak ihlallerinin yapıldığını göstermektedir. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması adına çeşitli projeler yürütüldüğü bilinmektedir. Ancak bu çalışmalar yeterli değildir.

Göçmen kadınlar ve kız çocukları, toplumsal cinsiyet rollerinin yüklediği ağır sorumluluklar nedeniyle gündelik hayatta ve eğitim hayatlarında bir takım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ancak bir görüşmeci bu güçlükler karşısında kadınların yeni bir mücadele formu oluşturduklarını ifade etmiştir.

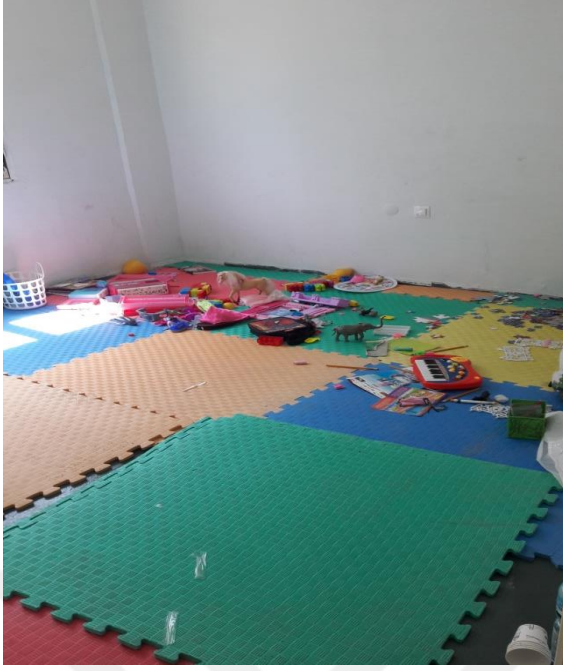
“Kadınlar çok güçlü, erkeğe göre değişime daha açık, daha sorgulayıcı olmaları bana umut veriyor. Bir mahalleye gittiğinde bedeniyle, kadınlığıyla ilgili hiçbir şey söylemez, çocuğundan kocasından bahseder. Biraz üzerine konuştuğunda bir şeyin değişip dönüştüğünde görüyorsun. 6 ay sonra kadın kendi için bir şey yaptığını fark edebiliyorsun. Türkçe kursuna giden kadınlar var çok çaba ediyorlar ama zor. 3 yıldır evden çıkmıyorum diyenler var. Türkiyeli kadınlar Suriyeli kadınlar birbirinden farklı değil. Bu “gender” ile alakalı. Biraz o fırsatı vermek ortamı yaratmakla ilgili. Geriye düştükleri konu dil bariyeri. Buradaki kadınların kamusal alanı kullanması zor. Suriyelilerin daha da sıkıntılı. Tabelayı göremiyor, sayıları ezberliyorlarmış. Arkadaşım çok güzel bir projeden bahsetti. Umarım yayınlanır yakında. Suriyeli kadınlar meydana kendileri isimler vermiş. Ortak isimler. Bu kent tarihinin yeniden yazımı, yeni bir dili olacak. Hayatta kalmanın çabası olarak görüyorum bunu ve çok heyecanlı buluyorum” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Kadın ve çocuk mülteciler toplumda iki kat dezavantajlı konumdadırlar. Kadınların her toplumda farklı kültürel çifte standartlarla mücadele etmesi gerekmektedir. İş bulma süreçlerinin uzaması, görevde yükselmede karşılaştıkları zorluklar, toplumsal tabu ve kurallar nedeniyle birçok hakkı kullanmada güçlükler yaşamaktadırlar. Göçmen/mülteci kadınların hayata tutunması, hak ettiği değeri görebilmesi, kişisel gelişimlerini sağlayabilecek bir ortam sunulması, sahip olduğu yetenekleri geliştirme imkanı verilmesi açısından kamu ve yerel otoritelerin çalışmalarına katılması oldukça önemlidir (Şentürk, 2019: 42). Bu bağlamda mülteci kadın projeleri sıklıkla hayata geçirilmektedir. Fakat görüşülen bir sivil toplum kuruluşu yetkilisi kadın üzerine çalışma yürütölmek isterken benzerleri var denilerek fon desteğı bulamadığını ifade etmiştir.

“Geliştirdiğimiz projelere fon bulma konusunda zorluk çekiyoruz. Kadın haklarını izleme, eşitsizlik konularında proje yazdık bize bu proje eski denildi ve fon verilmedi” (Görüşmeci 6, Erkek, STK).

Proje eski olarak nitelendirilmiş olsa da toplumun bu konuya ilişkin ihtiyacı güncelliğini korumaktadır. Bu alandaki projelerin çokluğu veya konunun özgünlüğünden ziyade toplumda bulduğu karşılık ve ihtiyaç temelli bir yaklaşım izlenmelidir. Proje fonları değerlendirilirken toplumsal gerçeklik göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim İzmir ve İstanbul gibi metropol kentlerde yaşayıp kent merkezine inmeyen, topluma karışmayan yerel ve mülteci kadınlar olduğu bilinmektedir.

Çalışma kapsamında görüşölen derneklerin bazılarında kadınlara yapılan eğitimlerde devamlılık sağlanabilmesi için çocuk oyun alanlarının yapıldığını gözlenmiştir. Böylelikle Suriyeli kadınların çocuklarıyla birlikte gelebilme imkanı yaratılmıştır.

Fotoğraf: Kübra Çolakoğlu

Suriyeli kadınların eğitimlere katılımlarının sağlanması için çocuk oyun odalarının olması büyük bir avantaj sağlamaktadır. Çocuk oyun odalarının kısıtlı koşullarda yapıldığı, yetersiz donanımına sahip olduğu söylenebilir.

Kurumlarca yürütülen çalışmalarda göçmen/sığınmacı/mülteci kadınların sorun alanlarının ön plana çıktığı ve ona yönelik projeler geliştirildiği dikkat çekmektedir. Bu çalışmalar gerekli ve önemli olduğu kadar yetersizdir de çünkü ataerkil bir toplumda erkeklik rolü de oldukça zorlayıcıdır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet atölyeleri de yapılmalıdır. Bu eksikliği fark etmiş olan bir kurum şu ifadeleri kullanmıştır:

“Birincil ihtiyaçlar beslenme, barınma karşılandıktan sonra Suriyeliler de maddi desteğin yanında kültürel, toplumsal çalışmalar yapılmasını istiyor. Farklı kurumlar kadınlar ve çocukları öncelerken biz aslında farklı bir görünmeyen çok önemli bir grupla çalışıyoruz. Eğitimlerimiz daha kapsayıcı. Toplumsal cinsiyet ve roller üzerine atölyeler gerçekleştiriyoruz (Görüşmeci 14, Erkek, STK).”

Kadınların geleneksel olarak geri planda bırakıldığı, göç sonrasında sosyal çevresinden de uzaklaştığı için özel alanda sıkışıp kaldığı bilinmektedir. Görüşmeciler bunu destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. Cinsiyet eşitsizliğinin yüklediği ağırlığın üzerine göçmen olmak da eklenince iki kat dezavantajlı konuma gelmektedirler. Bu alanda kadınları güçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki göç sonrası erkekler de psikolojik şiddetle ve ataerkilliğin yüklediği yükü başa çıkarak durumunda bırakılmaktadır. Ülkelerini terk etmek

zorunda kalan Suriyeliler güvenli bir yerleşim yeri bulduktan sonra geçim derdine düşmektedirler. Suriyeli ailelerde geçim yükü erkekler üzerinde toplanmıştır. Savaş travması yaşamış olan Suriyeli erkekler buna ek olarak çalışma yaşamlarında işsizlik, ayrımcılık, dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Psikolojik olarak yıpranmış ve kendini gerçekleştirememiş, çeşitli toplumsal baskı ve eleştiriler işitmek durumunda bırakılmışlardır. Bireysel olarak psikolojik, bedensel iyilik haline erişemeyen bireyden yeni topluma beklenen uyum ve desteği sağlayamayacağı söylenebilir. Esser'in sistem (iş hayatına) ve sosyal (kimlik ve kültürel hayatta) entegrasyon olarak betimlediği süreci sağlıklı bir şekilde tamamlayamayan ve kendine toplum içinde yer bulamayan mülteciler için uyumdan bahsetmek mümkün değildir. Suriyeli bir görüşmecinin ifadesi bu noktada çok çarpıcı ifadeler kullanmıştır.

“Çevremde bana önyargılı davranan eleştiren de var. Niye ülkende savaşmadın diyorlar. Bir ara çok psikolojim bozulmuştu. Ülkeye geri gidip savaşmayı bile düşündüm. Şimdi daha iyiyim. Bana iyi davranan çocuklarıma harçlık gönderenler de var. Önemli olan insanlık burada da savaş çıkabilirdi. Biz de böyle olsun istemedik” (Görüşmeci 20, Suriyeli, Mülteci, Erkek).

Sosyal medyada da yankı bulan eleştirilerden biri olarak Suriyeliler ülkelerinde savaşsalardaki algısı gündelik yaşamda da kendine bir yer bulmuştur. Suriyeli erkekler savaşa katılmadıkları için yoğun eleştirilere ve psikolojik baskılara maruz kalmaktadır. Savaş sonrası travmaların üzerine eklenen; yoksulluk, işsizlik, geçim derdi, sömürü ve erkeklik rolleri üzerinden psikolojik şiddetle mücadele etmek durumunda bırakılmışlardır. Bu anlamda erkeklik çalışmalarını da kapsayan toplumsal cinsiyet eğitimleri önemlidir. Psikolojik baskının etkilerini hafifletilmesine ve savunma mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik yapılacak olan eğitim çalışmaları önemlidir. Nihayetinde, mültecilerin sosyo psikolojik travmalarının iyileştirilmesi, bireylerin ihtiyaç ve sorunlarının çözümü toplumsal uyum çalışmalarını güçlendirecektir. Kapsayıcı eğitim ve çalışmalarla sürecin daha sağlıklı işleyebileceği söylenebilir.

Suriyelilerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorun alanları belirtildikten sonra kurumların yürüttükleri projeleri incelemek gereklidir. Kurumlar hangi sorunlara ulaşabilmiş, hangi kurum nasıl yaklaşmakta ve ne tür pratikler geliştirmektedir. Bu konu üzerine karşılaştırmalı sosyolojik analiz yapmak gereklidir.

Yerel yönetimlerin Suriyelilerin eğitim konusundaki yaklaşımları çalışma pratiklerini etkileyecektir. Bu yüzden ilk olarak görüşmecilerin bu konuya ilişkin

yaklaşımları ele alınacaktır. Görüşülen yerel yönetim yetkililerin Suriyelilerin toplumsal uyumu hakkındaki öngörülerini toplumsal karşılaşma alanlarından geçmektedir. Görüşmecilerin ifadelerinde toplumsal uyumun karşılıklı olacağı vurgusu yapılmış ve bu vurguları kültürleşme kuramı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Suriyelilere yönelik eğitim faaliyetlerinin uygulama biçiminde yerel halk ile karşılaşma alanı sunmanın uyum sürecinde etkili olacağı ifade edilmiştir.

“Bölge çokkültürlü ve kimlikli bizde bildiğimiz yerden karma eğitimler yaparak Türkiyeli ve Suriyeli yarı yarıya çift dilli etkinlikler planladık. Sosyal uyumun tek taraflı olması gerektiğini düşünmüyorum. Özellikle bir arada olması gerektiğine inanıyorum. Bizim için olumlu geçti. Kolay bir şey değil. İnsanların bir anda kaynaşmasını beklemek yerine buna süre vermek fırsat vermek, ortam yaratmanın ne kadar kıymetli olduğunu gördük” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

“Eş zamanlı olarak kadınlarla da çalışma yürütmeye başladık; yaratıcı ev atölyesi çalışmaları yaptık. Türkiyeli kadınlar ve mülteci kadınların bir arada çalıştılar. Bu çalışmalarda zehirsiz ürünler, organik temizlik malzemeleri üretimi, kozmetik üretimi, çanta örgüsü, kapı süsü gibi ortak üretimler yaptık. Aynı zamanda ortak iletişimi geliştirdik.” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının eğitim alanında yaptıkları çalışmaların yerel halk ve Suriyelilerle birlikte yapılmaya çalışıldığı görülmüştür. Yerel yönetim yetkilileri konuya ilişkin “çokkültürlü, ortak iletişim/yaşam” anlayışlarını ön plana çıkarmışlardır. Yerel yönetim yetkililerince uyumun “karşılıklı” gelişen bir süreç olduğu vurgusu yapılmıştır. Toplumsal uyum için iki topluluğun karşılaşma alanında tanışıklık sağlanması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Suriyeli ve Türkiyeli kadınlarla yürütülen çalışmaların çeşitlilik taşıması çalışmalara ilgiyi arttırabilecek olumlu bir gelişmedir.

Yerel yönetimlerin Suriyelilerin eğitime uyumu konusunda yaptıkları çalışmaların başında dil kursları gelmektedir. Suriyeli çocuklar Türkiye’de büyüyüp okula gittiklerinden çift dil konuşabilmektedirler. Suriyeli erkeklerin de iş gücü piyasasında Türkiyeli işçiler ve patronlarla devamlı iletişim halinde olduğundan Türkçe konuşabilmektedirler. Suriyeli kadınlar ise evlerinde özel alanlarında veya mahalledeki akrabaları ile kendi dillerinde iletişim kurduğundan, Türkçe ile tanışmaları daha uzun zaman alabilmektedir. Bu yüzden dil kursları genelde Suriyeli kadınların Türkçe öğrenmesi teşvik edilmektedir.

“TÖMER ile gönüllü kaynaklar sağladık ve yabancılara Türkçe eğitimi kursu aldırarak. Kadınlar başta beraber olmak üzere Türkçe kursu verdik. Bu kursları Kızılay Toplum Merkezi ve bazı belediyelerin semt merkezlerinde de gerçekleştirdik. Sivil toplum, yerel ve kamu iş birliğini çok önemsiyoruz. Bizce bu

konunun daha verimli daha üretken olması için iş birlikleri olmazsa olmaz boyutlarından biridir.” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Mültecilere ilişkin Isparta’da gerçekleştirilen saha araştırmasında mülteci kadınlara yönelik dil kurslarının yetersizliği ve dil engelinin sosyal iletişimi sınırladığına ve bu durumun sosyal uyumu zayıflattığına vurgu yapılmıştır (Sallan Gül-Türkmen ve Kahya Nizam, 2020: 311). Bu bağlamda dil kursları iletişimin temellerini oluşturan ve uyumun başlayacağı ilk adım olarak tanımlanabilir. Yerel yönetimci bu konuda çeşitli ortaklıklarla projeler geliştirmiştir. Kamu ve diğer kurumlarla iş birliğinin kamu yararını arttıracacağı belirtilmiş bu yüzden ortaklıkların önemi vurgulanmıştır. Yerel yönetim yetkilisinin ifadesindeki gibi kurumlar kendi içerisinde fikir ayrılıklarına düşseler bile bu duurm çalışmalarına yansımamalı ve iş birliği sürdürülebilmelidir.

Yerel yönetimler diğer kurumlarla geliştirdikleri iş birliği yaklaşımıyla farklı konularda ortaklaşa çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu ortaklaşa çalışmalardan birinin konusu göçmen/sığınmacı/mülteci kadınlar üzerinedir. Gündelik yaşamda kendilerini ifade etme fırsatı bulamayan göçmen kadınlar için çeşitli eğitimler tasarlanmıştır. Sanatın iyileştirici gücü toplumsal uyumda teşvik olarak kullanılmış ve bu anlayışla projelere şekil verilmiştir.

“Bir yandan İzmir Müzisyenler Derneği ile çocuklara yönelik müziksel, dramasal etkinlikler yaparken, aynı zamanda anneleri ile Psikologlar Derneği aracılığıyla sanat terapisi yaptık. Toplantılarımızda nasıl hissettiniz diye sordüğümüzda, dediler ki; “Duygularımızı ifade etme şansı bulduk”. Bu önemli bir şeydir.” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

İzmir’de farklı alanlarda uzmanlık gösteren kurumlar Suriyeli kadınların eğitimi konusunda yerel yönetim ortaklığında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Eğitimin farklı dallarını kapsayan bu çalışmalar çok yönlü bir gelişim sağlayacaktır. Kadın çalışmalarının yürütülmesi görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda toplumsal uyumu pekiştirecek güçlü unsurlar olarak görülmüştür. Kadınların kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam bulabilmeleri, ihtiyaçlarının farkına varabilmelerini sağlamıştır. Ayrıca çocukların eğitim sürecine destek verebilmeleri kolaylaştırılmıştır. İzmir’de sivil toplumun çeşitli dallarında çalışmalar yapan kurumların bulunması ve yerel yönetimle iş birliğine girmesi eğitimde uyum sürecinde bir avantaj yaratmaktadır.

İzmir’de mülteci meclisinde görev alan görüşmecilerden biri ihtiyaç temelli projelerin oluşturulduğunu ifade etmiştir. Suriyeli ve Türkiyeli çocukların ders

başarısının geliştirilmesini ihtiyaç olarak gözlemlemiştir. İhtiyaç temelli bir yaklaşımdan yeni bir proje doğmuştur. Böylece “Gönüllü Velilik” projesi hayata geçirmiştir.

“Burada başlattığımız ve önemseydiğimiz bir çalışma ise Gönüllü Velilik projesidir. 2 yıl pilot çalışması yürüttük. Bu yıl daha etkin çalışalım derken maalesef pandemi süreci girdi. Bu çalışmadaki amacımız gönüllülerimizle birlikte, o bölgede okula giden mülteci ve vatandaş çocuklarımızın ders başarılarının artmasını sağlamak, sosyalleşmelerine katkıda bulunmaktır.” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Gönüllü velilik çalışması, gönüllü ekipten oluşmaktadır. Bu ekibin içerisinde emekli öğretmenler, üniversite öğrencileri olduğu öğrenilmiştir. Basmane’de gerçekleşen bu etkinlikler Suriyeli çocukların eğitime kazandırılması ve sosyalleşmelerinin sağlanması eğitimde uyumun sağlanması için önemli bir adımdır. Mahallede çocukların evlerinde gerçekleştirilen bu çalışma ailelerin de gözlemleyebileceği ve kaygılarını gidereceği bir ortam yaratmaktadır. Türk ve Suriyeli çocuklarla yürütülen bu çalışma kapsayıcı yönüyle öne çıkmaktadır. Ek ders, kurs ücreti veremeyecek ailelerin çocukları için takviye eğitim, Suriyeli çocukların uyumuna destek sağlamaktadır.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Karabağlar ilçesinde de yerel yönetim bir takım çalışmalar yürütmektedir. Karabağlar Belediyesi Kültür Merkezi’nde “Suriyeli Dostlarımız Konuşuyor” başlıklı etkinlikte Suriyeliler, STK yetkilileri, Karabağlar Kent Konseyi Mülteci ve Göçmen Çalışma Grubu Kolaylaştırıcısı ile toplanmışlardır. Etkinlikte Suriyelilerin zorlandıkları alanlar ve çözüm yolları üzerine konuşulmuştur. Toplantıda Karabağlar Belediyesi ve Halk Eğitim Merkezi iş birliğinde Türkçe dil kursunun açılacağı bildirilmiştir (Ege Postası, 31.03.2015)⁵⁰.

Yerel yönetimin yaklaşımları, çalışmaları incelenmiştir. Suriyelilerin uyumu konusunda bütünleştirici, karşılıklı uyum ilkesinin vurgulandığı, kültürleşme yaklaşımının öne çıktığı söylenebilir. Suriyelilerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorunlar ve yerel yönetimin yürüttüğü projelere bakarsak sorunların bir kısmına yönelik proje gerçekleştirdikleri görülmüştür. Dil kursları, kadın çalışmaları, eğitim takviyesi yoğunlaştıkları proje başlıklarındandır. Ancak belirtilen diğer sorun alanlarına karşı yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yerel yönetimin çalışmaları incelendiğinde daha önce öne çıkan Suriyeli kız çocuklarının okuldan alınması, erken

⁵⁰ Suriyeli Mülteciler Sosyalleşmek İstiyor, Ege Postası, 31.03.2015, <http://www.egepostasi.com/haber/suriyeli-multeciler-sosyallesmek-istiyor/103436>, (30.12.2020).

evlendirilmesi, çocuk işçiliğin önlenmesi gibi konularda çalışma eksikliği olduğu görülmüştür.

STK yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle, Suriyelilerin eğitimde uyum yaklaşımlarını anlamak mümkündür.

“Gittiğimiz yerlerde, ilişki geliştirdiğimiz insanlarla görüşmelerimizde buna tanık olmaktadır. İzmir'in dört bir yanında en kötü evlerde en kötü şartlarda yaşamaya çalışan Suriyelilerin, yaratılan nefret algısının kırılması durumunda en azından mahalle, okul vb alanlarda yerli halkın sahiplenmesiyle yüklerinin hafiflemesi, sosyal uyumlarının hızlanması mümkün olacaktır Hikayelerin karşılıklı paylaşımı, empati ve gönüldaşlık kurulması için çalışmalar yürütüyoruz” (Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

Bu ifadede öne çıkan unsurlardan biri Suriyelilerin maruz kaldığı dışlanma ve nefret algısıdır. Nefret ve önyargılar entegrasyon sürecini aktabilir ve ayırmaya neden olabilir. Bunların aşılması halinde uyum sağlanacağını ifade etmesiyle entegrasyon görüşüne yatkın olduğu söylenebilir. Bu sürecin oluşumunda yine karşılıklık, empati vurgusu yapılmıştır. Ancak belirtilmelidir ki farklı görüş ve yaklaşımlara sahip sivil toplum kuruluşlarıyla görüşülmüş ve bazı ortaklıklar ve farklılıklar gözlenmiştir. Bu konuda tek bir sivil toplum yaklaşımından bahsetmek mümkün değildir.

İzmir’de Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşlarının çeşitli eğitim projelerine rastlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeliler ve eğitim konusunda yaptığı çalışmalarda öne çıkan iki konu vardır. Bunlar dil kursu ve kadın çalışmaları olarak tanımlanabilir. Bu konuya ilişkin görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir:

“8 Mart Dünya kadınlar gününde etkinliklere katılıyoruz. Bu etkinliklerin birleştirici gücü olduğuna inanıyorum. Türkiyeli ve Suriyeli kadınlar orada tanışıyorlar ve arkadaşlık kuruyorlar. Böyle ortamlar sosyalleşme, kültürel alışveriş için oldukça elverişli. Bu ortamlarda kendilerini ifade edebilmeleri için temel dil eğitimi şart. Dil kursu sosyal uyumda şart. 650 kadına günlük ihtiyaçlarını karşılama öncelikli gündelik dil çalışmaları başlattık. Alışverişte zorlanmamaları için dil eğitimi verdik” (Görüşmeci 8, Erkek, STK).

Suriyeli kadınların toplumsal uyumunun gerçekleşmesi için dil eğitimi önemli bir basamaktır. Kurumların yapmış olduğu dil çalışmalarında da toplumsal uyum ve kabulün gerçekleşebileceği karşılaşma alanları yaratılmıştır. Karşılaşma alanları ile birlikte Türkçe öğrenme konusunda istekliliğin artması ve önyargıların kırılması mümkündür. Etkinliklerde amaç Suriyeli kadınlara tek taraflı bir şey öğretmekten ziyade karşılıklı öğrenme olarak vurgulanmıştır. 8 Mart Dünya kadınlar günü gibi anlamlı gün ve etkinliklerde farklılıklardan ziyade ortaklıklar belirginleşmektedir. “Kadın olma” temasının öne çıkması paylaşım alanını arttırabilir.

İzmir'in gelişmiş sosyal kültürel yönü, festival/ geleneksel etkinlikleri, eğitim alanındaki uyum çalışmalarında da kendini göstermektedir. Bu anlamda Suriyelilerin uyumu konusunda da farklı dallarda destek eğitimleri planlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının yapmış olduğu çalışmalar incelendiğinde eğitimler çeşitlilik göstermektedir. Bu konuya ilişkin görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir:

“Kadın, çocuk, genç kollarımız var, futbol takımımız var (kadınlarımız da seyirci olarak katılıyor), ressam kadınlar grubu, mutfak eğitimi verdiğimiz bir grup ayrıca terzilik, dikişi eğitimi verdiğimiz grubumuz var” (Görüşmeci 8, Erkek, STK).

Okullarda entegrasyona destek amaçlı gönüllü olarak TÜRKÇE-KÜRTÇE-ARAPÇA şarkılardan oluşan repertuarlar ile korolar kurup konserler verdik. Çocuk ve kadınlarla oluşturduğumuz ritim toplulukları ile konserler düzenledik. Psikologlar Derneği, Hemşireler Derneği başta olmak üzere sağlık alanında çalışan ve mültecileri de çalışmalara katan kurumlarla destekleşerek sanat çalışmaları ayağını üstlendik (Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

“Çocuk ve genç hakları, kadın hakları, kültür hakkı eğitimi üzerine çalışmalar yürütüyoruz. Türkiye'ye uyum sağlarken kendi kültürümüzü devam ettirmemiz lazım. O yüzden çalışmalar gerçekleştiriyoruz. Festival gibi faaliyetler planlıyoruz. Suriyeli Edebiyatçılar ve Yazarlar Derneği İzmir'de edebiyat etkinlikleri düzenliyoruz. Youtubede de yayınlanan Arapça edebiyat programımız var. İGAMTV “Mülteci Edebiyatı” programında çeşitli konuklarla beraber edebiyat üzerine konuşuyoruz” (Görüşmeci 6, Erkek, STK).

STK yetkililerinin ifadelerinde Suriyelilerin eğitiminde “uyum”, “entegrasyon” yaklaşımı öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının farklı uzmanlık alanlarına sahip olması, çeşitli kurumlarla ortaklıklarının bulunması eğitimlerin çeşitlenmesinde etkilidir. Eğitimlerin çeşitlilik kazanması katılımcıların ilgisini çekme konusunda etkili olabilir. Topluma, kültüre, gündelik yaşama uyum sürecini kolaylaştırabilir. Ayrıca hobi olarak başlayan bu eğitimler meslek edinme konusunda da yardımcı olabilir. Ana dillerinde erişebildikleri programların da kültürel zenginliği pekiştirebileceği söylenebilir.

İzmir'de görüşülen sivil toplum kuruluşu yetkilileri Suriyelilere verilen hizmet ve desteğin gelişmesi adına birbirlerine yardımcı olmaktadır. Bilgi paylaşımı ve eğitimlerle Suriyeliler/mülteciler/sığınmacılarla çalışan diğer kurumların da olumlu anlamda katkı sağlaması hedeflenmektedir. Suriyeliler ve Türkiyelilerle yapılan eğitim çalışmalarının yanında kurum içi mültecilerle iletişim eğitimleri de yapılan çalışmalar arasındadır.

“Toplumsal uyum dediğimiz bu toplumda Suriyelilere var olduklarını hissettirmek. Bu doğrultuda kurum çalışanlarına bilgilendirme eğitimleri yapıyoruz. Mültecilerle nasıl çalışılır eğitimi veriyoruz. İki taraflı projeler geliştiriyoruz. Yerel halka mültecilik nedir kimdir diye bilgilendirirken,

mültecileri de güçlendiriyoruz. Uzman kişiler sosyal uyumda olduğunda yavaş yavaş yakalanmaya başlanacak” (Görüşmeci 14, Erkek, STK).

İzmir’deki görüşülen sivil toplum kuruluşları yereli ve Suriyelileri kapsayan eğitim modelini ön plana çıkarırken ilgili kurum çalışanlarının da eğitilmesi adına önemli adımlar atmıştır. Dezavantajlı gruplarla yapılacak olan, eğitim ve görüşmelerde kullanılacak olan iletişim dili, etkinliklerdeki tema alanındaki uzman kişiler tarafından tasarlanması önemlidir. Mültecilerle çalışma deneyimi olmayan kurumlar için iletişim tavsiyeleri ve deneyimlerin paylaşılabileceği eğitsel ortamların olması kritiktir. Kurumlar arası bilgi alışverişi sağlayabileceği gibi yeni projeler ve ortaklıklar için de elverişli olabilir.

STK’lar Suriyelilerin eğitimi konusunda uyum vurgusunu kullanmışlardır. Bu temelde yaptıkları çalışmaları çocuk ve kadın temalarında, dil kursları, sanat çalışmaları, spor, mesleki eğitimler ile çeşitlendirmişlerdir. Kız çocuklarının eğitimden koparılması, Suriyeli çocukların okullandırılması gibi konularda sorun tespiti yapılmış ancak çözüm alanına yönelik çalışmalara rastlanmamıştır.

Suriyeli çocukların eğitim alanında yapılan çalışmalarda merkezi yönetimin yaklaşımı, yetkili mercilerin ifadelerinden yola çıkarak okunabilir. Suriyeli çocukların eğitime uyum süreci diğer alanlara göre daha öncelikli ve dikkatli olunması gereken bir konudur. Bu konuda karar mercilerinin taşıdığı hassasiyet projelerin seyrini ve etkisini de geliştirecektir. İzmir İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Mehmet Tahir Bütün’ün sosyal uyum çalıştayındaki açıklamaları önemlidir. Bütün’ün ifadesiyle:

“Yüzyılımızın en hassas konusu eğitim yalnızca cehaletin değil yeryüzünün tüm acılarının devası olacak şekildedir. Eğitimciler olarak kurduğumuz her cümlemin öznesi çocuklarımızdır. Dünyanın gözleri önünde cereyan eden göçler esnasında en büyük yaralar minik kalplerde açılmaktadır. Başka bir iklimde köklenmeye çalışan bu çocuklara evvela gönüllerimizi, kalplerimizi açmalıyız. Din, dil, ırk ayırt etmeden çocukların ruhundaki yaraya merhem olmakla onların eğitim hakkını eşit koşullara sağlamak ile mükellefiz” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü⁵¹).

Suriyelilerin eğitimi söz konusu olduğunda toplumsal sorun alanı büyümekte ve merkezi yönetimin adımları önem kazanmaktadır. İzmir’de bu bağlamda yürütülen çalışmalardan örnek vererek meseleye yaklaşımları hakkında fikir yürütülebilir. “Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Yaklaşımlar; Sosyal İçerme ve Çeşitlilik” adlı

⁵¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 26.12.2019 tarihinde Sosyal Uyum Çalıştay-13 İzmir’de Gerçekleştirildi, <https://www.goc.gov.tr/sosyal-uyum-calistayi-13-izmirde-gerceklestirildi>, (29.11.2020).

panelde söz alan İzmir İl Milli Eğitim Müdürü Dr. Ömer Yahşi, “Eğitim, tüm toplumun yüreğine dokunan bir meseledir” demiş ve “Mevlana’nın Bize, bir lütuf gibi saadet bağışlayan değil, bizde mesuliyet şuuru yaratan insan lazımdır.” sözünü alıntılamıştır (İzmir.meb⁵²). Aynı panelde İzmir’de “Kapsayıcı Eğitim” çalışmaları yürütüldüğünü ifade etmiştir. İzmir’de bulunan 19 bine yakın Suriyeli öğrencinin akranlarıyla eşit şartlarda eğitime erişimleri için çalışmalar yürütüldüğünü belirtmiştir (İzmir.meb⁵³). İzmir’de merkezi yönetimce gerçekleşen etkinlik “sosyal uyum” başlığı ve temasıyla gerçekleşmiştir. Eğitimde yürüttükleri yaklaşımın uyum temelli olduğu söylenebilir. Merkezi yönetimin yetkililerinin ifadelerinde eşitlik ve kapsayıcılık fikrinin altı çizilmektedir.

Suriyelilerin dil öğrenmesi konusunda merkezi yönetim de çeşitli projeler gerçekleştirmiştir. Merkezi yönetim ülke çapında başlattığı okuma-yazma seferberliği dil öğreniminde yerel halk ve Suriyelilere katkı sağlayacaktır. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü bu konuya ilişkin çalışmalarını Bayraklı’da başlatmıştır (İzmir.meb, 25.05.2018 ⁵⁴). Bayraklı’da başlayan okuma-yazma, Türkçe dil kursuna Suriyeli öğrencilerin ilgi gösterdiği belirtilmiştir (Hürriyet, 05.03.2018⁵⁵).

İzmir’de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Torbalı’da merkezi yönetim ve müdürlüklerce eğitim çalışmaları yürütülmektedir. Torbalı Kaymakamlığı Sosyal Etüt ve Proje Merkezi ile Torbalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliğinde HEP (Hızlandırılmış Eğitim Programı) ve PICTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi) Projeleri kapsamında okula gitmediği tespit edilen Suriyeli çocuklar Türkçe dil kurslarına kaydedilmiştir (Tosep.gov.tr⁵⁶).

Devlet kurumlarında sosyal uyum teması öne çıkarken bu doğrultuda çeşitli projeler de geliştirilmiştir. İzmir’de bu anlamda aktif toplantı ve etkinlikler düzenlenmiştir. 100 Suriyeli aileye (PICTES) projesinin de katkılarıyla İzmir İl Milli

⁵² İzmir.meb, 28 Aralık 2018 tarihinde, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Suriyeli 100 Aileyi Eğitim-Öğretim Konusunda Bilgilendirdi. Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Yaklaşımlar; Sosyal İçerme ve Çeşitlilik Paneli Düzenlendi. <https://izmir.meb.gov.tr/www/gocmenlere-yonelik-kapsayici-yaklasimlar-sosyal-icerme-ve-cesitlilik-paneli-duzenlendi/icerik/1632>, (26.09.2020).

⁵³ İzmir.meb, <https://izmir.meb.gov.tr/www/gocmenlere-yonelik-kapsayici-yaklasimlar-sosyal-icerme-ve-cesitlilik-paneli-duzenlendi/icerik/1632>, (26.09.2020).

⁵⁴ İzmir.meb, <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmirde-okuma-yazma-bilmeyen-kalmayacak/icerik/1432>, (26.12.2020).

⁵⁵ Bayraklı Haberleri: Bayraklı’da Okuma Yazma Seferberliği Başladı. Hürriyet, 05.03.2018, <https://www.hurriyet.com.tr/bayraklida-okuma-yazma-seferberligi-basladi-40761679>, (27.12.2020).

⁵⁶ <http://tosep.gov.tr/cadir-bolgelerinde-yasayan-ve-okula-gitmedigi-tespit-edilen-egitim-cagindaki-suriyeli-cocuklarin-turkce-kurslarina-kayitlari-yapildi/>, (28.12.2020).

Eğitim Müdürlüğü koordinesiyle seminer verilmiştir. Seminer sonrasında Suriyeli ailelere anket dağıtılmış ve sorunlar ve çözüm yolları üzerine konuşulmuştur (İzmir.meb⁵⁷). Suriyeli aileler ve eğitim üzerine gerçekleştirilen bu etkinlikler ailelerin bilinçlenmesi ve çocuklara destek vermesi açısından önemlidir. Ayrıca sorunlar ve çözüm yolları üzerine karşılıklı konuşma alanının tanınması uyum sürecini arttıran faktörlerden sayılabilir. Bu çalışmanın mikro ölçekli olduğu zaman zaman yinelenmesi gerektiği de söylenebilir.

İzmir’de gerçekleşen bir diğer çalışma ise, Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ortaklığınca yürütülen Sosyal Uyum Çalıştayı’dır. 25 Aralık 2019’da İzmir’de gerçekleşen etkinlik, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı personelinin de katılımıyla geçici koruma kapsamındaki yabancılarla yerel halkın sosyal uyumu arttırmak amacıyla düzenlenmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Sosyal Uyum Çalıştayı 13⁵⁸). Toplumsal uyumun birincil unsuru olarak eğitim kurumunun üstlendiği görev kritik öneme sahiptir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın da dahil olması halkla iletişime geçebileceği noktalarda sosyal uyuma yönlendirmesi ve bu konuda gelebilecek sorulara karşı bilinçlenmesi için önemlidir. Devlet kanallarınca eğitime katkı sunabileceği diğer bakanlıklar da uyum sürecine dahil edilmektedir. Toplumsal uyumun her kanaldan desteklenmesi bu süreçte önemlidir.

Görüşülen kurumların uyum konusunda farklı kavramlar kullansa da toplumun bütünlüğü hedeflenmektedir. Yerel yönetim temsilcileri Suriyelilerin eğitimi konusunda “çok kültürlü, ortak iletişim dili/birlikte yaşam” yaklaşımını benimsemişlerdir. STK temsilcileri de “uyum” kavramı temelinde bir yaklaşımda oldukları söylenebilir. Devlet kurumları “Sosyal Uyum” başlıklı çeşitli çalıştaylar ve toplantılar düzenlemiştir. Eğitimle ilgili makamların görüşleri ve sürece katılımları sağlanmıştır. Görüşülen kurumların görüşleri ve yetkililerin söylemleri doğrultusunda uyum fikri konusunda benzeştikleri söylenebilir. Kurumlar hak temelli, eşit ve çok kültürlü birlikte yaşam anlayışına vurgu yapmışlardır.

⁵⁷ <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmir-il-milli-egitim-mudurlugu-suriyeli-100-aileyi-egitim-ogretim-konusunda-bilgilendirdi/icerik/1204>, (26.09.2020).

⁵⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 26.12.2019, Sosyal Uyum Çalıştayı-13 İzmir’de Gerçekleştirildi, <https://www.goc.gov.tr/sosyal-uyum-calistayi-13-izmirde-gerceklestirildi>, (29.11.2020).

Yerel yönetimin İzmir’de Suriyelilerin eğitime uyum konusunda dil eğitimi, çocuk ve kadın çalışmaları öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımları ve çalışmaları göz önüne alındığında kurumlar arası benzerlikler ortaya çıkmıştır. İzmir’de Suriyelilerin eğitimi konusunda aktif rol oynayan STK’lar dil eğitimi, kadın çalışmaları, çocuk ve gençlik etkinlikleri, meslek kursları ve sanat etkinlikleriyle ön plana çıkmaktadır. Devlet kurumlarınca İzmir’de Suriyelilerin entegrasyonlarına yönelik yaptığı dil kursları, çocukların okullaştırılması ve eğitime kazandırılması üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Yerel yönetim, STK ve devletin dil kursları ve çocukların eğitime uyum sağlaması konusunda ortak bir eğitim teması içerisinde olduğu söylenebilir. Yerel yönetim ve STK’lar eğitim projelerine kadın çalışmalarını da entegre etmektedirler. Kadın çalışmalarına yapılan vurgu merkezi yönetimde daha sınırlıdır.

Suriyelilerin eğitim alanında karşılaştıkları sorunlardan dil, kadın çalışmaları gibi alanlarda STK’lar projeler geliştirirken bazı sorun alanları eksik bırakılmıştır. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması, Suriyeli çocukların okullaştırılması ve pandemide uzaktan eğitim sürecinin kolaylaştırılması gibi çalışmalar geliştirilmeye açıktır. Teknolojik alt yapı ve destek sağlamak STK’ları bütçe olarak zorlayabilir bu gibi durumlarda yerel yönetim ve merkezi yönetim kurumlarının ortaklaşa çözüm üretmeye yatkınlığı önem kazanacaktır.

İzmir’de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Torbalı, Karabağlar ve Bayraklı ilçelerinde Suriyelilerin eğitime yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar ayrı ayrı yerel yönetim, STK ve devlet tarafından yürütülmektedir. İlçelerdeki yoğunluğa ve ihtiyaca göre yapılan çalışmalar değişiklik göstermektedir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı diğer ilçelerde de benzer uygulamalar yürütülmelidir.

İzmir’de 150 bine yaklaşan Suriyeli nüfus düşünüldüğünde yerel yönetim, merkezi yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları çeşitli eksiklikler barındırmaktadır. İzmir’de Suriyelilerle çalışma yürüten belediyelerin sayısı oldukça sınırlıdır.

Suriyeli çocukların okulda/eğitim hayatlarında karşılaştıkları önyargıların sebepleri kurumlarca belirlenmeli ve daha etkin adımlar atılmalıdır. Çocuklar fikir olarak ailelerinin yansımalarını taşımaktadırlar. Bu bağlamda evdeki Suriyeli karşıtı veya Türkiyeli vatandaşlara karşı negatif söylemler çocukların ilişkilerine de

yansıyabilir. Merkezi-yerel ve STK iş birliğinde toplumsal uyumu destekleyici kamu spotu çalışmaları yapılabilir. Merkezi yönetimin eğitim politikalarında atacağı adımlar büyük önem teşkil etmektedir. Öğretmenlerin ebeveynleri de kapsayan çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Ayrıca okulların kontenjanının artacağı, iş yükünün büyüyeceği, derslerin aksayacağı şeklinde büyüyen bu önyargılar gereken desteğin sağlanmasıyla giderilmelidir. Okul idarecileri ve öğretmenlere Suriyeli çocuklar ve eğitime uyumu üzerine çeşitli eğitimler verilmelidir. Ayrıca okulların fiziki veya öğretmen ihtiyaçları varsa karşılanmalıdır. Suriyeli çocukların okula devam süreci ve gelişim düzeyi istikrarlı bir şekilde takip edilmelidir.

İzmir’de yürütülen kapsayıcı eğitim anlayışının uygulama aşamaları, sürekliliği konunun bir diğer önemli parçasıdır. Yapılan çalışmalar ve görüşmecilerin ifadeleri göz önüne alındığında Suriyelilerin uyum basamağında “Gruba Uyum” adımı olduğu görülmektedir. Bu adımın sağlıklı bir şekilde tamamlanması için kamusal ve yerel anlamda eksikliklerin giderilmesi, toplumun kabul sürecini hızlandırmak için gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir. Şartlar sağlandıktan sonra karar almaya katılımdan vatandaşlığa uzanan adımlar izlenmelidir.

Suriyelilerin ülkemizdeki onuncu yılını doldurduğu düşünüldüğünde halihazırda eksiklikler olduğu ve eğitim anlamında daha kapsamlı çalışmalar yürütülmesi gerektiği söylenebilir. Suriyeli çocuklar bu ülkenin geleceği olarak görülmelidir. Bu yüzden yapılan eğitim planlamaları orta ve uzun vadeli şekilde tasarlanmalıdır. Suriyeli çocukların eğitime uyumları konusunda verilebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

-Eğitim evde başlar öğretisinden yola çıkarak çocuklar, haberlerdeki ve evdeki yetişkinlerin Suriyeli politikasına yönelik negatif siyasi söylemlere maruz kalmamalıdır. Türkiyeli ve Suriyeli çocukların ebeveynlerini de kapsayan toplumsal uyum ve kabul, önyargıların aşılması üzerine çeşitli İzmir’deki eğitim kurumlarında, ilgili bakanlık/valilik/kaymakamlık kurumlarında, İzmir Halk Eğitim Merkezleri’nde, İzmir Belediyelerine bağlı Semt Evleri’nde toplantılar düzenlenebilir.

-İzmir’de pandemi nedeniyle uzaktan eğitime devam eden Suriyeli çocukların sayıları belirlenmelidir. Eğitime ulaşmada yaşadıkları teknolojik alt yapı problemleri giderilmelidir. İhtiyaç halinde rehberlik hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırılmalıdır.

-Kız çocuklarının okullaştırılması, erken yaşta evliliklerin önüne geçilmesi gerekmektedir. İzmir'deki kız çocuklarının okullaşma oranlarının tespiti ve var olan eksiklikler üzerine çalışmalar yürütülmelidir. Kız çocuklarını okullara göndermede temkinli olan Suriyeli ailelere teşvik primleri verilmesi (merkezi yönetim/yerel yönetim/STK'larca), önyargıların giderilmesi açısından eğitim dili ve içeriği hakkında bilgi verilmesi yapılabilecek öneriler arasındadır.

-Kurs merkezlerinde başlayacak olan dil eğitimleri İzmir'de çeşitli kanallarla duyurulmalıdır. Talebe göre, farklı ilçelerde de faaliyete geçmelidir.

-Basma'de saha ziyaretleri yapılırken bir kurumun çocuk oyun odası incelenmiş ve bazı eksiklikler göze çarpmıştır. Kurumlara yeterli maddi destek sağlanması dahilinde kitap, oyuncak takviyesi yapılabilir. Gerek gönüllü çalışmaları ve özel eğitimlerle çocuk atölyeleri gerçekleştirmek için gerekli araç ve gereçler temin edilebilir. Çocuk oyun alanları için kampanyalar düzenlenebilir, çocuk kütüphanesi kurulabilir. Pandemi nedeniyle teknolojik gereçlere sahip olmayan çocuklar için bilgisayar ve internet destekli bir çalışma ortamı hazırlanabilir.

5.2.3. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Sağlık Alanında Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması

Fiziksel ve psikolojik iyilik halinin sağlanması topluma yararlı ve uyumlu birey olmanın ilk şartlarındandır. Savaş travması yaşamış, yoksulluk ve yetersiz beslenme gibi durumlarla başa çıkmak zorunda olan Suriyeliler için sağlık alanında yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır. Bu bölümde, Suriyelilerin sağlık alanında karşılaştıkları sorunlar belirtildikten sonra kurum çalışmalarına yer verilecektir. Sonrasında kurumların eksik kaldığı noktalar ve öneriler paylaşılacaktır.

Suriyeliler birinci basamak sağlık hizmetlerine ücretsiz erişebiliyor olsalar da yüksek maliyetli sağlık ekipmanlarına erişim konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Yerel yönetim ve STK kısıtlı gelirleri ile bunu temin edebilmekte zorlanmaktadır.

“Sağlıkta sorunlar var. Tıbbi ihtiyaçlar, işitme cihazları, yaşlılar için baston, protez, gözlük, yatalak felç hastalar için yatak gibi ihtiyaçlar karşılanamıyor” (Görüşmecisi 8, Erkek, STK).

“Buradaki Basmanedeki evleri mülteci evlerinden farkı yok hijyenik koşullar yok haneler çok küçük” (Görüşmecisi 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

“Tahtakuruları arasında yatıyorlardı ilk geldiklerinde. Şimdi durumları görece daha iyi” (Görüşmecisi 4, Erkek, STK).

Göçün ilk zamanlarında yaşanan ekonomik yetersizlikler kötü yaşam koşullarını tetiklemiş ve sağlıksız koşullarda yaşamaya itmiş olabilir. Çevreye uyum ve geliştirilen ilişkiler ağı sayesinde gerekli yardım kuruluşlarına ulaşmak yaşam koşullarını iyileştirmede etkili olmuş olabilir.

Muhtarlar Suriyeli yerel halk ile doğrudan iletişim halindedirler. Suriyelilerin ihtiyaçlarına doğrudan haberdar olabilecekleri bir konumdadırlar. Ancak görüşülen iki muhtar Suriyelilere farklı bakış açılarını ortaya koymuşlardır. Suriyelilere negatif tutum ve davranış geliştirirken iş birliği sağlaması muhtemel görülmemektedir. Bu görüş farklılığı Türkiye’deki Suriyeli önyargısını özetler niteliktedir. Muhtarlardan biri Suriyelilerin sağlıksız koşullarda yaşadıklarını kabul etmiş ve yardım konusunda çeşitli handikaplarının bulunduğunu yapıcı bir dil ile belirtmiştir. Diğer muhtar ise Suriyeliler ve Türkiyeliler karşılaştırmasına girişmiş negatif söylemlerini dile getirmiştir. İlk görüşteki muhtarın ifadeleri şu şekildedir:

“Mahallemizde 200-300 kadar Suriyeli kalıyor. Bizim yardım yetkimiz de olanağımızda yok” (Görüşmeci 3, Erkek, Muhtar).

Yetki ve olanak dahilinde şartlar yaratıldığında muhtar eyleme geçmeye yatkındır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki diğer bir muhtarı ise Suriyelilere önyargılı ve tepkili ifadeler kullanarak sağlıksız yaşam koşullarının halk tarafından yadırgandığını ve şikayet edildiğini vurgulamıştır.

“İstemediğin kadar Suriyeli yaşıyor burada. 1000 kişi kadar Suriyeli var bu mahallede. Kapıyı çal her kapıdan Suriyeli çıkıyor burada. Hiçbiri naçar durumda değil. Devletten, Kızılay’dan yardım alıyorlar. Bizim halkımız zor durumda. Halk zaman zaman Suriyeli ailelerin küçük evlerde kalabalık yaşantılarından ve pisliklerinden şikayet ediyor” (Görüşmeci 2, Erkek, Muhtar).

Muhtarın ve yerel halkın doğru bildiği yanlışlardan biri de bütün Suriyelilerin devlet yardımı aldığı bilgisidir. Yardım alma koşulları belirli kriterlere dayandırılmış ve sınırlı sayıda⁵⁹ dağıtılmaktadır. Suriyelilerin devletin birçok kanalından yardım aldığı yanılgısı Suriyelilere karşı önyargı ve öfke yaratmaktadır. Halbuki gerçek bundan farklıdır. Herkesin doğrudan yardım almadığını doğrular nitelikte bir görüşmeci yaşadığı deneyimi paylaşmıştır. Yardım başvurusunda bulunan ve bu

⁵⁹ “SUY yardımları geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1.5 milyonu yani %43’ü, uluslararası koruma altındaki diğer ülke vatandaşlarının 175 bini yani yaklaşık %50’si için önemli bir düzenli kaynağa dönüşmüştür. Ancak geride kalan 2.3 milyonu aşkın geçici koruma ve uluslararası koruma altındakilerin bundan yararlanamadığı, ayrıca ayda 120 TL paranın özellikle kent yaşamında oldukça sembolik kaldığı da unutulmamalıdır” (Erdoğan, 2020:96).

kriterlere sahip olduğunu düşünen Suriyeli görüşmecilerden biri yine de yardım alamadığını ifade etmiştir.

“2015 yılında buraya geldim. Suriye’de avukatlık yapıyordum. Burada yeminli tercüman olarak çalışıyorum. Avukatlık diplomamın geçerli olması için de başvuruda bulundum. Gültepe çevresinde oturuyorum. Burada evlendim ve aile kurdum. 2 tane çocuğum var. Biri 4 biri 2 yaşında. Yardım başvurunda bulundum ama reddedildi. Neden reddedildiğine dair de bir açıklama yapılmadı” (Görüşmeci 5, Erkek, Suriyeli).

Sanılanın aksine bütün Suriyeliler yardımdan yararlanamamaktadır. Yardım kriterleri ve uygunluk belgeleri yetkili kurumlar tarafından incelenmektedir. Kurum ve belgelerin incelenme süreci ihtiyaç sahipleri için belirsiz bir yaşam döngüsünü uzatmaktadır. Yardım almayan/alamayan Suriyeli nüfustan iş bulabilenlerinin çalışarak hayatlarını kazandıklarını söylemek mümkündür. Ekonomik yetersizlikler sağlıklı yaşam şartlarına ulaşmayı zorlaştırmaktadır ve toplum sağlığı için risk oluşturmaktadır. Covid-19 ile birlikte bu risk alanı daha da büyümüştür. Özellikle bebek, çocuk ve kronik hastalığa sahip Suriyeliler için sağlıklı yaşam koşulları dezavantajlılığı katlamaktadır.

Sağlıksız yaşam koşulları, eksik beslenmenin üzerine bir de Covid-19 salgını eklenmiştir. Salgın dönemi ekonomik, sosyal hayatı oldukça kısıtlamış ve yürütülen projelere ket vurmuştur. Görüşülen kurum yetkililerinden hepsi pandemi sürecine çok hazırlıksız girdiklerini ve bu durumun çalışmalarını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır. Yerel yönetimin bu sürece bakışı şu şekilde ifade edilebilir.

“Pandemi süresince tamamen eve döndüğü zaman risk grupları için şiddet gören, ayrımcılığa uğrayan, özel ihtiyacı olan biri o evde kaybolup gidiyor. Pandemi hepimizin bu algısını değiştirecek. Benim 12. yılım belediyede kent haritalaması eksik olduğunu fark ettik. Engelliler, ihtiyaç sahipleri o evde kaç kişi var. Database olmadan yürütmek zor pandemi çok ekstrem ve hazırlıksız yakalandık. O evde kim neye ihtiyacı var bilmek lazım konu sadece gıda da değil. Temel ihtiyaç gıda ama otizmli birey ve teknik olarak evden çıkması lazım. Bir anda sokağa çıkma yasağı geliyor. Bu alanlarda sosyopolitika yapmaya çalışıyoruz hazır buradayken” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Evde sağlıksız koşulların hakim olduğu, cinsiyeti, yönelimi, fikir ve görüşleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalanlar için evde kapanma dönemlerini barındıran pandemi çok daha zorlu geçmiştir. Covid-19 hayatımıza ani bir şekilde girmiş, kurumlardaki eksiklikleri hızla gün yüzüne çıkarmıştır. Pandemi sürecinin başlangıcı öngörülemeyen bir durum olsa da yerel yönetimlerin elinde yerel halkın ihtiyaç analizi verisi bulunması gereklidir. Yerel yönetimin İzmir’de ihtiyaç sahibi vatandaşın

verilerine sahip olmamak görüşmeci tarafından da bir eksiklik olarak belirtilmiştir. Pandemi süreci bu bilginin önemini ortaya koymuştur.

Toplumsal yaşamın her alanında büyük çıkmazlar yaratan pandemi süreci uyum çalışmalarını da sekteye uğratmıştır. Toplumsal uyum konusunda faaliyet gösteren kurum yöneticisi, pandemi sürecinden negatif yönde etkilendiklerini söylemiştir. Pandemi sonrasında olabilecekler hakkında da belirsizlik hala yerini korumaktadır.

“Aslında çalışmalarımızda edindiğimiz deneyimleri daha üst seviyeye yükseltmeyi hedefliyorduk. Zira güçlü bir deneyime sahip olmuştuk. Umuyoruz ki pandeminin rahatlamasıyla beraber etkin çalışmalarımıza döneceğiz.”
(Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Projeler sayesinde karşılıklı gelişen iletişim ve güven duygusu pandeminin yarattığı mesafeden zarar görebilmektedir. Kendi içlerinde izole bir hayat süren Suriyeliler aileler daha da içe kapanmış ve uyum sürecinde alınan yolu geriletmiş olabilir. Sıklıkla hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı vurgulansa da kurumlar yeni normalleşme ve sosyal hayatta daha organize ve hazırlıklı olunması gereklidir.

Yerel yönetimin sahada aktif rol alan kurumlarından olan Kent Konseyi Suriyelilerin pandemide karşılaştıkları zorlu koşullarda dayanışma halinde olduğunu vurgulamıştır. Kurumlar kısıtlı koşullara rağmen yine de sağlık ve temel ihtiyaçları giderme noktasında çalışmalar yapılmıştır. Bu süreçte sağlık alanında yaptıkları çalışmaları anlatan görüşmeci şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu dönem mülteciler çok daha ağır etkilendiler, çok önemli kısmı ağırlıklı olarak işini kaybetti. Kırılgan işkollarında ve kayıtdışı çalıştırıldıkları için (ve de vatandaş olmadıkları için) birçok ekonomik destekten mahrum kaldılar. 20 yaş altı sokağa çıkma yasağı nedeniyle genç kesimde olan insanlar işlerine gidemediler. Biz bir nebze de olsa destek olmak amacıyla "kira destek dayanışması" kampanyası düzenleyerek mülteci ve ihtiyaç sahibi yoksul vatandaşlarımızı destekçiler ile ilişkilendirip 80 aileye birer aylık kira desteği sağladık. Toplumunun her kesimi istinasız sıkıntılı bir süreçte olduğu için bu dayanışmanın bir parçası oldu. Bunu yardımsever, iyilik olarak değil dayanışma olarak gördük Gerek belediyeler gerek de alanda faaliyet gösteren oluşumlarla işbirliği yapıp mülteci ve yoksul vatandaşlara yönelik destekler sağlamaya çalıştık.” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Pandemi şartlarında yaşanan sokağa çıkma yasakları günü birlik çalışan çoğu Suriyeli için ekonomik dar boğaza neden olmuştur. Temel hijyen malzemeleri, gıda, ev kirası gibi sürekli ihtiyaçların karşılanmasında dayanışma gösterdiklerini ifade etmiştir. Pandeminin hayatımıza girişinin birinci yılına yaklaşırken ne zaman son bulacağı hala tartışma konusudur.

COVID-19 döneminde maske, mesafe ve hijyen kuralı önerilirken temel ihtiyaçlarını zor karşılayan Suriyeliler için hijyen paketi yardımları düzenlenmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi çeşitli ortaklıklarla Suriyelilere pandemi süresinde hijyen desteği projeleri gerçekleştirmişlerdir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM)'un gönderdiği 2700 hijyen kiti ve 500 gıda paketinin dağıtımını üstlenmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi 29.05.2020)⁶⁰.

Suriyeli/mülteci sağlık alanında çalışma yapan kurumlar sınırlıdır. Sağlık ilaç ve tedavilerin maliyetli olması, özel uzmanlık gerektiren kişilerle çalışılması gerektirdiğinden sağlık hizmeti veren kurum kısıtlıdır. Görüşülen kurum yetkilileri sağlık desteği pandemi ve sonrasında hijyen paket dağıtımı ile başlamıştır.

İzmir'de Suriyelilerin sağlığı konusunda çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarından biri de MUDEM'dir. 2017'de Ocak ayında "Sürdürülebilir Yaşam Merkezi" adında kurdukları merkezde zihinsel veya bedensel engelli mülteci ve sığınmacıların ihtiyaçlarını tespit ederek destek çalışmaları yürütmektedirler (Mudem, 2020). Sivil toplum kuruluşu yetkilisi görüşmecilerimizden biri de yaptıkları sağlık çalışmalarını şu şekilde aktarmıştır:

"Mülteciler evi olarak görülen derneğimizde Suriyeli mülteci kadın ve çocuk sağlığı taraması hastalıklardan korunması adına çalışmalar yaptık. Çocuk doktorumuzla 6-7 bin çocuğa saha taraması dahilinde muayene yaptık. İl sağlık müdürlüğü ile anlaşmamız gereği derneğimizde belirli süre araklarında sağlık taraması yapmaktayız" (Görüşmeci 8, Erkek, STK).

Sağlık taramalarının süreklilik kazanması riski azaltma anlamında olumlu olsa da bu çalışmaların Suriyeli nüfusun küçük bir bölümüne hizmet ettiğini söylemek gereklidir. Ayrıca kapsamlı tedavi gerektiren hastalıklar, engelliler için de çalışmaların hız kazanması gerekmektedir.

Devlet kurumlarının sağlık alanındaki sorunlara yaklaşımlarını çalışmaları üzerinden okumak mümkündür. İzmir'de Suriyelilerin sağlığını kapsayan "Dünya Sağlık Örgütü Göçmen ve Mülteci Yaz Okulu" etkinliğinde konuşan İzmir İl Sağlık Müdürü Burak Öztop'un ifadeleri önemlidir. Etkinlikte sivil toplum kuruluşları, devlet yetkilileri, akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen etkinlikte sağlık sisteminin göç sürecinde elde ettiği deneyimler ve uygulamalar paylaşılmıştır. İzmir İl Sağlık Müdürü

⁶⁰<https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmir-deki-multecilere-hijyen-ve-gida-paketi-destegi/43649/156>, (03.12.2020).

Burak Öztop Suriyelilerin sağığı konusunda, “Bizler Suriyeli misafirlerimize verdiğimiz sağığı hizmetlerini kendi vatandaşlarımızdan farksız; eşit, kaliteli, ulaşılabilir niteliklerde sunmaya gayret gösteriyoruz (İzmir İl Sağığı Müdürlüğü).⁶¹” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadeden yola çıkarak merkezi yönetimin, Suriyelilerin sağığı konusunda eşitlikçi bir yaklaşım sergilediğı söylebilir.

İzmir’de Valilik ve ilçe Kaymakamlıklarının Suriyeli kadınlar konusunda geliştirdikleri proje önemlidir. Sağığılı kadınlar, sağığılı toplumlar fikriyle yola çıkmış olan “Evde Bakım Hizmetleri ile Kadın Sağığıının Güçlendirilmesi” (Bknz: Fotoğraf 1, Fotoğraf 2) projesi kapsamında Türkiyeli ve Suriyeli kadınların evlerinde ziyaretine gidilmiştir. Bu ziyaretler kapsamında; anne ve bebek bakımı, danışmanlık hizmetleri, emzirmenin desteklenmesi, aile planlaması hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Proje ortakları arasında İzmir Valiliğı Avrupa Birliğı ve Dış İlişkiler Bürosu, Bayraklı/Bornova/Karabağılar/Konak Kaymakamlığı, İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İzmir Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğı (SGDD) bulunmaktadır (Evde Bakım Hizmetleri ile Kadın Sağığıının Güçlendirilmesi Broşürü). Devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşluğu ortaklığı çalışmaların verimliliğini arttıran etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Görüşmecilerin de sıklıkla vurguladığı gibi toplumsal meselelere birlikte çözüm üretmek çok daha sağığılı ve sürdürülebilir sonuçlar getirebilir.

Devlet kurumunun öne çıkan bir diğeri önemli çalışması ise “Göçmen Sağığı Merkezi (GSM)” kurulmasıdır. Merkezin amacı ülkemizde bulunan Suriyelilerin temel sağığı hizmetlerine ulaşmasını kolaylaştırmak, dil problemlerini aşarak daha etkin sunabilmektir (Göçmen Sağığı Merkezi, 2020). Sağığı alanında Suriyelilerin kendi dilinde hizmet alması olası sağığı risklerinin önüne geçmede oldukça önemlidir. Suriyeli sağığı çalışanlarının istihdam edilmesi de Suriyeli nitelikli nüfusun değerlendirilmesi açısından kıymetlidir. İzmir’de bulunan GSM’ler Bornova, Konak, Bayraklı, Buca, Karabağılar’dadır. İzmir İl Sağığı Müdürlüğü’nün yapmış oldukları açıklamaya göre; İzmir’de göçmen çocukları aşılama çalışmaları yapılmıştır. 2015 yılında 18.902 doz, 2016’da ise 35.924 doz uygulanmıştır. Aşılama sonrasında göçmenlerin çocuklarını saklama eğiliminde oldukları görülmüştür. Mobil aşı

⁶¹<https://izmirism.saglik.gov.tr/TR,143235/dunya-saglik-orgutu-gocmen-ve-multeci-yaz-okulu-cesmede-basladi.html>, Erişim Tarihi:30.12.2020.

ekiplerinde Arapça tercümanın bulunmaması güven sorunu yaratmıştır. İzmir’de doğum yapan göçmenlerin sayısının 5000 bebek civarı olduğu belirtilmiştir. 5100 kişinin de ameliyat edilmiştir. Göçmenlere 2017 yılının sonuna kadar 290.128 kez acil müdahale ve poliklinik hizmeti verileceği ön görülmüştür (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2017: 11).

Devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının sağlık alanındaki yaklaşımlarının benzer olduğunu söylemek mümkündür. Toplum sağlığını gözeten eşitlikçi, bütüncül bir yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Suriyelilerin sağlığı konusunda devlet kurumlarının projelerinin öne çıktığı söylenebilir. İzmir’de yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları sağlık alanında proje üretme konusunda daha pasif kaldığı ifade edilebilir. Bunun nedeni olarak da yeterli fona sahip olmamaları olarak gösterilebilir. Buna rağmen kimi sivil toplum kuruluşları küçük çaplı çalışmalar gerçekleştirmektedir.

İzmir’de Suriyelilerin sağlığı alanında yapılan çalışmalarda merkezi yönetim öne çıkmaktadır. Uluslararası bir krize yol açan pandemiye görüşülen bütün kurumlar hazırlıksız yakalandıklarını ve yetersiz kaldıkları alanları fark ettiklerini belirtmişlerdir. STK ve yerel yönetimlerin hijyen paketi desteği geçicidir. Bu konu hakkında daha uzun soluklu çalışmalar yürütülmelidir. Toplumda dezavantajlı olan Suriyelilerin pandemiden daha olumsuz etkilendikleri söylenebilir. Pandemi sürecinin ilerleyişi, virüsten korunma yolları gibi bilgilere direkt erişime noktasında kısıtlılıklar yaşadıkları söylenebilir. Uluslararası bir salgına neden olan Korona virüsünün ne zaman biteceğinin belirsiz oluşu dezavantaj konumu pekiştirmektedir. Bu konuya ilişkin çalışmaların eksik olduğu ve bu alanda çalışmaların geliştirilmesi gerekliliği esastır.

Suriyelilerin toplumsal uyum ve kabulünde sağlık alanındaki projelere çeşitli öneriler getirilebilir.

-Suriyelilerin yoğun yaşadıkları mahallelerde (Basmene, Bornova/Işıkkent) haftalık olarak değişen Covid-19 kısıtlamalarından haberdar olabilmeleri için muhtar, belediye, okullar duyuru ve afişlerle bilgilendirme yapabilir, camilerde iki dilli anonslar yapılabilir.

-Muhtarlarla yerel yönetim ve STK'ların iş birliği içinde olmalı gerekli talepler doğrultusunda sağlık maddelerine erişimi olmayan vatandaşların bu hizmeti alması sağlanmalıdır.

- Muhtarlar ve yerel, merkezi idareci ve otoriteler doğru bilinen yanlışları yerel halk ile paylaşmalı, önyargının kırılması doğru bilginin halka ulaştırılmasını sağlamalıdır.

-STK ve yerel yönetimlerin, muhtarların dayanışma ağlarında kullanılmayan baston, tekerli sandalye gibi ürünlerin temini sağlama, toplanma noktalarının oluşturulması ve ihtiyaç sahiplerine iletilmesi rolü üstlenmelidir.

- Pandemi sürecinin uzayabileceği ihtimali göz önüne alındığında kısa süreli çözüm sağlayacak olan hijyen paketleri dağıtımının yanında, kalıcı ve sürdürülebilir çalışmalar yürütülmelidir. Bu durumda merkezi ve yerel karar mekanizmalar ve STK'lar akılcı ve sürdürülebilir kararlar almalıdır.

-Kısa süreli olan alan çalışmamda gözlemlediğim kadarıyla Suriyelilerin yoğun yaşadığı Basmane'deki mahallelerde maske kullanımı yok denecek kadar azdır. Bu maske tedariğinde yaşanan zorluk ve bilgi eksikliğinden kaynaklı olabilir. Maske ve hijyen maddeleri yardımları ve bilgilendirici çalışmalar Covid-19 süresi boyunca devam etmelidir.

-Covid-19 aşısının uygulama aşamasına geçileceği önümüzdeki günlerde İzmir'de ikamet eden ve risk grubunda olan Suriyelilerin sayılarının belirlenmesi tedavi ve aşı süreci hakkında bilgilendirilme çalışmaları yürütülebilir.

-İzmir'de yaşayan Suriyelilerin Covid-19 pandemisinden nasıl etkilendiği önümüzdeki süreçte yapılan araştırmalarla ortaya çıkacaktır. Hastanelere başvuran ve tedavi görenlerin sayısı, hijyen desteğine ulaşan/ulaşamayanların durumu çeşitli kurumlarca raporlanmalıdır. Yapılacak olan çalışmalar olası bir yeni salgın/doğal afet durumunda bir yol haritası sunacaktır.

5.2.4. Devlet, Yerel Yönetim (Belediyelerin) ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Toplumsal Kabul ve Kültürel Alanlarda Yaşadıkları Sorunlara Yaklaşımlarının ve Çalışmalarının Tartışılması

Kurum ve kuruluşların toplumsal uyum ve kabul meselesine yaklaşımları çalışmaların yönünü ve şeklini belirlemektedir. Bu aşamada kurumların ilk önce sorun alanlarına kurumların yaklaşımları ve çalışmaları ele alınacaktır.

Suriyelilere geçici koruma statüsü verilse de Türkiye'deki gelecekleri konusunda belirsizlikler güncelliğini korumaktadır. Yaşanan belirsizlikler Suriyelilerin topluma uyum sürecini geciktirebilir. Bu konuya ilişkin görüşmecinin ifadeleri önemlidir.

“Suriyelilere vatandaşlık ve mülteci statüsünün verilmesinin önünde bir sis perdesi, belirsizlik var. Gidecekleri veya kalacakları durumda yaşanacaklar konusunda belirsizlikler mevcut. Suriyeliler hala temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda eksiklikler yaşıyor. Asgari ihtiyaçlarını gideremiyorlar. Aslında “hak” olana erişemiyorlar. İhtiyaçlarını karşılama noktasında Afad, Kızılay gibi kuruluşlara yönlendirmeye çalışıyoruz” (Görüşmeci 4, Erkek, STK).

Suriyeliler konusundaki belirsizlikler, orta ve uzun vadede açıklığa kavuşturulmalıdır. Vatandaşlık ve mülteci statüsünü alamayan Suriyelilerin topluma karşı aidiyet hislerinin oluşmayabileceğini ve uyum sürecini uzatabileceğini söyleyebiliriz. Uyum sürecinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için çoklu uyum modelleri geliştirilemelidir. Sitemsel uyum ve kültürel uyum buna örnek gösterilebilir. Sistemsel uyumun sağlanması hukuksal hak ve taleplerin yerine getirilmesi, yasal düzenlemelerin yapılmasını kapsar (Yılmaz, 2019: 165). Suriyelilerin sistemsel/hukuksal olarak taşıdıkları belirsizlikler, kültürel uyumun önünde güçlük yaratabilir. Suriyeliler kurumların yardımları kısa vadeli ihtiyaçlarını gidermektedir. Suriyelilerin birincil ihtiyaçları karşılama noktasında yaşadığı sıkıntılar uyum konusunun ötelenmesine yol açabilir. Suriyeliler yardımlardan bağımsızlaşmalı hak ve hukuksal statüleri verilmelidir. Birincil ihtiyaçların giderilmesinin ardından kültürel çalışmalar hızlandırılabilir. Kültürel uyum için gerekli adımlar ve projelerin varlığı bilinmektedir. Bu aşamada sistemsel uyum da onu takip etmelidir.

Birincil ihtiyaçlar giderildikten sonra ortaya çıkan sosyal ihtiyaçlar kendini göstermektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların hala yetersiz olduğu görülmektedir. Görüşmecinin de vurguladığı üzere sosyokültürel destek ve çalışmalar oldukça sınırlıdır.

“Suriyeliler barınma ve gıda konusunda destek alıyorlar. Bu destek de önemli ama tek başına yeterli değil. Kültür konusuna gereken önem verilmiyor. Herkes yemek veriyor. Karınları tok ama fikir ve kültürü boş biz bunu durdurmaya çalışıyoruz. Karınlarının doyurulduğu gibi akıl ve fikir olarak da kendilerini yetiştirebiliyor olmalılar. Bu yüzden kültürel çalışmalar, sosyal uyum çalışmaları büyük önem taşıyor. Biz fikir kültür alanında destek olmaya çalışıyoruz. Edebiyat ve kültürel etkinlikler Suriyelileri fıkırsel olarak da geliştirecektir. Günlük ihtiyaçları dışında da etkinlikler planlanmalı. Bu alandaki eksikliğin farkında olduğumuz için çalışmalar yürütüyoruz” (Görüşmeci 6, Erkek, STK).

Sosyal bir canlı olan insanın fiziksel ihtiyaçlarının giderildikten sonra sıra kültürel ihtiyaçlara gelmektedir. Bayrak'ın, İzmir'de Suriyelilerle çalışan STK'lar ile yaptığı çalışmasında inanç temelli STK'ların, birincil ihtiyaçları giderme noktasında aynı yardımlar üzerine yoğunlaştığını vurgulamıştır. Bu bağlamda inanç temelli stkların toplumsal uyum üzerine çalışma yürütmediklerine değinmiştir. Hak temelli çalışan STK'ların da istekli olasalar bile toplumsal uyum ile ilgili yeterli farkındalığa sahip olmadığını bulgulamıştır (2018: 90-113). Çalışma kapsamında, kendilerini inanç temelli olarak değerlendiren bir kurum ile görüşülmemiştir. Bu yüzden bir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Çalışmalarında hak temelli bir yol izlediklerini ifade eden kurum yetkililerinin de bu konuda farkındalık sahibi olduğu söylenebilir. Kurumlar toplumsal uyum anlamında çalışmalar tasarlamakta ve yürütmektedir. Ancak burada karşılaşılan sorunlardan biri kurumların kapasitelerinin Suriyeli nüfusa oranla yetersiz olması, etki alanlarını kısıtlı olabilmesine neden olmaktadır. Kaynakların sınırlılıkları, organize eksiklikleri, pandemi nedeniyle de toplumsal uyum çalışmalarında bir takım sorunlar yaratmıştır.

Kültürel uyum konusunda karşılaşılan sorunlardan biri de projelerin fon bulma sıkıntısıdır. Sivil toplum kuruluşlarından biri, savaştan kaçan Suriyelinin yaşadıklarını anlatan bir film çekme projesi olduğunu fakat gerekli maddi destek alamadığını belirtmiştir.

“Kısa film yapma projemiz var. Suriyelinin savaştan kaçarken yaşadıkları üzerine. Fon için kurumlara başvurularda bulunduk fakat bir geri dönüş alamadık”(Görüşmeci 6, Erkek, STK).

Görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda, kültürel alandaki toplumsal uyum çalışmaları için yeterli fon ayrılmadığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak kültürel desteğin ertelenebilir, lüks olarak görüldüğü ve gereken önemin verilmediği çıkarımını yapabiliriz. Hâlbuki sinema, görsel sanatların önemli kültürel çalışma alanlarındandır. Suriyelilerin gözünden yaşadıklarının verileceği kısa film görsel ve işitsel olarak yaşanan zorlukları resmetme konusunda önemli bir araç olabilir. Sosyal uyum konusunda da her iki toplumunda birbirini anlama ve birbirinin gözünden görme konusunda film/medya gibi kitle iletişim araçları önemli destekleyici roller üstlenebilir.

Yerel yönetim alanında çalışan görüşmeci, Suriyelilerin karşılaştıkları sorun alanlarına yönelik önemli tespitlerde bulunmuştur.

“Uyum, kabul veya ismine ne denir bir arada yaşam kültürünü desteklemek için üzerine daha çok düşünmek lazım. Bunun eşitlikçi bir yerden nasıl olur diye düşünmek lazım. Bir yandan kapasite arttırmak gerekiyor. Belediyede tercüman olmasının kıymetli olduğunu düşünüyorum. Geçici kimlik kartı olan 99 kimlikli olan bir kişi belediye hizmetlerinden yararlanabilir. Pandemide belediyenin gıda yardımına başvurabilirlerdi. HİM hemşehri iletişim merkezinde tercüman yok, çok dilli değil. Başvuramadılar. Bu kapasiteyi arttırmak lazım. İki taraflı ilerlemesi gerekecek muhtemelen. Hem yerel halka bunun olması gerektiğini anlatmak bir yandan da kapasiteleri arttırmak gerekiyor” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Suriyelilerle toplumsal uyum çalışmalarında birebir temas halinde olan görüşmeci ihtiyacı doğrudan gözlemlemiştir. Belediyelerin Suriyelilerle iletişim kurabilecek destek ve hizmet sunabilecek tercüman, gerek altyapı eksikliği olduğu görülmüştür. İzmir’in hemşehrisi olarak Suriyeliler gerekli istek ve şikayetlerini doğrudan iletebilecekleri, dil sorunu yaşamayacakları bir birime erişebiliyor olmalı. Pandemi dönemi bu eksikliğin altını bir kez daha çizmiştir.

Görüşülen yerel yönetim temsilcileri Suriyelilere yönelik yürüttükleri çalışmalarda hak temelli yaklaşımın altını çizmişlerdir. Kurumunuz toplumsal uyumu nasıl tanımlamaktadır, sorusuna yerel yönetimlerce benzer yanıtlar gelmiştir.

“Açıkcası amacımızı karşılıklı entegrasyon olarak belirledik. Zaten faaliyetlerimizi mülteci ve vatandaş ayrımı yapmadan, daha doğrusu onlarla birlikte, ayırım gözetmeden yapıyoruz. Odak noktamız çocuk ve kadınlar. Öte yandan her kültür birbiriyle etkileşim içindedir. Köyler homojen oluşumlar iken, özellikle metropoller heterojen yapılardır, her kültür kentin mozağine katkıda bulunur. Biz bu etkileşimin olumlu yönde olduğunu düşünüyoruz, onlarla beraber zenginleştirmeyi çalışmalarımızda bizzat gördük” (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Yerelde çalışma yürüten görüşmecilerden alanda yapmış olduğu çalışmaları kapsadıklarını düşündükleri uyum kavramının alternatifi olarak “Karşılıklı Entegrasyon” önerisi gelmiştir. Yerel yönetimin uyum sürecindeki deneyimleriyle yeni bir kavramsal model ve çalışma alanı geliştirmesi mümkündür. Karşılıklı entegrasyon kavramının tanımını yaparken iki kültürün de eş zamanlı gelişmesi ve değişmesinin altı çizilmiştir. Bu yaklaşımı “kültürleşme” kuramı ile de okuyabiliriz. Kültürleşme kuramının da vurguladığı gibi farklı kültürlerin teması sonrasında karşılıklı gelişen, dinamik bir ilişkiye de atıf yapılmıştır.

Görüşülen bir diğer yerel yönetim temsilcisi, şu ifadelerle toplumsal uyum konusunda paralel bir görüş sunmuştur.

“Toplumsal uyuma herkesin birbirini eşit olarak kabul ettiği haklar temelinden bakıyoruz. Herkesin kültürel arka planı var bu çok kıymetli. Herkesin eşit, insanca yaşam koşullarına sahip olduğu kabulüyle uyum başlar. Empati ve sempati, evet yemeği güzel müzikleri güzel bunlar birleştirici ama yeterli değil.

Misafirlik, hoşgörü bizim çok kullandığımız ama çok üstten bir ilişki kuruyor. Yerel yönetim olarak hizmet vermen gerekiyor üstten bakamazsın, devlet olarak da biz üstten bakıyoruz” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Yerel yönetimin toplumsal uyuma bakışının hak temelli ve yerel halkı da içeren iki taraflı ele aldığını görmekteyiz. Görüşmecinin Suriyelerin toplumsal uyumuna yaklaşımında, “uyum, kabul, hak temelli” kavramları öne çıkmıştır. Kültürel çeşitliliğin ve bir arada yaşamın ifade edildiği bu açıklama, çokkültürcü kuramın yaklaşıma girmektedir.

Yerel yönetim temsilcisi olan görüşmecilerimizden biri, hak temelli ve eşitlikçi yaklaşımın kişisel bir görüşten fazlası olarak tüm kurumu ifade eden bir yaklaşım olması gerektiğini şu şekilde vurgulamaktadır.

“Ben hak temelli olması için mücadele ediyorum. Koca bir kurum herkes eşit yerden bakmıyor. Birazda bunu dönüştürmek gerekiyor. Sosyal hizmetler süt kuzusu gibi bir proje yaptığında böyle grupları da unutmayın veya çok dilli bir afiş yapalım diyorum. Kişi bazlı olmaması gerekiyor bunların ben olmasam da yapılıyor olması lazım. Yeni müdürlük kurulma amacı da bu kurumsal sistemleri oturtmak. Çeşitlilik hakları birimi olacak yeni açılan müdürlükte. Daha kapsayıcı nasıl olunur bunun üzerine düşünmek gerek” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Mültecilik statüsünü hak eden Suriyeliler için hak temelli bir yol izlemek oldukça kritiktir. Bu konuda karar mercilerin ve çalışan uzman kadronun benzer değerler ilkesinde hareket etmesi gerekmektedir. Burada İzmir’in yerel yönetiminde görev almış yetkili otoritelerinin Suriyeliler hakkındaki görüşlerine bakmak gereklidir.

2009-2019 döneminin, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu 2018’de yapmış olduğu konuşmasında Suriyelilerin kentte “gettolaşma” yaratabileceğini ve büyük sorunların meydana gelebileceği vurgusunu yapmıştır:

“Bugün Türkiye’nin farklı ülkelerden göç aldığını, Avrupa’ya geçemeyenlerin burada kaldığını söyleyen Kocaoğlu, acil çözüm üretilmezse Suriyeli ve diğer göçmen vatandaşların yaşadığı yerlerde "gettolaşma" yaşanağı ve bunun da ülkeyi tehdit eden önemli bir sorun olduğu uyarısında bulundu (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 07.11.2018 ⁶²).

Kocaoğlu, Suriyelilerin gettolaşma yaratabileceği ve sorun yaratabileceğini ifade etmiştir. İzmir’deki durumlarını tehdit olarak değerlendirmiştir. O dönemde kalıcılık ve uyum çalışmaları oldukça sınırlıdır. Süt kuzusu projesine Suriyeli çocuklar da dahil edilmiş ve süt dağıtımına başlanmış ayrıca meslek kursları açılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2017: 7). 2019 yerel seçimlerinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı olarak Tunç Soyer seçilmiştir. Aynı

⁶² <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/39144/156>, (27.12.2020).

partinin temsilcileri olsa da iki yerel yönetici farklı görüş ve çalışmalara imza atmışlardır. Tunç Soyer'in Suriyeliler konusundaki yaklaşımı ve çalışmalarında daha ılımlı bir politika izlediği söylenebilir.

İzmir'de yerel yönetimde görev alan görüşmecinin de ifadeleri doğrultusunda Tunç Soyer ile birlikte Suriyelilerin toplumsal uyum konusunda çalışmalar hız kazanmıştır.

“Tunç Soyer ile beraber stratejik plana mültecilerle ilgili sosyal uyum çalışması göstergesi girdi. Teknik bir şey ama kıymetli. Daha önce de çalışmalar yapıyorduk ama bunu gösterebileceğimiz bir alan oldu şimdi. Bu alanda hizmet veriyoruz. Bu alanda çalışma çok geniş. Bugün mülteci dediğimiz şeyin sonu yok. Burada yapabileceğimiz şeyler sınırlı olabiliyor” (Görüşmeci 1, Kadın, Yerel Yönetim, Sosyolog).

Yerel yönetimde seçim sonucu idarecilerin değişmesiyle yürütülen çalışmaların yönü ve ağırlığı da değişim gösterebilmektedir. İzmir'in yerel yöneticilerinin mültecilere bakış anlamında olumlu gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, ifadesiyle Suriyeliler ve toplumsal uyumu meselesinde eşitlikçi, hizmet temelli bakış açısını ortaya koymuştur.

“Ben eşitlikten yana, demokrat, sosyal demokrat, Atatürk ilkelerine inanan bir insanım. Hayatın yerelde aktığını, geleceğin dünyasının yerelin şekillendireceğine inanıyorum. O nedenle merkezin iradesine, insafına bırakılmayacak kadar önemli bir şey olduğunu düşünüyorum. AK Parti'nin 'Resmi dilimiz Türkçesidir, ancak vatandaşlarımızın ana dilde kamu hizmetlerinin ulaşılmasına hız vereceğiz demişti. Ben de bunu yapmaya çalışıyorum. Benim Türkçe bilmeyen vatandaşlarım var. Suriyeliler, Kürtler, Boşnaklar var. Ben onların belediye hizmetine erişimini kolaylaştırmak zorundayım” (Habertürk,10.01.2020⁶³).

Buna ek olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi yeni projelerle bu anlayışı pekiştirecektir. Yapılan habere göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, kapsayıcı toplumsal uyum için diyalog merkezi açmayı planladıkları ifade edilmiştir. Bu merkezde çeşitli haksızlığa uğramış, dezavantajlı, kendini ifade etme şansı bulamayan herkesin iletişim kuracağı alan yaratılması planlanmaktadır (Cumhuriyet, 2020⁶⁴). İzmir'de çok sesliliğe izin veren, her türlü rahatsızlık ve ihtiyacın paylaşılabileceği bir merkezin kurulması toplumsal uyumda eksikliklerin görülmesi ve üzerine yeni projeler geliştirilmesi adına dikkat çekicidir.

⁶³İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'den Açıklamalar, Habertürk, 10.01.2020, <https://www.haberturk.com/izmir-buyuksehir-belediye-baskani-tunc-soyer-den-aciklamalar-2557563>, (03.12.2020).

⁶⁴ Başkan Soyer'den Alevi Yurttaşlara Diyalog Merkezi Sözü, Cumhuriyet,12.08.2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baskan-soyerden-alevi-yurttaslara-diyalog-merkezi-sozu-1757823>, (06.12.2020).

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'in Büyükşehir Belediye Başkanları zirvesinde yapmış olduğu açıklama kapsayıcı bir yönetim anlayışı izleyeceğini ve bu konuda yerel idarelerin de insiyatif alması gerektiğini vurgulamıştır.

“Alevilerin cemevi talebini, Kürtlerin anadilinde kamusal hizmet isteğini, Romanların kültürlerini yaşatacağı alanları, Suriyeli sığınmacılar meselesini, engellilerin sosyal yaşamda yaşadığı zorlukları, kadın özgürlüğünü, işsizliği, yoksulluğu, barışı ve onlarca farklı toplumsal sorunun çözümünü sadece Ankara'nın insafına ve tasarrufuna bırakacağımız aşamayı geçtik”⁶⁵.

Bu açıklamalar kapsamında İzmir'de yerel idarenin, insiyatif alan, kapsayıcı bir yönetim anlayışına sahip olduğu söylenebilir. İzmir, kültürel zenginliği ve tarihsel olarak geliştirdiği birlikte yaşam kültürüne sahiptir. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, başka bir toplantıda İzmir'i tanımlarken; *“güçlü ticaret potansiyeli, yeniliğe açık ve çok kültürlü”* kavramlarını öne çıkarmıştır⁶⁶. Çokkültürlük, kültürel çeşitliliğe vurgu, farklılıkların bastırılmaması bir zenginlik olarak görülmesini ifade eder. Bunun yanında vatandaşların eşit haklara ve siyasal katılıma dahil olma sürecini de içerir. Bu ifadeler ve yapılan proje pratiklerine bakılırsa çokkültürlüğün kültürel katkı olarak ele alındığını siyasal katılım ve vatandaşlık konusunda eksiklikler olduğu söylenebilir. Yasa koyucu ve uygulayıcı olmak yerel yönetimlerinin yetkilerini aşabilmektedir.

Yerel otoritenin ifadelerinin yansımalarını sürdürülen çalışmalar ve projeler üzerinden okumak mümkündür. Ayrıca bu anlayışın yerel yöneticiler değişse de hakim bir anlayış olarak sürdürülmesi kritik önem taşır. Suriyelilerin İzmir'de bulunduğu süre zarfında yerel yönetimlerce yapılmış olan çalışmalar vardır ancak kısıtlıdır. İzmir'de Suriyelileri de kapsayan ve bununla öne çıkan Süt Kuzusu projesi vardır. Toplumsal uyum konusunda daha etkin ve kapsamlı projelerin eksik olduğu söylenebilir. Büyükşehir Belediyesinin yanında diğer yerel idareler de sorumluluk almalı ve bu sürece dahil olmalıdır. Suriyelilerin il içerisinde farklı yoğunluk ve dağılımda olması da belediyelerin süreç yönetimini farklılaştıracaktır. Belediyelerin yetki ve sınırlılıklarının olduğu bilinmekle birlikte realiteyi görmezden gelmemeleri

⁶⁵Büyükşehir Belediye Başkanları Zirvesi İzmir'de Başladı, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/41017/156>, (14.09.2020).

⁶⁶ Yunanistan büyükelçisinden Büyükşehir'e ziyaret, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/yunanistan-buyukelcisinden-buyuksehir-e-ziyaret/41314/156>, (14.09.2020).

eldeki imkanları en verimli şekilde kullanmaları gerekmektedir. Yeni kurulacak olan diyalog merkezi sonrasında bu çalışmaların genişleyeceği umulmaktadır.

Yerel yönetimlerin Suriyelilerin toplumsal uyumu kapsamında geliştirdiği diğer çalışmalarına da değinmek gereklidir.

“Faaliyetlerimizi mülteci ve vatandaş ayrımı yapmadan, daha doğrusu onlarla birlikte, ayırım gözetmeden yapıyoruz. Mülteci çocuklar ve vatandaş çocuklara yönelik ortak eğlenceler düzenledik, drama çalışmaları yaptık. Onların daha doğrusu dezavantajlı bölgede bulunan çocukları yüzme kurslarına katılımını sağladık. Onları Afacan tatil köyüne göndererek birer hafta eğlenceli eğitim görmelerine, birlikte üretmeleri ve kaynaşmaları yönünde çalışmalar yaptık ki bunun çok yararlı olduğunu gördük. 3 yıldır da mülteci kadınlarla beraber “Süslü Kadınlar Bisiklet Turu’na” katılıyoruz. Uzun soluklu çalışmalar yürütmeyi önemsiyoruz. Çünkü olumlu gelişimler ve değişimler biraz zaman ve sabıra gerektiriyor. Bunun yararını çalışmalarımızda görüyoruz. Bir defa olan etkinlikler farkındalık sağlamada belki yararlı oluyor ancak yaşamlara dokunan çalışmalar süreklilik gerektiriyor. Kadın emeği fuarına katıldık. Kadınlar ürettiklerini ve kültürlerini sergileme fırsatı buldu. Aynı zamanda orada bulunan diğer sivil toplum kuruluşları ve ziyaretçi kadınlarla buluşma alanı sağladık. Bu bizim için anlamlı bir etkinlikti. Biz mültecilerlerin kente bir katkı sunabileceğini düşünüyoruz ve bunu da görüyoruz. Çalışmalarımızda, Konak Kent Konseyi Muhtarlar Meclisiyle etkin iş birliğimiz oldu. Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği başından beri bizim en etkili partnerlerimizden biri oldu. Suriyeli yazar, şairler sürekli iş birliğinde bulunduğumuz yapılar arasındadır. İzmir’de ulusal çapta Suriyeli resim heykel sergisi düzenledik. Bu tür çalışmalar ientegrasyona destek vermek açısından önemli buluyoruz”. (Görüşmeci 9, Erkek, Kent Konseyi).

Türkiyeli ve Suriyeli çocukların kaynaşması için birlikte etkinlikler yapıldığı görülmüştür. Toplumsal paylaşım alanlarının artırılması uyumu olumlu yönde etkileyebilir. “Onlarla birlikte yapmak” ifadesi önemlidir. Suriyelileri edilgen değil de etkin birer figür haline getirmek, üretken, uyumlu ve toplumun bir parçası olarak hissettirebilir. Toplumsal uyum ve kültürel çalışmalar alanında kadın ve çocuk figürünün ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Suriyeli yetişkin erkeklerin iş hayatında aktif rol oynaması nedeniyle etkinliklere katılımlarının daha sınırlı kaldığı düşünülebilir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Suriyeliler konusunda çokkültürlü bir yaşamın altını çizerken aynı ilin belediyeleri farklı tutumlar sergileyebilmektedir. Yerel yönetimlerin çalışmaları ve Suriyelilere yönelik taşıdıkları algı değişkendir. İl içerisinde faaliyet gösteren belediyeler Suriyelilere yönelik farklı yaklaşımlar geliştirebilmektedir. Kimi yetkililerin Suriyelilere yapılan yardımların ilçeye göçü teşvik edebileceğinden çekinmektedirler. Bu çekince nedeniyle çalışma yapmaktan kaçınabilmektedirler (Woods ve Kayalı, 2017: 19). Bu konuyla ilgili olarak İzmir’deki

bir sivil toplum kuruluşu yetkilisi geliştirdikleri projenin Konak Belediyesi tarafından bölgenin çekim merkezi olmasını istemedikleri nedeniyle reddedildiğini ifade etmiştir.

“Halkların Köprüsü’nden Yıldırım Şahin: “İzmir’de Konak belediyesiyle konuştuk ve onları belediye civarına ücretsiz mobil tuvaletler yerleştirmeye ikna ettik. Suriyelilerin ‘Kültür Parkı’na girişini kapatmaya çalıştılar. Bu parkta insanların kalabileceği büyük bir yer var... Temel kaygı, bu insanları İzmir’den uzak tutmak ve İzmir’i mültecilerin rahat edeceği bir yer olarak sunmamak. Bu şekilde İzmir bir çekim merkezi olmayacak” (Mackreath ve Sağınç, 2017).

Suriyelilerin geçici görüldüğü bu nedenle yatırım yapılmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Suriyelilerin İzmir’in imajına zarar verebileceği, turist çekimini azaltacağı inancı ile temel insani ihtiyaçlara erişiminin kısıtlandığı görülmüştür. Toplumsal uyum alanında gelişme kaydetmek istiyorsak önyargı ve çekinceler yerine hak temelli yaklaşımları benimsemek daha etkili olacaktır.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerin haber ve belediyelerin resmi sitelerinde toplumsal uyum çalışmaları aratılmıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Torbalı Belediye’sinin 2020-2024 stratejik planı yayınlanmıştır. Bu plan incelendiğinde sosyal uyum projesi veya tasarısına rastlanmamıştır (Torbalı Belediyesi⁶⁷). Torbalı Belediyesi’nin, Suriyelilere yönelik başka bir çalışması var mı diye araştırıldığında erzak ve yardım malzemesi dağıtıldığı görülmüştür (Hürriyet İzmir Haberleri⁶⁸). Torbalı Belediye’si Suriyelilere yardım desteğinde bulunmuştur ancak toplumsal uyum kısmında çalışmalarına rastlanmamıştır. Yerel yönetimin gelecek planları arasında Suriyelilerin uyumuna yer vermeyişi, kalıcı olarak görmediklerini gösterebilir. Toplumsal gerçeklikleri görmezden gelmek konuyu çözüme ulaştırmayacaktır. Stratejik planlarda toplumun bir bütün olarak uyum içerisinde yaşaması temel alınmalıdır.

İzmir’de yerel yönetimler geçen süreç içerisinde Suriyelilere karşı yaklaşım ve çalışmalarını değiştirip/geliştirebilmektedir. Adil Çamur 2017’de, İzmir’de Suriyeliler ve Belediyelerin sorumluluklarını, Bilgi Edinme Kanunu Kapsamında incelemiştir. Belediyelere mültecilerle verilen hizmetler sorulduğunda o dönem Bornova Belediye’sinden “Sorumluluk valilik ve kaymakamlığa ait” cevabı alınmıştır (Çamur, 2017: 123). O dönem içerisinde Bornova Belediyesi’nin Suriyelilere yönelik

⁶⁷ http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/OgePY+2020-2024-stratejik-plan-22-10-2019_6032-1206.pdf, (28.12.2020).

⁶⁸ İzmir Haberleri. Torbalı’daki Mültecilere Yardım Eli Hürriyet, 26.01.2017. <https://www.hurriyet.com.tr/torbalidaki-multecilere-yardim-eli-40346969>, (28.12.2020).

bir çalışmasına rastlanmamıştır. 2020'nin Aralık ayında ise mültecileri kapsayan bir proje toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bornova Belediyesi, sivil katılımı desteklemek ve sorunların birlikte çözümünü üretmek için “Sivil Katılım Eylem Planı” çalışmasını 15 Aralık 2020’de başlatmıştır. Mülteci sorunlarının çözümünü de kapsayan çalışmada Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği gibi pek çok STK ile iş birliği hedeflenmektedir (Bornova Belediyesi, 15.12.2020)⁶⁹. Belediye’nin Suriyeliler ve uyumu konusunda çalışmalarında geç kaldığı söylenebilir. Ancak sürecin bundan sonra nasıl yürütüleceği önemlidir. Bornova Belediyesi’nin Suriyelilere yönelik sivil katılımı uyum sürecine katkı sağlayacaktır.

İzmir’de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer ilçe ise Buca’dır. Buca Belediyesi Suriyelilere yönelik, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ortaklığı ile “Mülteci Destek Masası”nı kurmuştur. Destek Masası aracılığıyla 3.486 mülteciye hak ve hizmet danışmanlığı verilmiştir. Kültürel uyumu desteklemek için de Türkiyeli ve Suriyeli anneleri Anneler Günü etkinliğinde bir araya getirmiştir. Ayrıca Suriyeli çocuklarla akvaryum gezileri düzenlemişlerdir (Buca Belediyesi, 20.06.2020)⁷⁰.

İzmir’deki yerel yönetimin Suriyelilerin kültürel uyumuna yönelik çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmalarda kadın, çocuklar, gezi etkinlikleri, festivaller ve sanat teması ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmaların kapsamı ve faaliyet alanı düşünüldüğünde kısıtlı olduğu söylenebilir. İzmir’de büyükşehir ve ilçe belediyelerin Suriyeliler konusunda farklı uygulamaları olduğu söylenebilir. İlçe belediyeleri oy kaygısı, turistik mekanın korunması gibi görüşler nedeniyle Suriyelilere ilişkin çalışma yapmaktan kaçınmaktadır. Kimi ilçe belediyeleri yoğun Suriyeli nüfus barındırmasına rağmen bir çalışma yürütmemektedir.

STK temsilcileri ile yapılan görüşme verileri ele alındığında kurumlar arasında farklı uygulamalar olduğu söylenebilir. Kurumların sahip oldukları yaklaşımları çalışmalarının yönüne ve boyutuna şekil vermektedir. İzmir’de Suriyelilerle çalışan STK’ların toplumsal uyum konusundaki yaklaşımları ise aşağıdaki gibidir.

“Toplumsal uyum bize göre birlikte yaşama becerisi geliştirmeyi ifade eder. Farklılıklarımızı koruyarak, karşılıklı tahammül ve saygı geliştirerek, farklılıkların etkileşimine, insaniyet boyutunu koruyarak bir renk ve çoğulluk

⁶⁹<https://bornova.bel.tr/2020/12/15/bornova-belediyesinden-sivil-katilim-hamlesi/>, (03.01.2021).

⁷⁰<http://www.buca.bel.tr/Haberler/1892/buca-multeci-destek-masasi-3486-multeciye-destek-verdi.html>, (03.01.2021).

olarak görünür kılınmasına olanak tanıyan, herhangi bir ötekileştirme ya da ayrımcı düşünce ve yaklaşım gelişmesine izin vermeden ortak yaşam kültürü oluşturulmasını esas alan bir uyum ve entegrasyonu ifade ediyor. Dil, ırk, etnik köken, cinsel yöneli, mezhep, düşünce ve yaşam tarzı farklılıklarının bir problem olmaktan çıkarılarak, eşit haklar temelinde birlikte yaşam kültürünü ifade eder” (Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

STK yetkilisi ifadelerinde uyum, entegrasyon, ortak yaşam kavramlarını öne çıkarmıştır. Ayrımcılık ve ötekileştirmenin istenmediği vurgulanmıştır. Görüşülen STK temsilcileri uyum ve entegrasyon yaklaşımlarını destekleyici projeler gerçekleştirmişlerdir. İzmir’de Suriyelilerle çalışan kurumların toplumsal uyum ve kültürel alanında yapmış oldukları çalışmalar farklılık göstermektedir. Kurumlar imkanlarıncaya faaliyet alanlarını genişletmektedirler.

“Yerli ve Suriyeli ailelerle çocuklarını denize götürdük, birlikte piknik, bisiklet sürme etkinlikleri düzenliyoruz. Aileler başta yadırgasa da bu etkinlikler sayesinde kaynaştıklarını görüyoruz” (Görüşmeci 4, Erkek, STK).

“Derneğimizde 4 yılda 500 den fazla mülteci çocuğa (çoğunluğu çocuk işçi) ücretsiz ve gönüllü müzik aletleri eğitimi verdik. (Bağlama, gitar, keman, yan flüt, perküsyon dersleri) Çok dilli korolar kurduk. Kentin birçok yerinde konserler düzenledik. Çocuklarımızın tamamına yakınına enstrümanlarını gönüllülerimizin desteğiyle ya satın aldık ya da topladığımız tamire ihtiyacı olan müzik aletlerini onararak hediye ettik. Halen mültecilerle bir yandan sanatsal kültürel çalışmalarımız, öte yandan dayanışma ve yardımlaşma faaliyetlerimiz devam etmektedir” (Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

Mevsim geçişlerinde dışarı hava aktiviteleri, gününbirlik gezi ve atölyeler uyum çalışmalarını eğlenceli hale getirmektedir. Türkiyeli ve Suriyelileri aileleri içeren kapsayıcı çalışmalar yürütülmektedir. Toplumsal karşılaşma alanları önyargıların kırılması ve birlikte yaşam kültürünün gelişmesine katkı sağlayabilir. Her kurum sahip olduğu gönüllü çalışanları ve uzmanlık alanları ile etkinliklerini şekillendirmektedir. Çalışmalarda kapsayıcılık, gezi aktiviteleri, Suriyeli çocukların sanatla desteklendiği kültürel uyum öne çıkmıştır.

Edebiyat ve sanatın, kültürel etkinliklerin (panel, toplantı ve fuarlar) toplumsal uyuma olumlu katkı sağlayabileceği söylenebilir. İzmir’de bu alanda olumlu gelişmelerin yaşanmaktadır. Suriyeli Edebiyatçılar ve Yazarlar Derneği üyesi şair Hael Srour İzmir’de düzenlenmiş olan TÜYAP kitap fuarında “Savaş ve Edebiyat” temalı sunum gerçekleştirmiştir (İgamder⁷¹). Türkiyeli yazarlar ve okuyucularla buluşma ortamının kitap fuarında yaratılması edebiyatın ortak dil olarak kullanılması uyum ve kabul ortamının gelişmesi için önemli bir adımdır. Aynı zamanda Heal Srour

⁷¹ <http://www.igamder.org/MYTD/haberarsivi/tuyapin-duzenlemis-oldugu-22-izmir-kitap-fuari/>, (08.12.2020).

“Savaş Zamanında Aşk” adında çıkardığı şiir kitabında edebiyatın güçlü dilini kullanmıştır. Şiir kitabı Türkçe ve Arapça olarak iki dilli basılmıştır. İki dilli olarak basılan bu kitap kültürler üstü iletişim imkanı sunmaktadır (Bknz: Fotoğraf 3)⁷².

Suriyeli mültecilerin durumunu kavramak için görsel sanatlar iyi birer araçtır. Sarsıcı fotoğraf, çizim ve posterler halka eşzamanlı ulaşmak için etkilidirler. Filmde kullanılan müzik ve görsel sahnelerle duyguların paylaşılması iki toplum arasındaki empati anlayışını geliştirebilir. Bu alanda çalışan bir STK yetkilisi çektikleri kısa filminden bahsetmiştir.

“Mülteci- Der in mültecileri medyada görünür kılmak için başlattığı proje kapsamında kısa film üretimlerinin birinde çocuklarla şarkı çalışması yapıyoruz. Kısa film içinde bir bölüm olarak yayınlanacak” (Görüşmeci 12, Erkek, STK Yetkilisi).

Görsel sanatlar bazen, seminer, toplantı ve eğitimlerden daha anlaşılır ve daha vurucu olabilmektedir. STK’ların bu bilinçle hareket ettiği söylenebilir.

STK yetkilisine, “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin sosyal uyumuna yönelik projelerin eksik veya geliştirilmesi gereken yönleri nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Görüşmecinin ifadesinde kültürel yakınlığın gözden kaçırılabilirdiği vurgusu gelmiştir. Toplumsal kabul ve uyumu etkileyecek olan en önemli faktörlerden biri de kültürel yakınlıktır. Suriye ve Türkiye sınır komşusu olarak yıllarca ticaret, akraba ilişkileri gibi temasları sürdürmüşlerdir. Ortak din, ortak dini bayramlar ve benzer kültürel yapılar uyum süreci için olumlu katkı sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşu yetkililerinden biri bu durumu uyum aşamasına bir katkı olarak gördüğünü ve göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Suriye ve Türkiye’nin kültürü birbirine yakın. Dil ortak farklılık az aslında bunu atlarsan yanlış yaparsın. Camide beraberiz, hukuki ve sosyal olarak farklı adetlerimiz de olsa birçok ortaklık var. Suriyeli aileler Avrupa’ya gitmiyor çünkü ahlak ve aile yapısı olarak Türkiye’yi yakın görüyorlar. Türkiye sınırında ne zaman Suriyede güven ortamı olursa çabuk geldikleri gibi çabuk da gidebilirler” (Görüşmeci 8, Erkek, STK).

Türkiyeliler ve Suriyeliler coğrafi yakınlık ve beraberinde taşıdığı kültürel benzerliği toplumsal uyum için avantaj olarak kullanılabilir. Ancak yapılan kamuoyu araştırmalarında iki toplum arasındaki benzerliklerden ziyade farklılıklar ön plana

⁷² Görüşmecilerimden olan ve kitabını armağan eden Srour’un şiirinden bir parça paylaşmayı borç bilirim. “Ben Suriyeliyim” adlı şiirindeki dizeleri gibi “Bağırıyorum...Boğuluyorum...Ben Suriyeliyim... Ben su...Ve ben insan. Suriyeliyim...” (Srour, 2018: 11).

çıkıştır. Bu konuya ilişkin Murat Erdoğan, “Suriyeliler Barometresi 2017 ve 2019” araştırmasında Türkiyelilere “*Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz*” sorunu sormuştur. Hiç benzemiyorlar ve benzemiyorlar diyenlerin oranları 2017’de 80,2 iken 2019’da 81,9’dur (Erdoğan, 2020b: 61). Geçen iki yıl içerisinde bu oranın artması önemli bir bulgudur. Araştırmanın bulgularını bu kapsamda değerlendirmek gerekirse benzerliğin (benzer aile yapısı, dinsel ortaklıklar) reddi toplumsal kabul noktası da gerilemeler olduğu ve çalışmaların yapılması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Suriyelilerin kültürlerini önyargısız bir şekilde anlamaya çalışmak yerine bireysel düşünce ve negatif deneyimler farklılıkları ön plana çıkarmıştır. Ortak dini inanç ve sosyo kültürel benzerlikler yerine gündelik yaşamda somut gözle görülebilir yansımalar olan yeme içme ve giyim konusundaki farklılıklar gündeme getirilmektedir (Karaarslan ve Gençoğlu, 2019: 113-114). Farklılıkların olumsuz bir yargı taşıması toplumlar arası ayrılmaya neden olabileceken, farklılıklardan ziyade ortaklıkların konuşulması uyum sürecine taşıyabilir.

STK’lara “*Suriyelilere yönelik projeler nasıl duyurulmaktadır?*”, sorusu yöneltilmiştir.

“Mahallelerde whatsapp gruplarımız var, facebook da grubumuz var. İletişimimiz o anlamda kolay. Her mahallede komisyonumuz var” (Görüşmecı 8, Erkek, STK).

“Burası bilinen bir yer. 8- 10 senedir burada Suriyeli aileler. Duyan bir diğerine haber veriyor aileler zaten kalabalık. İnsan sirkülasyonu var, haberler çabuk yayılıyor. Ben herhangi bir yardım veya etkinlik duyurusuna çıksam 1 saat içerisinde 100 kadın gelir” (Görüşmecı 4, Erkek, STK).

Görüşmecilerin ifadelerinden yola çıkarak, Suriyelilerin oldukça hızlı örgütlendiğini söyleyebiliriz. Suriyelilerin kendi içerisindeki dayanışma ağının oldukça güçlüdür. Sosyal medya, whatsapp iletişim grupları hızlı haber akışı sağlama konusunda önemlidir. Ayrıca kulaktan kulağa da haber ağı da oldukça gelişmiştir. Ancak bu bazen çeşitli sorunlara da yol açabilir. İnternet erişimi, akıllı telefon erişimi olmayan Suriyeliler bu noktada daha geç haberdar olabilmektedir. Ayrıca aniden biriken kalabalık, izdihama yol açabilir, yardım ve desteklerin ihtiyaç sahiplerine gittiğini denetlemeyi zorlaştırabilir. Dağıtılan yardımların gerekli kişilere gerekli sayıda dağıtıldığının kontrolü yapılmalı ve suistimallerin engellenmesi gerekmektedir. Kısıtlı sayıda yapılacak olan yardımlar, diğer mahallelide beklenti yaratabilir bu çeşitli gerginliklerle sonuçlanabilir. Yapılan yardımın ne olduğu kime ne kadar dağıtıldığı ve

kimin tarafından fonlandığı da açıkça belirtilmelidir. Türkiyeli vatandaşlar tarafından Suriyeliler bizden çok devletten yardım alıyor önyargısı oluşturmamak için süreç şeffaf olarak yürütülmelidir. Covid-19 döneminde bu yardımların kalabalık oluşturmayacak şekilde, sırayla yapılması gerekmektedir.

Suriyelilerin uyumu hakkında çalışmalar yapan STK, yerel yönetimin yaklaşımlarına ve projelerine yer verilmiştir. Konunun aktörü Suriyeli görüşmecilerimizin de İzmir’de var olma ve yaşam pratikleri hakkında paylaştıkları bilgiler önemlidir. Suriyelilerin İzmir’e göç sebepleri arasında akrabaların bulunuşu da etkili olmuştur. Görüşmecinin ifadesi ilişkiler ağı teorisini doğrular niteliktedir. İlişkiler ağı göçün sosyal ve maddi risklerini azaltmaktadır. Ekim (2018) İzmir Basmane araştırması verileri de bununla paralellik göstermektedir. Görüşmecilerinin % 47’sinin İzmir’e akrabalar nedeniyle göç ettiği ifade edilmiştir (2018: 84) . Eski göçmenlerin deneyimleri yeni göçmenler için rehber niteliğindedir.

“Akrabamız burada diye İzmir’e geldik. Başlangıçta zorlandık, yol gösterdi akrabalar. İş bulana kadar yanlarında kaldık (Görüşmeci 15, Suriyeli, Erkek)”.

Yeni göçmenler, tecrübe sahibi eski göçmenler sayesinde yerleşik toplumun düzen ve bilgilerine daha kolay ulaşabilme imkanına sahiptir. Akrabaların sosyal desteği toplumsal uyum sürecinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Akran dayanışması, uyumu kolaylaştırırken bir diğer yandan da zorlaştırabilmektedir. Dayanışma ağları, ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırırken yerleşilen yeni mekanda tekrar bir bölünmeye neden olabilir. Bu da bütünleşememe sorununu yeniden gündeme getirmektedir (Kaya’dan aktaran, Şentürk, 2019: 30). Göçmenler akraba ağları sayesinde kültürel ihtiyaçlarını ve paylaşım alanlarını korurken yeni bir konfor alanı yaratmaktadırlar. Akrabalarla aynı mahalle ve muhitte oturmak yeni göçmenlere güvence sağlayacaktır. Ancak kentte gettolaşma oluşmaya başlarsa göçmenlerin yeni topluma uyum süreci gecikecektir. Berry’in ayrılma olarak tanımladığı aşaması burada gerçekleşmektedir. Suriyelilerin kendilerini Türkiyelilerden ayrı bir yerde konumlamaları ve izole şekilde yaşamayı seçmeleri kabul ve uyum süresinde uzaklaştırabilir. Dayanışma ağının yapıcı unsurlarının kullanılması, uyumu yıkıcı paradigmalarının ise önüne geçilmesi gereklidir.

Suriyeli görüşmecilerden biri İzmir’de geçirdiği süre zarfında kamusal alanda eşi ve çocuklarının bulunmasına mesafeli durduğunu ifade etmiştir. Suriyeli görüşmeci

eşinin STK’larda gerçekleşen etkinliklere gitmesi konusunda ilk başlarda çeşitli önyargılar taşıdığını belirtmiştir. Suriyeli kadınlar kamusal alanda var olma ve toplumsal uyum sağlama konusunda bu gibi önyargılarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Kadın göçmenler, yeni topluma kültürel alanda uyum sağlarken kimi zorluklarla karşılaşabilmektedir. Uluslararası veya iç göçmen ayırt etmeksizin göç eden kadın, gittiği ülkenin diline, kültürüne sahip değilse ve gittiği ülkenin kamusal alanda çalışacağı bir işi yoksa evin alışverişleri eşi tarafından yapılıyorsa daha içe kapalı olmakta ve özel alanda hane içi yaşamı sürdürmektedir. Bu sonrasında etnik içe kapanmaya neden olabilmektedir. Almanya’ya işçi göçüyle giden kadınların Almanca bilmeden hayatlarını sürdürebilmeleri gibi Suriyeli kadınlar da Türkçe bilmeden hayatlarına devam edebilmektedir (Çakırer Özservet, 2019: 54). Göçmenlerin sahip oldukları kültürel altyapı gittikleri yeni ülkedeki pratiklerini benimserken de etkisini göstermektedir. Ataerkil değerlerin kutsandığı, kadının iş gücü piyasasında aktif rol ve sorumluluk almadığı ortamda yetişen ve yaşayan kadınların yeni toplumda da sürdürme eğiliminde olabilir. Hatta kendi değerlerinden kopmamak adına daha da katı uygulamalara gidebilir. Bu düşünce ve görüş nedeniyle kız çocuklarının okula gönderilmesinin desteklenmemesi, kadının kamusal alandaki işlerinin erkek tarafından veya erkek gözetiminde gerçekleşmesi gibi durumlar yaşanabilmektedir. Suriyeli yetişkinler de taşıdıkları geleneksel kodlar nedeniyle çocukları ve eşlerinin kamusal alandaki yerlerine daha müdahaleci davranabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve yaptıkları etkinlikler de önyargıları kırmakta ve uyumu geliştirmektedir. Suriyeli bir görüşmecinin bu önyargısının deneyimleri neticesine kırıldığını belirtmesi önemli bir gelişmedir.

“Çocuklara ders öğretiyorlar dediler derneklere gittiler, hanım da onlarla birlikte gidiyordu. sonrasında hanım da ders aldı. Ben başlangıçta karımı göndermem diyordum. Karım da çocuklar da şimdi hem gidiyor hem mutlu. Çocuk öğrendiklerini gösteriyor (Görüşmeci 20, Suriyeli, Erkek)”.

Önyargıların kırılması için karşılaşma alanlarının yaratılması önemlidir. Görüşmeci örneğinde olduğu gibi önyargıların kırılması için uyum çalışması yürüten kurumlara büyük görevler düşmektedir. Kurumlar işlevsel olarak göçmenlerin ülkeye uyumunu kolaylaştırırken toplumsal denge mekanizmasını da güçlendirmektedir.

STK’lar sahip oldukları imkanlar ve uzmanlık alanları dahilinde toplumsal uyum çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. STK temsilcileri uyum, entegrasyon yaklaşımında olduklarını vurgulamışlardır. STK’ların çalışmalarında gezi ve

piknikler, sanatsal etkinlikler ön plana çıkmıştır. Görüşülen STK’ların Basmane ve çevresinde olması, çevre ilçelerde yaşayan Suriyeliler için dezavantaj oluşturabilir.

Devletin, Suriyelilerin toplumsal uyumu konusundaki yaklaşımlarını yetkili otoritelerinin yaptıkları açıklamalardan okumak mümkündür. Göç, Güvenlik ve Sosyal Uyum Bölgesel Üst Düzey Çalıştayı ve Ege Bölgesi Toplantısı’nda söz alan İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda şu ifadeleri kullanmıştır.

“Uyum politikamızı eleştirenler var. 2011'den beri net stratejimiz var. Kayıt altında sınır içi ve dışında dünyanın parmağını ısırduğu kampları tesis ettik. Hem kendi hem bizim dillerimizle oluşturmaya çalıştık. Her çocuğun ve ailelin sağlık takibi yaptık. Kamp içi ve dışında eğitim politikası dizayn ettik. Uyumun en önemli ayağı dildir. Yeterli mi? Elbette yapmamız gereken çok iş var ve yapıyoruz da” (izmir.gov.tr⁷³).

Yapılan açıklama doğrultusunda merkezi yönetimde “uyum” yaklaşımı öne çıkmaktadır. Uyumun gerçekleşmesi için en büyük aracının da dil öğrenimi olduğu vurgulanmıştır.

İzmir’deki Suriyeli nüfusun büyümesiyle merkezi yönetim çeşitli toplantı ve projelerde toplanmış ve çözüm alanı üretmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalara örnek olarak, İzmir Valiliği tarafından yürütülen “Göç Yönetiminde Yerel İdarelerin Güçlendirilmesi Projesi’ni” gösterebiliriz (Bknz. Fotoğraf 4). Şehir eşleştirme programı ile birlikte yerel idarelerinin göç sürecini yönetirken güçlendirilmesi ve etkili uygulamaların transferi hedeflenmektedir. Proje dönemi 12 ay olarak belirlenirken, İtalya’nın Molise bölgesindeki Ripalimosani şehri ile eşleşme gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında, İzmir ve Molise’de bulunan göçmenlerin ihtiyaç analizinin yapılması, sempozyum ve çeşitli çalıştaylar ve değerlendirme etkinlikleri gerçekleştirilmiştir⁷⁴. Göçmen bulunduran şehirlerin bu süreci yönetme stratejileri ve deneyimlerini paylaşabilecekleri bir projenin gerçekleştirilmiş olması önemlidir. Şehirlerin nüfusu, kültürel, ekonomisi her ne kadar farklı olsa da iki toplum içinde kültürel şok ve uyum sürecini barındırmaktadır. Deneyimlerin paylaşılması, yürütülen faaliyetlerin emsal alınması adına olumlu bir gelişmedir.

⁷³ <http://www.izmir.gov.tr/goc-guvenlik-ve-sosyal-uyum-bolgesel-ust-duzey-calistayi-ve-ege-bolgesi-toplantisi-bakan-soylunun-katilimlariyla-gerceklestirildi>, (28.12.2020).

⁷⁴ İzmir Valiliğinden Suriyeli Öğrenci Açıklaması, Ege Postası, 22.03.2019, <http://m.egepostasi.com/default.asp?page=haber&haberid=210471>, (29.11.2020).

Devlet kurumlarının İzmir’de geliştirdiği toplumsal uyum çalışmalarından bir diğeri de sosyal uyum buluşmalarıdır. Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ortaklığında İzmir’de gerçekleşen bir diğeri önemli etkinlik ise “Uluslararası Öğrenci ve Akademisyenler Sosyal Uyum Buluşması’dır”. 23-24 Aralık 2019’da gerçekleşen etkinlikte toplumsal uyum sürecinde saha çalışmaları, uyum sürecinde karşılaşılan güçlükler ve nedenleri, toplumsal uyum sürecindeki iyi uygulama örnekleri, yabancıların hak ve hükümlülükleri gibi konularda akademisyenlerin görüş ve önerilerini kapsayan sunumlar gerçekleştirilmiştir (goc.gov.tr⁷⁵). Toplumsal uyum konusunda akademisyenlerin öngörüsü, saha deneyimi ve gerçekleştirecekleri projeler oldukça önemlidir. Kamu, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları olası projelerine akademisyenleri de katmalı öngörü ve bilgilerinden yararlanmalıdır.

Covid-19 koşulları altında yüzyüze görüşmelerin kısıtlanması, yürütölen sosyal uyum projelerini de etkilemiştir. Toplumsal uyumun geciktirilemezliği ve önemi düşünöldüğünde online platformlarda da olsa bu çalışmaların devam ettirilmek istendiği görölmüşür. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) birlikteliğinde “Kamu, STK Uyum Buluşmaları” gerçekleştireleceği ifade edilmiştir. Çevrim içi platformlarda düzenlenecek olan buluşmalarda kamu ve STK yetkilileri yürüttükleri toplumsal uyum çalışmalarından bahsedileceği ve STK yetkililerinin soruları cevaplayacağı ve önerilerin dinleneceği duyurulmuştur Etkinlik takviminde Ege Bölgesi Progamında 03.12.2020’de yapılacağı gözökmektedir (goc.gov.tr⁷⁶). Pandemi yürütölen projelerin aksamasına neden olsa da toplumsal uyumun ertelenemez oluşu çalışmaları online platforma taşımıştır.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Torbalı’da merkezi yönetim unsuru olarak Kaymakamlık, Suriyelilerle alışan STK’lar ve ilgili bakanlık yetkilileri ile birlikte yapılıp yürütebilecekleri projeler hakkında toplantılar gerçekleştirmiştir

⁷⁵ Uluslararası Öğrenci ve Akademisyenler Sosyal Uyum Buluşması’nın ilki İzmir’de Gerçekleştirildi, <https://izmir.goc.gov.tr/uluslararasi-ogrenci-ve-akademisyenler-sosyal-uyum-bulusmasin-in-ilki-izmirde-gerceklestirildi>, (29.11.2020).

⁷⁶ Kamu ve STK Uyum Buluşmaları Başlıyor, <https://www.goc.gov.tr/kamu-ve-stk-uyum-bulusmalari-basliyor>, (29.11.2020).

(Torbalı.gov.tr⁷⁷). Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer ilçe Buca’da da benzer çalışmalar yapılmıştır. Buca Kaymakamlığı AB ve Dış İlişkiler Proje Ofisi’nin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nden hibe aldığı “Aslında Biriz Eğitim, Aktivite ve Uyum Merkezi (AKUMER)” projesi; Buca’da yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler ve Türk vatandaşlarının karşılıklı uyum sağlama, meslek edindirme, sosyo-kültürel etkinlik tasarlama fikriyle ortaya çıkmıştır (Buca.gov.tr⁷⁸). Toplumsal uyum ve kültür alanında gerçekleşen bir başka çalışma ise gençlere yönelik planlanmıştır. İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nün çeşitli ortaklarla düzenlediği “Genç Bi’Fest”, Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma kapsamında olan öğrencileri ve Türk öğrencileri #gencizbirlikteyiz adıyla bir araya getirmiştir (İzmirgoc.gov.tr⁷⁹, Bknz: Fotoğraf 5). Toplumsal uyumu sağlamak için kapsayıcı kültürel çalışmalar; festivaller, konserler, atölye çalışmaları gibi etkinlikler oldukça elverişlidir. Suriyeli çocuklara yönelik bir diğer proje ise İzmir İl Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün “Ver Elini Kardeşim”dir. Proje kapsamında Suriyeli çocuklara çeşitli eğitimler, kültürel faaliyetler ve İzmir Doğal Yaşam Parkı gezisi gibi etkinlikler düzenlenmiştir (İzmir.gsb.gov.tr⁸⁰).

Merkezi yönetimin de ortaklığını yaptığı bir diğer toplumsal uyum çalışmasında Suriyeli kadınlara yöresel lezzetler öğretilmiştir. Yemeğin kültürel bütünleştiriciğinden faydalanmak için İzmir Menemen’de de bir çalışma gerçekleştirilmiştir. İzmir’de Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Tarım ve Orman Bakanlığı ortaklığında yöresel lezzetlerden olan üzümün pekmeze çevirilmesi “Sağlıklı ve Geleneksel Gıda Üretimi” etkinliğinde düzenlenmiştir. İki ülkenin geleneksel tatlarının birleştirileceği kurs dönemi sonrasında Suriyeli kadınlara meslek sertifikası verilecektir (Fidan, 11.12. 2020). Yöresel lezzetlerin birbirine aktarılması kültürel zenginliği pekiştirmektedir. Böylece farklı kültürlerin uyumuna katkı sağlanacağı söylenebilir.

⁷⁷<http://www.torbalı.gov.tr/suriyeli-siginmacılara-yonelik-calisma-ve-faaliyetlerde-bulunan-stkların-torbalıdaki-faaliyetleri-yapılan-toplantıda-değerlendirildi>, (28.11.2020).

⁷⁸ Buca Kaymakamlığı’nın Koordinatörü Olduğu AKUMER Projesi Ortakları, İşbirliği Çalışmalarını Görüşmek Üzere Bir Araya Geldi, <http://www.buca.gov.tr/buca-kaymakamlığının-koordinatörü-olduğu-akumer-projesi-ortakları-isbirliği-calismalarını-görüşmek-üzere-bir-araya-geldi>, (13.09.2020).

⁷⁹ Türk ve Uluslararası Öğrenciler GENÇ Bİ FEST’te Bir Araya Geldi, <https://izmir.goc.gov.tr/türk-ve-uluslararası-ogrenciler-genc-bi-festte-bir-araya-geldi>, (26.09.2020).

⁸⁰Suriyeli Gençler Yasin Börü Gençlik Merkezi İle Doğal Yaşam Parkı’nda, <http://izmir.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/141335/suriyeli-gencler-yasin-boru-genclik-merkezi-ile-dogal-yasam-parkinda.aspx>, (26.09.2020).

Uyum sürecinde kurumlar, toplum ve göçmenler arasında (Mübeccel Belik Kıray'ın kavramıyla) “tampon” mekanizma işlevini yerini getirebilmektedir. Göç sonrası göçmenlerin kente/topluma sosyal uyumda hemşehri desteği, STK'lar tampon kurum⁸¹ işlevini görmektedir. Daha önceden göç deneyimini yaşamış akranların paylaşımlarının yanında, STK, yerel yönetim ve merkezi yönetimin çalışmaları yeni gelenlerin ekonomik, sosyal ihtiyaçlarını karşılama konusunda oldukça önemli bir yön göstericidir. Bu kurumlar devlet ve yerel yönetimlerce hak ve yardımlar konusunda bilgi kaynağı olma potansiyelini taşıırken göçmenlerin sosyalleşebileceği bir alan da yaratmaktadır.

Yerel yönetim, STK ve merkezi yönetim, Suriyelilerin kültürel uyumu konusunda farklı uyum kavramlarına dikkat çekmişlerdir. Yerel yönetimin “Karşılıklı Entegrasyon” önerisi literatüre katkı olarak sunulabilir. STK'ların “uyum, entegrasyon” yaklaşımında kültürel çalışmalar yürütmeye çalıştığı gözlenmiştir. Devletin kültürel çalışmalar kapsamında “Uyum Buluşmaları” düzenlediği görülmüştür. Kurumlar kavramsal olarak birbirlerinden farklı söylemler de bulunsa da uygulama anlarında kesişmektedirler.

İzmir’de devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının uyum ve kültürel faaliyetlerine baktığımızda çalışmaların bazı ortak temalar çerçevesinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. STK'lar çocuk, genç ve kadınların ağırlıkta olduğu gezi, piknik gibi dışarı etkinlikleri, edebiyat, müzik ve sanat çalışmaları ile öne çıkmıştır. Yerel yönetimlerin kadın, çocuklar, gezi ve atölye çalışmaları yapmıştır. Merkezi yönetimlerin uyum proje toplantıları, gezi, festival etkinlikleri tasarlanmıştır. STK ve yerel yönetimlerin kadın çalışmalarında daha çok etkinlik gösterdiği söylenebilir.

Toplumsal karşılaşma alanlarını yaratacak olan yerel yönetim, kamu ve sivil toplumdur. Görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının Suriyelilerle ilişkisini hak temelli bir çerçevede yapılandığı görülmüştür.

İzmir’de yerel seçimler sonucunda değişen yöneticilerin Suriyeliler konusunda farklı yaklaşımlar benimsediği görülmektedir. İzmir’de Büyükşehir Belediye Başkanı olan Tunç Soyer ile birlikte çok kültürlü, diyalog temelli, birlikte yaşam fikri gündeme

⁸¹ Kıray’a göre tampon kurumlar, bireylerin kente uyumunda yalnızlık ve çaresizlik duygusunun önüne geçmede toplumsal bütünleşme duygusu sağlamaktadır (Kıray’dan aktaran Özkiraz, Acungil,2012 :254).

gelmiştir. Bu süreci dengeli ve sağlıklı yürütebilmek adına diyalog merkezi açma faaliyetlerini başlatmıştır. Ancak yıllardır İzmir’de olan Suriyelilere yönelik geliştirilen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yeni açılacak olan merkez ile çalışmaların genişleyeceği umulmaktadır.

İzmir’de yerel yönetimde büyükşehir ve ilçe belediyelerinde farklı uygulama ve yaklaşımlar gözlenmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Buca ve Bornova Belediye’lerinin Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Kimi belediyeler gıda desteğinde bulunurken, uyum çalışmalarına yer vermemişlerdir. Suriyelilerin birincil ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında bütün kurumlar öncelikle gıda, barınma desteği sağlama eğiliminde bulunmuşlardır. Torbalı Belediyesi’nde olduğu gibi Suriyelilere gıda yardımı yapılmış ama toplumsal uyum anlamında çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yerel yönetimin eksiklik alanlarından birini oluşturmaktadır. Gıda/yardımlara öncelik verildiği, toplumsal, uyum ve kabulün ertelendiği söylenebilir. Toplumsal denge ve bütünlüğün sağlanması için uyum ve kabul süreçleri de kritik önem taşımaktadır. Torbalı ve Buca’da merkezi yönetimin uygulayıcısı olan kaymakamlıkların da uyum konusunda çalışmalar yürüttüğü gözlenmiştir.

Toplumsal kabul ve uyumun zaman alan bir süreç olduğu bilindiğinden bu aşamada çalışmaların eşgüdümlü ve süreklilik sağlaması önemlidir. Kurumlar arası bilgi akışının sağlanması, belirli süre aralıklarla toplantılar yapmak ve bilgi birikimini paylaşmak çalışmaların verimliliğini arttırabilir. Devlet kurumlarının bilgi paylaşma konusunda daha temkinli yaklaştığı söylenebilir. Görüşmecilere projelerinizde devlet, yerel yönetim, STK ortaklığı var mı, ihtiyaç olması halinde bu kurumlara rahatlıkla ulaşabiliyor musunuz diye sorulduğunda, bu konuda sorun yaşamadıkları, proje ortaklığının önemli olduğu, kurumlarca destek olmadan yapılamayacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda bilgi paylaşımı ve destek alanının genişlemesi gerektiği söylenebilir. Her kurum uzmanlık alanı doğrultusunda çalışmalara katkı sağlayabilir.

Suriyelilerin kültürel alandaki uyum ve kabullerinin geliştirilmesi için verilebilecek olan çeşitli öneriler şu şekildedir.

-İzmir’de Belediyeler belde sakinlerinin ihtiyaç analizi ve verilerine sahip olmalıdır. Pandemi, deprem, afet gibi acil durumlar sonrasında hızlı ve organize hareket

etmelidir. Belediyeler bu alanda hizmet verebilecek, tercüman ve uzman çalışma kadrosunu bünyesinde barındırmalıdır.

-İzmir'deki Suriyelilere kent tarihi gezileri yapılabilir. Suriyeli çocuklar ve aileleriyle doğal yaşam parkı gezisi, deniz turu gibi etkinlikler tasarlanabilir. Kent tarihi ve kültürüyle ilgili yapılan etkinlikler Türkiye'yi ve İzmir'i tanımak adına önemlidir. Bu tanışıklık sağlandıktan sonra aidiyet ve uyum süreci de eşlik edecektir.

-Kurumların çalışmalarını ailelere de anlatması ve güven kazanması sonrasında aileleri de kapsayan bütünsel etkinliklerin yapılması önerilebilir.

- Suriyelilerin sosyal medya kanallarını aktif şekilde kullanıyor olmaları verimli bir uyum çalışması yürütmek için değerlendirilmesi gereken bir alan yaratabilir.

-İzmir'in yöresel yemekleri ot ve bitkilerinin tanıtıldığı, ot festivali, enginar festivali gibi etkinliklere katılımları teşvik edilebilir. Suriyelilerin de yöresel ekmek ve yemeklerini tanıtabileceği bir etkinlik düzenlenebilir.

-İki kültürün de yöresel dans ve oyunlarını (Ege Bölgesi'nde öne çıkan zeybek, harmandalı), (Suriyelilere özgü müzik ve folklorü) kapsayan yerel çocuk sokak oyunları atölyeleri gerçekleştirilebilir.

-Kültür şenlikleri, etkinlikleri, İzmir kültür tanıtım geceleri düzenlenebilir.

-Ortak paylaşım alanlarının artabileceği 8 Mart Dünya Kadınlar günü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk bayramı gibi birleştirici bayramlar toplumların kaynaşması için önemli birer araçtır. Suriyeli ve Türkiyelilerle ortaklaşa kutlama programları düzenlenebilir.

-Sanat, edebiyat eserleriyle kimi zaman toplumun görmezden geldiği meseleler çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Suriyelilerin uyum ve kabulünü gerçekleşmesi görsel sanatlarla desteklenebilir. Fotoğraf ve sergiler düzenlenebilir. Çarpıcı fotoğraflar (Aylan Bebek gibi⁸²) unutulmamaktadır ve toplum hafızasında derin izler

⁸² Hafızalarda kalan önemli bir görsel örnek olarak Aylan bebeğin fotoğrafı verilebilir. Bodrum'da ailesiyle birlikte botlarla açılmış olan ama botun batması nedeniyle sahile vuran Suriyeli Aylan bebeğin fotoğrafı bir sembol haline dönüşmüştür. Bu fotoğrafın hikayesini taşıyan "Aylan Baby" filmi çekilmektedir. Yapılan habere göre filmin gelirlerinin mülteciler yararına kullanılacağı ifade edilmiştir. Filmin yapımcısı ve sponsoru, Bahattin Özürcü bu konuya ilişkin: "*Aylan bebeğin dramını dünyaya sanatla anlatabileceğine kanaat getirdik ve sanatla bunu dünyaya anlatma gereği duyduk. Umarım bu sahillere bundan sonra hep yüzen çocuklara kalır.*" demiştir (Balı, 02.09.2019). Sanat aracılığı ile geniş kitlelere hızlı bir aktarım sağlanmaktadır.

bırakmaktadır. Bu nedenle sanatsal ve kültürel çalışmalara gerekli yatırım yapılmalıdır.

- Travmaların ve savaş psikolojisinin bıraktığı izleri sanata ve edebiyata dönüştürmek bireylerde rahatlatıcı, üretken bir his uyandırabilir. Sanat ve kültürel etkinliklerin psikolojik tedavi aracı olarak da kullanılmaktadır. Ortaya çıkan eserler çeşitli sergiye dönüşebilir ve yerel halkın da empati yeteneğini geliştirebilir. Edebiyat ve kültürel çalışmalar bireylerin sosyal gelişimlerini besleyen en önemli unsurlardandır. Ayrıca edebiyat kendi içerisinde toplumundan izler barındırır ve bir toplumu tanımak için çok önemli bir araçtır. Karşılıklı kabul ve uyum için edebiyata başvurmak yapılabilecek önemli adımlardandır. Amin Maalouf'un "Çivisi Çıkmış Dünya"⁸³ kitabı bu anlamda önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Maalouf'un özetlediği gibi ötekiyi anladığımız zaman toplumsal farkındalık yaşanacak ve düşünsel sistemimiz gelişecektir. Ancak o zaman uyum ve kabulden bahsedebiliriz. Toplumsal uyumu sağlayabilmek adına edebiyatı da kapsayan kültürel çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu konuya ilişkin edebiyat ve şiirin duygu durum aktarımındaki etkileyciliği bu eserde mültecilik ve savaş halinin betimlemesinde kullanılmıştır. Toplumsal uyum ve kabul için edebiyat daha çok başvurulması gereken dallardan biridir.

-Sanatın birleştiriciliğinden yararlanarak iki ülkenin filmlerinin/ belgesellerinin gösterildiği açık hava sinema günleri (İzmir'de geçen filmler, İzmir belgeselleri, Suriye'de geçen film ve belgesellerden oluşan etkinlikler) yapılabilir. Suriyeli ve Türkiyeli sanatçıların sahne alacağı konserler yapılabilir.

-İzmir'de Suriyelilere yönelik yanlış bilinen gerçeklere ilişkin şehrin görünen meydanlarında, Konak, Göztepe, Karşıyaka'da pankartlar ve bilbordlar hazırlanabilir. Günde binlerce İzmirli'nin kullandığı metro ve otobüslerin bilgilendirme panolarına afişler tasarlanabilir.

⁸³ Maalouf, ötekiyi anlamak ve edebiyat arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklıyor. "Ülkelerimizde, kentlerimizde, mahallelerimizde olduğu gibi bütün dünyada da iç barışı korumak istiyorsak, insanlar arasındaki çeşitliliğin, şiddete yol açan gerilimlerden çok, uyumlu bir birlikteliğe dönmesini arzuluyorsak, "öteki"leri şöyle böyle yüzeysel, üstünkörü biçimde değil, iyice yakından, hatta özel yaşamlarına kadar tanımamız gerekiyor. Bu da ancak onların kültürlerini öğrenerek olur. Öncelikle de edebiyatlarını. Bir halkın özel yaşamı edebiyatıdır. Tutkularını, özlemlerini, düşlerini, yoksunluklarını, inançlarını, çevresindeki dünyaya bakışını, kendisini ve -buna biz de dahil olmak üzere- başkalarını nasıl algıladığını edebiyatla açığa vurur. Biz de dahil olmak üzere diyorum, çünkü "ötekiler"den söz ederken, kim olursak olalım, nerede olursak olalım, bizlerin de ötekiler için "ötekiler" olduğumuzu unutmamamız gerekiyor" (Maalouf 2020:143).

SONUÇ

Göç hareketliliği insanlık tarihi boyunca var olduğu gibi bundan sonraki süreçte de varolacağı aşîkardır. Büyük toplumsal değışime neden olan savaşlar, doğal kafetler, ekonomik krizler göçü tetiklemeye devam edecektir. Dolayısıyla küresel dünyada uluslararası göç olgusu sosyolojinin ana gündemi olmayı sürdürecektir. Uluslararası göç çalışmaları sığınmacı/mültecilerin toplumsal alanda karşılaştıkları sorunlar ile kesişmekte ve bu alandaki çalışmaları kaçınılmaz kılmaktadır.

Sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin göç eylemi sonrasında karşılaşılan en büyük güçlük alanı toplumsal uyumdur. Bu konuya ilişkin toplumsal gerginlik alanının oluşmaması, kabul ve uyumun gelişmesi önemlidir. Bu çerçevede sosyal uyumun tanımını ve gelişimini açıklayan farklı yaklaşım ve pratikler karşımıza çıkmaktadır. Göç alan ülkeler ekonomik altyapı, gelişmişlik düzeyleri, göçmen grubun demografik yapısı ve eğitim düzeyi gibi birçok etmeni göz önüne alarak göç uyum stratejisini belirlemektedir. Bu bağlamda göç alan ülkelerin benimsediğı tek bir uyum yaklaşımından bahsedilemez. Baskıcı politikalarla asimilasyonu ön gören uygulamalar olduğu gibi kültürel çeşitliliğı zenginlik olarak gören çokkültürcülük politikaları da vardır. Ayrıca göç sürecini, iki toplumun karşılıklı gelişme süreci olarak gören entegrasyona dayanan kabul ve uyum politikaları da geliştirilmiştir. Uyuma yönelik geliştirilen çalışma alanları (dil öğrenime öncelik verilmesi gibi) benzerlik gösterse uygulama biçimleri toplumların yapısına göre değışiklik göstermektedir.

2011 yılından itibaren Suriye'deki iç savaşın ardından başlayan göç komşu ülkesi Türkiye'yi doğrudan etkilemiştir. Suriyeli göçü Türkiye'de onuncu yılını doldururken, başlangıçta Suriyeli sığınmacılara yönelik varolan geçicilik algısı kalıcılığa doğru evrilmiştir. Geçen bu süre zarfında Suriyelilerin toplumsal uyum noktasında ekonomi, eğitim, sağlık ve kültür gibi alanlarda sorunlar yaşadığı gözlenmekte ve araştırmalarda da bulgulanmaktadır. Suriyeli kitlenin toplumsal uyuman ilişkin teorik ve ampirik çalışmaların artışı, özellikle uyum sorunsalına yönelik akademik ilgiyi göstermektedir.

Türkiye'deki 3.6 milyon civarındaki Suriyeliler, ülkenin her bölgesi ve ilinde farklı yoğunluklarda bulunmaktadır. Suriyel yoğunluğunun fazla olduğu sınır illerinde ve büyükşehirlerde karşılaşılan temel sorun alanları, ekonomi, eğitim, sağlık

ve kültürel kabul olup, bu sorun alanlarının durumu toplumsal uyumu etkilemektedir. Özellikle kamu gücünü kullanan devlet, yerel yönetimler ve de sivil toplum kuruluşlarının, Suriyelilerin toplumsal uyumunda sorun yaşadığı alanlara yönelik yaklaşım ve çalışmaları önemlidir. Devlet, yasa koyucu rolüyle Suriyelilerin hukuki statüsü, eğitim, sağlık hizmetlerine erişimi konusunda altyapı hazırlamıştır. Merkezi otoritenin Suriyeliler konusunda başlangıçta geçicilik algısıyla çalışmalar yürüttüğü fakat Suriye’de kısa sürede bir barış ortamı gözükmediğinden, kalıcılık ve uyum üzerinden politika geliştirdiği görülmüştür. Suriyelilerin bütün bölge ve illerde yaşaması yerel idareleri de bu konunun temel aktörleri haline getirmiştir. Kimi yerel idareler uyum konusunda geliştirici adımlar atarken (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Sultanbeyli Belediyesi gibi), kimi yerel yöneticiler önyargılı bir tavır içerisinde. Ayrıca gönüllü etkinliklerle halkın katılımını da yanına alan sivil toplum kuruluşların da toplumsal sorunlarda önemli bir aktör olduğu aşıkardır. Türkiye genelinde Suriyelilerle çalışan STK’ların yoğun göç sonrasında faaliyet alanlarını arttırdığı görülmüştür. Göçün ilk yıllarında gıda/hijyen yardımı ile ön plana çıkan STK’lar yıllar içerisinde uyum etkinlikleri de gerçekleştirmiştir. STK’ların çalışmaları Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde toplanmıştır.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve bu çalışmanın sahasını oluşturan İzmir’deki çalışmalara ilişkin veriler kurumların resmi sitelerinden, haberlere konu alan söylem ve projelerden, ayrıca yapılan kurum görüşmelerinden alınmıştır. İzmir’de devletin ilgili kurumlarınca il milli eğitim, il sağlık müdürlüğü, göç idaresi, valilik ve kaymakamlık aracılığı ile Suriyelilerin uyumu konusunda çalışmaların yürütüldüğü görülmüştür. İzmir Valiliği, Bayraklı, Bornova, Karabağlar, Konak, Buca, Torbalı Kaymakamlığı’nın Suriyelilerin uyumu konusunda, farklı alanlarda, çalışmalarına rastlanmıştır. İzmir’de yerel yönetimde Suriyeliler konusunda çalışmalar yürüten çeşitli birimler olduğu görülmüştür. Büyükşehir Belediyesi’nin “Bir Arada Yaşam Atölyesi”, ilçe belediyelerine bağlı Buca Belediyesi, Bornova Belediyesi, Konak ve Karabağlar Kent Konseyi Mülteci meclisinin Suriyelilerin uyumu konusunda eğitim ve kültürel alanda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Torbalı Belediyesi’nin Suriyelilere gıda destek yardımında bulunurken uyum konusunda çalışmalarına ulaşamamıştır. Yerel yönetimin sağlık ve ekonomi alanında çalışmalarının sınırlı olmakla, bu çalışmaların son yıllarda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu durum yerel

idarecilerin bir kısmının Suriyelilerin uyum gerçekliğine yaklaşımının değişmeye başladığını söyleyebiliriz. Siyasi kampa ve gerilimlerle oldukça yüklü Suriyeli sığınmacıların uyum konusuna yerel yönetimlerin de destekler vermeye başlaması önemlidir. İzmir’de Suriyelilerle çalışan STK’ların Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları Basmane bölgesinde yoğunlaştığını söyleyebilir. STK’lar sahip oldukları fonlar, topladıkları yardımlar ve gönüllü çalışmalarıyla uyum, dayanışma faaliyetlerini yürütmektedirler. STK’lar kimi zaman yürütmek istedikleri etkinlikler için fon bulamadıklarından yakınmışlardır. STK’ların farklı uzmanlık dallarında sahip olması gerçekleştirdikleri etkinliklerin çeşitliliğini arttırabilmeleri açısından önemlidir.

İzmir’de devlet, yerel yönetim ve STK’lar Suriyelilerin ekonomi, eğitim, sağlık ve kültürel alanda uyumları için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Kimi alanlarda bazı kurumlar öne çıkarken kimi durumda pasif kalmışlardır. Eğitim (dil kursları) konusunda devlet, yerel yönetim ve STK’ların çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmiştir. Kültürel uyum çalışmalarında da devlet, yerel yönetim ve STK’ların daha aktif projeler geliştirdiği söylenebilir. Kurumların çalışmalarındaki ortak teması olarak çocuk ve gençlerin ön planda olduğu gözlemlenmiştir. Yerel yönetimler ve STK’ların uyum çalışmalarına kadınları daha çok dahil ettiği fark edilmiştir. Suriyelilerin istihdamı, meslek edindirilmesi, ekonomi alanındaki sorunlara devlet kurumlarının çeşitli projeler geliştirildiği görülmüştür. Yerel yönetim ve STK’ların, ekonomi ve sağlık alanında bu kurumların çalışmaları daha sınırlı olduğu söylenebilir. Görüşülen bütün kurum yetkilileri ortaklaşa yapılan çalışmalar ve iş birliğini önemsediklerinin altını çizmekle birlikte, uygulamada bu iş birliğinin güçlü bir düzeyde olduğunu öne sürmek mümkün değildir.

Suriyelilerin İzmir’de ekonomi alanında yaşadıkları sorunlar kayıt dışılık, emeğin ucuzlaması, çocuk işçilik, güvencesiz çalışma olarak belirlenmiştir. Yerel yönetim ve STK yetkilileri yerel işçilerin Suriyeli işçilere olan işimizi elimizden aldılar önyargısı taşıdıklarının ifade etmişlerdir. Suriyelilerin istihdamı, meslek edindirilmesi, kayıtlı hale getirilmesi için kamu gücü aracılığıyla çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetim ve STK’lar sorun alanlarını betimleseler de çözüm alanlarına ilişkin proje geliştirmede pasif kalmışlardır. Çocuk işçiliğin önlenmesi, meslek hastalıklarının giderilmesi, kayıt dışı işçilik konusunda çalışmaların hala yetersiz kaldığı söylenebilir. Çocuk işçilerin sayıca oranları, çalıştıkları meslek

gruplarının belirlenmesi karşılaşılabilecek tehlikelerin önüne geçilmesi için belirlenmesi esastır. Çocuk işçi çalıştıran kurumlara yönelik yaptırımlar getirilmeli ve denetimler sağlanmalıdır. Çocukların okullaştırılması için teşvik, burs ve rehberlik çalışmaları eşlik edilebilir. Kayıt dışı işçi çalıştırmanın önüne geçilmesi için merkezi yönetim ve yerel yönetimin denetimini arttırması ve olası bir ihmal halinde cezai uygulamalara gidilebilir. Meslek hastalıklarına yol açabilecek kötü çalışma koşullarının iyileştirmesi ve denetiminin sağlanması önemlidir.

Devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının eğitim anlamında kapsayıcı bir yol izlediği görülmüştür. Kurumların çalışmalarında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da mevcuttur. Yerel yönetimin çalışma alanlarında dil kursları, eğitimde ders başarısı desteği, kadın çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının da çalışmalarında dil kurslarına ve kadın çalışmalarına önem verdiği anlaşılmaktadır. Merkezi yönetimin de Suriyelilerin dil öğrenimi konusunda çalışmalar yaptığına rastlanmıştır. Devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınca dil sorunun ciddi olarak üzerine düşünüldüğü ve faaliyete geçildiği söylenebilir. Merkezi yönetimin kadın çalışmalarında projeleri sınırlıdır. Kız çocukların eğitime devamlılığının sağlanması, erken yaşta evlenmelerinin önüne geçilmesi, Suriyeli çocukların okullaştırılması konusunda yeterli çalışma ve önemlere rastlanmamıştır. Merkezi yönetimin çocuk suçluluğunun önüne geçilmesi, çocuk istismarının önlenmesi konusunda daha ciddi önemler alması önemlidir. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması ve meslek edindirme süreci üzerine uzun süreli çalışmalar geliştirilmelidir. Ailelere eğitimin önemi ve yapılabilecek üzerine danışma hizmeti verilebilir, konferanslar düzenlenebilir.

Suriyelilerin sağlığı konusunda karşılaşılan sorunların başında hijyen maddelerine, protez/gözlük/baston gibi sağlık gereçlerine erişimdeki sıkıntılar vardır. İzmir’de devletin kurucu rolünü üstlendiği T.C. Sağlık Bakanlığı’na bağlı, GSM’ler Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Bornova, Konak, Bayraklı, Buca, Karabağlar ilçelerinde hizmet vermektedir. İzmir’de STK ve yerel yönetimlerin özellikle pandemi döneminde hijyen paketi desteği verdiği görülmüştür. Ancak yerel yönetim ve STK’nın çalışmaların çalışmaları oldukça kısıtlıdır. Bu çalışmaların, sağlık giderlerinin yüksek olması, gerekli uzman ekibin eksikliği gibi nedenlerden dolayı kısıtlı olduğu düşünülebilir. Devlet kurumlarının Suriyelilere sağlık merkezi açtığı,

gerekli tarama ve aşılama, ameliyat ve müdehale işlemlerini yürüttüğü görülmüştür. Suriyelilerin sağlık sistemine uyumu konusunda devlet ön plana çıkmaktadır. Bu alana ilişkin bazı öneriler sıralanabilir. Covid-19 pandemisi ile birlikte Suriyelilerin dezavantajlı konumlarının daha da güçleştiğini söylemek mümkündür. Pandemi sırasında ve sonrasında Suriyelilerin karşılaştıkları zorluk alanlarının saptanması önemlidir. Bu süreçte sağlık hizmetlerine erişimleri ve pandemi ile başa çıkma yöntemlerine ilişkin bulgular olası bir başka doğal afet, küresel kriz için kurumları hazırlıklı hale getirebilir. Ayrıca bu alanda yapılacak gelecek çalışmalar pandeminin uyum süreci üzerindeki etkisini ortaya koyacaktır.

Suriyelilerin kültürel uyumu konusunda yerel yönetim, STK ve devletin çok sayıda çalışma yürüttüğü görülmüştür. Kurumlar çocuk, gezi, festival, sanatsal çalışmalar geliştirmiştir. Suriyelilerin kültürel uyumu konusunda yerel yönetim ve STK'ların kadın çalışmalarında öne çıktığı görülmüştür. Merkezi yönetimin kadın uyum çalışmalarının var olduğu ancak sınırlı olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet nedeniyle çeşitli ayrımcılığa maruz kalan kadınlar, göçmen/sığınmacı/mülteci olduklarında yaşadıkları zorluk alanları çeşitlenmektedir. Sığınmacı/mülteci kadınların toplumsal uyumu konusunda daha çok çalışma yürütülmesi gerekliliği esastır.

Uyum, entegrasyon kuramları toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesi için çeşitli toplumsal aşamalardan geçilmesi gerektiğini söylemektedir. Ülkelerin aldıkları göçmen/sığınmacı/mültecilerin demografik yapısı, eğitim durumu, ülkenin ekonomik durumuna göre uyum sürecinde ülkeler kendilerine özgü modeller geliştirmiştir.

Çalışma kapsamında görüşülen kurum yetkililerin ifadelerinde ve idari otoritelerin sözlü beyanlarında; uyum, entegrasyon, birlikte yaşam, çokkültürlü toplum kavramları öne çıkmıştır. Kurumlar geliştirilen uyum için yereli de kapsayan çalışmalar yaptıklarını bu sürecin karşılıklı ilerleyeceğinin altını çizmiştir. Ancak bütün kurumların ortak bir fikir birliği içerisinde benimsediği kabul ve uyum modeli gözlenmemiştir.

Suriyelilere olan önyargı toplumsal gerçekliğini korumaktadır. Suriyelilere karşı geliştirilen işimizi elimizden alıyor, devletten yardım alıyor, kamu huzurunu bozuyor önyargısı medyaya yansıyan haberlerde ve görüşmecilerin ifadelerinde tekrarlanmıştır. Varolan bu önyargı toplumsal uyum ve kabul arasına mesafe

koyabilmektedir. Bilinen ve bir anlamda yadsınan bu önyargılara karşı çalışmaların yürütüldüğü ve bu çalışmaların derneklerce kitaplaştırıldığı görülmekle beraber, bunların sınırlı olduğunu söylemek gerekir. Toplumsal uyum ve kabul konusunda ilerleme kaydetmek için bu alandaki çalışmalar geliştirilebilir.

Kurumların yaklaşımları ve beyanlarının kimi durumlarda kurumun bütününe kapsamadığı görülmüştür. Kimi yerel idareler ve siyasi otoritelerin Suriyelilere karşı negatif, ayrımcı ifadelerle yer verdiği de görülmüştür. Yerel idarelerin, Suriyeliler'in durumu ve yapılabilecek çalışmalar insiyatiflerine bırakılmıştır. Yerel idareler Suriyeliler konusunda kayıtsız kalabilmektedirler. Bunun nedenleri arasında bir dahaki seçimlerde oy kaybı ihtimali, kentin turist çeken imajının bozulmaması gibi gerekçeler sayılabilir. Bu gerekçelerden sıyrılarak insan hakları temelli bir yaklaşım içerisinde olmak toplumun ihtiyaçlarını gözeterek üretmek kamu huzurunu sağlanmasına ve toplumsal uyumun gelişmesine katkı sağlayabilir.

Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik araştırmalar ve görüşmeciler verileri incelendiğinde çeşitli eksiklikler ön plana çıkmaktadır. Kurumlar arası diyalog eksikliği, bilgi paylaşımında yetersizlik, organizasyon yetersizliği görülmektedir. Aynı ilde aynı konu üzerinde çalışan kurumlar birbirlerinden habersiz olabilmektedir. Kimi kurumlar kendi içlerinde ve yerelde çalışmalarını yürütürken, faaliyet ve etki alanını geliştirmede mali sorunlarla karşılaşmaktadır. Kurumların kendi içlerinde değerlendirme toplantıları yapması, bilgi ve deneyimlerini paylaşacağı ortamların yaratılması gerekmektedir. Bu sorunların çözümü için, yerel yönetime ve STK'lara uyum destekleyici çalışmalarından daha çok fon desteği verilebilir. Suriyelilerle en çok temas halinde olan bir diğer unsur olan muhtarların da uyum çalışmasına daha aktif olarak katılmaları sağlanabilir.

Çalışma kapsamında sınırlı da olsa görüşülen Suriyeliler, karşılaştıkları uyum sorunlarını belirtmişlerdir. Sorun alanlarının ilkinde iş gücünde karşılaştıkları ayrımcılıklar, psikolojik baskı, yanlış bilinen gerçekler (her yerden yardım parası alıyor algısı) karşımıza çıkmıştır. Görüşülen Suriyeliler karşılaştıkları sorun alanlarını tanımladıktan sonra, uyum çalışmalarının geliştirici yanına vurgu yapmışlardır. Kurumların çalışmaları ve çeşitliliği geliştikçe uyum ve kabulün de gerçekleşeceği varsayılabilir.

Görüşülen kurum yetkililerinin bir kısmının uyum konusunda derinleştiğini literatür ve mevzuat hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Görüşmecilerin bir kısmının da uyum konusunda deneyim ve çalışma pratikleri kapsamında gelişim gösterdiği görülmüştür. Bu alanda yapılacak olan çalışmaların bilgi birikimi ve deneyimle birleşmesi gerekmektedir. Ortaklaşa iş birliğinde olan projeler bu anlamda önem taşımaktadır. Mültecilerle çalışmalarını yürüten personellerin de bu konuda özel eğitimler alması gerekmektedir. Bu alanda bir takım çalışmalar olsa da yetersizdir. Eğitimlerin daha sistematik ve kapsayıcı olması bu bağlamda önemlidir.

Kısacası, Türkiye’de bulunan yaklaşık 3.6 milyon Suriyeli merkezi yönetim üzerinde büyük bir baskı yaratmaktadır. Suriyelilerin belirli kentlere yoğunlaşması, yerel idarelere büyük sorumluluklar yüklemektedir. Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda destek olabilecek STK’lar da burada önemli birer aktöre dönüşmüşlerdir. Türkiye’nin üçüncü büyük kenti olan İzmir’de 150 bin civarında Suriyeli sığınmacı vardır. İzmir’de Suriyelilerin toplumsal uyum noktasında karşılaştıkları sorun alanlarında, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının daha ön planda olduğu, yerel yönetimlerin (büyükşehir ve alt belediyeler) ise son yıllarda daha fazla Suriyelilerin uyum konusuna yönelmeye başladığını söylemek mümkündür. Kalıcılığa doğru evrildiği Türklerin ve Suriyelilerin önemli bir oranının kabul ettiği bir durumda, Suriyeliler’in “var öteki” veya “var da yok” olarak kabul edilemeyeceği açıktır. Dolayısıyla Suriyelilerin toplumsal gerçekliğine, partisel ve seçim odaklı çıkarların ötesinde yaklaşılması, toplumsal uyum için son derece kritiktir. Bir diğer deyişle Türkiye’deki ve İzmir’deki toplumsal aktörlerin Suriyelilerin toplumsal uyum konusunu siyaset üstü ve insan hakları temelli bir yaklaşımla ele almaları; Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumuna ket vurma potansiyelini barındıran sorun alanları noktasında ciddi yönde iyileştirmeler yaratacaktır. Böyle bir yaklaşım ve uygulamalar, kalıcılığa doğru evrilen Suriyelilerle birlikte yaşama kültürünün ve de karşılıklı bir toplumsal uyum sürecinin inşa edilmesine önemli katkı sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten-Uluslararası Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Abadan Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten-Uluslararası Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Adıgüzel, Y. (2019a). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Adıgüzel, Y. (2019b). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler. Ed: Prof. Dr. Adem Esen Mehmet Duman, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD), ss: 13-36.

Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 1(2): 58-83.

Akman, K. (2019). *Türkiye’de Belediyeler ve Sığınmacılar Politikadan Uygulamaya Samsun Örneği*. Astana Yayınları, Ankara.

Alkan, Ö. E. (2015). Sosyolojide Temel Metodolojik İkilikler ve Bunları Aşma Girişimleri. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(1):1-24.

Alpman, P.S. (2015). Metropol Etkinliğinin Sınıfsal İçeriği: Kürt Emeğinin Ekonomik ve Politik Değeri. *Rüzgara Karşı Emek Süreçleri ve Karşı Hegemonya Arayışları*. Der: Gamze Yücesan-Özdemir, NotaBene Yayınları, Ankara.

Appiah, K. A. (1996). Kimlik, Sahicilik, Hayatta Kalma- Çokkültürlü Toplumlarda ve Toplumsal Yenidenüretim. *Çokkültürcülük Tanınma Politikası*. Çev. (Nazlı Ökten), ss:146-158, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Aslantürk O., Tunç Y. E. (2018). Türkiye'de Yabancıların Çalışma İzinleri: Suriyeliler Örneği. *Kamu Denetçileri Kurumu, Ombudsman Akademik Dergisi*, 5(9): 141-180.

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1): 39-63.

Aydın Yılmaz, S. (2019). Suriyeli Mülteci Kadınlar: Göç Travması ve Entegrasyon. *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, (Ed.) A. Esen-M. Duman, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD). ss:37-53.

Aygül, H. H. (2018). Mültecilerin İş Gücüne Katılımı ve Piyasaya Dair Deneyimleri. *21.Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi*. Ed: H.Hüseyin Aygül ve Erdal Eke. Ankara: Nobel Yayıncılık, ss: 179-210, 1.Baskı

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 5(2): 368-388.

Bartram, D., Poros M., Monforte P. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay. Ankara: Hece Yayınları.

Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar, Yasa Dışı Göçmenler*. İç İşleri Bakanlığı Genel Yayın No:686, Ankara.

Baştürk, S., ve Taştepe, M. (2013). Evren ve Örneklem. (Ed.) S. Baştürk. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Vize Yayıncılık. ss: 129-159.

Bayrak, H.C. (2018). *Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayraktarlı, İ.Y. (2018). Yurtdışında Yaşayan Türklere Yönelik Eğitimde Restorasyon -Almanya Örneği. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(19): 257-280.

Bilge Zafer, A. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(30): 75-92.

Biner, Ö. (2016). *Türkiye’de Mültecilik İltica, Geçicilik ve Yasallık “Van Uydu Şehir Örneği*, Çev. Ezgi Çakmak. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Canatan, K. (2011). Hollanda’da Etnik İlişkiler Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmalar, *Sosyoekonomi Dergisi*. 15(15): 7-28.

Castles, S., Miller, M. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceylan, A., Uslu, İsa. (2019). Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitleli Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 36: 199-221.

Ceylan, İ. (2012). Türklerde Cerrahinin Gelişimi, *Türk Cerrahi Derneği Yayınları*, Ankara.

Connell. R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çağırkan, B. (2016). Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplamlar, Yeni Kimlikler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 5(8): 2613-2623.

Çağlar, A. (2011). *Türkiye’de Sığınmacılar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*. (17): 67-91.

Çağlayan, S. (2011). Kent Sosyolojisi. Ed. F. Güneş. *Göç Kavramı ve Kuramları* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını. ss: 84-115..

Çakırer Özservet, Y. (2015). Modern Göçebeler Olarak Göçmenler, Mekan ve Şehre Uyum. *Sosyoloji Divanı*. Ed. Köksal Alver, 3(6): 41-54.

Çakırer Özservet, Y. (2019). Karşılaşma ve Uyum Bağlamında Kent Mekanı ve Göçmenler. *Türkiye’de Göçmen Kapsayıcılığı Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri*. Ed. Halis Sakız, Hıdır Apak. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. ss: 47-70.

Çalışkan, A. (2020). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Mekân Tercihlerinde Rasyonelliğin Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3): 1189-1204.

Çamur, A. (2017). Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Sorumluluğu: İzmir Örneği, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(2): 113-129.

Çetin, İ. (2016). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*. (34): 197-222.

Daoudov, M. (2015). Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü, Ed: Y. Bulut. *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*. İstanbul Umuttepe Yayınları. ss:39-64.

Deniz, Ç.A., Ekinci Y., Hülür A.B. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı- Antep Kilis Çevresi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Efe, S., Ulusoy, O. (2013). *117 Soruda Mülteci Hakları*. Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları.

Ekim, G. (2018). *Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Mevcut Durumları ve Sorunları Üzerine Bir Alan Araştırması: İzmir Basmane Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ela Özcan, E.D. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4): 183 – 215.

Emin, M. N. (2019). *Geleceğin İnşası Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*. SETA Kitapları 48.

Erbaş, H. (2019). *Toplumsal Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler/Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix Kitabevi.

Erder, S. (2020). Göçmenlik, Mültecilik ve Değişen “Uyum” Anlayışı. *Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum/ Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* Ed. S. Sallan Gül-S.Dedeoğlu-Ö. Kahya Nizam. ss. 21-37. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Erdoğan, E. U., Tarhan, K.V., (2016). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Sivil Hayata İntibakına Yönelik Envanter Çalışması*. İstanbul.

Erdoğan M. M. (2017), *Kopuştan "Uyum"a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2018a). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.

Erdoğan, M. M. (2018b). *Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.

Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*, Konrad Adanauer Stiftung.

Erdoğan, M. (2020a). *Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler*, www.uikpanorama.com. (25.01.2021).

Erdoğan, M. (2020b). *Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerin Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Eroğlu E.C. Taşkiran R. (2002). Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Durumu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (1): 105-128.

Erol, M. Ersever, O.G. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 24(1): 47-68.

Eryılmaz, Ç. (2017). Sosyal Bilim Paradigmaları Çerçevesinde Çevre Sosyolojisi'nin Kuramları ve Kavramları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1): 159-174.

Fichter, J. (2004). *Sosyoloji nedir?*. Ankara: Anı Kitabevi.

Gençöz, F. (1998). Uyum Psikolojisi, *Kriz Dergisi*. 6(2): 1-7.

Giddens A. (2008). *Sosyoloji*. Cilt 1, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Göksel, U. G. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi "Adil Entegrasyon"*. Çev. Müge Kızıltuğ. Birinci Basım. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Gönç Şavran, T. (2009). *Araştırma Yöntem ve Tekniklerinin Seçimi*. Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri. (Der.) N. Suğur Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 116-136.

Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiki ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. (4): 53-85.

Gündoğmuş, B., Gayırnal, A. (2019). Toplumsal Kabul Ve Uyum Süreci Bağlamında Suriyeli Göçmenler. *Journal of Academic Value Studies*. 5(5): 859-860.

Güvenç, B. (2011). *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Iosifides, T. (2019). Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: ÖzdeşünümSELLİK, Nesnellik ve Öznellik. *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*. Der. Ricard Zapata-Barrero ve Evren Yalaz. Çev. Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan ve Zuhal Karagöz. İstanbul: Gar Kitaplık. ss: 112- 132.

İren, A. A. (2018). Türk Dış Politikası ve Suriye Krizi. *21.Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi*. Ed: H.Hüseyin Aygöl ve Erdal Eke. Ankara: Nobel Yayıncılık, ss: 97-121, 1.Baskı.

Jackson, J.A. (1986). *Migration*. London: Longman.

Janoski, T.,Wang, F. 2010. Göç ve Ulusal Entegrasyon Politikaları. *Siyaset Sosyolojisi*. Ed. Thomas Janoski ve Diğerleri. Çev. Ceren Kuşçuoğlu. Ankara: Phoenix Yayınevi. ss:687-713.

Kahraman, S., Tanıyıcı, Ş., Kutlu Ö. (2019). Türkiye’de Yerel Yönetimler Ve Yabancı Göçmenler, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. (5)10: 44-67.

Kamu Denetçiliği Kurumu (2018). “*Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporu*”. Ankara.

Kanar, Mehmet (2010). *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınları.

Karaarslan F., Gençoğlu A.Y. (2019). *Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak Kayseri’de Sivil Politika Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz*. Ankara: Tezkire Yayınları.

Karaca, S. (2017). *Sivil Toplum Diyalogu Mültecilerin Uyum Projesi Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite*. IGAM.

Karaoğlu, F. (2007). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyma Davranışı: TÖMER Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kavlak, İ.V. (2011). Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri. *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar Ve Çözüm Arayışları*. Ed: Özgür Gökmen. ss. 345- 362. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.

Kaya, A. (2014). Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış. *İdeal Kent Dergisi*. (14): 11-28.

Kaya, G. ve Sarıkaya, B. (2020). Uluslararası Göçmenlerin Kent İçi Mekandaki İlişkileri: İzmir *Basmane Oteller Sokağı*, *Social Science Study Journal*. 6(59): 1237-1250.

Keat, R., Urry, J. (1994). *Bilim Olarak Sosyal Teori*. Çev. Nilgün Çelebi. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleşmehmet, H. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Göçmen Sağlığı. *The Journal of Turkish Family Physician*. 9(4): 119-126 .

Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Yayınları.

Kuş, E., (2007). Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü ve Psikolojide Nitel Araştırma. *Türk Psikoloji Yazıları*. 10(20): 19-41.

Kümbetoğlu, B. (2003). Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik. *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*. Ed. A. Kaya-G. Göksu Özdoğan. ss. 271-298. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayınları.

Lordoğlu, K. (2017). Türkiye İşgücü Piyasasında Göçmenler ve Suriyeli İşçiler. *Zor Zamanlarda Emek Türkiye’de Çalışma Yaşamının Güncel Sorunları*. Der: Ahmet Makal, Aziz Çelik. Ankara: İmge Kitabevi Ankara.

Maalouf, A. (2020). *Çivisi Çıkmış Dünya Uygarlıklarımız Tükendiğinde*. Çev: Orçun Türkay. Yapı Kredi Yayınları. 24. Baskı.

Macionis, J. (2012). *Sosyoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mackreath, H., Sağnıç, G. Ş. (2017). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. Yurttaşlık Derneği. Birinci Baskı. Mart. İstanbul.

Madore, M. (2016). Lübnan Belediyelerinin Suriye Göç Dalgasının Yönetilmesindeki Rolü. Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı (UCLG-MEWA).

Martikainen, T. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. Çev: Nebile Özmen. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (38): 263-276.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Massey, D. S.&Diğerleri (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi. *Göç Dergisi*. 1(1): 11-46.

Memişoğlu, F. (2019), Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Göç Bağlamında İnsan Ticareti, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(30): 239-287.

Meydan Larousse Ansiklopedisi (1971).Cilt: 5. İstanbul: Meydan Yayınevi.

Mütevellioğlu, N. (2006). Sosyal Devletin Meşruiyeti, *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 8(2): 1-21.

Neccar, M. Ş. M. (2016). Suriye’den Türkiye’ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar, *İlahiyat Akademi Dergisi*. (4): 185-198.

Neuman, L. W. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Cilt:1. Çev: Sedef Özge. Ankara: Yayın Odası Yayınları.

Oytun, O., Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu*. ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara.

Önder, N. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 5(1): 110-165.

Öner A. Ş. (2012), Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. *Küreselleşme Çağında Göç*. Der: Gülfer İhlamur Öner, Aslı Şirin Öner. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1): 323 – 343.

Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 7(1): 55-70.

Özgüzel, S., Çakır, C.,Çetintürk, V. E. (2017). Mültecilerin Uyum Sorununda Yerel Yönetimler: Hollanda Örneğinden Alınacak Dersler, Ed. Ahmet Yatkın, *Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı (KAYSEM)-11*, ss.1260-1279.

Özkiraz A., Acungil, Y. (2012). Hemşehri Derneklerinin Kentlileşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği). *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 29(1): 247-272.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev.Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sallan Gül, Songül., Türkmen, E., Kahya Nizam, Ö. (2020). Türkiye’de Mültecilik, Kadınlık ve Toplumsal Cinsiyet: Isparta Uydu Kentinde Yeni Bir Kadınlık İnşası Mümkün mü?, *Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum/ Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* Ed. S. Sallan Gül-S.Dedeoğlu-Ö. Kahya Nizam. ss. 310-340. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Saraçoğlu, C., Belanger, D. (2018). Mekân, Yer Ve Şehir: Türkiye’de Suriyeli Karşıtlığının Kentteki Görünümleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 16(62): 46-73.

Saygın, S., Hasta D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. 10(3): 312-333.

Seta ve Theirworld, (2017), *Engelleri Aşmak: Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullandırmak*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. SETA Yayınları 93.

Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(7): 417-436.

Sözer, M.A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(28): 418-431.

Srour, H. (2018). *Savaş Zamanında Aşk*. İzmir: Etki Yayınları Birinci Basım.

Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. (55): 103- 134.

Şan, M. K. (2005,2006). Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme. *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*. Aralık 2005- Haziran 2006. 3(1-2): 69-117.

Şeker, B.D. (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Göç ve Uyum*. Der: Betül Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin, Transnational Press London, 9-21.

Şen, A.F., Şen, Y.F. ve Baskın, Y.Z. (2019). *Siyasal Söylemde ve Medyada Suriyeliler: Siyasi Aktörlerin ve Medyanın Suriyelilere Bakışı*. Ankara: Kilit Yayınları.

Şentürk, C. (2020). *Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler*. Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı. ZfTI-PolicyPaper Nr. 8. Essen.

Şentürk, Ü. (2019). Göçmenlik ve Sosyal Politika, *Türkiye'de Göçmen Kapsayıcılığı Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri*. (ss: 17-45). Ed. Halis Sakız, Hıdır Apak. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Taşdelen, İ. E. (2011). *Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir'e İlişkin Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taylor, C. (1996). *Çokkültürcülük Tanınma Politikası*. Çev: Yurdanur Salman, Hazırlayan: Amy Gutman. Yapı Kredi Yayınları.

TDK (1998). *Türkçe Sözlük*. 1. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tunç, A. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*. 2(2): 29-63.

Tutkun, Ö. F. (2006). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Türkiyeli Öğrencilerin Uyum Sorunları. *Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Sosyal. Bilimler. Dergisi*, 8(15): 255-267.

Tümertekin E., Özgüç, N. (2012). *Beşeri Coğrafya İnsan. Kültür. Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Tümtaş M. S., Ergun C. (2014). Göç ve Yoksulluk Kıskaçında Yıkılan Bir Kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 5(2): 1-23.

Unutulmaz, O. K. (2012). Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu” Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar*. Der. S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner. İletişim Yayınları. ss:135-159.

Uzun, E. M., Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*. 1(1): 72-83.

Varcan N. (2013). Yerel Yönetimin Kavramsal Yapısı. *Yerel Yönetimler*, Editör Canatay Hacıköylü, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2928. Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1885.

Woods, A., Kayalı, N. (2017). *Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü*. İstanbul Politikalar Merkezi.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yapıcı, S. (2019). *Suriyeli Öğretmen ve Veli Görüşlerine Göre Geçici Eğitim Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ortak Yüksek Lisans Programı.

Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa’da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 3(2): 100-136.

Yavuz, S. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(26): 610-623.

Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 3(1): 36-67.

Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 16(1): 140-169.

Yılmaz, E.A. (2019). *Türkiye’deki Suriyelilerin Sorunları ve Toplumsal Uyum Süreçleri Aydın İli Örneği*. Ekin Yayınları.

Ziya, O. (2012). Mülteci ve Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 25(99): 229-240.

İnternet Kaynakça

AFAD, (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları. <http://madde14.org/images/a/a8/AFADSurSigin2013.pdf>. (30.05.2020).

AFAD, (2017). Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf. (10.04.2020).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yabancıların Çalışma İzinleri, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>. (14.04.2020).

Akgül, M. (2014). Nitel Araştırmada Veri Analizi: Betimsel ve İçerik Analizi. *Araştırma Yöntem ve Teknikleri – II*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. ss: 2-24., <https://itunesu-assets.itunes.apple.com/itunes-assets/CobaltPublic/v4/62/35/5d/62355d7f-8892-a3a2-c582-c439cfb5768d/309-236924978289582721->

10.__nite_edit_ara_t_rma_y_ntem_ve_teknikleri.pdf?a=v%3D3%26artistId%3D1280624551%26podcastId%3D833451348%26podcastName%3DAra%25C5%259Ft%25C4%25B1rma%2BY%25C3%25B6ntem%2Bve%2BTeknikleri%2B-%2BII%26episodeId%3D1000270572134%26episodeName%3DN%25C4%25B0TEL%2BARA%25C5%259ETIRMADA%2BVER%25C4%25B0%2BANAL%25C4%25B0Z%25C4%25B0%253A%2BBET%25C4%25B0MSEL%2Bve%2B%25C4%25B0%25C3%2587ER%25C4%25B0K%2BANAL%25C4%25B0Z%25C4%25B0%2BUnit-10%2B%2528pdf%2529%26episodeKind%3Dpdf%26pageLocation%3Ditc, (09.01.2021).

Bağcılar.bel.tr, (23.10.2017). Suriyeli ve Türk Kadınlar Yöresel Yemeklerini Birbirlerine Tanıttı. <http://bagcilar.bel.tr/icerik/523/17651/suriyeli-ve-turk-kadinlar-yoresel-yemeklerini-birbirlerine-tanitti.aspx>. (08.12.2020).

Ballı, A. (02.09.2019). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dunyayi-sarsan-aylan-bebegin-olumunun-dorduncu-yili/1570828>, (14.12.2020).

Başaran, S.B. (2016). Şişli Belediyesi Göç Birimi ile Röportaj: Kentli Mülteciler ve Yerel Yönetimler. <http://www.kadikoyakademi.org/sisli-belediyesi-goc-birimi-ile-roportaj-kentli-multeciler-ve-yerel-yonetimler/>. (03.12.2020).

Baykan, D. (03.10.2019). Anadolu Ajansı, Gaziantep Modelinin Bir Dünya Modeline Dönüşmesini Arzu Ediyoruz. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gaziantep-modelinin-bir-dunya-modeline-donusmesini-arzu-ediyoruz/1601630> (03.08.2020).

Birgün, (20.07.2015). İzmir Suriyelilerin Otogarına Dönüştü. <https://www.birgun.net/haber/izmir-suriyelilerin-otogarina-donustu-85144> (27.11.2020).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, (2001), “Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi”. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa659a4>, (13.06.2020).

Bornova Belediyesi, (15.12.2020). <https://bornova.bel.tr/2020/12/15/bornova-belediyesinden-sivil-katilim-hamlesi/>, (03.01.2021).

Buca Belediyesi, (20.06.2020). Buca Mülteci Destek Masası 3.486 Mülteciye Destek Verdi. <http://www.buca.bel.tr/Haberler/1892/buca-multeci-destek-masasi-3486-multeciye-destek-verdi.html>. (03.01.2021).

Buca.gov.tr. Buca Kaymakamlığı’nın Koordinatörü Olduğu AKUMER Projesi Ortakları, İşbirliği Çalışmalarını Görüşmek Üzere Bir Araya Geldi. <http://www.buca.gov.tr/buca-kaymakamliginin-koordinatörü-olduğu-akumer-projesi-ortakları-isbirliği-calismalarını-görüşmek-üzere-bir-araya-geldi>, (13.09 2020).

Büyüköztürk Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>, (13.09 2020).

Cilga, M. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve STK’lar. <https://medium.com/@melihcilga/suriyeli-m%C3%BClteciler-ve-stk-lar-12909ae7b121>, (09.09.2020).

Cilga, M. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Destek Olan Ulusal ve Uluslararası STK'lar. <https://graphcommons.com/graphs/a5f158c2-9d58-4745-9fe5-97bc9d86dac4/selection/11280402-a528-4b47-aebd-cc905e7f2f90>, (27.09.2020).

Cumhuriyet, (12.08.2020). Başkan Soyer'den Alevi Yurttaşlara Diyalog Merkezi Sözü. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baskan-soyerdan-alevi-yurttaslara-diyalog-merkezi-sozu-1757823>. (06.12.2020).

EDAM, (2014). Türk Kamuoyunun Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Bakış Açısı <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2014/01/EdamAnket2014.1.pdf>. (15.04.2020).

Ege Postası (31.03.2015). Suriyeli Mülteciler Sosyalleşmek İstiyor. <http://www.egepostasi.com/haber/suriyeli-multeciler-sosyallesmek-istiyor/103436>, (30.12.2020).

Ege Postası (22.03.2019). İzmir Valiliğinden Suriyeli Öğrenci Açıklaması <http://m.egepostasi.com/default.asp?page=haber&haberid=210471> (29.11.2020).

Ensonhaber.com, (11.12.2020). <https://www.ensonhaber.com/gundem/her-seyini-birakip-geldigi-turkiyede-sanayici-oldu>. (14.12.2020).

Esenler.bel.tr, (08.03.2017). <https://esenler.bel.tr/haberler/genel/suriyeli-kadinlar-akvaryum-a-hayran-kaldi/>. (14.12.2020).

Euronews, (2020). <https://tr.euronews.com/2020/02/28/dunyada-en-fazla-multeciye-ev-sahipligi-yapan-ulke-turkiye-ilk-10-da-avrupa-sadece-almanya>, (14.12.2020).

Fidan, H. (11.12.2020). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/suriyeli-kadinlar-izmirde-uzumu-pekmeze-cevirmeyi-ogreniyor/2073471>. (14.12.2020).

Gazete Duvar, (26 Eylül 2017). İzmir'de, Türkiyeli ve Suriyeli İşçiler Ortak Eylem Yaptı. <https://www.gazeteduvar.com.tr/ekonomi/2017/09/21/izmirde-turkiyeli-ve-suriyeli-isciler-ortak-eylem-yapti/>. (20.09.2020).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete, (2016), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>, (15.04.2020).

Goc.gov.tr, Bizbize, [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/bizbize%20duyuru\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/bizbize%20duyuru(1).pdf), (03.10.2020).

Goc.gov.tr, Geçici Koruma Verileri, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.12.2020).

Goc.gov.tr, Geçici Koruma Verileri, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (08.07.2020).

Goc.gov.tr, (27.11.2020). Kamu ve STK Uyum Buluşmaları Başlıyor, <https://www.goc.gov.tr/kamu-ve-stk-uyum-bulusmalari-basliyor> . (29.11.2020).

Goc.gov.tr, (16.09.2020). Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (27.09.2020).

Goc.gov.tr. Uluslararası Öğrenci ve Akademisyenler Sosyal Uyum Buluşması'nın ilki İzmir'de Gerçekleştirildi. <https://izmir.goc.gov.tr/uluslararasi-ogrenci-ve-akademisyenler-sosyal-uyum-bulusmasin-in-ilki-izmirde-gerceklestirildi>. (29.11.2020).

Goc.gov.tr, Uyum Mahalle, <https://www.goc.gov.tr/uyum-mahalle-bulusmasi---altindag>, (03.10.2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler, <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>, (14.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (06.01.2021). Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (06.01.2021) Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (5 İlde 7 Barınma Merkezi), <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (06.01.2021). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Unsurları, <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>, (06.02.2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (26.12.2019). Sosyal Uyum Çalıştayı-13 İzmir’de Gerçekleştirildi, <https://www.goc.gov.tr/sosyal-uyum-calistayi-13-izmirde-gercekleştirildi>. (29.11.2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.goc.gov.tr/gigm-mevzuati>, (25.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (06.01.2021). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler , <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Uyum, <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda>, (06.02.2020).

Göçen Sağığı Merkezi, (2020).
<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6%C3%A7men-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-merkezleri.html>, (30.05.2020).

Haberekspres, (04.08.2015). Basmane Suriyeli Kaynıyor,
<https://www.haberekspres.com.tr/izmir/basmane-suriyeli-kayniyor-h79511.html>,
(29.11.2020).

Haberekspres, (05.05.2015) İzmir’de kayıtlı 170 Bin Suriyeli Var,
<https://www.haberekspres.com.tr/izmir/izmirde-170-bin-kayitli-suriyeli-var-h72110.html>, (29.11.2020).

Haberler.com, (06.08.2015), CHP’li Vekil, Sağık Bakanı’na Suriyeli Çocukların Aşılarını Sordu, <https://www.haberler.com/chp-li-vekil-saglik-bakani-na-suriyeli-cocuklarin-7575937-haberi/>, (03.12.2020).

Haberler.com, (15.09.2012). “Esad Güçleri Tarafından Zorla Askere Alınmak İsteyen Gençler Türkiye’ye Sığındı”. <https://www.haberler.com/suriye-de-askere-gitmek-istemeyen-15-kisi-turkiye-3940038-haberi/>. (02.12.2020).

Haberler.com, (01.08.2012). Sözleşmeli Öğretmenlik Tarih oldu,
<https://www.haberler.com/bu-ogretmenlerin-gorevine-son-verildi-3828080-haberi/>,
(07.06.2020).

Haberler.com, “Suriyeli Mülteci Öğrenciler Okulu” Eğitim Öğretime Başladı,
<https://www.haberler.com/suriyeli-multeci-ogrenciler-okulu-egitim-ogretime-5199992-haberi/>, (03.12.2020).

Habertürk, (10.01.2020). İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer’den Açıklamalar, <https://www.haberturk.com/izmir-buyuksehir-belediye-baskani-tunc-soyer-den-aciklamalar-2557563>, (03.12.2020).

Halk Eğitim Merkezi, Halk Eğitim İş Karşılığı Ücret Projesi, <http://www.hemhalkegitim.com/halk-egitim-is-karsiligi-ucret-projesi/>, (03.08.2020).

Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü, "İş Karşılığı Ücret (Cash For Work) Projesi" İzleme Ziyaretleri Ve Üçüncü Ara Değerlendirme Toplantısı Yapıldı, <http://hbogm.meb.gov.tr/www/quotis-karsiligi-ucret-cash-for-work-projesiquote-izleme-ziyaretleri-ve-ucuncu-ara-degerlendirme-toplantisi-yapildi/icerik/829>, (20.09.2020).

Hürriyet. (05.03.2018). Bayraklı Haberleri: Bayraklı'da Okuma Yazma Seferberliği Başladı. <https://www.hurriyet.com.tr/bayraklida-okuma-yazma-seferberligi-basladi-40761679>, (27.12.2020).

Hürriyet, (26.01.2017). İzmir Haberleri. Torbalı'daki Mültecilere Yardım Eli. <https://www.hurriyet.com.tr/torbalidaki-multecilere-yardim-eli-40346969> . (28.12.2020).

Hürriyet, (13.08.2015). İzmir'de Suriyeli Mülteciler Atatürk Stadyumu'nda Toplanacak. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/izmirde-suriyeli-multeciler-ataturk-stadyumunda-toplanacak-29791288>. (27.11.2020).

Hürriyet, (20.09.2019). Suriyeli Göçmenler 3 Milyon 600'ü Geçti, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-gocmenler-3-milyon-600u-gecti-41334016> . (09.09.2020).

ILO Türkiye Ofisi. https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_710956/lang--tr/index.htm, (13.12.2020).

IOM, (2013). Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, Ed. Perruchoud, R. Redpath Cross, J., İkinci Baskı, IOM Yayınları, No:31, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (06.02.2020).

IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü, Ed. Bülent Çiçekli [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), No: 18, (29.01.2020).

İgamder. <http://www.igamder.org/MYTD/haberarsivi/tuyapin-duzenlemis-oldugu-22-izmir-kitap-fuari/>. (08.12.2020).

İHH, (2014). Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler, <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/82/suriyeli-multeciler-web.pdf>, (03.08.2020).

İstanbul Bilgi Üniversitesi, MİPEX, Göç ve Entegrasyon Politikaları Göstergeleri, 2015, Yeni Entegrasyon Politikaları: Kim yararlanıyor?”. <https://eu.bilgi.edu.tr/tr/news/migrant-integration-policy-index-2015-mipex-goc-v/> (04.04.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (07.11.2018). Başkan Kocaoğlu'ndan "Gettolaşma" Uyarısı. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/39144/156>, (27.12.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (01.11.2019). Büyükşehir Belediye Başkanları Zirvesi İzmir’de Başladı, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/41017/156>, (14.09.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi (29.05.2020). İzmir’deki Mültecilere Hijyen ve Gıda Paketi Desteği, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmir-deki-multecilere-hijyen-ve-gida-paketi-destegi/43649/156>. (03.12.2020).

İzmirgoc.gov.tr. (08.10.2019). Türk ve Uluslararası Öğrenciler GENÇ Bİ FEST’te Bir Araya Geldi, <https://izmir.goc.gov.tr/turk-ve-uluslararasi-ogrenciler-genc-bi-festte-bir-araya-geldi>. (26.09.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (18.02.2020) Yunanistan büyükelçisinden Büyükşehir’e ziyaret, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/yunanistan-buyukelcisinden-buyuksehir-e-ziyaret/41314/156>, (14.09.2020).

İzmir.gov.tr, <http://www.izmir.gov.tr/goc-guvenlik-ve-sosyal-uyum-bolgesel-ust-duzey-calistayi-ve-ege-bolgesi-toplantisi-bakan-soylunun-katilimlariyla-gerceklestirildi>, (28.12.2020).

İzmir.gsb.gov.tr, Suriyeli Gençler Yasin Börü Gençlik Merkezi İle Doğal Yaşam Parkı'nda ,<http://izmir.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/141335/suriyeli-gencler-yasin-boru-genclik-merkezi-ile-dogal-yasam-parkinda.aspx>, (26.09.2020).

İzmir İl Sağlık Müdürlüğü. Dünya Sağlık Örgütü Göçmen ve Mülteci Yaz Okulu Çeşme'de Başladı. <https://izmirism.saglik.gov.tr/TR,143235/dunya-saglik-orgutu-gocmen-ve-multeci-yaz-okulu-cesmede-basladi.html>, (30.12.2020).

İzmir.meb.gov.tr, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Ortağı Olduğu 'Tekstil Makineleri Operatörlüğü Eğitim ve Uyum Merkezi' Projesinin İmza Töreni Yapıldı. ,<https://izmir.meb.gov.tr/www/izmir-il-milli-egitim-mudurlugunun-ortagi-oldugu-tekstil-makineleri-operatorlugu-egitim-ve-uyum-merkezi-projesinin-imza-toreni-yapildi/icerik/1269>, (20.09.2020).

İzmir.meb, (28 Aralık 2018), İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Suriyeli 100 Aileyi Eğitim-Öğretim Konusunda Bilgilendirdi, Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Yaklaşımlar; Sosyal İçerme ve Çeşitlilik Paneli Düzenlendi. <https://izmir.meb.gov.tr/www/gocmenlere-yonelik-kapsayici-yaklasimlar-sosyal-icerme-ve-cesitlilik-paneli-duzenlendi/icerik/1632>, (26.09.2020).

İzmir.meb, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Suriyeli 100 Aileyi Eğitim-Öğretim Konusunda Bilgilendirdi. <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmir-il-milli-egitim-mudurlugu-suriyeli-100-aileyi-egitim-ogretim-konusunda-bilgilendirdi/icerik/1204>, (26.09.2020).

İzmir.meb. (25.05.2018). İzmir'de Okuma Yazma Bilmeyen Kalmayacak. <https://izmir.meb.gov.tr/www/izmirde-okuma-yazma-bilmeyen-kalmayacak/icerik/1432>. (26.12.2020).

Kızılaykart-Suy,[http://kizilaykart-](http://kizilaykart-suy.org/TR/faq4.html#:~:text=SUY'dan%20faydalanmak%20i%C3%A7in%20kriterler,kar%C5%9F%C4%B1layan%20haneler%20yard%C4%B1m%20almaya%20uygundurlar%3A&text=Ailesinde%20ba%C5%9Fka%20kimse%20olmayan%20tek,ya%C5%9F%20aras%C4%B1)%20olmayan%20yaln%C4%B1z%20ebeveyn.)

[suy.org/TR/faq4.html#:~:text=SUY'dan%20faydalanmak%20i%C3%A7in%20kriterler,kar%C5%9F%C4%B1layan%20haneler%20yard%C4%B1m%20almaya%20uygundurlar%3A&text=Ailesinde%20ba%C5%9Fka%20kimse%20olmayan%20tek,ya%C5%9F%20aras%C4%B1\)%20olmayan%20yaln%C4%B1z%20ebeveyn.](http://kizilaykart-suy.org/TR/faq4.html#:~:text=SUY'dan%20faydalanmak%20i%C3%A7in%20kriterler,kar%C5%9F%C4%B1layan%20haneler%20yard%C4%B1m%20almaya%20uygundurlar%3A&text=Ailesinde%20ba%C5%9Fka%20kimse%20olmayan%20tek,ya%C5%9F%20aras%C4%B1)%20olmayan%20yaln%C4%B1z%20ebeveyn.)
(23.09.2020).

Koyuncu, H. (2019). Bolu'nun Yeni CHP'li Belediye Başkanı Özcan'dan İlk İcraat: Suriyeli Mültecilere Yardım Kesildi. <https://tr.euronews.com/2019/04/10/bolu-nun-yeni-chp-li-belediye-baskani-ozcan-dan-ilk-icraat-suriyeli-multecilere-yardim-yok>
(02.12.2020).

Köklü Karagöz L., Toktaş M. (2020). Anadolu Ajansı, Sığınmacıların Kaldığı Geçici Barınma Merkezlerinde Kovid-19 Tedbirleri. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/siginmacilarin-kaldigi-gecici-barinma-merkezlerinde-kovid-19-tedbirleri-/1780257> . (11.04.2020).

MEB. (06.08.2016). Demirci: GEM'ler Üç Yıl İçinde Misyonunu Tamamlayacak. <http://www.meb.gov.tr/demirci-gemler-uc-yil-icinde-misyonunu-tamamlayacak/haber/11850/tr>, (07.06.2020).

MEB, (2016). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Bünyesinde Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı'nın Kurulması. <https://hbogm.meb.gov.tr/www/hayat-boyu-ogrenme-genel-mudurlugu-bunyesinde-goc-ve-acil-durum-egitim-daire-baskanliginin-kurulmasi/icerik/495>, (07.06.2020).

MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, (2020) https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf. (09.09.2020).

MEB, UNICEF. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı, https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/05142850_rehberlik_hizmetler_kilavuzu.pdf. (30.05.2020).

Mevzuat, 15/1/2016, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>, (11.06.2020).

MIPEX, (2020). Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları Karnesi. <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/turkiyenin-goc-ve-entegrasyon-politikalari-karnesi/>, (02.12.2020).

Migrationdata, (2019). https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2019. (13.03.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı. (22.08.2016). Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi. <https://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr> , (07.06.2020).

Mudanya.bel.tr, Suriyeliler İçin Çözüm Mudanya'dan: "Gerçekçi Uyum, Koruma ve Dönüş Politikası". <https://mudanya.bel.tr/arsiv/suriyeliler-icin-cozum-mudanya-dan-gercekci-uyum-koruma-ve-donus-politikasi>. (06.12.2020).

Mudem (2020). İzmir Sürdürülebilir Yaşam Merkezi, <http://www.mudem.org/izmir-surdurulebilir-yasam-merkezi/>, (24.09.2020).

Mülteci-Der (2020). Basın Açıklaması: Sağlık Hakkı, Koronavirüs ve Mülteciler, <http://www.multeci.org.tr/haberler/basin-aciklamasi-saglik-hakki-koronavirus-ve-multeciler/> .(11.04.2020).

Mülteciler Derneği, (2020). Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar, <https://multeciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/01/dogru-bilinen-yanlislar-2020-2.pdf>. 2. Baskı. (02.12.2020).

Nuri Erdoğan, M. (2020). Anadolu Ajansı,Bakan Soylu: Edirne'den Yunanistan'a Geçen Göçmen Sayısı 130 bin 469. <https://www.aa.com.tr/tr/siginmacilar-avrupa-yolunda/bakan-soylu-edirnedeyunanistanagecen-gocmen-sayisi-130-bin-469/1752577>, (11.04.2020).

Özdemir, S. (2020). Pandemi Döneminde Türkiye’de Göçmen ve Mülteciler. <https://www.dw.com/tr/pandemi-d%C3%B6neminde-t%C3%BCrkiyede-g%C3%B6%C3%A7men-ve-m%C3%BClteciler/a-53098563>, (07.05.2020).

PIKTES, (2019). <http://pictes.meb.gov.tr/izleme/content/dosyalar/telifiklavuz.pdf>, (05.04.2020).

PIKTES, (2020),<https://piktes.gov.tr/>, (07.06.2020).

Raporlar.org, (2018). Altıncı Yılında Türkiye’deki Suriyeliler: Sultanbeyli Örneği Mülteciler Derneği. <https://www.raporlar.org/altinci-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler-sultanbeyli-ornegi-multeciler-dernegi/>, (03.12.2020).

Reslogproject.org, Sultanbeyli Belediyesi, <http://www.reslogproject.org/proje-dokumanlari-goc-hikayeleri-sultanbeyli-belediyesi/>, (02.10.2020).

Resmi Gazete, (30.11.1994) “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> (13.06.2020).

Resmi Gazete, (26.09.2006),
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>, (13.06.2020).

Resmi Gazete, (11.04.2013),
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (13.06.2020).

Resmi Gazete, (22.10.2014),
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022.pdf>, (15.07.2020).

[sabancivakfi.org](https://www.sabancivakfi.org),https://www.sabancivakfi.org/i/content/4847_2_Cocuk_Evlilikleri_ve_Goc.pdf, (12.12.2020).

Sağlık Bakanlığı, (22.10.2014). <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1376,saglik-bakanligi-gecici-koruma-yonergesi-25032015pdf.pdf?0>, (07.06.2020).

Salcı, T. , (2020). Prof. Dr. Erdoğan: Yakın Zamanda, Sadece Suriyelileri Dikkate Alan Siyasi Partiler Kurulacak,
<https://tr.sputniknews.com/columnists/202011261043297980-prof-dr-erdogan-yakin-zamanda-sadece-suriyelileri-dikkate-alan-siyasi-partiler-kurulacak/>, (02.12.2020).

Sarızeybek Haber (04.08.2015). Suriyeli Akını İzmir’i Karıştırdı,
<https://www.sarizeybekhaber.com.tr/suriyeli-akini-izmir-039-i-karistirdi>, (29.11.2020).

Sondakika, (12.08.2015). İzmir Suriyeli Mülteciler İçin Çözümü Buldu,
<https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-suriyeli-multeciler-icin-cozumu-buldu-7591073/>, (28.11.2020).

Son Kale İzmir (25.09.2020). Suriyeliler İzmir’de Slogan Atıp Yürüdüler,
<http://www.sonkaleizmir.com/haber/Suriyeliler-Izmir-de-slogan-atip-yurudu/85705>, (28.11.2020).

Sözcü, (25.02.2020). Hatay İçin Çarpıcı Tespit: “12 Yıl Sonra ‘Kimi İstiyorsunuz Diye’ Plebisit Yapılsa, Suriye Çıkar” ,<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/hatay-icin-carpici-tespit-12-yil-sonra-kimi-istiyorsunuz-diye-plebisit-yapilsa-suriye-cikar-5644578/>, (03.08.2020).

Suriye Forum Derneği, (2020). https://tr.syrianforum.org/images/reports/SF-annual-report-Tr-19_web.pdf, (25.12.2020).

Şen, A.E. (2019). Mersin Büyükşehir Belediye Başkan’ın Suriyeli Çıkışı: Bütçemden Yardım Yapamam. https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/mersin-buyuksehir-belediye-baskanin-suriyeli-cikisi-butcemden-suriyelilere-yardim-yapamam-5191817/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber, (29.01.2020).

Şengören, B. (2013). İzmir’i Karıştıran Suriyeli İşçi Protestosu, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/izmiri-karistiran-suriyeli-isci-protestosu-1713050>, (29.01.2020).

Şensoy, M. Ş. (2014). *Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Politika ve Stratejilerindeki Yeri Ulusal ve Uluslararası Çalışma Raporu*. <https://www.linkedin.com/pulse/20140629144055-291742968-yerel-y%C3%B6netimler-ve-sivil-toplum-kurulu%C5%9Flarinin-g%C3%B6%C3%A7-politika-ve-stratejilerindeki-yeri-ulusal-ve-uluslararası-%C3%A7ali%C5%9Fma-raporu> , (31.12.2020).

TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, (29.01.2020).

TEDMEM, (2019). *2018 Eğitim Değerlendirme Raporu*. Editör: Emin Karip, <https://tedmem.org/download/2018-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=2933&refresh=5edcc24297e1d1591525954>, (07.06.2020).

Tekel, A. (2019). Torbalı'da Suriyeli Sayısı 20 Bini Aştı, <https://www.buyuktorbali.com/torbalida-suriyeli-sayisi-20-bini-asti/> , (27.12.2020).

Tekin, F. (2020a). Sınır Tanımayan Salgın: Covid-19 ve Sınırların Yönetimselliği, Toplumsal Yapı Araştırma Programı/TYAP. <https://tyap.net/sts> (07.05.2020).

Tekin, A. (2020b). Sınır Dışı Edilme Korkusuyla Hastaneye Gidemiyorlar, <https://www.gazeteduvar.com.tr/video/2020/04/20/sinir-disi-edilme-korkusuyla-hastaneye-gidemiyorlar/> . (07.05.2020).

TOOB, (14.11.2018). TOBB “Mahir Eller” İçin Harekete Geçti. <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=23970&lst=MansetListesi>. (02.10.2020).

Torbalı.gov.tr, <http://www.torbalı.gov.tr/suriyeli-siginmacılara-yonelik-calisma-ve-faaliyetlerde-bulunan-stkların-torbalıdaki-faaliyetleri-yapılan-toplantıda-değerlendirildi>, (28.11.2020).

Tosep.gov.tr., <http://tosep.gov.tr/cadir-bolgelerinde-yasayan-ve-okula-gitmedigi-tespit-edilen-egitim-cagındaki-suriyeli-cocukların-türkçe-kurslarına-kayıtları-yapıldı/>, Erişim Tarihi: 28.12.2020.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, (2017). İzmir ve Aydın İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri İncelemesi Raporu, https://www.asylumineurope.org/sites/default/files/resources/izmir_aydin_rapor.pdf, (26.12.2020).

T24, (25.03.2019). CHP Bilim Platformu: Okul Çağındaki İki Suriyeli Çocuktan Biri Eğitim Görüyor. <https://www.t24.com.tr/haber/chp-bilim-platformu-okul-cagındaki-iki-suriyeli-cocuktan-biri-egitim-goruyor,813849> (03.12.2020).

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, (2016). Umuda Kapanan Kapı, Avrupa'nın Mültecilere Bakışı. <https://www.umhd.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/MULTECI-RAPORU-2016-BASKI.pdf>. (31.12.2020).

Unfpa Turkey (2018). <https://turkey.unfpa.org/tr/news/%C3%A7ocuk-ya%C5%9Fta-yap%C4%B1lan-evlilikler-hamileliklerin-gizli-kalmas%C4%B1na-neden-oluyor>, (12.12.2020).

UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/multeci-kimdir>, (07.02.2020).

Unhcr, (2016). Mülteci ve Göçmen?, Sözcük Seçimleri Önemlidir. https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf . (06.04.2020).

UNHCR, (2017). Mültecileri Korumak, BMMYK Kıbrıs Ofisi. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf . (13.06.2020).

UNHCR: Syria Regional Refugee Response. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. (29.01.2020).

UNIC/Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf, (13.06.2020)

UNICEF, Şartlı Eğitim Yardımı. <https://www.unicef.org/turkey/%C5%9Fartl%C4%B1-e%C4%9Fitim-yard%C4%B1m%C4%B1-program%C4%B1-%C5%9Fey> . (07.06.2020).

uyumcocuk.gov.tr, Uyum Çocuk Amacı, <https://www.uyumcocuk.gov.tr/tr/parent>, (02.10.2020).

Yazar, T. (2020). Yaşanan Salgın ve... Sığınmacılar!
<https://www.antakyagazetesi.com/yasanan-salgın-ve-siginmacilar/>. (07.05.2020).

Yeni Asır, (06.09.2015). Mülteci Dramının Merkezi Basmane.
<https://www.yeniasir.com.tr/yasam/2015/09/06/multeci-draminin-merkezi-basmane>,
(02.10.2020).

Yeniçağ Gazetesi, (01.01.2019). Türkiye'deki Her 4 Kişiden 1'i Suriyeli Olacak!
<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiyedeki-her-4-kisiden-1i-suriyeli-olacak-219121h.htm>. (09.09.2020).

Yüksel, Y .P. (29.11.2020). <https://www.sabah.com.tr/pazar/2020/11/29/istanbulda-uc-suriyeli-girisimci-kadin-yuk-olmuyoruz-deger-katiyoruz> . (14.12.2020).

qudra-programme.org, <https://www.qudra-programme.org/tr/hangi-uelkelerdeyiz/luebnan/>, (03.08.2020).

1951 Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (13.06.2020).

5393 sayılı Belediye Kanunu,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm>, (14.09.2020).

EKLER

EK 1: Görüşme Soruları

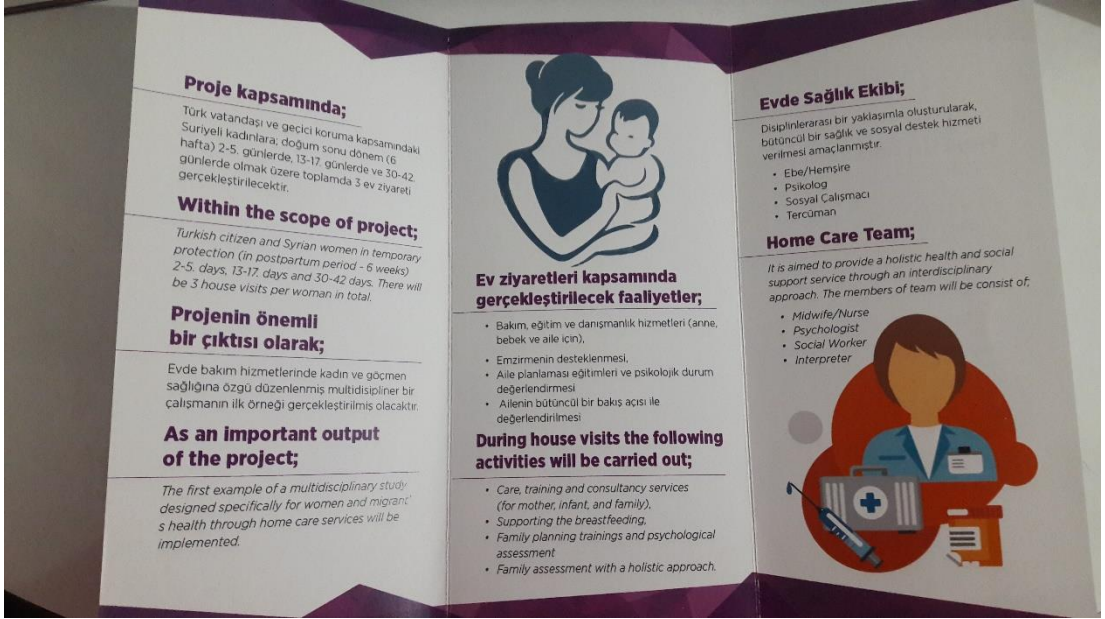
- 1) Kurumdaki / STK'da göreviniz nedir ve ne kadar süredir bu kurumda/STK'da çalışıyorsunuz?
- 2) Kurumunuz toplumsal uyumu nasıl tanımlamakta ve nasıl açıklamaktadır?
- 3) Suriyelilerin toplumsal uyumu konusunda yaşanan ve size yansıyan/öne çıkan problemler nelerdir?
- 4) Kurumunuzun Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik geliştirdiği projeler var mı? Var ise nelerdir?
- 5) Suriyelilere yönelik projeler nasıl duyurulmaktadır?
- 6) Arapça bilen tercümanınız var mı? Uygulamalarınızda dil problemi yaşanıyor mu?
- 7) Projelerinize katılım düzeyi nasıldır (kaç Suriyeli'ye ulaşılmıştır) ve katılım gösteren Suriyelilerin profilini (yaş-cinsiyet-eğitim durumu gibi) nasıl tanımlarsınız?
- 8) Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin sosyal uyumuna yönelik projelerin eksik veya geliştirilmesi gereken yönleri nelerdir?
- 9) Çalışmalarını örnek aldığınız kurum var mıdır?
- 10) Proje(ler)deki gözlemlerinizi doğrultusunda Suriyelilerin sosyal uyum konusunda en çok zorlandıkları durumlar (dil, istihdam, eğitim, sağlık, kültür, toplumsal kabul gibi) nedir/nelerdir?
- 11) Sosyal uyuma yönelik yeni projeler üretiyor musunuz? Üretiyorsanız, içeriğe dair bilgi verebilir misiniz?
- 12) Projelerinizde devlet, yerel yönetim, STK ortaklığı var mı? İhtiyaç olması halinde bu kurumlara rahatlıkla ulaşabiliyor musunuz?
- 13) İzmir çerçevesinde devlet, yerel yönetim veya STK'ların Suriyelilerin sosyal uyuma yönelik çalışmaları hakkında bilgileriniz var mıdır? Eğer varsa bu çalışmaları değerlendirebilir misiniz?
- 14) Pandemi (salgın) sürecinde etkinliklerinizde bir değişim yaşandı mı?
- 15) Pandemi (salgın) sonrasında ne gibi faaliyetler planlıyorsunuz?
- 16) Toplumsal uyumun (yerliler ve sığınmacılar) iki taraflı olduğu düşünüldüğünde yerlilerin Suriyelileri toplumsal kabulü konusunda çalışma yürütüyor musunuz veya planlanan çalışma var mıdır?
- 17) Suriyelilerin toplumsal uyumu ve Türkiye'deki gelecekleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

EK 2: Fotoğraflar

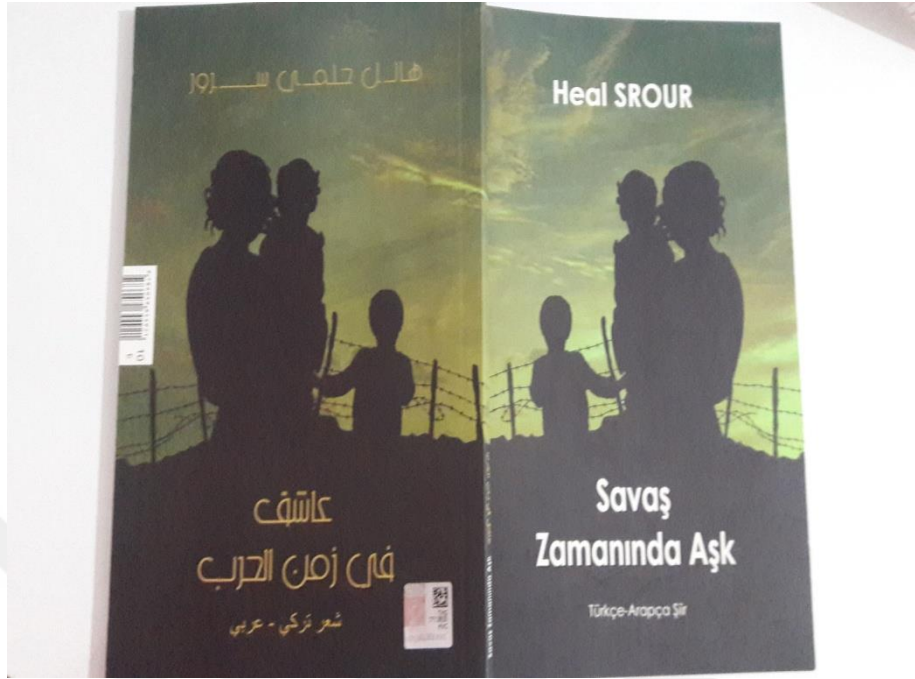
Fotoğraf 1:

Fotoğraf 2:

Fotoğraf 3:

Fotoğraf 4:

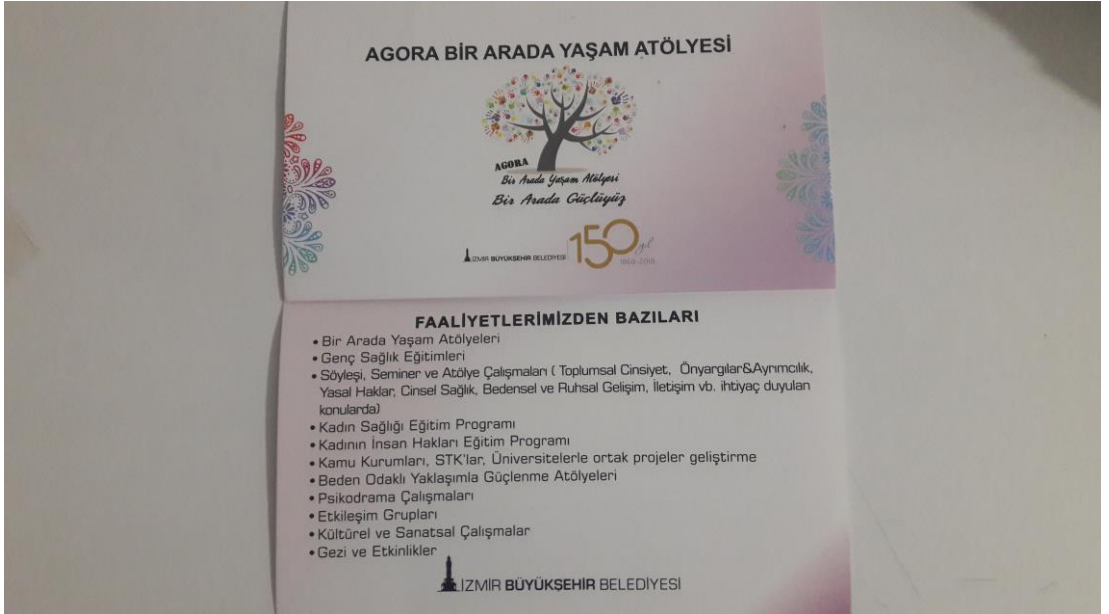

Fotoğraf 5:

Kaynak: Gazanfer Kaya

Fotoğraf 6:

Fotoğraf 7:

